

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AVRUPA'DA AŞIRI SAĞ'IN YÜKSELİŞİNİN
GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ: HOLLANDA
ÖRNEĞİ

Tülin AVCU

DANIŞMAN

Doç.Dr. İbrahim Güray YONTAR

İZMİR-2018

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Yükselişinin Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

..../..../2018

Tülin AVCU

İmza

(Faint, large, stylized watermark text, possibly reading 'YEMİN' or similar, is visible across the page.)

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Avrupa’da Aşırı Sağ’ın Yükselişinin
Göç Politikalarına Etkileri: Hollanda Örneği
Tülin AVCU

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Programı

Göç, insanlığın doğuşuyla birlikte ele alınabilir ve genel anlamda tanımlanırsa insanların bulundukları yerden başka bir yere geçici, kalıcı, gönüllü ya da zorunlu bir şekilde fiili olarak yer değiştirmesidir. 20. yüzyılda yaşanmış olan savaşlardan kaynaklı olarak büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa ülkeleri, bu yıkımı bertaraf etmek ve yeniden toparlanabilmek adına göç almaya başlamışlardır. Ancak bu şekilde başlayan göç dalgası ardından aile birleşmeleri yoluyla daha da artmıştır. Bu süreçte Avrupa’ya alınmayan göçmenler yasadışı yollardan da Avrupa ülkelerine girmeye başlamıştır ve bu durum Avrupa için bir sorun teşkil etmiştir. Özellikle de 1973’teki petrol kriziyle birlikte göçmenlere daha katı bir tutumda bulunulmuştur. Göçmenler ve sığınmacılar için de bu durum oldukça sıkıntılı olmuştur. Avrupa Birliği üye ülkeleri bu noktada sığınmacı ve göçmenlere yönelik olarak ortak anlaşmalar ile dış sınırların kontrolünü sağlamaya çalışmıştır.

Avrupa’da bunların yanı sıra son dönemlerde yükselmeye başlayan aşırı sağ’ın da göç politikalarında yarattığı dönüşümler oldukça ilgi çekici bir hal almıştır. Özellikle Soğuk Savaş’ın ardından yaşanan güvenlik endişesi nedeniyle göçmenler bir güvenlik sorunu olarak görülmüştür. Bu yüzden de bu durum aşırı sağ partiler tarafından kullanılarak göçmenlere yönelik katı politikalar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Nitekim son dönemde aşırı sağ partilerin oylarında gözlenen artış da bu durumu özetlemektedir.

Bu çalışmanın amacı, Avrupa’da aşırı sağ’ın g politikalarında yarattığı dönüşüm ve bu dönüşüm çerçevesinde yine aşırı sağın yabancı düşmanlığı üzerinden politik olarak beslenmesinin Hollanda örneği üzerinden gösterilmesidir. Yöntem olarak ise, literatür taraması, içerik analizinin yanı sıra ulusal ve uluslararası gazetelerin arşiv taramaları yapılmış ve ülke incelemelerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Sağ, Avrupa, Geert Wilders, G, Hollanda.

ABSTRACT
Master's Thesis
The Effects of the Rise of European Extreme Right on Migration Policies:
The Netherlands Case
Tülin AVCU

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Administration
Public Administration Program

Migration can be handled with the birth of mankind and if it is defined in general terms, it is the actual displacement of people from one place to another, temporally, permanently, voluntarily or compulsively. European countries, which suffered great destruction due to the wars of the 20th century, have begun to receive immigration in order to overcome this destruction and to regroup. However, the wave of migration that began this way has increased further through family unification. Immigrants, who were not allowed to enter Europe in this process, started to enter European countries illegally and this constituted a problem for Europe. Especially with the oil crisis in 1973, the immigrants were faced more strict regulations. For immigrants and asylum seekers, this situation became very distressing. Member states of the European Union have tried to control foreign borders with joint agreements against asylum seekers and migrants at this point.

In addition to these, the transformations in the immigration policies created by the extreme right which have recently started to rise in Europe have become quite interesting. Immigrants have been viewed as a security issue, especially because of the security concern that followed the Cold War. Therefore, this situation has been used by the right-wing parties to try to pass on the hard politics towards immigrants. As a matter of fact, the recent increase in the votes of extremist parties also summarizes this situation.

The aim of this study is to demonstrate the transformation which extreme right parties create on the immigration policies and the political gain of the extreme right through Xenophobia on the case of the Netherlands. As a method, literature review, contents analysis as well as national and international newspaper archives are used and country reviews are given.

Keywords: Extreme Right, Europe, Geert Wilders, Migration, The Netherlands.

**AVRUPA’DA AŞIRI SAĞ’IN YÜKSELİŞİNİN
GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ: HOLLANDA ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

**BİRİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE**

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI	3
1.2. GÖÇÜN ÇEŞİTLERİ	7
1.3. GÖÇ KURAMLARI	10
1.3.1. Klasik Göç Kuramları	10
1.3.1.1. Ravenstein’in Göç Kuramı	10
1.3.1.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı	12
1.3.1.4. Göç Sistemleri Kuramı	15
1.3.1.5. İlişkiler Ağı Kuramı	17
1.3.2. Çağdaş Göç Kuramları	19
1.3.2.1. Neo-Klasik Kuram: Makro ve Mikro	19
1.3.2.2. Yeni Ekonomi Kuramı	21

1.3.2.3. İkili İşgücü Piyasası Kuramı	23
1.3.2.4. Dünya Sistemleri Kuramı	25
1.4. AŞIRI SAĞ KAVRAMI VE TANIMLARI	28
1.5. AŞIRI SAĞ'IN İÇİNDE BARINDIRDIĞI UNSURLAR	32
1.5.1. Milliyetçilik	32
1.5.2. Faşizm	35
1.5.3. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı	38
1.5.4. Muhafazakârlık	41

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ'IN GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

2.1. AVRUPA'DA YAŞANAN YAKIN TARİH GÖÇ DALGALARI	45
2.2. GÖÇ ALAN ÜLKELERİN TEMEL OLARAK UYGULADIĞI GÖÇ POLİTİKALARI	48
2.3. AVRUPA'DA GÖÇÜN ORTAYA ÇIKARDIĞI SONUÇLARIN AŞIRI SAĞ POLİTİKALARA ETKİSİ	53
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK GÖÇ POLİTİKASINA YÖN VEREN RESMİ METİNLER	65
2.4.1. TREVI Süreci (1976-1993)	67
2.4.2. Avrupa Tek Senedi (1 Temmuz 1987)	69
2.4.3. Schengen Anlaşması (14 Haziran 1985)	72
2.4.4. Dublin Sözleşmesi (1 Eylül 1997)	76
2.4.5. Maastricht (Avrupa Birliği) Anlaşması (1 Kasım 1993)	80
2.4.6. Amsterdam Antlaşması (1 Mayıs 1999)	83
2.4.7. Tampere Zirvesi (1999-2004)	86

2.4.8. Nice Anlaşması (1 Şubat 2003)	90
2.4.9. Laeken ve Sevilla Zirveleri (14-15 Aralık 2001 ve 21 Haziran 2002)	91
2.4.10. Dublin II Tüzüğü (17 Mart 2003)	93
2.4.11. Lahey Programı (2005-2009)	97
2.4.12. Göç ve Sığınma ile İlgili Avrupa Paktı (24 Eylül 2008)	103
2.4.13. Lizbon Anlaşması (1 Aralık 2009)	105
2.4.14 Avrupa Birliği 2020 Hedefleri (3 Mart 2010)	107
2.4.15. Stockholm Programı (2010-2014)	111
2.4.16. Dublin III Tüzüğü (26 Haziran 2013)	114
2.4.17. Acil Eylem Planı (20 Nisan 2015)	117
2.4.18. Göçe İlişkin Avrupa Gündemi (13 Mayıs 2015)	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOLLANDA’DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ’IN GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

3.1. HOLLANDA SİYASİ YAPISI OLARAK: SÜTUNLAŞMA SİSTEMİ	129
3.2. HOLLANDA’NIN GÖÇ POLİTİKASI	131
3.2.1. 1950-1970 Dönemi: “Göç Ülkesi Değiliz”	134
3.2.2. 1980’li Yıllar: Çokkültürcülük Politikası	136
3.2.3. 1990’lı Yıllar: Entegrasyon Politikası	139
3.3. 2000’Lİ YILLAR: ÇOKKÜLTÜRCÜLÜĞÜN SONU MU?	143
3.3.1. Balkenende Kabineleri Döneminde Uygulanan Göç Politikaları	145
3.3.1.1. Birinci Balkenende Kabinesi Döneminde Uygulanan Göç Politikaları: Pim Fortuyn’ın Doğuşu (2002-2003)	146
3.3.1.2. İkinci ve Üçüncü Balkenende Kabineleri Döneminde Uygulanan Göç Politikaları (Mayıs 2003- Haziran 2006; Haziran 2006-Şubat 2007)	151

3.3.1.3. Dördüncü Balkenende Kabinesi Döneminde Uygulanan Göç Politikaları (2007-2010)	158
3.3.2. Bir Aşırı Sağ Profil: Geert Wilders	162
3.4. AVRUPA BİRLİĞİ VE HOLLANDA’NIN İZLEDİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	168
SONUÇ VE ÖNERİLER	171
KAYNAKÇA	176

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACOM	Azınlıklar Araştırması Üzerine Danışma Komitesi
AMIF	Sığınma, Göç ve Entegrasyon Fonu
AN	Ulusal Eylem
AP	Halk Birliği
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
BNP	İngiliz Ulusal Parti
CD	Merkez Demokratlar
CDA	Hristiyan Demokratlar Birliği
CDS	Demokratik Sosyal Merkez Partisi
CEAS	Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
CP'86	Merkez Parti 86
CU	Hristiyan Birlik Partisi
D66	Demokrat 66
DF	Danimarka Halk Partisi
DNS	Alan Adı Sistemi
DVU	Alman Halk Birliği
EASO	Avrupa Sığınma Destek Ofisi
ECRI	İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu
EEAS	Avrupa Dış Eylem Servisi

EPEN	Ulusal Siyasi Birlik
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EURES	Avrupa İstihdam Servisi ve Avrupa Enformasyon Merkezi
EURODAC	Avrupa Parmak İzlerinin İncelenmesi Sistemi
EUROJUST	Avrupa Birliği Ajansı
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
EUROSUR	Avrupa Sınır Gözetim Sistemi
FN	Ulusal Cephe
FNs	Ulusal Cephe
FPÖ	Avusturya Liberal Partisi
FRA	Avrupa Temel Haklar Ajansı
FRONTEX	Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi
FRP	İlerleme Partisi
FRPn	İlerleme Partisi
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HRPT	Geri Dönüş Projesi için Yeniden Entegrasyon Yönetmeliği
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
ISF	İç Güvenlik Fonu
IWEPS	Valan Değerlendirme, Planlama ve İstatistik Enstitüsü
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LN	Yaşanabilir Hollanda
LPF	Pim Fortuyn Listesi
MAD	Askeri İstihbarat Servisi

MDA	Merkezi ve Doğu Avrupa
MSI	İtalyan Sosyal Hareketi
NF	Ulusal Cephe
NPD	Almanya Ulusal Demokratik Partisi
PDC	Hristiyan Demokrasi Partisi
PP	Halk Partisi
PvdA	İşçi Partisi
PVV	Özgürlük Partisi
RANA	Afganistan’a Afgan Vatandaşlarının Geri Dönüşü ve Yeniden Entegrasyonu
REP	Cumhuriyetçiler
RRI	Randstad İade Girişimi
SCP	Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi
SIS	Schengen Bilgi Sistemi
TDK	Türk Dil Kurumu
TREVI	Terörizm, Radikalizm, Aşırıılık ve Uluslararası Şiddet
UKIP	İngiltere Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi
VIB	Flaman Bloğu
VIS	Vize Bilgi Sistemi
VNG	Hollanda Belediyeler Birliği
VVD	Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi
WIN	Hollanda Entegrasyon Yasası
WRR	Hükümet Politikaları Bilimsel Konseyi

GİRİŞ

Avrupa’da göçün II. Dünya Savaşı’nın ardından artmasıyla birlikte göç olgusu oldukça önemli hale gelmiştir. Bu artıştan dolayı Avrupa ülkeleri bu duruma bir sınır getirilmesi gerektiğinden hareketle Avrupa Birliği üye ülkeleri olarak göçmenlere yönelik ortak politika geliştirmek ve ortak bir amaç etrafında hareket etmek amacıyla birçok anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmalar ise özünde, sığınmacı sayısını sınırlamaya ve özellikle dış sınırların korunmasına yönelik tutumlar içermektedir. Soğuk Savaş’ın ardından güvenlik endişesinin de artmasından dolayı bu anlaşmalarda ayrıca güvenlik açığının olmamasına da özellikle dikkat edilmiş ve çeşitli vize ve sınır kontrolü sistemleri geliştirilmiştir.

Avrupa’da son dönemlerde aşırı sağ partilerin seçimlerde oylarını yükseltmesiyle birlikte aşırı sağ ideolojide de ciddi bir artış söz konusu olmuştur. Aşırı sağ’ın özelliklerinin içerisinde yabancı düşmanlığı, islamofobi ve ırkçılık’ın bulunması ise göçmenlere yaklaşım noktasında tedirgin edici olabilmektedir. Nitekim aşırı sağ partiler bu söylemleri kullanabilmekte ve oylarını da artırabilmektedir. Bu durum ise Avrupa’daki göç politikalarında bir değişim yaratmaktadır. Bu çalışmada Avrupa’dan kastedilen İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren Avrupa’nın Batısı’nda yaşanan göç akını ile ilgilidir. Avrupa’da Yakın Tarih Göç Dalgaları başlığı altında göçün dönemler halinde nasıl bir artış içine girdiği açıklanmıştır.

Bu anlamda çalışmanın birinci bölümünde; Göç kavramına ve yazarların tanımları, göçün çeşitlerine ve kuramlarına yer verilmiş ardından konuyla bağlantılı bir şekilde aşırı sağ kavramına ve tanımlarına değinilerek aşırı sağ’ın içinde barındırdığı unsurların neler olduğu açıklanmıştır.

İkinci bölümde; Avrupa’da yükselmekte olan aşırı sağ’a ve Avrupa’da yaşanan göç dalgalarına yer verilmiş ve ardından Avrupa’da göçle beraber ortaya çıkan sonuçların aşırı sağ politikalara etkisi üzerinde durularak göç kabul eden ülkelerin uygulamış oldukları temel göç politikaları incelenmiş ve son olarak da Avrupa Birliği’nin ortak göç politikasını etkileyen antlaşma ve sözleşmelere ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise; Avrupa ülkeleri özelinde Hollanda’ya yer verilmiş ve Hollanda’nın siyasi yapısı olan sütunlaşma dönemi anlatılmış ve ardından Hollanda’nın dönemsel olarak göç politikalarına yer verilmiştir. 2000’li yıllarla

birlikte ise çokkültürcülük politikalarının son bulup bulmadığı noktasında birkaç örnek verilmiş ve aşırı sağcı liderlerin uygulama ve davranışlarına örnek teşkil edecek olan Geert Wilders’a yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. GÖÇ KAVRAMI VE TANIMLARI

Göç, insanların toplu olarak ve sürekli yaptıkları eylemlerden bir tanesidir. Geçmişten günümüze devam eden göç hareketlerinin bundan sonra da devam edeceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ortaylı'ya göre; bir toplumda göç sona ermişse orada toplumun da eridiği görülmektedir¹. Göç hareketleri son yarım yüzyılda beş kıtayı etkileyen, değişik faktörlere dayanan, ulus kavramını sorgulatan demografik açıdan milyonlarca insanı kapsayan bir süreçtir². Göç, dünya tarihinin her döneminde görülmüştür. Homojen toplumlar göç sonucunda değişim geçirerek çok kültürlü toplumlar haline gelmişlerdir ve bu durum bazı ülkelerde uygun ve arzu edilebilir görülürken diğer ülkelerde ise tartışılabilir bir konu olagelmıştır³. 20. yüzyılın sonlarında ulus-devletler, siyasal, kültürel, ekonomik ve toplumsal alanlarda varlık gösteren uluslararası bağlantıların yaygınlaşmasıyla, ulusal sınırları aşan göç hareketlerinin etkisinde kalmıştır⁴. Uluslararası göç, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra küreselleşme hareketi içerisinde önemli bir yer teşkil etmiştir⁵.

Göç olgusu, çoğu zaman ülkeler açısından birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Günümüzde göç eden sayısındaki artış azımsanmayacak noktaya ulaşmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) 2015 yılı Uluslararası Göç Raporu'na göre, uluslararası göçmenlerin sayısı hızla artmaya devam etmektedir. Bu sayı, 2000 yılında 173 milyonken, 2010 yılında 222 milyona ve 2015 yılında 244 milyona ulaşmıştır⁶.

¹ İlber Ortaylı, "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın No: 6, İstanbul-Haziran 2006, s.19.

² Nermin Abadan-Unat, **Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s.3.

³ International Organization for Migration, "Migration and History", Cilt:1, http://www.rcmvs.org/documentos/IOM_EMM/v1/V1S03_CM.pdf, (30.11.2017).

⁴ Unat, 2002, s.280.

⁵ Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat, 2008, s.3.

⁶ United Nations, "International Migration Report 2015: Highlights", **Department of Economic and Social Affairs, Population Division**, 2016, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf, (29.11.2017), s.1.

2016 yılında ise dünya çapında 40,3 milyon yerinden edilmiş kişi ve 22,5 milyon mülteci bulunduğunu göstermektedir⁷. BM'in 2017 yılı Uluslararası Göç Raporu'na göre ise, küresel olarak 2017 yılında yaklaşık 258 milyon uluslararası göçmenin olduğu tahmin edilmiştir. Bunların yaklaşık yüzde 57'si gelişmiş bölgelerde yaşarken, gelişmekte olan bölgeler ise dünya göçmenlerinin yüzde 43'üne ev sahipliği yapmıştır. 2017 yılında, uluslararası göçmenler 42 ülkede veya bölgede nüfusun en az dörtte birini oluşturmuştur⁸.

Türk Dil Kurumu (TDK)'nın Büyük Türkçe Sözlüğü'ne göre Göç; *“ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin ve toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret”*⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Yine Sosyoloji Sözlüğünde de Göç; *“bireylerin ve grupların sembolik, coğrafi veya siyasi sınırların ötesine, yeni yaşam alanlarına ve topluluklara doğru olan hareketlerinin ifadesidir”*¹⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün yayınladığı Göç Terimleri Sözlüğüne göre ise, *“Göç, bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmesidir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dahildir”*¹¹. Anthony Giddens' göre ise; *“dünya çapında yaygın göç örüntüleri, ülkeler arasındaki hızla değişen ekonomik, siyasi ve kültürel bağların yansıması”*¹²dır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak bir tanım yapılacak olunursa; Göç, ekonomik, siyasal ve sosyal nedenlerden dolayı bir kişinin, ailenin ya da daha fazla insanın, ülkesinde yaşamış olduğu gerilim ve mutsuzluğun sonucunda başka bir ülkeye

⁷ Marie McAuliffe ve Martin Rush, “Making Sense of Migration in an Increasingly Interconnected World”, World Migration Report 2018, **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Geneva, 2017, <https://www.iom.int/wmr/chapter-1>, (17.12.2017), s.2.

⁸ United Nations, “International Migration Report 2017”, **Department of Economic and Social Affairs, Population Division**, Aralık, 2017, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, (06.04.2018), ss.1,8.

⁹ Türk Dil Kurumu, “Büyük Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a1eb928e81f81.83743353, (29.11.2017).

¹⁰ Marshall Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 1999, s.685.

¹¹ Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross, **Göç Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2013, s.35.

¹² Anthony Giddens, “İrk, Etniklik ve Göç”, **Sosyoloji**, çev. Işıl Bayar, (der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, İstanbul, 2006, s.257.

tamamen ya da geçici olarak yerleşmesidir. Göçün tanımları içerisinde kullanılan “göçmen”, “sığınmacı”, “mülteci” gibi kavramlar sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Bu kavramlar her ne kadar birbirine yakın olsa da anlam karmaşasını gidermek açısından bu kavramları tanımlamak yararlı görülmektedir.

İngilizce’de ve uluslararası literatürde bu ayrım; göç edene “emigrant”, ülkeye giriş yapan göçmene “immigrant” denilmek suretiyle yapılmıştır. “Emigrate” ise ülkeden çıkış anlamındaki göçü ifade eder¹³.

Uluslararası anlamda kabul edilen bir “göçmen” tanımı yoktur. Göçmen kavramı genel olarak, *“bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve “kişisel uygunluk” sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey”* olarak tanımlamaktadır¹⁴.

Mülteci ise; *“Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin tüzüğünde bulunan kriterlere uyan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi”*dir¹⁵.

1951 yılında imzalanan ve 1954 yılında da yürürlüğe giren Cenevre Sözleşmesi’nin 1. maddesinin A fıkrasının 2. bendine göre de mülteci; *“1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu*

¹³ Olcay Erkiral Tavas, **Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Aralık, 2015, s.12.

¹⁴ Perruchoud ve Redpath-Cross, s.37.

¹⁵ Perruchoud ve Redpath-Cross, ss.64-65.

önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs...” olarak tanımlanmaktadır¹⁶. Aynı sözleşmenin B fıkrasında da “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar” sözü açıklanmıştır. Buna göre bu söz, “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” veya “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” anlamına gelecek ve her bir taraf devlet bu sözleşmeyi imzaladığında, tasdik ettiğinde veya ona katıldığında ilgili sözleşmeye taahhüt ettiği yükümlülükler açısından bu ifadenin sınırını belirten bir beyanda bulunacaktır¹⁷. Ancak Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü’nde, Cenevre Sözleşmesi’nde var olan “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve...” ve “söz konusu olaylar sonucunda” ifadeleri metinden çıkarılmış sayılarak mülteci, sözleşmenin 1. maddesindeki tanıma giren her kişi anlamına gelecektir. Bunun nedeni sözleşmenin yalnızca 1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda mülteci olan kişileri kapsadığı için ve sözleşmenin kabulünden sonra yeni mülteci alanlarının ortaya çıkmasından dolayı söz konusu olan mültecilerin, sözleşmenin kapsamına giremeyebileceğinin dikkate alınmış olmasıdır. Bu yüzden, sözleşmedeki tanımın kapsamı içine giren tüm mültecilerin, Ocak 1951 tarihli sınırlamaya bakılmadan eşit hukuki statüden yararlanmalarının arzu edildiği noktasında anlaşma sağlanmıştır¹⁸.

Bir başka tanıma göre “mülteci” ise ülkesinde dininden, ırkından veya siyasi görüşlerinden dolayı kendisini mutlu hissetmeyen ve de baskı altında olduğunu düşünen, ülkesine olan güvenini yitiren ve devletin kendisine karşı tarafsız davranmadığını düşünen ve bu yüzden ülkesini terk ederek başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülkenin yetkilileri tarafından kabul edilen kişidir¹⁹. Bu tanımda da Cenevre Sözleşmesi’nin ruhu görülmektedir.

¹⁶ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği**, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (01.12.2017).

¹⁷ Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği**, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (01.12.2017).

¹⁸ Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, **İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**, [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf), (01.12.2017).

¹⁹ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.212.

Sığınmacı kavramına bakıldığında ise yukarıda belirtilen nedenlerden kaynaklı olarak ülkesini terk eden ve sığınma talebi henüz kendisini karşılayan ülkenin yetkililerince soruşturma aşamasında olan kişidir. Sığınmacı bir bakıma fiilen mülteci, hukuken de mülteci statüsüne aday olan kişidir. İki terim arasındaki anlam karışıklığı ise yabancı metinleri Türkçeye çevirmede yaşanan aksaklıklardan kaynaklanabilmektedir²⁰.

Başka bir tanım ise *“zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişidir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler”*²¹.

Ortak bir göç ve göçmen tanımı bulunamamasının en büyük sebeplerinden biri ülkelerin kendilerine özgü, kendi ekonomik durumlarına bağlı göç politikalarının ve göçmen tanımlarının olmasıdır.

1.2. GÖÇÜN ÇEŞİTLERİ

Göç olgusunu açıklamak adına birçok farklı sınıflandırma yapılmıştır ve halen çalışmalarda yeni sınıflandırmalar ortaya konulmaktadır. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2017 raporunda göç tipleri şu şekilde ele alınmıştır.

- **Siyasi Sınırlara Göre:** İller, ilçeler, devlet sınırları ve uluslararası sınırlar gibi siyasi sınırlar ve sınır geçişlerine dayanır. Yaygın olarak iç ve dış göç olarak ayrılır. Buna göre iç göç; bir ülkede, bir devlet içinde kentten kente, kırdan kıra, kentten kıra ya da kırdan kente, siyasi sınırları aşarak gerçekleşen göçtür. Hedefine ulaşan göçmenlere ‘göç edenler’ denir. Dış göç ise; ülke sınırlarını aşarak meydana gelen göçtür.

²⁰ Pazarcı, s.212.*Hüseyin Pazarcı bu karışıklıktan bahsederek şöyle açıklama yapmaktadır: “Bu nedenle biz sığınmacı terimini eski mülteci teriminin yerine geçmek üzere hukuksal açıdan özel bir koruma düzeninden yararlanan yabancı kişileri belirtmek için ‘refugee’ karşılığı kullanırken, sığınma arayan terimini de böyle bir hukuksal statüden yararlanamayan ancak bir ülkeye girerek geçici barınmasına da olanak verilen ve İngilizce’de ‘asylum’, ya da BM organlarınca ‘displaced person’ olarak kullanılan terimin karşılığı olarak kullanmaktayız.”

²¹ Perruchoud ve Redpath-Cross, s.74.

- **Hareket Durumuna Göre:** İnsanları sosyal statülerine, seyahat edişlerine göre sınıflandırmaya dayanır. Bu da kendi içinde dört sınıfta incelenmiştir. Aşamalı Göç; küçük bir yerleşimden başlayarak yıllar geçtikçe kent yerleşimine geçiş yapar. Bu kategori aynı zamanda daha küçük olandan daha büyük bir şehre insanların hareketini de içerir. Göç Akışı ya da Konjonktürel Göç; çıkış noktası ve varılmak istenen hedef arasında, ilk göç ve sonrasında dönüşle birlikte yaşanan deneyimlerdir. Mevsimlik Göç; bir defalık göçü ve kendi ülkesi dışında uzun bir kalıştan sonra geri dönüşü ifade eder. Zincirleme Göç ise; insanları sırasıyla bulundukları konumdan yeni bir yere götüren, bir yerden diğerine geçişin farklı aşamalarını anlatır.
- **Karar Verme Yaklaşımına Göre:** Burada ise belirli sosyo-politik faktörler göz önüne alınmaktadır. Buna göre dörde ayrılarak incelenmiştir: Gönüllü Göç, Gönülsüz Göç, Yönlendirilmiş Göç ve Zorunlu Göç. Gönüllü Göç; bir kişinin serbest inisiyatifine ve daha iyi bir yerde yaşama arzusuna ve diğer faktörlerin yanı sıra mali durumlarını iyileştirmeye dayanır. Gönülsüz Göç; bazı olumsuz çevresel ve siyasi durumlardan dolayı bir kişinin evinden çıkmasıdır. Yönlendirici Göç; bir kişinin yerleşim yerinin dışındaki yer değiştirme veya hareketi teşvik eden bir duruma getirildiğinde gerçekleşir. Son olarak Zorunlu Göç ise; bir kişi evine geri dönmediğinde (mülteci) ya da ev sahibi ülkede mülteci olarak yasal bir prosedüre tabi tutulduğunda (sığınmacı), ya da bir çatışma veya gelişme nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalıp ancak herhangi bir sınırı geçmemiş olduklarında (yerinden olmuş kişiler) gerçekleşir²².

Fairchild’a göre zorlayıcı nedenler olmamış olsaydı insanlar göç etmeye meyilli olmayacaklardı. Fairchild, göç sürecini dörde ayırarak incelemektedir. Bu yer değiştirmede ilk olarak göç bir ‘istila’ya dönüşür. İkincisinde, göç güçlü olan devletin zayıf olan bir devleti ‘fethetmesi’ biçiminde ortaya çıkmaktadır ve üçüncü olarak da teknolojik anlamda ileride olan bir devletin ona göre daha az gelişmiş bir başka ülkede kolonlar kurarak ‘kolonileşmesi’ şeklinde oluşur. Yer değiştirmenin son aşaması ise ‘göç’tür. Fairchild’a göre insanlar yerleşik olarak yaşamaktadır ve birileri onları

²² World Economic Forum, **Migration And Its Impact On Cities**, Ekim 2017, <https://www.weforum.org/reports/migration-and-its-impact-on-cities>, (18.12.2017), s.14.

zorlamadığı sürece göç etmezler. Bu noktada da Petersen bu görüşe karşı çıkararak şunu sormuş ve çalışmasını buna göre temellendirmiştir: “Eğer her insan doğası gereği yerleşik olarak yaşıyorsa, neden bazıları göç ederken bazıları etmez?”²³

Petersen, tarihsel döngünün önemine değinerek belli bir zaman diliminde göç için itme faktörü olan bir durumun belli bir dönemde de çekme faktörü olabileceğinden söz etmektedir. Petersen aynı zamanda ekonomiyi de göçü belirleyen en önemli faktör olarak görmektedir²⁴. Bu doğrultuda 1958 yılında William Petersen “A General Typology of Migration” adlı makalesinde dört çeşit göç tipi olduğundan söz eder:

- **İlkel Göç (Primitive Migration)**

Göç sınıflarının ilki ekolojik itilmeden kaynaklanan ilkel göçtür. İnsanların doğal güçlerle (kuraklık, afet, kötü iklim şartları gibi) başa çıkamamasına bağlı gerçekleşen bir harekettir. Göç eden bazı gruplar muhafazakâr bir görüşle gittikleri yerde de aynı çevreye sahip olma eğilimindedirler. Bu tür muhafazakâr göçler itme ve çekme ile değil, itme ve kontrol etme ile belirlenir. Muhafazakâr göçmenler, sadece eski yaşam şekillerini devam ettirebilecekleri bir yer ararlar ve bu mümkün olduğunda da mutlu olurlar. Bazen de bu mümkün olmaz ve bu yüzden göç, kültürel anlamda köklü değişikliklere neden olabilir. İlkel göçte esas olan doğal güçlükler sonucunda insanların toplu olarak göç etmesidir.

- **Zoraki ve Yönlendirilen Göçler (Forced And Impelled Migrations)**

Bu göç tipinde, göçmenlerin ayrılmak isteyip istemediğine bakılmaksızın bu kişileri bulunduğu yerden ayırıp yer değiştirmeye zorlayan bir devlet, bir sosyal kurum olmaktadır. Eğer her türlü baskıya rağmen kişinin göç edip etmemeyi tercih hakkı varsa bu yönlendirilmiş göç olarak adlandırılmaktadır. Petersen zorunlu göçe örnek olarak, Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak adına geliştirdiği anti-semitik politikaları vermiştir.

²³ William Petersen, “A General Typology of Migration”, **American Sociological Review**, Cilt:23, Sayı:3, Haziran, 1958, ss.257-258.

²⁴ Savaş Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz, Sayı:17, 2006, s.75.

- **Serbest Göç (Free Migration)**

Şu ana kadar tartışılan göç türlerinde göçmenlerin iradesi nispeten önemsiz olmuştur. İlkel göç, temel fizyolojik ihtiyaçları karşılayacak olan araçların eksikliğinden kaynaklanırken zorunlu veya yönlendirilmiş göçte ise göçmenler büyük ölçüde pasiftir. Serbest göçte ise, göç edenlerin iradesi belirleyici unsurdur. 19. yüzyılda Avrupa’da ortaya çıkan göçler, bu göç sınıfının önemli örneklerini oluşturmaktadır.

- **Kitlesel Göç (Mass Migration)**

Kitlesel göç, teknolojinin gelişmesiyle birlikte ilerleyen bir göç hareketidir. Bu göç tipinin ayırt edici özelliği kolektif bir olgu olmasıdır. Örnek olarak da Petersen, 1861-1970 yılları arasında İsveç’te 9300 kişinin üçüncü ülkelere kitlesel göçünü vermiştir²⁵.

Petersen sadece itme ve çekme faktörlerini ele almamakta, birçok çevresel, bireysel ve toplumsal faktörleri de ele almaktadır. Yazıldığı dönem içerisinde de bakıldığında en kapsamlı çalışmalardan birisi olmuştur. Bu açıdan da günümüzdeki uluslararası göç hareketlerine ışık tutmaktadır.

1.3. GÖÇ KURAMLARI

Günümüzde göç hareketlerinin, özelliklerinin, sebeplerinin, yapısının anlaşılması ve bu yüzden kapsamlı şekilde açıklanması için göç alanında geliştirilen teorilerden yararlanılabilir. 19. yüzyılda bu açıdan akademik çalışmalara ağırlık verilmiştir. Göç kuramlarını Klasik ve Çağdaş Göç Kuramları olmak üzere iki aşamada incelemek daha uygun görünmektedir.

1.3.1. Klasik Göç Kuramları

1.3.1.1. Ravenstein’in Göç Kuramı

Ernst Georg Ravenstein tarafından 1885 ve 1889 yılında “The Laws of Migration” adında iki çalışma kaleme alınmıştır. Bu çalışmalar ilk akademik çalışmalardan biri olması nedeniyle oldukça önem taşımaktadır. Ravenstein’in, William Far tarafından öne sürülen, ‘göçün herhangi bir kesin yasa olmadan yürümeye

²⁵ Petersen, ss.259-263.

devam ettiği, yasalara bağlı olmadığı' yönündeki düşüncelerine katılmaması bu çalışmaları yapmasının asıl sebebini oluşturmaktadır. 1881 İngiliz nüfus sayımlarını kullanmış olduğu çalışmasının sonrasında, göç kanunlarını oluşturmuştur²⁶.

Ravenstein'in 1885 yılında yaptığı çalışmaya göre göç kanunları şu şekildedir:

- Göç edenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafelere göç etmektedir ve bunun sonucunda büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru 'göç akımları' meydana gelmektedir.
- Bu göç hareketlerinin doğal sonucu şu şekilde gerçekleşir: Göç yavaş yavaş bütün bölgelere yayılır. Kırdan kente doğru kitlesel olarak göç edilir ve gidilen yerin sakinleri tarafından hızla büyüyen kent çevrelenir ve emilir. Kırsal alanda bırakılan boşluklar ise daha uzak bölgelerden gelmekte olan göçmenler tarafından doldurulur. Bu hızlı büyüme kentin çekici faktörleri bitene kadar devam eder.
- Dağılma (Yayılma) süreci, emilme süreciyle ters orantılıdır ve birbiriyle benzerlik gösterir.
- Her ana göç akımı, bir dengeleyici ters akım üretir.
- Göçmenler, büyük sanayi ve ticaret merkezlerinden birini tercih etmelerinden dolayı uzak mesafelere göç ederler.
- Kentte yaşayanlar, ülkenin kırsal kesiminde yaşayanlara oranla daha az göç ederler.
- Kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç etmektedir²⁷.

Ravenstein, ikinci çalışmasında bu yedi kanuna dört kanun daha eklemiştir²⁸:

- Büyük kentler göçle birlikte daha hızlı büyürler.
- Göçün yönü tarım alanlarından ticaret ve sanayi merkezlerine doğrudur.
- Sanayi, ticaret ve ulaşım imkanları geliştiğinde göç de hacimsel olarak artar.
- Göçün ana nedeni ekonomiktir.

²⁶ Ernst Georg Ravenstein, "The Laws of Migration", **Journal of The Statistical Society of London**, Cilt:48, Sayı:2, Haziran, 1885, s.167.

²⁷ Ravenstein, 1885, ss.198-199.

²⁸ Ernst Georg Ravenstein, "The Laws of Migration", **Journal of The Statistical Society**, Cilt: 52, Sayı:2, Haziran, 1889, s.288.

Ravenstein'e göre göç edenler genel olarak kısa mesafeli yerlere göç etmektedir. Ancak, artan ulaşım imkanları ile göçün doğru orantılı olduğunu da belirtmiştir. Göç bir süreç olarak görülmekte ve her göç akımının dengeleyici bir ters akım meydana getirdiği saptanmıştır. Uzun mesafeye göçmeyi tercih edenlerin ise daha çok ticaret ve sanayi bölgelerini tercih ettikleri belirtilmiştir. Göç basamakları kanununa göre ticaretin ve sanayileşmenin büyümesi ve bunun akabinde gelişen ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın mesafedeki yerlerde yaşayan kişileri gelişmiş kentlere doğru çekmektedir. Daha uzakta bulunan kişiler ise çevrede boşalan alanlara doğru giderek bu boşlukları doldurmaktadır. Üçüncü kanun yani yayılma ve emme süreçlerinde ise amaç birlikteliği vardır. Ravenstein'e göre göç tek başına bir amaç olamaz. İnsanlar sadece yer değiştirme isteklerinden dolayı göç etmezler, asıl amaçları ticari açıdan gelişmiş ve sanayileşmiş alanlardaki faaliyetlerden faydalanmaktır. Bunun yanı sıra ekonomik faaliyetlerin yarattığı iyi yaşam koşullarından faydalanmak da amaçlanmaktadır. Bu yayılma (dağılma) süreci gelişmiş bölgedeki işgücü ihtiyacı ile teşvik edilmekte ve karşılıklı bir amaç birlikteliğine neden olmaktadır. Göç basamakları kanununda Ravenstein göçün aşamalı bir biçimde gerçekleştiğini göç alan bölgelerin zaman içinde göç de verdiğini, kısacası eski göç dalgasının ise yeni bir göç dalgası meydana getirdiğini belirtmiştir²⁹.

Bu teoriyi eleştirenler de vardır. Örneğin; Michael Samers, göç yasalarını 'bireyci', 'ekonomik olarak nedensel' ve 'aşırı derecede demode' olmakla eleştirmiştir. Samers, 'yasa' kavramının sosyal bilimlerin oldukça karmaşık ve belirsiz olan doğasına aykırı olduğu görüşünü öne sürerek, demografik değişimlerin birkaç yasaya tabii olamayacağını ifade etmiştir. Ona göre bu yasalar sadece İngiltere dikkate alınarak oluşturulmuştur³⁰. Ravenstein'in bu kanunları her ne kadar eleştirilse de bilinen ilk çalışmalardan olması açısından önem arz etmektedir.

1.3.1.2. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Bu kuram, 1940 yılında Samuel Andrew Stouffer tarafından ortaya konulmuştur. Bu kuram daha çok göçmenleri ve bireyleri ön planda tutmaktadır.

²⁹ Waldo Tobler, "Migration: Ravenstein, Thorntworte and Beyond", **Urban Geography**, Sayı:4, ss.327-343.'ten aktaran: Tavas, ss.28-29.

³⁰ Yeliz Yazan, **Avrupa Birliği'nin Yasadışı Göç Politikası-Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı**, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, Kasım, 2016, s.29.

Ravenstein'in kendisinden yarım yüzyıl önceki çalışmasından bu yana, çok sayıda çalışma yer değiştirme ile mesafe arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermiştir³¹. Stouffer'in üzerinde çalıştığı teori ise, yer değiştirme ile mesafe arasında zorunlu, gerekli bir ilişkinin olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yerine, kesişen fırsatlar kuramının olduğunu belirtir. Belirli bir mesafeye giden kişilerin sayısının, gidilecek yerdeki fırsat sayısı ile doğru orantılı olduğunu fakat kesişen fırsatlar ile ters orantılı olduğunu söylemektedir³². Yani gidilecek olan yerdeki iş imkanları ne kadar fazlaysa o bölge o kadar göç alacaktır ya da o kadar tercih edilecektir. Stouffer oluşturduğu kuramda bu faktörlerden mesafeyi analiz nesnesi olarak diğerlerinin önüne koymaktadır. Yani Stouffer herhangi iki merkez bölgeye yönelecek olan göçte, çekme faktörlerinin de önemli olduğunu ancak bu faktörlerin önemli olmasında ise mesafenin etkisi olduğunu belirtmiştir.

Kesişen Fırsatlar Kuramı, göç mesafesinden dolayı göç sırasında ortaya çıkabilecek olan zorlukları göz önünde tutarak göçü değerlendirmesi açısından uluslararası göç literatürüne önemli katkılar sunmaktadır. Göç için kat edilecek olan mesafede, aşılması gereken ülkelerin sınırları ve aynı zamanda bu sınır geçişleri göç üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bunun nedeni ise, aşılabacak olan her sınırın bir kontrol sistemini beraberinde getirmesidir³³. Yani ülkelerin sınır kapısında yapılan sınır kontrolleri göçmenler açısından zorluk yaratmaktadır.

1.3.1.3. İtme-Çekme Kuramı

İtme-Çekme kuramı Everett S. Lee'nin 1966 yılında yayınladığı "A Theory of Migration (Bir Göç Teorisi)" adlı çalışmada ortaya konulmuştur. Öncelikle çalışmada Lee, Ravenstein'in göç kuramında yer alan maddelere değinerek bunlarla ilgili eleştirilerini aktarmıştır³⁴. Ona göre yaş ve göç, ırk ve göç, cinsiyet ve göç, eğitim ve göç, işgücü ve göç, mesafe ve göç gibi araştırmalar Ravenstein'dan sonra da yapılmıştır ancak göçmenlerin özelliklerine yönelik ya da göç eden kişinin göç ettiği

³¹ Samuel Andrew Stouffer, "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance", **American Sociological Review**, Cilt:5, Sayı:6, Aralık, 1940, s.845.

³² Stouffer, s.846.

³³ Çağlayan, ss.77-78.

³⁴ Everett S. Lee, "A Theory of Migration", **Demography**, Cilt:3, Sayı:1, 1966, ss.47-49.

yerde asimilasyona uğrayıp uğramadığı noktasında çok az çalışma yapılmıştır. Everett Lee, göç kararını ve göç sürecini başlatan dört faktör üzerinde durmaktadır³⁵:

- Yaşanan yerle alakalı faktörler
- Gitmek istenen yerle alakalı faktörler
- Araya giren engeller
- Kişisel faktörler.

Bu faktörler, itme-çekme kuramının temel işleyişini ve önemli bileşenlerini de ortaya koymaktadır³⁶. Hem göç alan hem de göç veren her bölgede insanları bölgede tutmak ya da insanları çekmek için sayısız faktör vardır ve bunları iten eğilimler vardır. Bunlar diyagramda ‘+’ ve ‘-’ işaretleri olarak gösterilir. İnsanlara kayıtsız kalan diğerleri ise ‘0’ yani nötr olarak gösterilir. Bu faktörler çoğu insanı aynı şekilde etkileyebilmektedir. Bu yüzden, kötü iklim koşulu herkes açısından itici olurken, iyi iklim koşulu herkes açısından çekici olmaktadır. Ancak bazı faktörler ise kişiden kişiye değişebilir. Örneğin, bir bölgede iyi eğitim veren okulların olması bir ebeveyn açısından çekici bir faktör olurken, o bölgede ev sahibi olmak isteyen biri için ise yüksek gayrimenkul fiyatları itici bir faktör olabilmektedir³⁷.

Göç için avantaj ve dezavantajları belirleyen cinsiyet, yaş, eğitim, ırk vb. gibi demografik etkenlerin de değerlendirilmesi bu kuram açısından önemlidir. Ayrıca Lee için önemli olan bütün itme ve çekme faktörlerinin farklılık gösteren sınıflar açısından doğru tanımlanması ve içeriğinin de yine doğru şekilde oluşturulması gerekliliğidir³⁸. Bir bölgenin avantajları ve dezavantajları ancak o bölgede yaşayarak anlaşılabilir. Bu yüzden gidilen yer ile ilgili her zaman bir belirsizlik söz konusudur³⁹.

Bu kuram çerçevesinde, özellikle üzerinde durulan diğer bir faktör ise yaşanan yerle göç edilen yer arasındaki engelleyici faktörlerdir. Lee, kuramında engelleyici etkenleri makro ve mikro olarak ikiye ayırır. Kişisel farklılıklara ve kişinin içinde bulunmuş olduğu durumları temel alan mikro faktörler; göçle birlikte gelen sosyal ve hukuksal belirsizlik, ulaşım için ödenecek ücret, ulaşım imkanları ve göç mesafesi gibi çeşitli etkenlerdir. Göçe engel olan makro etkenler de ırk ya da ulusal kimliğe atıfta

³⁵ Lee, ss.49-50.

³⁶ Çağlayan, s.72.

³⁷ Lee, s.50.

³⁸ Çağlayan, s.73.

³⁹ Lee, s.50.

bulunan göç sistemleri, göç kanunları ve yine göç için fiziksel uygunluk gibi göçmenlerin karşılaşabilecek olduğu daha üst düzeydeki etkenlerdir. Günümüzde bu kuramın iç göç ve dış göçlerde işlediği söylenebilir⁴⁰. Lee'ye göre, göç olgusu tek bir faktör ile açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Hem yaşanılan yer hem de göç edilen yer açısından çeşitli faktörlere dayandığı için bu faktörlerin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.3.1.4. Göç Sistemleri Kuramı

Bu kuram, politik ve ekonomik temelli olarak uluslararası ilişkiler çerçevesinde geliştirilen kuramsal bir çerçeve oluşturmaktadır. Buna göre iki ya da daha fazla ülke göçmen değişimi aracılığıyla karşılıklı olarak ilişkiler zinciri ve göç sistemi oluşturmaktadır. Bu ilişkiler zinciri yakın ülkeler ile kurulabileceği gibi aralarında mesafe olan ülkeler arasında da kurulabilir. Örnek vermek gerekirse; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Meksika arasındaki göç ve göçmen ilişkisi coğrafi olarak yakinken, Fransa ve Batı Afrika arasındaki göç ve göçmen ilişkisi ise coğrafi olarak uzaktır⁴¹.

Fawcett'e göre göç sistemini ortaya çıkartan bağları dört grupta incelemek mümkündür: Devletten devlete olan ilişkiler, kitlesel kültür bağları, aile ve kişisel bağlar ve göçmenlik ajanslarının faaliyetleridir⁴².

İlk olarak, iki devlet arasındaki ticari bağlar vb. ilişkiler göç sürecini kolay hale getirmektedir. Burada önemli olan siyasi ve ekonomik unsurlardır. Malların ve hizmetlerin ödenmesi için para veya diğer finansal araçların akışı bu sınıfa dahil edilebilir. Yine ekonomik, askeri ve teknik yardım programlarından kaynaklanan parasal akışlar da buraya dahil edilebilir. Bunların yanı sıra ülkeler arasındaki bu ekonomik ve siyasi bağlantılar, aynı zamanda insanların hareketlerini de gerektirmektedir. Örneğin ihracat-ithalat şirketlerini veya uluslararası şirketleri yöneten yöneticiler, ticaret anlaşmalarını görüşmek üzere diğer ülkelere gitmekte, seyahat eden politika yapıcılar da bu sürece eşlik etmektedir. İkinci olarak kitlesel-

⁴⁰ Çağlayan, ss.74-75.

⁴¹ Çağlayan, s.82.

⁴² James T. Fawcett, "Networks, Linkages, and Migration Systems", **International Migration Review**, Cilt:23, Sayı:3, New York, 1989, s.673.

kültür bağlarında ise gazete, film, kitap, dergi ve televizyon gibi haberleşme ürünleri etkili olabilmektedir. Bunlar, görüntüleri, fikirleri yaşanan olayları geniş bir kitleye etkili biçimde aktarabilen araçlardır. Kitlesele kültür bağlarının diğere önemli olan boyutu ise, uzak ülkelerin yaşam tarzı, kültürel kodları, maddi ve manevi imkanlar gibi bilgileri bireylere aktarmasıdır. Bu açıdan kitlesele kültür bağları bir kişinin gideceğı veya gitmek isteyeceğı ülke hakkında bilgi almasını kolaylaştırmakta ve böylelikle göç sürecini hızlandırabilmektedir. Üçüncü olarak aile-birey ilişkileri açısından bakıldığında da gidilmek istenen yerde kişinin bir ailesi, akrabası veya yakını varsa göç süreci daha kolay hale gelebilmektedir. Son olarak da göçmenlik ajansı faaliyetleri bulunmaktadır. Bu ajanslar göçmenlerin bilgi alabilmesi adına önemlidir. Ajansların promosyon broşürleri, ülkelerin tanıtımları yine göç eyleminin gerçekleşmesini kolaylaştırmaktadır. Fawcett'e göre, modern zamanlarda, bu ajans bağlantıları, göçmen istihdamında tarihsel olarak önemli bir rol oynamış olmasına rağmen, esas olarak geçici işgücü göçü için önemlidir⁴³.

Göç sistemleri kuramının temel yaklaşımına göre, herhangi bir göç hareketi makro ve mikro yapıların etkileşmesi sonucunda görülebilir. Mikro yapılar uygulamalara, göçmenlerin kişisel düşüncelerine, göç ağlarına dayanırken, Makro yapılar daha çok, büyük ölçekli olan kurumsal etmenlere dayanır. Mikro yapılar, göç ve sonrasında yerleşme sorunları ile başa çıkmak adına göçmenlerin kendilerinin geliştirmiş olduğı enformel toplumsal ağlardır. Makro yapılar ise daha çok devletlerarası ilişkileri ve göç veren ve alan ülkeler tarafından göç yerleşimlerini kontrol etmek amacıyla düzenlenmiş olan kanunları, yapıları ve uygulamaları içermektedir. Bu anlamda literatürde önceden bu ilişkileri ve bu yapıyı tanımlamak için 'zincirleme göç' kavramı kullanılmaktaydı. Enformel ağlar özel olarak kişisel ilişkileri, arkadaş bağlarını, ekonomik ve sosyal konularda da karşılıklı yardımlaşmayı kapsamaktadır⁴⁴.

Göç sistemleri kuramı, göçmenlerin göç ile ilişkisini belirlemekle beraber göçün iki ülke arasında nasıl yaşandığını anlatması açısından da önem arz etmektedir.

⁴³ Fawcett, ss.675-676.

⁴⁴ Castles ve Miller, ss.36-37.

1.3.1.5. İlişkiler Ağı Kuramı

Uluslararası göç ‘zaman ve mekân’ bakımından etkilenmekte ve sürdürülebilirliğini arttırmaktadır. İlişkiler ağı kuramı, göçün bu yönünü aydınlatır⁴⁵. Göç Ağları, göçmenlerin terk ettiği ülke ile gidilen ülke arasında göçmenler, eski göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurulan dostluk, akrabalık ilişkileri ve ortak köken gibi soydaşlık bağları yoluyla kişileri birbirine bağlayan bağlar dizisidir. Ağ bağlantıları, insanları yabancı istihdama erişebilmek için toplumsal bir sermaye biçimi oluşturur⁴⁶. Yabancı bir ülkeye ilk kez gidecek olan göçmenler, yasa dışı yollardan gitmeleri durumunda, yardım alabilecekleri bir ilişkiler ağı olmadığı için, yüksek tutardaki masrafları göze almak zorunda kalmaktadır. Buna karşın, onları takip eden her yeni göçmenin ‘soydaş ve dost’ kavramlarına dayanarak destek görebilecek olmasından dolayı, göç masrafları azalacaktır. Böylelikle göç hareketi sınırsız biçimde sürecektir⁴⁷. Her yeni göçmen, ilişkiler ağını genişletir ve ilişki kurduğu herkes için hareket riskini azaltır ve böylelikle göç neredeyse masrafsız ve risksiz hale gelir⁴⁸. Bu ağların varlığı ile ekonomik yükler, yardımlaşma mekanizmaları ve de bürokratik durumların hızlandırılması ile azalır. Bu yardımlaşma mekanizmaları sayesinde ayrıca yeni gelen kişilerin yalnızlık hissetmemelerinin sağlanması ile sosyal maliyette de bir düşüş yaşanır. Göç ve ağlar arasında böylece etkileşim devam etmektedir⁴⁹. İlişkiler ağı kuramında göç mekanizması şu şekilde işlemektedir:

- Uluslararası göç bir kere başladıktan sonra, göç etmek isteyen herkesin zorluk çekmeden göç edeceği şekilde ağ bağlantıları geniş bir alana yayılıncaya kadar zamanla genişleme eğilimi gösterir; sonra göç hız kesmeye başlar.
- İki ülke arasındaki göç akımının boyutu, ücret farklılıklarına ve istihdam oranlarına güçlü bir şekilde bağlı değildir. Çünkü bu değişkenlerin göçü teşvik etmek veya engellemek için ne gibi bir etkisi olursa olsun, göçmen ağlarının

⁴⁵ Abadan-Unat, s.18.

⁴⁶ Douglas Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino and J.Edward Taylor, “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, **Population and Development Review**, Cilt:19, Sayı:3, Eylül, 1993, s.448.

⁴⁷ Abadan-Unat, ss.18-19.

⁴⁸ Massey ve diğerleri, 1993, s.449.

⁴⁹ Fuat Güllüoğlu, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:4, Nisan 2012-Eylül 2012, s.74

büyümesi sonucu düşen maliyetler ve riskler nedeniyle bu değişkenler, kademeli olarak önemini yitirmektedir.

- Uluslararası göç, ağların gelişmesiyle birlikte kurumsal hale gelir ve başlangıçta kendisine neden olan faktörlerden giderek bağımsızlaşır.
- Ağlar genişledikçe ve göçün maliyetleri ve riskleri düştükçe, akım sosyo-ekonomik açıdan daha az seçici olur ve gönderen topluluk veya toplumu daha fazla temsil eder.
- Hükümetler, akımlar bir kere başladığında kontrol altında tutmakta zorluk çekebilirler, çünkü ağların oluşma süreci hangi politik rejim uygulanırsa uygulansın büyük ölçüde kontrollerinin dışındadır.
- Göçmenler ve ailelerini bir araya getirmeyi sağlayacak belirli göç politikaları, göç akımlarının kontrolü amacıyla çaprazlama olarak çalışır, yakın ağ üyelerine (akrabalar) özel giriş hakları vererek göçmen ağlarını güçlendirirler⁵⁰.

Jeff Crisp, işleyiş ve de etki açısından uluslararası göçmen ağlarını dört bölümde incelemektedir. Ona göre bu etkilerin ilki bilgiye yöneliktir. Bu kurulmuş olan ağlar göçmenler için bilgi kaynağı olması nedeniyle önemlidir. Bu bilgi akışı ise, potansiyel göçmenlerin nasıl gideceği ile ilgili bilgi verir. Yani transferin ayarlanması, ülkeye girişte gereken belgelerin temin edilmesi bunlar içinde değerlendirilir. İkinci etki ise, potansiyel göçmenin hedeflediği ülkeye gitme maliyetinin karşılanması ya da bu maliyetin en aza indirilmesine odaklıdır. Üçüncü etki, yasadışı göçü arttırma ve buna zemin hazırlamaktır. Kaçak göçmenler için göçmen ilişkiler ağı gerekli altyapıyı hazırlamaktadır. Dördüncü etki ise, varılan ülkedeki desteğe yönelik olmaktadır. Kurulmuş olan ağ göçmenlerin ilk geldikleri dönemde geçimlerine katkıda bulunmakta ve yeni gelenleri bu anlamda desteklemiş olmaktadır⁵¹. İlişkiler ağı kuramı göç olgusunu göç alan ve de göç veren ülkeler açısından değerlendirmesi açısından ve göçmenlerin de bu süreçte nasıl etkilendiğini ortaya koyması açısından önem arz eder.

⁵⁰ Massey ve diğerleri, 1993, ss.449-450.

⁵¹ Jeff Crisp, "Policy Challenges of The New Diasporas: Migrant Networks And Their Impact On Asylum Flows And Regimes", **Policy Research Unit**, Geneva Switzerland, pp.5-6.'dan aktaran: Tavas, s.38.

1.3.2. Çağdaş Göç Kuramları

1.3.2.1. Neo-Klasik Kuram: Makro ve Mikro

Günümüzde, göç hareketlerini açıklayabilmek adına tek ve bir tane kuramdan söz edilmesi olanaksızdır. Geçmişten bugüne geliştirilen kuramlar da açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Bazı kuramlar bireyi baz alırken bazıları hane halkını baz alabilmektedir. Ancak her kuram bakıldığında birbirinden bağımsız olarak işleyip farklı önermeler ortaya koysa da birbirini tamamlayıcı nitelikte devam etmiştir.

Uluslararası göçü, Ranis ve Fei (1961), Lewis (1966), gelişmiş ve de gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasasındaki dengesizliğin bir sorunu olarak ele almışlardır⁵². Bu teoriye ve onun uzantılarına göre, iç göç ve uluslararası göçün sebebi, emek konusunda ortaya çıkan arz ve talebin coğrafi farklılığında yatmaktadır. Emek fazlası olan ülkelerde, düşük bir ücret piyasası varken; sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ise ücret düzeyi yüksektir. Ücret farklılığından kaynaklanan bu açıklık sebebiyle düşük ücretli işçiler, yüksek ücret veren ülkelere göç etmektedir. Bu hareketin (demografik) sonucunda, emek fazlası olan ülkelerde emek piyasası küçülmekte ve böylece ücretler artmakta, buna karşılık sermaye fazlası olan ülkelerde ise ücretler düşmektedir ve böylelikle bir denge oluşmaktadır⁵³. Neo-Klasik Makro Ekonomi tarafından sunulan uluslararası göçün açıklaması göçmen kabul eden ülkelerin kamuoyunu etkilemiş ve göç politikalarını şekillendirmiştir. Bu kuram şu varsayımları içerir:

- İşçilerin göçü, ülkeler arasındaki ücret oranlarının farklılıklarından kaynaklanmaktadır.
- Ücret farklılıklarının ortadan kaldırılması, işgücü hareketini sona erdirir ve bu farklılıklar olmadığı zaman göç gerçekleşmez.
- Uluslararası insan sermayesi akışları yani yüksek vasıflı işçilerin yer değiştirmesi, vasıfsız işçilerin göç hareketinden daha farklı bir nitelik taşır.

⁵² Emre Güneşer Bozdağ ve Murat Atan, “Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 2009, s.163.

⁵³ Abadan-Unat, s.6.

- İşgücü piyasaları, emeğin uluslararası akışlarının neden olduğu başlıca mekanizmalardır. Diğer piyasa türleri uluslararası göç üzerinde önemli etkilere sahip değildir.
- Hükümetlerin göç akışlarını kontrol altına almasının yolu işgücü gönderen ve/veya alan ülkelerdeki emek piyasalarını düzenlemek veya etkilemektir⁵⁴.

Göçün tekrar tersine dönmesini açıklamak noktasında Lewis'in neoklasik makro ekonomi teorisi başarısız olmuştur. Çünkü ücretlerin göç alan ve göç veren ülkeler arasında eşit seviyede süreklilik arz etmesi halinde kuramsal anlamda göçün azalması ve uluslararası göçün de durması gerekir⁵⁵.

Bu makroekonomik modele koşut olarak, bir mikroekonomik model de sunulmaktadır. Sjaastad, Borjas ve Todaro'nun geliştirmiş olduğu bu modelde bireyler; kâr hesabını yaparak daha yüksek kazanç sağlayacakları düşüncesinden hareketle göç etme kararı almaktadırlar. Her ne kadar fayda maliyet hesabı yapıp karar verilmiş olsa da bundan önce kendileri de yeni bir dil öğrenme, uyum sağlamak, yolculuk ve taşınma masrafı gibi sıkıntılara da göğüs germek durumunda kalmaktadırlar⁵⁶. Bu kuramın varsayımları ise şu şekildedir:

- Uluslararası hareket hem kazanç hem de istihdam oranlarındaki uluslararası farklardan kaynaklanmaktadır. (Önceki modelde tam istihdam varsayıyordu)
- Muhtemel ücretlendirme oranını veya hedef ülkede gönderilen ülkedeki göreceli istihdam olasılığını arttıran bireysel beşerî sermaye özellikleri (örneğin, eğitim, deneyim, dil becerileri) uluslararası hareket olasılığını arttıracaktır.
- Aynı ülkedeki bireyler göç etmek için çok farklı eğilimler gösterebilir.
- Ülkeler arasında toplam göç akışı, bireysel fayda-maliyet hesaplamaları temelinde gerçekleştirilen bağımsız hareketlerin basit toplamlarıdır.
- Ülkeler arasında kazanç ve/veya istihdam oranlarında farklılıklar olmadığında uluslararası hareket gerçekleşmez. Göç, beklenen kazançlar (kazançların ve istihdam oranlarının çarpımı) uluslararası düzeyde eşitlenene (hareket masrafları düşülene) kadar durmaz.

⁵⁴ Massey ve diğerleri, 1993, ss.433-434.

⁵⁵ Bozdağ ve Atan, s.163.

⁵⁶ Abadan-Unat, s.7.

- Beklenen getirilerdeki farkın boyutu, ülkeler arasındaki uluslararası göç akışının boyutunu belirlemektedir.
- Göç kararları, dengesizlikler veya işgücü piyasaları arasındaki süreksizliklerden kaynaklanmaktadır; diğer pazarlar göç kararını doğrudan etkilemez.
- Kabul eden ülkelerdeki koşullar muhtemel göçmenler için psikolojik olarak cazip ise göç masrafları önemsiz olabilir. Bu durumda, ülkeler arasındaki göçü durdurmak için bir kazanç farkı gerekebilir.
- Hükümetler, göçü öncelikle gönderen ve/veya alan ülkelerdeki beklenen kazançları etkileyen politikalar yoluyla kontrol etmektedir; örneğin, göç alan ülkede istihdam olasılığını düşürmeye çalışmak veya hedef alanda yetersiz istihdam riskini (işveren yaptırımı yoluyla) arttırmak ve gönderen ülkede de uzun vadeli kalkınma programları vasıtasıyla gelirleri artırmak ya da göçün maliyetlerini (hem psikolojik hem de maddi) artırma yoluna gitmek⁵⁷.

Chicago İktisat Okulu'nun sunduğu Beşerî Sermaye Modeli'ne göre, göç olgusu, beşerî sermayeye yapılan bir yatırım şeklindedir. Yani göç kararını göçün riskini etkisiz hale getirebilen bireyler almaktadır. Yani bireyler, beşerî sermayelerini en etkili kullanabilecekleri yerlere göç ederler. Bu yüzden, mikroekonomi bakış açısı, makroekonomi denge modelinin aksine beşerî sermaye teorisi çerçevesinde bireysel tercihlere vurgu yapmakta ve uluslararası göçü gelişmiş ülkeler nezdinde incelemektedir⁵⁸.

1.3.2.2. Yeni Ekonomi Kuramı

Son yıllarda, neo-klasik teorisinin varsayımlarına karşıt olarak “göçün yeni bir ekonomisi” ortaya çıkmıştır. Bu kuram Oded Stark tarafından geliştirilmiştir. Ona göre, işgücü göçünün ekonomisi üzerine yapılmış olan araştırmalar son birkaç yıldır belirgin bir dönüşüm geçirmiştir⁵⁹. Bu yeni yaklaşımın temel bakış açısı, göç

⁵⁷ Massey ve diğerleri, 1993, ss.435-436.

⁵⁸ Bozdağ ve Atan, s.164.

⁵⁹ Oded Stark and David E. Bloom, “The New Economics of Labor Migration”, **American Economic Review**, Cilt:75, Sayı:2, Papers and Proceedings of The Ninety-Seventh Annual Meeting of The American Economic Association, Mayıs, 1985, s.173.

kararlarının izole edilen bireyler tarafından değil, aileler veya hane halkları tarafından alınmasıdır. Hane halkı, bireylerin aksine, aile içi emek gibi hanehalkı kaynaklarının dağılımını çeşitlendirerek ekonomik refah risklerini kontrol eder⁶⁰. Gelişmiş ülkelerin çoğunluğunda hane geliriyle ilgili riskler, kurumsallaşmış olan mekanizmalar ile önlenmeye çalışılır. Mahsul sigorta programları, çiftçiyi doğal afetler ve fiyat dalgalanmalarına karşı, işsizlik sigortası da işçileri yapısal ekonomik gelişmelere karşı korur. Ancak az gelişmiş ülkelerde hane halkı, bireylerden daha etkili biçimde ailenin verimli gelir kaynaklarını yönlendirebilmektedir. Hane halkının bireyleri, kimi zaman yerel ekonomide iş bulabilmekte, kimi zaman aynı ülkenin başka bir kesiminde çalışabilmekte, kimisi ise yurtdışında çalışma imkanını bulabilmektedir. Hane halkı, kendi ülkesinin ekonomi dengesi bozulduğunda, gelirini göç eden bireylerinin göndermiş olduğu paralar sayesinde dengeler⁶¹. Göçün “yeni ekonomisi”nden doğan teorik modeller neo-klasik teorinin önermelerinden oldukça farklıdır:

- Göç araştırmaları için; aileler, hane halkları veya kültürel olarak tanımlanmış üretim ve tüketim alanındaki topluluklar, uygun analiz birimleridir.
- Uluslararası göçün gerçekleşmesi adına ücret farklılığı gerekli olan bir şart değildir; hane halkları, ücret farklılığının olmaması durumunda dahi çeşitli riskleri azaltmak adına uluslararası hareketliliği teşvik edebilir.
- Uluslararası göç ve yerel istihdam ya da yerel üretim karşılıklı olarak birbiriyle bağdaşmayan olasılıklar değildir. Gerçekten de hane halkları hem göçe hem de yerel faaliyetlere katılmaktadır. Aslında, göç etme yerel ekonomik faaliyete dönüşlerin artması, sermayenin üstesinden gelmenin bir aracı olarak görünebilir. Dolayısıyla, göçmen gönderen bölgelerdeki ekonomik kalkınma, uluslararası göç hareketi için baskıları azaltmaya ihtiyaç duyulan bir faktör olmayabilir.
- Uluslararası göç hareketleri, ülkeler arasındaki ücret farkı ortadan kaldırıldığında kesin olarak durmaz. Göçmen yollayan ülkelerdeki diğer piyasaların eksik veya dengesizlik halinde olması durumunda göç etme arzusu sürer.

⁶⁰ Massey ve diğerleri, 1993, s.436.

⁶¹ Abadan-Unat, ss.8-9.

- Gelirde beklenen artış, gelir dağılımındaki farklı noktalarda bulunan haneler için veya farklı gelir dağılımlarına sahip topluluklarda bulunan haneler için göç olasılığı üzerinde aynı etkiye sahip olmayacaktır.
- Hükümetler göç hareketlerini yalnızca emek piyasalarını etkileyen politikalar yoluyla değil, bunun yanı sıra sigorta piyasalarını ve sermaye piyasalarını şekillendiren politikalar yoluyla da etkileyebilir. Devlet sigorta programları, özellikle de işsizlik sigortası, uluslararası harekete yönelik teşvikleri önemli ölçüde etkileyebilir.
- Hükümet politikaları ve ekonomik değişimler gelir dağılımını şekillendirmektedir. Bunlar bazı hane halklarının görece yoksunluğunu değiştirecek ve böylece göç etmeye yönelik isteklerini değiştirecektir.
- Uluslararası göç, hükümet politikaları ve gelir dağılımını şekillendiren ekonomik değişikliklerin ortalama gelir üzerindeki etkilerinden bağımsız olarak etkilenecektir. Fakir hane halkları, göçmen gönderen ülkelerde uygulanan hükümet politikalarından faydalanamıyorsa, göç etme isteği artabilir. Yine, zengin hane halkları yüksek bir gelirden faydalanamıyorsa, göç etme isteği azalabilir⁶².

Bu kuramda daha önceki neo-klasik kuramın aksine göç kararlarının bireylerden ziyade aileler tarafından alındığı belirtilmekte ve genel olarak bu kurama göre ailelerin ekonomik anlamdaki riskleri daha iyi kontrol etmektedir.

1.3.2.3. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

Bu teori, göçle ilgili karar alınırken bireylerin rasyonel davranıp davranmadığını sorgulamanın yanında uluslararası göçün modern endüstriyel toplumların asli emek taleplerinden kaynaklandığını savunmaktadır⁶³. Michael J. Piore, bu kuramın en büyük destekçisidir ve uluslararası göçün, gelişmiş ulusların ekonomik yapısına özgü göçmen işgücü talebinden kaynaklandığını savunur. Ona göre göç, gönderen ülkelerdeki itme faktörlerinden (düşük ücret ya da yüksek işsizlik)

⁶² Massey ve diğerleri, 1993, ss.438-440.

⁶³ Erdem Selman Develi, “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Göç Özel Sayısı, 2017, ss.1347-1348.

değil, alıcı ülkelerdeki çekiş unsurlarından (yabancılar için düşük ücretli işgücü olan kronik ve kaçınılmaz bir ihtiyaç) ileri gelmektedir⁶⁴. Modern endüstriyel toplumların dört özelliği (motivasyonel problemler, işgücü arzının demografik yapısı, yapısal enflasyon ve ekonomik düalizm) bu ülkelerin göçmen emeği talep etmesine neden olmaktadır⁶⁵.

“İkili işgücü piyasası” kuramı, kişilerin kendi çıkarlarını ön planda tuttuğu mikro ekonomi modellerini inkâr etmemekle birlikte yine, göçmen işçinin sağladığı kazanç ve tasarrufların geride kalan aileye önemli bir destek sağladığını da kabul etmektedir⁶⁶. Ancak bu model, neo-klasik ve yeni ekonomi modelinden çok farklı varsayımlara dayanmaktadır:

- Uluslararası işgücü göçü büyük ölçüde talep tabanlıdır. Yani gelişmiş ülkelerin işverenleri tarafından açıklanan işgücü isteğine bağlı olarak oluşmaktadır.
- Göçmen işçi isteği farklı şekilde ekonominin yapısal ihtiyaçlarından ve ücret teklifleri yerine istihdam uygulamalarıyla ifade edildiğinden, uluslararası ücret farklılıkları işgücü göçünün gerçekleşmesi için gerekli veya şart değildir.
- Göçmen işçi sayısının azalması ile göçmen alan ülkelerdeki düşük olan ücretler yükselmez. Ücretlerin düşük olmasının altında yatan etken, toplumsal ve kurumsal mekanizmalardır.
- Göçmen işçilerin düşük seviyeli ücretleri göçmen işçilerin arzındaki azalmaya tepki olarak artmamaktadır. Ancak, göçmen işçilerinin arzındaki artışın bir sonucu olarak düşük düzeyli ücretler gitgide düşebilir. Bunun nedeni ücretlerin yükselmesini engelleyen toplumsal ve kurumsal mekanizmaların ücret düşüklüğünü önleyememesidir.
- Hükümetlerin uluslararası göç hareketini istihdam ve de ücret alanında gerçekleştirilecek küçük değişiklikler yoluyla etkilemeleri pek mümkün değildir. Göçmenler yapısal olarak modern, endüstri-sonrası ekonomilere yerleştirilen işgücü talebini karşılamaktadırlar ve bu talebi değiştirmek, dünya ekonomisi yapısında temel değişiklikler gerektirmektedir⁶⁷.

⁶⁴ Massey ve diğerleri, 1993 s.440.

⁶⁵ Develi, s.1348.

⁶⁶ Abadan-Unat, s.14.

⁶⁷ Massey ve diğerleri, 1993, s.444.

Bu kuram işgücü talebi açısından Avrupa’da savaş sonrasında ortaya çıkan göç durumunu açıklaması açısından önem taşımaktadır ancak yalnızca talep yönlü olarak analiz yapmasından dolayı dar kapsamlı olduğu ileri sürülebilir.

1.3.2.4. Dünya Sistemleri Kuramı

Dünya Sistemleri Kuramı 1974 yılında Immanuel Wallerstein tarafından geliştirilmiştir. Wallerstein’in geniş kapsamlı teorisine göre, kapitalist dünya sistemini ayrıntılı şekilde incelemek adına onu üç şekilde ele almak gerekir. İlki, Atlantik kıyılarındaki Kuzeybatı Avrupa ülkelerinden oluşan merkezdir. İkinci kategoride yarı-çevre/ yarı-periferik ülkeler yer alır. Üçüncü kategori ise çevre (periferik) ülkelerden oluşur⁶⁸. Bu nedenle kuramın bir diğer ismi merkez-çevre kuramıdır.

Kuramda, dünyanın merkez ve çevre olmak üzere bölündüğü savunulur ve bunlar arasında da yarı-çevre olarak adlandırılan bölgeler bulunur. Burada yapısal ve kurumsallaşmış olarak merkez ve çevre arasında bir ‘işbölümü’ bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal anlamda gelişmiş olan merkez, teknolojik ilerlemeye sahiptir ve ileri düzeyde ürünler üretmektedir. Çevre ise, kapitalist ağ ve değerlerle kuşatılmıştır ve esas görevi, merkeze ucuz işgücü, ham madde ve tarımsal ürün sağlamaktır. Bu eşit olmayan şartlarda ilişki şu şekilde yürümektedir. Çevre ürettiği ürünleri ucuza satmak durumundadır ancak buna karşın merkezin ürünlerini daha pahalıya almak durumundadır. Bu döngü ise, ham maddenin, mamul mal olarak daha pahalı bir şekilde çevre ülkenin almasıyla devam eder⁶⁹.

Ancak dünya sisteminin ayakta durmasına ve kendini tekrar üretebilmesine asıl katkı, yarı-çevre ülkelerden gelmektedir. Bu ülkeler ne merkeze dahildir ne de çevre ülkelere. Bu ülkelerin dünya sistemi içerisindeki işlevi kenar ülkeleri merkez adına kontrol altında bulundurmaktır. Wallerstein ayrıca bu yarı-çevre ülkelerin kritik bir durumda olduğunu belirtmektedir. Çünkü merkezin dünya sistemi içerisinde denge kurabilmesi adına bu ülkelere ihtiyacı vardır. Onlardan asıl beklenen ise çevre ülkeler nezdinde merkez ülkeler adına bir çeşit jandarma işlevi görmeleridir. Ancak merkezin bunların yarı-çevre konumlarından merkez ülke olmaya doğru bir seyir izlemelerine

⁶⁸ Nur Vergin, **Siyasetin Sosyolojisi**, 4. Baskı, Doğan Kitap, Ekim, 2011, s.188.

⁶⁹ Tavas, s.52.

katlanması imkansızdır. Bu anlamda da fazla ilerleme kaydeden yarı-çevre ülkeleri frenleme yoluna gidecektir⁷⁰.

Dünya sistemleri teorisine göre göç, kapitalizmin geliştiği dönemde kaçınılmaz olarak ortaya çıkan aksamalar ve yer değiştirmelerin doğal bir sonucudur⁷¹. Bu teoriye göre işgücü göçü dünya kapitalist sisteminin bir parçasıdır ve bu göç az gelişmiş olan çevre ülkelerle kapitalist merkez ülkeleri arasındaki eşitsizlikten doğmaktadır. Yani, merkez ülkelerdeki kapitalist ağların kapitalist olmayan toplumlardaki çevre yapılarına geçiş yapması ile çevre ülkelerdeki nüfus artar ve böylece çevre ülkeler kapitalist gelişimlerini tamamlamak adına ve de ekonomik refah seviyelerini yükseltmek adına merkez ülkelere ihtiyaç duyarken, merkez ülkeler de hammadde, ucuz işgücü ve üretilen mamüllerin pazarlanması adına çevre ülkelere ihtiyaç duymaktadır. Böylece çift yönlü olarak bir bağımlılık durumu ortaya çıkmaktadır⁷².

Bu kurama göre, uluslararası göç, büyüyen ve genişleyen bir küresel piyasanın ekonomik ve siyasal düzenini izlemektedir. Bunun sonucunda altı varsayım ortaya çıkmaktadır:

- Gelişmekte olan dünyada kapitalist piyasa oluşumunun çevre ülkelere nüfuz etmesi, uluslararası göçü harekete geçiren doğal bir sonuçtur.
- Uluslararası işgücü akımı, mal ve sermayenin uluslararası akışını ters yönde izlemektedir. Çevresel ülkelerde kapitalist yatırım, köklerinden kopmuş bir mobil nüfus (göçe hazır nüfus) oluşturmakta ve aynı zamanda çekirdek ülkelerle güçlü ve kültürel bağlar kurmakta ve böylece ulusötesi hareketler doğmaktadır.
- Uluslararası göç, özellikle geçmişte sömürgecilik yapan devletler ve eski sömürgeleri arasında oluşur. Bu ülkelerle kültürel, dilsel, idari, yatırım, ulaşım ve iletişim bağlantıları erken kurulmuştur ve sömürge döneminde dış rekabetlerin özgürce gelişmesine izin verilmiştir.
- Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinin bir sonucudur; hükümetlerin bu akımı etkilemesinin yolu, çokuluslu şirketlerin denizaşırı yatırım faaliyetlerini düzenlemek ve uluslararası sermaye ve mal akışlarını

⁷⁰ Vergin, s.189.

⁷¹ Massey ve diğerleri, 1993, s.445.

⁷² Deniz Ela Özcan, “Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, **İş ve Hayat**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2016, s.200.

kontrol etmektir. Bununla birlikte, uluslararası ticaret anlaşmazlıklarını teşvik edip, dünyada ekonomik durgunluğa yol açacakları ve onları engellemek için harekete geçirilebilecek önemli siyasi kaynaklara sahip olan çokuluslu şirketlerin siyasi nüfuzu sebebiyle bu tür politikaların uygulanması pek olası değildir.

- Kapitalist ekonomiler yurtdışındaki yatırımları korumakta ve başarısız olduklarında ise siyasi ve askerî müdahaleler yapmaktadır. Müdahaleler başarısızlığa uğradığında belirli çekirdek ülkelere yönelik mülteci hareketlerine yol açmaktadır ve bu da uluslararası göçün başka bir versiyonudur.
- Uluslararası göçün nihai olarak ücret oranları veya ülkeler arasındaki istihdam farklılıklarıyla bir alakası yoktur; piyasa yaratma dinamiklerinden ve küresel ekonominin yapısından yola çıkmaktadır⁷³.

Uluslararası göç kuramları ayrı ayrı ele alınmış olsa da her biri bir diğerini tamamlayarak ilerlemektedir. Her kuram, farklı yaklaşımlar sergileyerek (kimisi sadece bireye atıf yaparken, kimisi hane halkını baz alabilmekte) uluslararası göçü açıklamaya çalışmıştır. Uluslararası göçün nedenlerini ve sonuçlarını anlamak ve yorumlamak noktasında her teoriye ayrı ayrı ihtiyaç duyulmaktadır.

İnsanlar, çevresel sebeplerden dolayı fiziksel olarak çekici gelen bölgelere de göç edebilirler. İletişim ve ulaşım sistemlerinin gelişmiş olduğu, alışveriş ve eğlence yerlerinden çok uzak olmayan bölgelerde de yaşamak isteyebilirler. Göçmenler için çekici gelen ortamlar genel olarak sahiller ve sıcak iklimler olmaktadır. Örneğin; Rocky Dağları'na yakın olması Amerikalıları Colorado eyaletine çekmektedir. Yine Alpler, Fransız halkını doğu Fransa'ya çekebilmektedir⁷⁴. Her ne kadar birçok kuram göçün nedenleri noktasında bir açıklama yapmış olsa da İklim Kaynaklı Göç, son zamanlarda dünyanın gündemini oldukça meşgul etmektedir.

Yaşanan iklim değişimleri, su baskınları gibi doğal felaketlerden dolayı da insanlar göç edebilmektedir. Aynı zamanda insan kaynaklı afetler de olabilmektedir. Fukushima ve Çernobil örneklerinde olduğu gibi insan kaynaklı afetlerin etkisi geçici olmamakta; bu felaketlerin gerçekleştiği coğrafi alanların insanlar açısından taşıdığı

⁷³ Massey ve diğerleri, 1993, ss.448-449.

⁷⁴ “İnsanlar neden göç eder?”, http://www.phschool.com/atschool/ap_misc/rubenstein_cultland/pdfs/Ch3_Issue1.pdf,(13.12.2017), s.52.

risklerin uzun yıllar sürmesi nedeniyle bu alanlar tamamen boşaltılabilmektedir. İklim değişikliklerinin yol açtığı göçün üç türü üzerinde durulmaktadır. Birincisi geçici yer değiştirmedir. Özellikle doğal afetler sonucu insanların yaşadıkları yerlerden ayrılması ve daha sonra geri dönmesidir. İkincisi kalıcı (daimi) yer değiştirmedir. Kalıcı yer değiştirme halinde baraj yapımı örneğinde olduğu gibi daha çok insan kaynaklı çevresel felaketler sonucunda insanlar yaşadıkları yerleri bir daha dönmek üzere terk etmektedir. Üçüncüsünü ise kalıcı veya geçici çevresel faktörler nedeniyle yaşadığı yeri terk edip daha iyi hayat standartlarının olduğu ülkelere yerleşmek amacıyla ülkesini terk edenler oluşturur⁷⁵.

Her birey ya da aile çeşitli nedenlerle ülkesinden göç etmek istemektedir. Bu nedenler ister ekonomi kaynaklı olsun ister iklim kaynaklı olsun sonuçta kişinin ülkesinden bir memnuniyetsizliği durumu vardır. Göç hem yaşanan ülkedeki memnuniyetsizlikler hem de gidilmek istenen ülkenin avantajlı görünen faktörlerinden dolayı ciddi derecede artış içindedir. Ancak bu durumlara ek olarak mesafe faktörü de devreye girmektedir. İnsanlar Ravenstein'in da dediği gibi kısa mesafelere göç etmeyi daha fazla tercih etmektedir. Uzak mesafeler insanları korkutmakta (maddi açıdan vb.) ve bu da göç etmek isteyen kişilerin istedikleri ülkeye gitmesini zorlaştırmaktadır.

Göçün yarattığı sorunlar göçteki artışa paralel olarak artmaktadır. Yabancı düşmanlığı gibi aşırı milliyetçi yaklaşımlar göçle gelenlerin topluma uyumunu zorlaştırdığı gibi izlenen politikaları da sertleştirmektedir. Bu noktada aşırı sağ partilerin politikaları konuyu önemli ölçüde etkilemektedir.

1.4. AŞIRI SAĞ KAVRAMI VE TANIMLARI

İnsanların siyasal görüş anlamında sağ ve sol şeklinde ayrılması 1789 Fransız İhtilali'ne kadar geriye gitmektedir. Fransız İhtilali'nden sonra kurucu mecliste, krala göre sağ tarafta oturanlar hükümdarın yetkilerinden yana bir tavır sergilerler. Solda oturanlar ise hükümdarın yetkilerini sınırlama yönünde bir tavır sergilerler. Fransız İhtilali'nin kurumsallaşma aşamasında olduğu dönemde iki önemli siyasal akım olan Girondenler ile Jakobenler'in savunmuş olduğu düşünceler incelendiğinde sağ ve solu tanımlamanın oldukça zor olduğu anlaşılabılır. Önceki dönemin aristokratik niteliği

⁷⁵ Nuray Ekşi, "İklim Mültecileri", **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2016, ss.13-14.

göz önünde bulundurulursa, hükümdarın yetkilerini sınırlayacak olan eşitlik ve demokrasiyi savunmak, her anlamda ‘sol’ olarak düşünülürken, sağ tarafta oturan Girondenlerin belli başlı fikirlerinin sol tarafta oturan Jakobenler ile kıyaslandığında daha demokratik veya daha eşitlikçi olması bu durumu özetleyebilir. İşte bu durum sağ ve sol kavramlarının çöküşünü değil, yaşayışını sağlamıştır. “Sağ-Sol” ayrımının anlamsız olduğu şeklindeki tartışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında da devam etmiş ve refah devleti uygulamalarıyla sağ düşüncenin ortadan kalktığı ve bu yüzden böyle bir ayrıma gerek kalmadığı savunulmuştur. Bu fikirlerin savunucuları zamanla yanıldıklarını anlamışlardır ancak bu sefer de Sovyetlerin yıkılması ile birlikte solun ortadan kalktığı şeklinde düşünceler ortaya çıkmış ancak onlar da zaman içinde yanıldıklarını anlamışlardır. Sağ-sol ayrımının anlamsız olduğunu savunanlar, genel olarak sağ’ı ve sol’u tek bir fikir olarak görerek, o tek düşüncenin de zayıflaması ve yok olması doğrultusunda aceleci bir karar verirler ancak yanılırlar. Çünkü tek bir sağ veya tek bir sol yoktur. Yani faşizmin çökmesi bir sağ’ın çöktüğünü ancak bütün sağ’ın çökmediğini, Sovyetlerin çökmesi de bir sol’un çöktüğünü ancak bütün sol’un çökmediğini göstermektedir⁷⁶.

Aşırı sağ’ı tanımlarken birçok yazar partilerin özelliklerinden yola çıkmışlardır. Parti aileleri geleneksel olarak tarihsel kökenleri; uluslarüstü bağlantılar, parti adı ya da ideoloji temelinde tanımlanmıştır. Sağ kanat bilim adamları genellikle ideolojiye odaklanmıştır⁷⁷. Literatürde, sağın temel ideolojisini neyin oluşturduğuna dair net bir görüş birliği yoktur. Nitekim Mudde, aşırı sağcı partilerle ilgili olan 26 farklı tanım ve 58 farklı ideolojik özellik tanımlamıştır. Bilim insanları son birkaç yıldır, radikalizm/aşırıçılık, popülizm ve milliyetçilik temelinde aşırı sağ’ı ve aşırı sağ partileri sınıflandırmışlardır. Bu özelliklerden beş tanesi genel olarak çok sık kullanılmaktadır. Bunlar milliyetçilik, zenofobi, ırkçılık, anti-demokrasi ve güçlü devlet vurgusudur⁷⁸. Bazı sosyal bilimciler bu partilere neo-faşist, radikal sağ ve aşırı sağcı partiler olarak değinirken, bazıları onlara popülist, yeni popülist veya neo-popülist partiler olarak değinmektedir. Bazı sosyal bilimciler de bu partileri tek bir kategoride veya ortak bir aile içinde gruplamaya izin veren, ortak bir belirleyici

⁷⁶ Metin Uçar, “Klasik Bir Ayrımın Ötesine Geçememek: Siyasal Farklılığın Ölçütü Olarak Sağ-Sol”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Yıl:10, Sayı: 40, ss.332-333.

⁷⁷ Matt Golder, “Far Right Parties in Europe”, Pennsylvania State University, **Annual Review of Political Science**, Cilt:19, Mayıs, 2016, s.478.

⁷⁸ Golder, s.478.

özelliğın olmadığını da iddia etmektedir. Bu sınıflandırma sorunu, çoğunlukla bu partilerin aynı siyasi aile içinde bulunmaktan çekindikleri için yaşanmaktadır. Yine literatürde yeni sağ partilerin eski faşist partilerin reenkarnasyonu olduğunu iddia edenler de mevcuttur ve bu argümana göre, “aşırı sağ”, sağın aşırı biçimiyken, “neo-faşizm” “aşırı sağ”ın aşırı biçimidir⁷⁹.

Aşırı sağ partiler, ideolojik olarak ya aşırıdır ya radikaldır. Radikalizm, siyasal ve ekonomik sistemde reformun gerekliliğinden söz etse de demokrasinin ortadan kaldırılmasını istemez. Ancak ideolojik olarak aşırı uçta bulunan partiler demokrasi karşıtıdır. 1973’ten bu yana Alman devleti, anti-demokratik ve yasaklanması gereken “aşırılık yanlısı” partiler arasındaki bu ayrımı ve anayasanın sadece kilit yönünü sorgulayan radikal partileri kabul etmiştir. Radikalizm, aşırılığın ılımlı bir biçimi de değildir ve aralarındaki farkı anlamak partilerin yasal nedenlerle aşırılıklarını gizlemelerinden dolayı zor olabilmektedir. Radikal partiler doğal olarak “sistem karşıtı”dır ve radikallikleri var oldukları sisteme göre anlaşılmalıdır. Avrupa’da ise bu sistem genellikle liberal demokrasi ve kapitalizmdir. Radikalizm ve aşırıcılık solda ve sağda gerçekleşmektedir. Sol kanat eşit olmayan yapay üretim sebebiyle kapitalist sisteme karşıdır. Eşitsizliği hafifletmek, toplu ekonomik ve sosyal hakları savunmak ve eşitlikçi evrenselci ve çoğunlukla enternasyonalist gündemi benimsemek adına iktidarın büyük bir yeniden dağılımını istemektedir. Bunun aksine, sağ kanat eşitsizliği doğal düzenin bir parçası olarak görmektedir⁸⁰.

Elbers ve Fennemo, aşırı sağ partileri demokrasiyi reddetmeleri ve neo-faşist, ırkçı ve milliyetçi tavırları açısından tanımlamıştır. Aşırı sağ partilerin ortak özelliği olarak eşitlikçiliğın etkenlerini reddetme ve etnik-biyolojik ya da maneviyatın merkezizetçiliğini belirtmişlerdir. Betz ise, “popülist aşırı sağ” kategorisini dört unsur temelinde incelemiştir: a) sisteme açık bir saldırı olmaksızın, kültürel ve sosyo-politik sisteme radikal muhalefet, b) bireysel ve toplumsal-eşitlik reddi, c) “ortak insan”ı savunmak, d) “sağduyu”ya vurgu. Tüm bu popülist partiler ırkçı, otoriter, kadın karşıtı tutumları paylaşmaktadır⁸¹.

⁷⁹ Andrej Zaslove, “The Dark Side of European Politics: Unmasking The Radical Right”, **Journal of European Integration**, Cilt:26, Sayı:1, 2004, s.62-63.

⁸⁰ Golder, ss.478-479.

⁸¹ Piero Ignazi, “The Re-emergence of The Extreme Right in Europe”, **Institut für Höhere Studien**, 21.03.1995, https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_21.pdf, (31.03.2018), Viyana, s.3.

Ignazi ise, aşırı sağ partileri üç kategoride incelemektedir: a) siyasi yelpazedeki yerine göre, b) parti ideolojisi ve faşizme tarihi ve ideolojik olarak gönderme yapmasına göre c) siyasal sisteme yönelik tutumuna göre. Bu kriterlerin kombinasyonu aşırı sağ partilerin ailesini tanımlamak için kullanılacaktır. İlk kritere göre, tarafların sağ-sol ayrımına göre en sağa yerleşenleri olarak tanımlanmaktadır. Elbette bu durum tek başına bir partiye aşırı sağ demek için yeterli değildir. Buna göre bu şekilde tanımlanan partilere Avrupa'dan örnek verilirse; İtalya-Movimento Sociale Italiano-İtalyan Sosyal Hareketi (MSI); Almanya-Die Republikaner- Cumhuriyetçiler (REP), Nationaldemokratische Partei Deutschlands-Almanya Ulusal Demokratik Partisi (NPD), Deutsche Volksunion-Alman Halk Birliği (DVU); Fransa-Front National- Ulusal Cephe (FN); Yunanistan-Ethniki Politiki Enosis-Ulusal Siyasi Birlik (EPEN); Belçika-Vlaams Blok-Flaman Bloğu (VIB); Hollanda-Centrumdemocraten-Merkez Demokratlar (CD); Centre Party'86-Merkez Parti 86 (CP'86); İsviçre-Action Nationale-Ulusal Eylem (AN); İngiltere-British National Party-İngiliz Ulusal Parti (BNP), National Front-Ulusal Cephe (NF); İspanya-Alianza Popular-Halk Birliği (AP)- Partido Popular-Halk Partisi (şimdi PP), Frente Nacional-Ulusal Cephe (FNs); Portekiz-Partido do Democracia Cristã-Hristiyan Demokrasi Partisi (PDC), Partido do Centro DCmocratico Social Democrático Social- Demokratik Sosyal Merkez Partisi (CDS); Danimarka-Fremskidtpartiet-İlerleme Partisi (FRP); Norveç-Fremskrittspartiet-İlerleme Partisi (FRPn); Avusturya-Freiheitliche Partei Österreichs-Avusturya Liberal Partisi (FPÖ). Ancak burada neo-faşistten, ırkçı partilere, liberal partilerden muhafazakâr partilere kadar tüm partiler yer almaktadır. Bu yüzden Ignazi ikinci bir ayrıma yani parti ideolojisine göre bir ayrıma gitmiştir⁸². Ignazi'ye göre aşırı sağ'ın ideolojisi faşizm'dir. Ona göre; faşizm neredeyse oybirliği ile aşırı sağ tarafından doğru bir ideoloji kabul edilir. Faşist ideoloji farklıdır ve bazı açılardan muhafazakâr düşünceden uzaktır. 1970'li yıllara kadar tüm aşırı sağ partiler, Avrupa'daki bu eğilimin en etkili partisinden ilham almıştır: İtalya (MSI). Faşist geleneğe bağlı partiler şu şekilde tanımlamaktadır: İtalya-MSI, Almanya-NPD ve DVU, İngiltere-BNP ve NF, Yunanistan-EPEN, İspanya-FNs, Portekiz-PDC. Her ne

⁸² Piero Ignazi, "The Silent Counter-Revolution, Hypotheses On The Emergence of Extreme Right-Wing Parties in Europe", **European Journal of Political Research**, Cilt:22, 1992, ss.8-9.

kadar bu ayrım da her zaman keskin olmasa da bu partiler faşist ideolojinin özelliklerini sergilemektedirler.

Üçüncü kriter ise bu partilerin, siyasi sistemdeki rollerini incelemektir. Bu yaklaşım, muhalefet partilerinin demokratik rejimlerdeki rolünü vurgulamaktadır. Kuramsal olarak, aşırı sağ taraflar “ilke muhalefeti” sergilemeli ve demokratik rejimin anayasal kurallarını baltalayan bir ideoloji göstermelidir. Faşizm aşırı sağ ideoloji olarak adlandırılırsa, bu ideoloji herhangi bir standartta, liberal demokrasiye yabancıdır⁸³.

Parti liderlerinin yazıları ve konuşmaları analiz edildiğinde Aşırı Sağ Partilerin açıkça sistem karşıtı oldukları söylenebilir. Birçok Aşırı Sağ Parti, her ne kadar faşizme atıfta bulunduklarını reddetseler de buna rağmen; siyasi söylemleri boyunca anti-demokratik değerleri ifade etmektedirler. Her ne kadar bilim adamları bu partileri adlandırırken farklı isimler kullanmış olsalar da bu çalışmada “Aşırı Sağ” kavramının kullanılması daha kapsayıcı olması bakımından uygun bulunmuştur.

1.5. AŞIRI SAĞ’IN İÇİNDE BARINDIRDIĞI UNSURLAR

Aşırı sağ düşünce içerisinde yer alan belli başlı ideolojiler; milliyetçilik, faşizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve muhafazakârlık şeklinde özetlenebilir.

1.5.1. Milliyetçilik

Milliyetçilik farklı anlamlarda kullanılmakta ve bu kullanım biçimlerini Smith şu şekilde sıralamaktadır: *“Bütün olarak millet ve milli devletlerin bütün bir kurulma ve kendini idame ettirme süreci; bir millete ait olma bilinci ve milletin güvenliği ve refahıyla ilgili özlem ve hissiyata sahip olmak; ‘millet’ ve bu millet rolüne ilişkin bir dil ve sembolizm; milletler ve milli irade hakkında bir kültürel doktrin ile milli emellerin ve milli iradenin gerçekleşmesine dair reçeteleri de içeren bir ideolojiyi, milletin amaçlarına ulaşacak ve milli iradeyi gerçekleştirecek bir toplumsal ve siyasi hareket vb.”*⁸⁴

⁸³ Ignazi, **European Journal of Political Research**, ss.9-12.

⁸⁴ Anthony David Smith, **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s.119.

Milliyetçilik, siyasal özerklik ve kendi kaderini tayin hakkı iddiasındaki modernizm için önde gelen bir söylem biçimidir. Terim, 200 yıldan daha kısa bir süre önce Fransız Abbe Barruel ve filozof Herder tarafından Almanca'dan uyarlanmıştır.⁸⁵ Milliyetçilik, Fransa'da 18. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış olup bu düşünce akımında 'yurt' kavramına önem verilmektedir. Bu yurttan yaşayan toplulukta ise bazı ana temalar vardır. Bunlar: 'Politik eşitlik' düşüncesi, ülkesel bütünlüğün önemi ve bu bütünlük ihtiyacını sağlayacak olan 'güçlü ve etkin devlet' ve egemenliğin dayanak noktasının halk olması'dır. Yani, milliyetçi ideolojinin temel mihenk taşı 'ulus'tur ve toplumsal bütünlüğün sağlanmasının sadece ve sadece ulus temelli bir yaklaşım ile sağlanacağı düşünülmektedir.⁸⁶

Tarihsel olarak, birçok çağda ulus-devlette milliyetçi ideolojilerin oynadığı önemli bir unsur, daha fazla sayıda insanı kültürel, politik ve ekonomik olarak bütünleştirmek olmuştur. Uluslararası ilişkilerin giderek artan önemi nedeniyle, ulus-devlet, çağdaş dünyanın oluşumunda son derece önemli bir rol oynamıştır.⁸⁷

Ulus-devletin ortaya çıkmasıyla birlikte milliyetçilik ideolojisi de genişlemiştir. Ülke bazında bakıldığında, İngilizler, milliyetçilik ideolojisini genel anlamda milli bilinç ve milli karakter anlamlarında kullanmışlardır.⁸⁸ Ulus-devlet sistemi de öncelikle Fransa'da ortaya çıkmış ve Fransız İhtilali ve de Napoleon iktidarı ile birlikte devlet ve kamu yönetimi sisteminde köklü değişiklikler yaşanmış ve ihtilal, kralların keyfi yönetimine son vermiştir. Böylece memurların takdir hakkı da sınırlandırılmıştır.⁸⁹ Popüler bir ideoloji olarak görülen milliyetçilik, ulus-devletin kaderi ile ayrılmaz bir şekilde iç içedir.⁹⁰ Özkırmılı, milliyetçi söylemin üç temel özelliğinden söz eder:

- Bu ideolojiye göre, millet her şeyden önce gelmektedir ve milletin çıkarı, değerleri diğer tüm değer ve çıkarlardan daha önce gelmektedir.

⁸⁵ Craig Calhoun, "Nationalism and Ethnicity", **Annual Review of Sociology**, Cilt:19, 1993, s.213.

⁸⁶ Köksal Şahin, "Bir İdeoloji Olarak: Milliyetçilik", Akademik Bakış, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı:12, Mayıs, 2007, <http://akademikbakis.org/eskisite/12/makale/ksahin.pdf>, (21.03.2018), ss.4-6.

⁸⁷ Thomas Hylland Eriksen, "Ethnicity Versus Nationalism", **Journal Of Peace Research**, Cilt:28, Sayı:3, 1991, s.266.

⁸⁸ Altun ALTUN, "Küreselleşme Çağında Milliyetçilik ve Ulus-Devlet", **International Journal Of Academic Value Studies**, Cilt:2, Sayı:3, 2016, s.156.

⁸⁹ Bilâl Eryılmaz, **Bürokrasi ve Siyaset, Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, 4. Basım, Alfa Yayınları, 2010, s.76.

⁹⁰ Eriksen, s.267.

- Milliyetçilik söylemi, tek meşruiyet kaynağının millet olduğunu belirtmektedir ancak burada sözü edilen siyasi meşruiyet değildir. “Millet adına hareket etmek”, normalde hoş karşılanmayan birçok durumu hoş karşılamaya neden olur.
- Bu söylemde dünya iki kategoriye ayrılmaktadır. ‘Biz ve onlar’... Kısacası kimlikler ve karşı-kimlikler yaratır, ‘biz’ kavramını ‘ötekiler’e göre tanımlar⁹¹.

Milliyetçi stratejiler ancak devletin eş zamanlı olarak nüfuz alanını artırması ve halkın taleplerine inandırıcı biçimde cevap verdiği durumlarda gerçekten başarılıdır⁹². Milliyetçilikte iki karşıt fikir vardır ve oldukça etkili olmuştur. Bunlardan biri ulusu, siyasi bir topluluk olarak görüp vatandaşlık bağlarına dikkat çekerken diğeri ise, kültürel bir topluluk olarak görür ve etnik bağların önemine dikkat çeker. İlk kavram, yani ulusların siyasi bir topluluk olduğu fikri birçok milliyetçilik teorisi tarafından destek görmüştür. Örnek vermek gerekirse Eric Hobsbawm, modern ulusların eski köklere sahip olduğu ve uzun süreli yerleşik hayat yaşayan etnik topluluklardan gelişmiş olduğu fikrinden ziyade, tarihsel devamlılığın ve kültürel saflığa inancın bir mit olduğunu ve bunun da ötesinde milliyetçiliğin kendisi tarafından yaratılan bir mit olduğunu öne sürmektedir. Bu görüşe göre, milletlerin milliyetçiliği yaratması değil, milliyetçiliğin milletleri yaratması söz konusudur. İkinci kavram ise, tarihsel anlamda 18. yüzyıl Almanya’sına ve de Herder, Fichte gibi kişilerin yazılarına kadar götürülebilir. Herder’in düşüncesinde her ulusal grubun ortaya çıkış serüveni, yaşam biçimleri, tutumları, doğal çevresi, iklim ve yaşadığı coğrafya tarafından belirlenmektedir. Herder’in milliyetçiliğinde siyasi bir devlet olma amacından ziyade bir ulusun hatıralarının, geleneklerinin farkına varılması ve bunların da değerinin bilinmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Bu tür fikirler 19. yüzyıl Almanya’sında ulusal bilincin ortaya çıkmasında etkili olmuştur⁹³.

Küreselleşmenin bir getirisi olan sınırların kolaylıkla aşılabilmesinin sonucunda toplumlar arasındaki farklılık da daha belirgin hale gelmiştir. Bu sınırların kolaylıkla aşılabilmesi “Çokkültürlülük”ü beraberinde getirerek, ulus-devletin üzerine

⁹¹ Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış**, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2008, ss.285-286’dan aktaran: Elif Küçük Durur, “Milliyetçilik Söylemi ve Medya”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, 2011, s.39.

⁹² Eriksen, s.267.

⁹³ Andrew Heywood, **Siyaset**, (ed. Buğra Kalkan), 4. Baskı, Adres Yayınları, Şubat, 2011, ss.151-152, 154.

oturmuş olduğu geleneksel kimlik yapısını yerinden sarsmakta ve bu da Avrupa açısından ulusal kimliğin tehdit altında olması noktasında korkulara sebep olmaktadır⁹⁴. Bu yüzden de milliyetçilik duyguları gelişmekte ve hatta göçmenlere yönelik olan dışlayıcı bakış açısında da bir artış meydana getirmektedir. Nitekim milliyetçilik eğer bir nüfus değişimine ya da nüfusun artmasına endeksli olursa ayrılıkçı ve dışlayıcı bir karaktere bürünebilir ve ırkçılık veya yabancı düşmanlığı aracı olabilir.

1.5.2. Faşizm

Bu kavramı tanımlamaya çalışan her akademisyen ona farklı anlamlar yüklemeye çalışmaktadır. Genel olarak bu yorumları üçe ayırırsak, bazı düşünürler faşizmi, 1789 sonrasında Avrupa’da anti-liberal bir gelenekten gelen aşırı sağın 20. yüzyılda radikalleşmesi olarak ele alırken, diğer bazı düşünürler faşizmi aşırı sağdan bağımsız olarak görerek aslında yeni bir güç ve dahası Avrupa içinde ve dışında çağdaş tarihin temeli olarak görmekte ve bunu savunmaktadır. Yine bir başka yorumda ise, faşizmin iki savaş arasında sıkışan bir olgu olduğu ve daha oportünist Faşist türler arasında gözle görülür bir ayırım olduğu da ileri sürülebilmektedir. Bunun yerine, faşizmi, bütünsel ‘paradigmatik’ ifadesini Nazizm ve Faşizmde ya da sadece Nazizmde bulan uluslararası bir olgu olarak gören farklı yaklaşımlar da vardır. Bu açıdan da durum biraz karışık olabilmektedir.⁹⁵

Faşizm’in belirleyici faktörlerini vurgulamak gerekirse; ilk olarak, Faşizm, toplumlarda, tarımdan sanayileşmiş ekonomilere (İtalya) ya da yeni sanayileşmiş ekonomilerde (Almanya) ortaya çıkmıştır. Büyük ölçekli kitlesel üretimin neden olduğu bölünmelerden kaynaklanan sosyo-ekonomik gerilimler, faşizmin ortaya çıkardığı yapısal bağlamı yaratmıştır. İkincisi, İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa’da liberal demokratik parlamento kurumları tamamen kurumsallaşmamıştı. Üçüncüsü, bu bir ekonomik kriz dönemi idi. Dördüncüsü, siyasi partiler ve politik hareketler (komünistler, sosyalistler, anarşistler, muhafazakârlar, monarşistler, katolikler ve

⁹⁴ Umut Kedikli ve Mehmet Akça, “Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Artan İslamofobi”, **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, Ocak, 2017, s.68.

⁹⁵ Roger Griffin, **Faşizmin Doğası**, çev. Ali Selman, 1. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, ss.26-27.

liberaller) arasında yoğun politik, sosyal ve ideolojik gerilimler vardı ve son olarak; Avrupa yıkıcı bir savaştan yeni çıkmıştı. Bunlar faşizmin oluşması adına bir temel olmuştur. Faşist hareketlerin ortak özellikleri ise şu şekildedir: İlk olarak, parlamenter demokrasiye, liberal demokratik devlete, liberalizme, sosyalizme ve kozmopolitçiliğe karşıdır. İkincisi, ulusal birlik ve ulusal kültürün korunması için devletin iç ve dış düşmanlara karşı savaşmak için seferber edilmesi ve imparatorluk veya ulusal genişleme yoluyla sağlanması gerektiğini savunur. Üçüncü olarak, faşist siyasi partiler ister kapitalist ister sosyalist olsun, devlet tarafından düzenlenen ekonomiyi desteklemektedir. Dördüncüsü, faşist siyasi parti bir “karizmatik lider, kitlesel örgütler, paramiliter örgütlerle yakın ittifaklar ve siyasi muhaliflere karşı şiddet” etrafında inşa edilmiştir⁹⁶.

Faşizmin belli başlı iki ifadesi, İtalya’da 1922-1943 yıllarındaki Mussolini’nin Faşist diktatörlüğü ve Almanya’da 1933-1945 yıllarındaki Hitler’in Nazi diktatörlüğüdür. Faşizm denildiğinde bu ülkeden ülkeye de farklılık gösterebilmektedir ve birbirinin aynı değildir. İtalyan Faşizmi devletçiliğin, mutlak bir otoriteye bağlı ‘totaliter’ bir devlete sorgusuz sualsiz saygıya ve mutlak sadakate dayalı olan aşırı bir şekliydi. Alman Nasyonal Sosyalizmi ise geniş ölçüde ırkçılık temellidir ve onun iki merkezi teması, Aryanizm (Alman halkının üstün ırk’tan olduğu ve dünyaya hakim olmasının bir alinyazısı olduğu inancı) ve Yahudileri doğası gereği kötü olduğu ve onların yok edilmesini amaç edinen antisemitizmin şiddetli bir biçimidir⁹⁷.

Aşırı sağ partileri ya da bir diğer ifadeyle yeni radikal sağ partileri geleneksel faşizmle birleştirenler olsa da bu doğru değildir. 1922-1945 döneminin faşist rejimleri incelendiğinde, anti-liberalizm, parlamentarizm karşıtı, anti-semitizm, anti-komünizm, kısmen anti-kapitalizm ve anti-liberalizm olarak tanımlanan bir anti hareket olarak görülür. Bütün bu anti tutumlar, artan milliyetçi duygular ile birleştiğinde, çoğu durumda, var olan devletlere karşı meydan okumaya neden

⁹⁶ Zaslove, Journal of European Integration, ss.63-64.

⁹⁷ Heywood, ss.90-91.

olmaktadır. Buna karşın, aşırı sağ, şiddetle anti-semitizmi (Yunan düşmanlığı) onaylamasına rağmen, parlamenter demokrasinin kurallarını kabul etmektedir⁹⁸.

Aşırı sağ partiler, liberal demokrasilere ideolojik olarak karşı çıkmamaktadır. Aşırı sağ, faşist partilerin aksine, korporatist bir devletin ulusal ve yerel kültürün devlet destekli programlarla korunması gerektiğini iddia etmez. Bunun yerine; mevcut radikal sağın milliyetçiliği, otantik sivil toplumun bürokratik devletten, Amerikan kültürünün egemenliğinden ve göçmenlerin istilasından ve çok kültürlü bir toplumun inşasından kurtulması gerektiği fikrine dayanır. Faşist partilerin aksine bu partiler serbest piyasa ekonomisini desteklemektedir⁹⁹. Bunun yanı sıra demokrasiye yaklaşımları açısından da faşist partiler daha çok parlamenter demokrasi, liberal demokratik devlet, kozmopolitanizm ve sosyalizme karşı bir duruş sergilerken aşırı sağ partiler, demokrasiye muhalif olmadıklarını ve demokrasiyi yozlaşmış siyasetçilerden ve elitlerden kurtarmak istediklerini iddia etmektedirler. Demokrasiyi ortadan kaldırma gibi bir amaçlarının olmamasının yanı sıra, onun liberal ilkelerle çevrili olmasını da kabul etmezler. Savundukları bundan ziyade anti-liberal bir demokrasidir. Bu yüzden de azınlık haklarına ve kültürel çoğulculuk ilkesine karşı çıkmaktadırlar¹⁰⁰.

Aşırı sağ partiler genel olarak mevcut anayasal düzeni kabul ederler. Örneğin; Avrupa Birliği, Avusturya Özgürlük Partisi ve onun koalisyonunun Halk Partisi ile ortak olup olmadığını demokrasinin tehdit altında olup olmadığını araştırmak adına bir komisyon göndermiştir. Komisyon, Haider ve Özgürlük Partisi'nin endişe verici yorumları olmasına rağmen, Avusturya'yı Avrupa Birliği'nden dışlamak için yeterli bir gerekçe olmadığını belirtmiştir. Çünkü partinin ne eylemleri ne de sözleri, Avrupa veya uluslararası sözleşmelere aykırı değildir¹⁰¹. Yani Aşırı Sağ Partiler, isteksiz de olsalar temsili demokrasiye ve anayasal düzene saygı duymaktadırlar. Bugün Avrupa'da görülen durum binevi faşizm'in kılık değiştirmiş hali olmaktadır. Yani 1922 yılındaki kadar sert bir tutum olduğundan söz etmek güç olsa da göçmenlere

⁹⁸ Mantserrat Guibernau, "Migration and The Rise of The Radical Right", **Policy Network Paper**, 9 Mart 2010, <http://www.policy-network.net/publications/3690/Migration-and-the-rise-of-the-radical-right>, (26.12.2017), s.9.

⁹⁹ Zaslove, Journal of European Integration, s.64.

¹⁰⁰ Cihan Uzunçayır, "Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, Eylül, 2014, s.137.

¹⁰¹ Zaslove, Journal of European Integration, s.65.

yönelik sözlü ve fiziksel şiddet ve bu şiddete ses çıkarmayan hatta kimi zaman haklı gerekçelerden kaynaklandığını öne süren aşırı sağ partilerde söylem ve eylem bazında faşist uygulamaların olduğu söylenebilir.

1.5.3. Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı

Yabancı düşmanlığı, sırasıyla “yabancı” ve “korku” anlamına gelen Yunanca “xenos” ve “phobos” kelimelerinden türetilmiştir¹⁰². Yabancı düşmanlığının belirtileri, genellikle ulusal etnik veya sosyal köken, ırk, renk, din temelinde bir gruba, topluluğa veya ulusa yani yabancılar olarak algılanan cinsiyet veya başka gerekçelerle insanlara yönelik şiddetli nefretle tetiklenir¹⁰³.

Dünyada mülteci, sığınmacı, göçmen ve yabancı olarak nitelendirilen diğer kişiler şiddetli saldırıların hedefi olmuştur. Yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve diğer ön yargı motivasyonlu şiddet, hedeflenen topluluklar üzerinde yıkıcı bir etkiye sahiptir. Bu küresel sorun ancak etkili bir şekilde ele alınmazsa artabilir. Artan küresel göç döneminde ve ekonomik zorluklarla dolu bir dönemde “yabancı” olarak nitelendirilenler, siyasi, ekonomik ve toplumsal hastalıklar için suçlama ve öfkenin kolay hedefleri olabildikleri için daha savunmasız durumdadır¹⁰⁴.

Yabancı düşmanlığı mülteciler, sığınmacılar, vatansız kişiler, göçmenler ve yabancı uyruklular için çeşitli zorluklara neden olabilir ve bu kişileri temel insan hakları korumasından mahrum edebilir. Bu topluluklar, çoğunlukla yabancılar olarak görülen ve her tür resmi, kalıcı veya geçici yasal statüye sahip olmayabileceği için şiddete karşı savunmasızdır. Yabancı düşmanlığına ya da önyargılı nefret; şiddet, ölüm, ciddi yaralanmalar, kitlesel yer değiştirme ve bir takım diğer koruma zorluklarıyla sonuçlanabilir. Buna ek olarak, şiddet korkusu da savunmasız kişilerin bu hizmetlerin sunulduğu yerlerden saldırıya maruz kaldıkları korkusuyla eğitim, tıbbi bakım, yiyecek yardımı ve bazıları için resmi sığınma prosedürlerine erişim gibi mevcut hizmetler ve korumayı talep etmelerini önleyebilir. Eşitlik değerinin

¹⁰² Gideon Rwanda Muchiri, “Xenophobia: A Critical Study of The Phenomenon and Pragmatic Solutions for South Africa”, **University of Pretoria**, 30 Haziran 2016, <https://repository.up.ac.za/handle/2263/56982>, 25.01.2018, s.19.

¹⁰³ Office of The High Commissioner for Human Rights, “Xenophobia”, İsviçre, Cenevre, **United Nations Human Rights Office of The High Commissioner**, Eylül 2013, <https://nhri.ohchr.org/EN/Themes/Racial/Documents/Xenophobia.pdf>, (25.01.2018).

¹⁰⁴ Human Rights First, “Combating Xenophobic Violence-A Framework for Action”, 2011, <https://www.humanrightsfirst.org/resource/combating-xenophobic-violence-framework-action>, (25.01.2018), s.1.

paylaşılması bakımından yabancı düşmanlığı, yaşadığımız toplumların çoğunu temel hak ve özgürlüklerin eşit kullanılmasını ve entegrasyon politikalarını tehdit eder¹⁰⁵. Kısacası yabancı düşmanlığı, göçmenlere ve yabancı olarak algılananlara karşı bir tutum, duyuşsal ve davranışsal önyargıdır¹⁰⁶.

Şimdi verilecek olan birkaç örnek yabancı düşmanlığının ve şiddetin, dünyanın herhangi bir ülkesi veya bölgesi ile sınırlı olmayan küresel bir olgu olduğunu göstermektedir: Dominik Cumhuriyeti'nde, Haiti kökenli göçmenler ve vatansız kişiler, şiddetle saldırıya uğramış ve öldürülmüştür. Mısır'da Sudan, Somali, Etiyopya'dan gelen mülteci ve göçmenler ırkçı şiddetin ve tacizin hedefi olmuştur. Hindistan'da özellikle Afrika kökenli olanlara karşı ve Buma Çene ve Somalili mültecilere karşı şiddetli saldırı ve ırkçılık ortamı vardır. İtalya'da, ırkçı karşıtı olan STK Lunaria, Ocak 2007 ve Temmuz 2009 tarihleri arasında ırkçılık ve yabancı düşmanlığı nedeniyle iddia edilen 18 cinayeti de içeren 186 saldırıyı belgelemiştir. En sık görülen kurbanlar göçmenler ve mülteciler olmuştur. Yine Rusya'da Neo-nazi grupların şiddet saldırıları ve ırkçı-etnik kökenli saldırılar devam etmekte ve Orta Asya ülkelerinden gelen göçmenler saldırıların birinci kurbanı arasındadır. Güney Afrika'da, 2011 yılında Somali ve Zimbabwe'den olanlar da dahil olmak üzere mülteci ve göçmenlere yönelik ciddi şiddet olayları bildirilmiştir¹⁰⁷. Castels'in ifadesine göre ilişkiler ağı (kuram) ile ben arasında bir çatışma vardır ve yaşanan çatışma göçle ilgili olarak iki açıdan göze çarpar. İlki ırkçı bir karakter taşıyan göç aleyhtarı hareketlerdir ve bunların genelde türdeş toplumlarda gözlendiği söylenebilir. Yani küreselleşmenin yaratmış olduğu değişiklikleri fark edemeyen kişiler, bu değişikliklerin onu görünür hale getiren göçmenlerden kaynaklandığını belirtirler. İkinci tepki ise, göçmen topluluğundan kaynaklanır. Bu algıyı değiştirmek isteyen marjinal gruplar köktenci görüşlere dayanarak, ayrımcılık yapmakta ve hak ve tanınma adına bir mücadele içine girmektedirler¹⁰⁸.

Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık genellikle çoğu kitap ve makalede birlikte ele alınmaktadır. ırkçılık kavramına da bu açıdan açıklık getirmek faydalı olacaktır.

¹⁰⁵ Human Rights First, s.2.

¹⁰⁶ Oksana Yakushko, "Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes toward Immigrants", **Educational Psychology Papers and Publications**, 2009, s.43.

¹⁰⁷ Human Rights First, ss.3-4.

¹⁰⁸ Unat, ss.300-301.

İrk terimi ilk kez, etnik köken veya ulusal kimlik anlayışı doğrultusunda halkları ve toplumları tanımlamak için kullanılmıştır. Batı sömürgeciliği arttıkça bu kavram, egemenliği ve şiddeti haklı göstermek adına beyaz olmayan insanlara yönelik olarak kullanılmıştır. Çoğu sosyal bilimci için ırk etnik kökenden farklıdır. Irklar, sabit olduğu düşünülen fiziksel özelliklerle ayırt edilebilirken, etnik gruplar daha çok ortak soy, tarih ve kültürel uygulamalar ile ayırt edilebilmektedir. Bu açıdan da Asyalılar bir ırk olarak kabul edilirken, Tibetliler ve Bengaliler etnik grup olarak kabul edilmektedir¹⁰⁹. Hutchinson ve Smith için Eski Yunan’da etnisite kavramı, ortak olarak kültürel, biyolojik özelliklere sahip olan ve uyum içinde yaşayan bir grup insanı ve hayvanı tanımlamak için kullanılmıştır. “Ethnos” kavramı genel anlamda Yunanlı olmayan, yabancı barbarları tanımlamak adına dışlayıcı bir betimleme ile kullanılmıştır. Yunanca “ethnos” kelimesinden türetilen bu terimin, genel anlamda ortak köken, kabile, doğum yeri veya kavimler gibi bir çeşit beşerî birliğe vurgu yapması anlamında kullanılmıştır¹¹⁰.

Tarihsel olarak, Avustralya’da ve diğer çoğu Batılı ülkede ifade edilen İrkçılık, bir azınlık grubuna yönelik doğrudan bir reddetme ve düşmanlık içermektedir¹¹¹. Tarihsel anlamda bakıldığında ırkçılık, kölecilik sisteminde yenilgiye uğratılan kabilelerin üzerinde egemenlik kuran bir ideoloji olarak ortaya çıkmıştır. Sömürgecilik dönemlerinde başka ülkelere ve kıtalara yerleşen beyazlar oranın yerli halkını sömürebilmek adına kendi ırklarının üstünlüğüne yönelik ideolojiler geliştirmişlerdir. Emperyalizm ise bu anlamda bazı ırkların üstünlüğünü ileri sürmüştür¹¹².

Aşırı sağ partiler, biyolojik üstünlüğe dayanan ırkçılık yerine farklı bir ırkçılık çeşidi geliştirmişlerdir. Bu yeni ırkçılık çeşidi, kültürel farklılıklar üzerinden bir vurgu yapmaktadır yani üstünlükleri belirleyenin kültürel karakterler olduğunu savunmaktadır¹¹³. Bu ırkçılık çeşidinin de ilk savunucularından birisi Fransa’da Jean

¹⁰⁹ Matthew Clair and Jeffrey Denis, “Racism, Sociology Of”, **International Encyclopedia of The Social & Behavioral Sciences**, Cilt:19, 2015, s.857.

¹¹⁰ John Hutchinson ve Anthony David Smith, *Nationalism*, Oxford University Press, Oxford, New York, 1994, ss.4,11’den aktaran: Cemal Işık ve Şükrü Nişancı, “Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:9, 2015, s.198.

¹¹¹ The Australian Psychological Society, “Racism and Prejudice”, *Psychological Perspectives*, <https://www.psychology.org.au/Assets/Files/RP-racism.pdf>, (05.01.2018).

¹¹² Türkaya Ataöv, **Siyonizm ve İrkçılık**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Sayı:511, Ankara, 1982, s.7.

¹¹³ Cihan Uzunçayır, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağ”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Eylül, 2014, s.138.

Marie Le Pen'in kurmuş olduğu ve bugün de liderliğini kızı Marine Le Pen'in yaptığı 'Front National' yani Ulusal Cephe olmuştur. Bu parti, Fransız milliyetçiliğinin diğer toplulukları küçümseyen ya da aşağılayan bir tutum içinde olmadığını bunun yerine amaçlarının yalnızca "Fransız kimliği ve medeniyetinin temel değerlerini korumak" olduğunu söylemişlerdir. Bu açıdan da Fransız ulusunun köklerini korumak anlamında bir kültürel politikaya öncelik vereceklerini belirtmişlerdir¹¹⁴. Irkçılık anlayışında insanların üstünde sınıflandırılan üst tabaka insanlar, haklarına, medeni haklarına, kadın haklarına ya da emek haklarına rahatlıkla ulaşabilirler ancak insanların altında alt sınıf olarak görülen insanlar bu haklara sahip değildir. İnsanlık çizgisinin altında görülen insanlar, insanlık dışı olarak kabul edilir ve insanlıkları sorgulanır ve bu şekilde de reddedilir. İkinci olarak ve buna bağlı olarak da tüm hakları reddedilir¹¹⁵. Aşırı sağ partilerde en belirgin olarak görülen unsur dolayısıyla yabancı düşmanlığı olmuştur. Ülkelerine gelen göçmenlere ve yabancılara karşı davranışlarında sert bir tutum takınmakta ve onları dışlamaktadırlar.

1.5.4. Muhafazakârlık

Muhafazakârlık, Latince "conservare" kelimesinden türemiş olup koruma ve muhafaza etme anlamında kullanılmaktadır. Modern muhafazakârlığın kurucusu sayılan Edmund Burke de "muhafazakârlık (conservator)" yerine, "koruma (preservation)" kelimesini kullanmıştır¹¹⁶. Muhafazakârlığı tanımlamada yardımcı olan üç olgu vardır. *"Bu olgulardan birincisi Fransız Devrimi'dir. Söz konusu devrim, kısa sürede dünyanın dört bir yanına yaydığı düşünce ve ilkelerle, sadece Fransa'da yerleşik düzeni yıkmakla kalmamış, pek çok ülkede baş gösteren devrimlere ve yenileşme akımlarına öncülük etmiştir. İkinci olgu Sanayi Devrimi'dir. Bu devrim durağan bir iş bölümü; emek yoğun teknoloji; sınırlı üretim, tüketim, dağıtım; ve istikrarlı ilişkilerin belirlediği sanayi öncesi toplumu kökten değiştirmiştir. İstikrarı değil, değişimi kural haline getirmiştir. Muhafazakâr düşüncüyü bir tepki olarak biçimlendiren üçüncü olgu Aydınlanma Hareketi'dir. Aydınlanma Hareketi'nin temel*

¹¹⁴ Uzunçayır, s.140.

¹¹⁵ Romon Grofoguél, "What is Racism?", **Journal of World-Systems Research**, Cilt:22, Sayı:1, 2016, s.10.

¹¹⁶ Edmund Burke, **Reflections on the Revolution in France**, Penguin Books Ltd., England, 1969, ss.96-99.

*felsefesi rayonalizmdir(akılcılık). Rasyonalizm gelenek yerine, aklın ve akıl yürütmenin (muhakemenin) insan davranışını yönlendiren en güvenilir rehber olduğunu savunur”*¹¹⁷ Anlam açısından Türkiye’de ‘gericilik’, ‘tutuculuk’ kelimeleriyle değerlendirilse de muhafazakârlığın köklü bir geçmişi vardır. Muhafazakârlığın tam anlamıyla tanımını yapmak güçtür. Çünkü temelde her türlü değişime direnç gösterme şeklinde tanımlanan muhafazakârlığın bir ideoloji mi yoksa bir düşünce üslubu mu olduğu yönünde ciddi tartışmalar süregelmektedir.

İdeoloji olduğu yönündeki görüşlere göre; muhafazakârlık istenmeyen gelişmelere tepkinin yanı sıra hangi yöne gitmek konusunda bir seçenek sunmaz. Bu açıdan da sadece bir tutum ya da düşünce üslubu olarak görülebilmektedir. Ancak günümüzde liberalizm ve sosyalizm karşısında kendi özgür önerileri bulunmakla beraber sosyal bilimlerin öğretiminde de temel konu olmuştur. Bu açıdan da muhafazakârlık, radikal değişimleri anlatmakta olan sağ ve sol siyasi projeleri reddederek ılımlı ve yavaş yavaş yani tedrici değişimi savunan ve siyaseti de bu değer ve kurumları sarsmayacak şekilde sınırlı bir etkinlik alanı olarak gören bir düşünce stili, bir fikir geleneği ve bir ideolojidir¹¹⁸.

Muhafazakârlığın ideoloji olduğunu düşünmenin yanında sağ kanatta yer alan bir ideoloji olduğunu söyleyen görüşler de mevcuttur. Örneğin, liberalizm bazen sağ bazen de sol siyasette kendini gösterirken, muhafazakârlık böyle bir kararsızlık yaşamamaktadır ve daima sağ siyasette yer almaktadır¹¹⁹.

Quinton ise şu gerçekten bahseder; muhafazakârlığın gelişimi Batı’da reform karşısında ortaya çıkmış ve oldukça hızlı gerçekleşmiştir. Meseleye bu yönden bakıldığında, her ne kadar muhafazakârlık dendiğinde akla gelen şey sağ kanatta yer alan bir ideoloji olduğu gerçeği olsa da anlam genişlemesine açık olan bu kavramın tek tip modeli olmadığı gibi, onu belli bir ideolojiye indirgemek de yanlıştır¹²⁰. Muhafazakârlığı ideoloji veya fikir hareketi olarak değil, tavır olarak tanımlayan görüş ise; temel anlamda hem değişimin etkilerinden kaynaklı oluşan ideolojiler üstü bir

¹¹⁷ Doğu Ergil, “Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri Muhafazakârlık ve Yeni Muhafazakârlık”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:41, Sayı:1, 1986, s.269.

¹¹⁸ Mustafa Erdoğan, **Liberal Toplum, Liberal Siyaset**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998, s.57.

¹¹⁹ İsmail Safi, **Türkiye’de Muhafazakârlığın Düşünsel-Siyasal Temelleri ve ‘Muhafazakâr Demokrat’ Kimlik Arayışları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 2005, s.14.

¹²⁰ Anthony Quinton, **Conservatism**, A Companion To Contemporary Political Philosophy, Compiled by; R.E. Goodin, P. Pettit, Blackwell Publishers Ltd., U.S.A., 1995, s.250.

“defansif” tepkiyi, hem de “*kalk gidelim*” çağrılarına karşı daha soğukkanlı bir tutumu özetlediğini savunur¹²¹.

Muhafazakârlığı bir karşı ideoloji olarak değerlendirerek bu şekilde kavramsallaştırmanın da mümkün olduğunu düşünen ve ifade edenler bu karşıtlığın tamamen reddetmek demek olmadığını da eklemektedirler. Bunun yanı sıra muhafazakârlığı belirleyen şeyin “modernizm” olduğunu ve muhafazakâr düşüncenin modernizm karşısındaki tutumunun “anti-modernlik” olarak tanımlanamayacağını tam tersine muhafazakârlığın, modernle ilişki içerisinde ve her zaman ona göre konumlanan bir tutum ve düşünce üslubu olduğunu savunmaktadırlar¹²².

Görüldüğü gibi muhafazakârlığın tanımında henüz bir uzlaşma sağlanmış değildir. Her düşünürün tanımı, muhafazakârlık hakkındaki düşüncesine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir ve dolayısıyla kavramın çok anlamlılığını kabul etmek gerekmektedir. Genel bir tanımlama yapılacak olursa; muhafazakârlık, ani ve hızlı değişimlere karşı çıkarak değişimin yavaş yavaş yapılması gerektiğini ve geleneklerin korunarak var olan düzenden zorunlu olmadıkça vazgeçilmemesi gerektiğini, insan aklının sınırlı olduğunu ve çoğu zaman yönünü şaşırabileceğinden hareketle geleneklerin ve tarihin insana yol gösterdiğini vurgulayan bir düşünce üslubu bir siyaset tarzı veya bir ideolojidir.

Giddens, gelenek ile bağ kuran muhafazakârlığı sağ kanatta görmenin net bir durum olmadığını belirtir. Çünkü muhafazakârlığa asıl rengini veren muhafaza etme anlayışı olmuştur ve solda da aslında refah devletini muhafaza etmeye çalışırken benzer bir durum kullanılır¹²³. Burada sözü edilen muhafazakârlık daha çok göçmenlere yönelik dışlayıcı bir tutum sergileyen partilerin var olan durumu koruma isteğinden kaynaklı olan bir muhafazakâr tutumdur.

Her ne kadar aşırı sağ partilerin özelliklerini açıklamak noktasında bu kavramlar kullanılmış olsa da hepsi tamamen aşırı sağ partinin bir özelliğidir dememiz

¹²¹ Samuray Aşkın Bayraktaroğlu, **Yeni Muhafazakâr Türkiye**, 1. Basım, Arkaplan Yayınları, Eylül, 2006, s.53. *Bir duruş içeriyor olması muhafazakârlığı durağan kılmaz aksine batıda muhafazakârlık diğer tüm sosyal ve siyasal akımlardan daha hareketlidir.

¹²² Tanıl Bora ve Burak Onaran, “Nostalji ve Muhafazakârlık ‘Mazi Cenneti’”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Muhafazakârlık, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), 3. Baskı, İletişim Yayınları, Cilt:5, İstanbul, 2006, s.234.

¹²³ Metin Uçar, “Klasik Bir Ayrımın Ötesine Geçememek: Siyasal Farklılığın Ölçütü Olarak Sağ-Sol”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Avrupa, Medeniyet ve Türkiye, Yıl:10, Sayı:40, Güz, 2005, s.340.

de oldukça güçtür. Yalnızca partilerin söylemlerinin incelenmesiyle bu söylemlerin bu kavramlar ile kimi zaman örtüştüğü söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ'IN GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

2.1. AVRUPA'DA YAŞANAN YAKIN TARİH GÖÇ DALGALARI

Avrupa daima tarih öncesi çağlarda yaşanan nüfus hareketleriyle birlikte günümüze kadar bir göç kıtası olmuştur. Tarih öncesi dönem boyunca Avrupa da dahil olmak üzere tüm dünyada sayısız göç hareketi meydana gelmiştir. Avrupa'daki milyonlarca kişi Amerika Kıtası'nı keşfetmek adına kıtalarını terk etmişlerdir¹²⁴. 1820'den II. Dünya Savaşı'na kadar yaklaşık olarak 55-60 milyon Avrupalının Amerika'ya göç ettiği düşünülmektedir¹²⁵. Yani II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde genel olarak Avrupa hep göç vermiştir ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra göç yön değiştirmiş ve Avrupa daha çok göç almaya başlamıştır.

Klaus Von Beyme, savaş sonrası Avrupa'da sağ kanat aşırılığın üç ideolojik ve kronolojik dalgaları arasında ayırım yapmıştır. Bu doğrultuda ilk dalga, 1945 ile 1980 arasında, çoğunlukla tarihsel ve belirleyici ve savaş öncesi ve sonrası dönemler arasındaki tarihsel süreklilik üzerine odaklanmıştır. İkinci dalga ise, 1980 ile 2000 arasında özellikle modernizasyon teorilerinin çeşitli biçimlerini yansıtmaktadır. 1980'lerin sonlarında Avrupa'da aşırı sağ üçüncü dalganın başlangıcında ortaya çıksa da 1960'ların "radikal sağ" hakkındaki Amerikan çalışmalarından büyük ölçüde etkilenmiştir.¹²⁶

Andrew Geddes'e göre ise; Avrupa'da savaş sonrasında gerçekleşen göç üç döneme ayrılmaktadır. İlk göç 1945-1973 dönemini, ikinci göç 1973 sonrası üçüncü göç ise Soğuk Savaş sonrası dönemi kapsamaktadır¹²⁷. Birinci göç dalgası daha çok

¹²⁴ Craih A. Parsons and Timothy M. Smeeding, **Immigration and The Transformation Of Europe**, Cambridge University Press, New York, 2006, s.300.

¹²⁵ Ufuk Alkan, "Avrupa'da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:70, Sayı:3, 2015, s.756.

¹²⁶ Cas Mudde, "The Study of Populist Radical Right Parties Towards a Fourt Wave", **Center for Research on Extremism (C-REX)**, University of Georgia, Sayı:1, Eylül, 2016, <http://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/Cas%20Mudde%3A%20The%20Study%20of%20Populist%20Radical%20Right%20Parties.pdf>, (26.12.2017), ss.2-4.

¹²⁷ Andrew Geddes, **The Politics of Migration and Immigration in Europe**, SAGE Publications, London, 2007, s.7'den aktaran: Ogün Özgür, **Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır**

işgücü göçünü, ikinci göç dalgası aile birleşimini ve üçüncü göç dalgası ise yasadışı göçü anlatmaktadır.

Geddes'dan hareketle 1950'lerin başında göç, Güney Avrupa'dan, Avrupa dışındaki Akdeniz ülkelerinden ve eski kolonilerden Batı ve Kuzey Avrupa'ya uzanan bir hareketti. Bu dönemlerde Kuzey Avrupa ekonomileri, madencilik ve ağır sanayide kalıcı bir işgücü sıkıntısı çekerken, işsizlik, İtalya ve İspanya gibi güneydeki Avrupa ülkelerinde hüküm sürmüştür. İşte bu noktada bu ülkeler, Belçika ve Almanya gibi ülkeler için göçmen işgücü havuzları haline gelmiş ve yoğun bir şekilde iş bulmuşlardır. Avrupa'ya göç, ağırlıklı olarak kısa vadeli ekonomik gereklilikler nedeniyle devam etmiştir. İnsan gücü yetersizliğinde hemen göçmen musluğu açılmış, boşluklar doldurulduğunda da musluk tekrar kapatılmıştır¹²⁸. Yani daha önce sözü edilen İkili İşgücü Piyasası Kuramı gereği bu dönemde ulusların göçmen işgücü talebinden kaynaklı bir göç söz konusu olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra demografik ve ekonomik göstergeler Avrupa'dan kıtalararası göçün yeni bir dönemini ilan etmiştir. Doğurganlık oranlarındaki artış kıtanın belli bölgelerinde nüfusun oldukça artacağını göstermiştir. Ekonomik açıdan da üretimi arttırmak oldukça zor olmuş ve bu yüzden, özellikle Kanada ve Avustralya'da, zengin olmak adına başka yerlere gidilmesi söz konusu olmuştur ve bununla beraber, 1973-74'e kadar Avrupa'daki göç rekor düzeye ulaşmıştır¹²⁹. Ekonomik nedenlerden kaynaklanan göç daha çok insanların isteklerine bağlı olarak gerçekleştirilmesinden dolayı gönüllülük esasına dayansa da¹³⁰, 1973-1974 yıllarını kapsayan ilk petrol krizi hem ekonomik hem de politik açıdan önem taşımakta ve küresel ekonominin ve işgücü piyasalarının köklü bir dönüşümünü vurgulamaktadır. Bu duruma birkaç unsur katkıda bulunmuştur. İlk olarak, yatırım stratejileri derin değişiklikler geçirmiş; sermayeler ve istihdam, işçilerin daha az sosyal güvenlikle yararlanması dünyanın giderek birçok bölümüne transfer edilmiştir. İkincisi, mikro-elektronik devrim, bazı sanayi sektörlerinde vasıfsız işçi talebinin azaltılması için yapılmıştır. Üçüncüsü, madencilik ve ağır sanayi neredeyse

Güvenliği ve Türkiye'ye Etkileri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.67.

¹²⁸ Parsons and Smeeding, s.301.

¹²⁹ Parsons and Smeeding, s.301.

¹³⁰ Taşkın Deniz, "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 181, 2014, s.181.

durdurulamayan bir iş kaybı ile karşı karşıya kalmıştır. Dördüncüsü, hizmet sektörü patlamış ve işgücünün temel özelliklerinden biri olan esneklik, operasyonel verimlilik için gerekli hale gelmiştir. Beşincisi, bu dönemden itibaren, çok sayıda yasadışı işçi ile “kara” ekonominin geliştiği görülmektedir. Son olarak da istihdamın istikrarsızlığının yanı sıra istihdamın da bir bütün olarak ilerlediği görülmüştür¹³¹.

Bu kriz döneminde, Avrupa’ya gelen göçmenler, ülkelerine uzun süre dönmek artık ikamet iznini kaybetme riskini de beraberinde getirdiğinden kalıcı olarak yerleşmiştir. Birçok göçmen, ailelerini Avrupa’ya getirmeye başlamıştır. Bu dönemde, ekonomik durgunluk nedeniyle artan işsizlik seviyeleri, yerleşik göçmenlerin belli “görünür” gruplarına yönelik ırkçılık ve yabancı düşmanlığını da tetiklemiştir. Hatta; Fransa’da Le Pen “2 milyondan fazla göçmen=2 milyon işsiz” şeklindeki mesajından dolayı önemli siyasi başarı bile elde etmiştir¹³².

Sonuç olarak; uygun entegrasyon politikalarına duyulan ihtiyaç belirginleşmiş ve politikalar yavaş yavaş gelişmeye başlamıştır. Aynı aşamada, Avrupa’da sığınma başvurularının sayısı da artmaya başlamıştır. 1970’lerin başından 20. yüzyılın sonuna kadar AB’deki sığınma başvuruları sayısı, 15.000’den 300.000’e yükselmiştir. Almanya, Avrupa’daki sığınma başvurularının en büyük alıcısı olmuştur. 1980’lerden itibaren Belçika, Hollanda ve İngiltere’de de önemli artışlar yaşanmıştır. 1980’lerin ortalarından itibaren ise göçler giderek Güney Avrupa’ya yönelmiştir¹³³. Berlin duvarının yıkılmasından sonra (1989) somut bir şekilde ortaya çıkan küresel jeopolitik dönüşümler oluşmuştur. Göç, büyük ölçüde, kesin emek gereksinimlerine göre harekete geçirilecek esasen ekonomik bir kaynak olarak görülmekteydi¹³⁴ ancak Avrupa’da göç 1990’lı yıllardan sonra önemli değişiklikler yaşamıştır. Demir Perde’nin çökmesi ve Doğu Avrupa sınırlarının açılması Avrupa’da yeni göç akımları yaratmıştır. Özellikle 1990’ların ortalarından itibaren Afrika’dan ve Doğu Avrupa’dan Avrupa ülkelerine gelen bir mülteci akını, bazı kesimlerce “Avrupa’nın saldırıya uğraması” ve “yoksulların işgali” gibi değerlendirilmiştir¹³⁵. Soğuk Savaş’ın sonu ve

¹³¹ Parsons and Smeeding, ss.302, 305.

¹³² Christof Von Mol and Helga de Valk, “Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective”, Integration Processes and Policies in Europe, Contexts, Levels and Actors, **IMISCOE Research Series**, 2016, https://pure.knaw.nl/ws/files/1590343/2016_Van_Mol_en_De_Valk_IMISCOE_ch3_publ_version_0001.pdf, (17.01.2018), ss.35-36.

¹³³ Mon ve Valk, s.36.

¹³⁴ Parsons and Smeeding, s.303

¹³⁵ Deniz, s.179.

eski Yugoslavya'daki savaşlar, Batı Avrupa'ya yeni sığınmacı akışına yol açmıştır. Örneğin; 1989 ile 1992 yılları arasında sığınma başvuruları 320.000'den 695.000'e, on yılın sonunda 455.000'e, 2001 yılında 471.000'e yükselmiştir. 2002-2006 yıllarında ise sığınma başvuruları kabul kısıtlamaları ve şiddetli çatışmalardan kaynaklı olarak 393.000'den 180.000'e gerilemiştir. Bununla beraber, 2006 yılından itibaren, Afganistan, Irak ve Arap Baharı çatışmaları nedeniyle sığınma başvuruları yine yükselmiştir¹³⁶.

Üçüncü göç dalgasında, özellikle yasadışı göç ve insan kaçakçılığında bir artış meydana gelmiştir. Yasal olmayan göç kısmen, Avrupa'daki sığınma politikalarının önceki yirmi yılda sertleşmesinin bir sonucudur. Yasal göçün kısıtlanması, göç etmek isteyen kişilerin başka yollara başvurmasına sebep olmaktadır¹³⁷. Bu üçüncü dönem boyunca, entegrasyon konuları merkezi bir politika endişesi haline gelmiştir. Birçok Avrupa ülkesi, yetenekli ve eğitilmiş göçmenleri çekmek için girişimlere hız vermiştir. 2008 yılında küresel ekonomik kriz, en azından geçici olarak hızlı ekonomik büyümeye, AB genişlemesine ve yüksek göç oranına bir son getirmiş¹³⁸ olsa da son dönemlerde göçte tekrar bir artış yaşanmıştır.

2.2. GÖÇ ALAN ÜLKELERİN TEMEL OLARAK UYGULADIĞI GÖÇ POLİTİKALARI

Göç süreci sonunda uyum problemlerinin sık olarak yaşandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ruh sağlığı açısından da benlik saygısı, yaşam doyumu ve kültürlenme gibi kavramlar insan ilişkilerinde özellikle davranışsal değişimlere neden olmaktadır¹³⁹. Varlıklarının hak ettikleri şekilde tanınması, insanlara gösterilmesi gereken saygının gereği olmakla kalmayan, can alıcı önem taşıyan bir insan gereksinmesidir¹⁴⁰. “Çiçeklerle karşılanan işçilerden, istenmeyen yabancılara dönüşmek” şeklindeki slogan uluslararası göç literatüründe bir yer edinmiştir¹⁴¹ ve bu

¹³⁶ Mon ve Valka, s.37.

¹³⁷ Parsons and Smeeding, s.305

¹³⁸ Mon ve Valka, s.38.

¹³⁹ Buket Akıncı ve diğerleri, “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2015, s.70.

¹⁴⁰ Charles Taylor ve diğerleri, **Çokkültürcülük-Tanınma Politikası**, ed. Cem Akas, Hazırlayan: Amy Gutmann, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, Ekim, 2005, s.43.

¹⁴¹ Akıncı ve diğerleri, s.68

da içinde bulunulan durumu gözler önüne serer. Giderek daha fazla sayıda toplumun bugün varlığını sürdürmek isteyen kültür topluluklarını içinde barındırma anlamında çokkültürlü duruma geldiği görülmektedir. İnsan olarak sahip olunan genelgeçer kimlik birincil kimliktir; vatandaşlık olsun, ırk ya da etnik köken olsun, cinsiyet olsun hiçbir kimlik bu evrensel kimliğin önüne geçmez¹⁴². Bu kimlik, herkesçe eşit hak ve saygı çerçevesinde kabul edilmelidir. Göçmen kabul eden devletlerin de bu amaç doğrultusunda hareket etmesi barış ve huzur içinde yaşamının gerçekleşmesi adına önem teşkil etmektedir.

Göçmen kabul eden devletler, ortaya çıkan etnik farklılıkları belli politikalarla denetim altına alabilmeyi denemişlerdir. Bu politikalar üç kategori içinde ele alınabilir: Eritme (Assimilation), Farklılaştırılmış Dışlama (Differential Exclusion) ve Çokkültürlülük (Multiculturalism)¹⁴³.

Asimilasyon¹⁴⁴, kişi ve grupların başka kişi ve grupların duygularını, tutumlarını öğrenerek, kendi tarih ve deneyimlerini paylaşarak ortak bir kültür etrafında bütünleşmeleri, yani bir kaynaşma sürecidir¹⁴⁵. Asimilasyon kavramı genel olarak, 1920 Chicago Okulu'na dayanır. Yaygın olarak kullanılan bu terim, başlangıçta ABD sosyologları tarafından göçmenlerin sosyal olarak artan ve mekânsal olarak dışlanan, zamanla kültürel olarak kaynaşacağına inanmaktaydı¹⁴⁶. Bir asimilasyon şekli, farklı grupların bir araya geldiği ve ortak bir kültür ve yeni, eşsiz bir toplum yaratmak için kabaca eşit miktarlarda katkıda bulunduğu bir süreç olan “eritme potası” metaforuyla da ifade edilir. Bazı gruplar, özellikle de ırksal azınlık grupları “eritme” sürecinden büyük ölçüde dışlanmışlardır¹⁴⁷. Asimilasyon genel bir tanım yapılacak olursa; göçmenler ve yerli halk arasında etnik farklılığın azalması ya da ortadan kalkması sonucunu doğuran, göçmenlerin yerli halka benzemesi

¹⁴² Taylor ve diğerleri, ss.70, 96.

¹⁴³ Unat, s. 281.

¹⁴⁴ Assimilation kelimesi artık Türkçede asimilasyon olarak da kullanılmaktadır. * Türk Dil Kurumu, “Büyük Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a1eb928e81f81.83743353, (03.04.2018).

¹⁴⁵ Dominique Schnapper, **Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki**, çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2005, s.204.

¹⁴⁶ Sam Scot ve Kim H. Cartledge, “Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affair”, **International Migration Review**, Cilt:43, Sayı:1, 2009, s.63.

¹⁴⁷ An Introduction To The Study of Minority Groups In The United States, “Assimilation and Pluralism From Immigrants to White Ethnics”, Part 1, https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43865_2.pdf, 21.02.2018, s.44.

sürecidir¹⁴⁸. Birçok asimilasyon teorisi Robert Park'ın eserlerine dayanmaktadır. 1920 ve 1930'larda Amerika'da bir disiplin olarak sosyoloji kurma konusunda büyük bir ustalıkla çalışan bir grup akademisyenden biriydi. Park, gruplararası ilişkilerin, ırk ilişkileri döngüsü olarak adlandırdığı öngörülebilir bir dizi aşamadan geçtiğini düşünmüştür. Gruplar ilk geldiğinde (göç vb. yollarla) iletişimler çelişkili ve rekabetçidir. Bununla birlikte, sonuçta süreç, asimilasyona veya grupların "iç içe geçme ve kaynaşma" sına doğru ilerlemektedir. Park, demokratik ve endüstriyel bir toplumda asimilasyonun kaçınılmaz olduğunu ileri sürmüştür. Demokrasiye, adalete ve tarafsız adalete dayanan bir siyasi sistemde, tüm gruplar sonunda yasalar uyarınca eşit muamele görmektedir. Sosyal bilimciler, Park'ın sonuçlarını yıllarca incelemişler ve eleştirmişlerdir. Sıkça dile gelen eleştirilerden biri, asimilasyonun tamamlanması için bir zaman çizelgesi belirtmemesi ve bu yüzden asimilasyonun kaçınılmaz olduğu fikrinin test edilememesi olmuştur¹⁴⁹.

Asimilasyon politikası, göçmenleri ulusal dili öğrenme ve yeni yerleştikleri topluluğun toplumsal ve kültürel pratiğini olduğu gibi benimseme yönünde yapılan telkinlere ve kimi yerde vatandaşlık statüsünü değiştirmeye dayanır. Bu politikanın temel amacı, göçmeni çoğunluğu oluşturan toplumdan farksız bir hale getirmektir. Bu politikanın özü, okullarda sadece ulusal dilin öğretilmesine dayanmaktadır. ABD'de "eritme potası" olarak özetlenen bu yaklaşım, 20. yüzyılın ortalarından itibaren beklenen sonucu vermediği gibi sömürgeciliğin tasfiyesinden sonra Avrupa'ya farklı gerekçelerle giren göçmenleri kabul eden ülkelerin önemli bir kısmında da başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Böylece bu ülkelerin tümü daha yumuşak ve esnek politikalara dönmek durumunda kalmışlardır¹⁵⁰.

Bütünleşme süreci daha uzun vadeli bir zaman çerçevesi içine oturtulmuş ve amaç, gelenleri kabul eden toplumla uyumlu bir hale getirmek olarak belirlenmiştir. Bu politikaya "integration (bütünleşme)" adı verilmiştir. Bu politika aslında katı eritme yönteminin sadece yumuşatılmış bir biçimidir ve içeriğinde yine dışlama ögesi taşımaktadır. Bir diğer deyimle bu politikalar "farklılaştırılmış dışlama (differentiaial

¹⁴⁸ David Bartram, Maritsa V. Poros ve Pierre Monforte, **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, 1.Basım, HECE Yayınları, Ocak, 2017, s.39.

¹⁴⁹ An Introduction To The Study of Minority Groups In The United States, "Assimilation and Pluralism From Immigrants to White Ethnics", Part 1, https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43865_2.pdf, 21.02.2018, s.46.

¹⁵⁰ Unat, ss. 281-282.

exclusion)’’ sayılabilirler. 1980’lerden sonra göçmenler artan aile birleşmeleri ve yeni kuşakların orada büyüüp yetişmeleri nedeniyle yeni bir vatandaşlık statüsünü kazanıp, kazanmama durumuna bakılmaksızın bulundukları ülkede kalıcı olmaya karar verince, kabul eden ülkeler değişik göç politikaları izleyerek, Avrupa ülkelerinde yaşayan 17 milyonu aşkın yabancı, farklı özellikler taşıyan etnik topluluk ve kurum yaratmışlardır. Bu farklılık, her şeyden önce ev sahibi ülkenin uygulamakta olduğu ulusal politikalardan kaynaklanmaktadır¹⁵¹. Entegrasyon, “göçmenlerin, ev sahibi toplumun kurumlarına ve ilişkilerine dahil edilme süreci”dir¹⁵². Üç şekilde ele alınabilir: Kültürel Entegrasyon, Yapısal Entegrasyon ve Politik Entegrasyon. Kültürel Entegrasyon, hem göçmenlerin ve göçmen topluluklarının yerel değerlerle, kurallarla ve davranış modelleriyle ilişkisi ve uyumu, hem de ev sahibi toplumun göçmenlerin kültürel hayatlarının ortaya çıkmasına yönelik oluşturduğu reaksiyonlarla alakalıdır. Kültürel entegrasyon kendini açıkça güçlü etnik ilişkilerde gösterir. Yapısal Entegrasyon aracılığı ile göçmenler farklı sektör, kurum, kuruluş ve organizasyonlara girmeyi başarırlar ve kendileri de bu kurumların paralel formlarını yaratırlar. Bu tür sektörler, kurumlar ve organizasyonlar, ekonomi, eğitim, siyasi partiler ve dini toplulukları içermektedir. Politik entegrasyon ise, devletin göçmenlerle işbirliği yollarını ifade eder. Belli başlı konular, ev sahibi topluma bütünüyle katılımı gerektiren, vatandaşlık elde edebilme ve diğer yasal hakları kapsamaktadır. Böylece göçmenlerin kendilerinin politik karar vericiler durumuna gelmeleri de aynı derecede önemlidir. Ayrımcılığa karşı yasa yapmak kadar, vatandaşlık elde etme ile ilgili imkânlar veya sınırlılıklar da politik entegrasyonun parçasıdır¹⁵³.

Ayrıca belirtmek gerekirse, birçok Avrupalı gözlemci genellikle “entegrasyon” kelimesini kullanırken, Amerikalı akademisyenler ise “asimilasyon” kelimesini kullanmaktadır. Entegrasyon asimilasyon olmadan meydana gelebilir, çünkü göçmenlerin etnik olarak yerli halk ile benzerliği olmadan sosyal üyelik kazanmaları bazen mümkündür¹⁵⁴.

¹⁵¹ Unat, ss. 281-282.

¹⁵² Joanne Appleton, “Assimilation or Integration: Migrants in Europe”, **Redcliffe College**, Gloucester, https://encountersmissionjournal.files.wordpress.com/2011/08/appleton_-2011-03_integration_and_migration.pdf, (11.03.2018), s.1.

¹⁵³ Tuomas Martikainen, “Din, Göçmenler ve Entegrasyon”, çev. Nebile Özmen, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:38, 2010, s.266.

¹⁵⁴ Bartram ve diğerleri, s.40.

“İzm” eki ile biten çokkültürlülük (multiculturalism) ise, İngilizce’de genel bir anlamda kullanılır. Buna göre bu kavram, tek bir devlet altında yaşayan farklı kültürdeki ya da kültürel grupları ifade eder. Farklı grupların asimilasyonuna ve toplumun homojen hale getirilmesine karşı çıkmaktadır. Çokkültürlülük; ilk olarak Kanada’da 1971 yılında bir siyaset biçimini ifade etmek için kullanılmıştır. Çokkültürlülüğün değerleri üç şekilde özetlenmektedir: Birincisi, kültürel çeşitliliğin tanınmasıdır. Bu ilke, çokkültürlülüğün yetkin kuramcılarından biri olan Charles Taylor tarafından “The Politics of Recognition” (Tanınma Politikası) olarak adlandırılmıştır. İkinci ilke, toplumsal eşitliktir. İlkindeki kültürel ve etnik anlamdaki eşitlik yeterli değildir, gruplar aynı zamanda ekonomik ve sosyal anlamda da eşit bir konumda olmalıdır. Son ilke ise, toplumsal bütünleşme’dir. Çokkültürcüler, toplumda farklı grupların getto’lar halinde ayrışmasına taraftar değillerdir. Onlara göre toplumda gettolaşmayı ortaya çıkartan sebep, sosyal ve ekonomik eşitsizliktir. Bu ortadan kalkınca, gettolaşma da kendiliğinden ortadan kalkmaktadır¹⁵⁵.

*“Çokkültürlü bir toplumun temelini demokrasi, laiklik ve çoğulculuk oluşturur. Çoğulculuk, sadece siyasi bir felsefe değildir. Farklı kümelerin örgütlü ve yasal güvence altında, kurumlaşmış yöntemlerle karar alma sürecine katılmaları veya onu etkilemeleri olarak tanımlanan bir uygulamadır da...”*¹⁵⁶. Çokkültürlülükte göçmenlerin değerleri ev sahibi ülkelerin değerleri ile doğrudan karşıt olduğu durumda gerginlik yaratabilir¹⁵⁷. Çokkültürlülük bir kimlik siyaseti türüdür ve fakat onun vurgusu daha ziyade kültürel çeşitliliğin boyutu ve birçok modern toplumdaki kimlikle ilgili farklılıkların altını çizen “farklılık siyaseti” üzerindedir. Böyle bir çeşitlilik yaş, sosyal sınıf, cinsiyet veya cinsellikle bağlantılı olmakla beraber, çokkültürlülük genellikle ırk, etnisite veya lisan üzerine temellenen kültürel farklılaşma ile ilişkilidir. Çokkültürlülük sadece kültürel çeşitlilik gerçeğini kabul etmez fakat aynı zamanda bu tip farklılıklara saygı duyulması ve onların kamusal olarak tanınması gerektiğini de ileri sürer¹⁵⁸.

¹⁵⁵ Kadir Canatan, “Avrupa Toplamlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı:6, 2009, s.82.

¹⁵⁶ Doğu Ergil, “Çokkültürlülük ve Çokdillilik”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:50, Sayı:3, 1995, s.159.

¹⁵⁷ Appleton, s.2.

¹⁵⁸ Heywood, s.166.

Aşırı sağ partiler bu politikalardan özellikle çokkültürcülüğe karşı çıkmaktadır. Çünkü onlar için göçmenler potansiyel suçludur, ülke güvenliğini tehdit etmektedir. Bu yüzden de onları toplum içerisinde kabul etmek veya “kardeşçe yaşamak” şeklindeki söylemler mantıksızdır. Onlar milliyetçi fikirlere tutunarak göçmen ve azınlıkları dışlamakta ve onların ülkeyi terk etmelerini istemektedirler. Yani nefret söylemleri geliştiren partilerin iktidara gelmeleri halinde ve iktidarda koalisyon kurduklarında çokkültürlülük politikalarının zedeleneyeceği görülebilmektedir.

2.3. AVRUPA’DA GÖÇÜN ORTAYA ÇIKARDIĞI SONUÇLARIN AŞIRI SAĞ POLİTİKALARA ETKİSİ

Göç eden kişiler ve göç edilen ülke vatandaşları arasında yaşanan etkileşim genel olarak göçmenlerin kendi kültürlerini de göç ettikleri yere getirmelerinden kaynaklanan kültürel değişim sürecini de beraberinde getirmiştir¹⁵⁹.

Günümüzdeki kitlesel olarak yaşanan nüfus hareketleri nedeniyle iki ana konudan biri uluslararası göçün düzenlenmesi, diğeri ise artan etnik farklılığın göç alan ülkelerin toplumlarının üzerinde bıraktığı etkidir. Genel anlamda, yerleşimciler göç alan ülkenin nüfusundan gerek gelenekleri ve dinleri gerekse de kurumlarıyla farklılık gösterdikleri gibi farklı dilleri konuşup, farklı kültürlerle de sahip olabilirler. Buna ek olarak fiziksel görünüşleri ve giyim tarzları da farklı olabilir. Bu farklılıklar etnik köken ve ırk kavramlarıyla özetlenebilir. Göçmenlerin konumları çoğunlukla özel yasal statülerle belirlenmektedir. Bunlar ise, yabancı ve vatandaş olmama şeklindedir. Hükümetlerin politikalarına bakılmaksızın göç toplumun bazı kesimleri tarafından sert bir tepki almaktadır. Hayat koşulları değişen insanlar genel olarak yeni gelen göçmenleri güvensizlik nedeni olarak algılamaktadır¹⁶⁰. Bunun nedeni, güvenlik anlayışının Soğuk Savaş’ın bitmesinin ardından değişmeye başlamasıdır ve bu konu aşırı sağ partiler tarafından istismar konusu olmuştur. Durum bu şekildeyken ortaya çıkan 11 Eylül olayları ve arkasından gerçekleşen Madrid, Paris ve Londra saldırıları Avrupa’daki gündemi güvenlik eksenine taşımıştır. Ayrıca 11 Eylül olaylarına karışan teröristlerin saldırmak için göç yollarını kullanması ve ardından Avrupa’da

¹⁵⁹ Akıncı ve diğerleri, s.69.

¹⁶⁰ Stephen Castles ve Mark J. Miller, **Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss.17-21.

gerçekleşen saldırılarda da yerleşik göçmenlerin payının olduğunun ortaya çıkması, göçmenlerin birer tehdit potansiyeli olarak görülmelerine yol açmıştır¹⁶¹.

Yine küreselleşme süreciyle birlikte, birçok Avrupa ülkesi göçmen sayısının sert bir şekilde arttığını ve bu durumun, güvencesiz iş ve geçim kaynaklarını tehdit ettiği düşünülen yabancılar için düşmanlığın patlak vermesine neden olmaktadır. Yerli halkın bazı kesimleri, “yabancı” olarak algılanan ve ulusal uyuma, ulusal kültüre ve ulusal “yaşam biçimi”ne bir tehdit oluşturan yeni gelenlere özgü kültür ve değerlerin yönlerine karşı artan bir güvensizlik ve hatta düşmanlık sergilemektedir. Son on beş yılda göçmenlere ve mültecilere yönelik önyargı, korku ve öfke Batı toplumlarında artmaktadır. 1990’lı yıllarda doğu Avrupa ve Afrika’dan Avrupa ülkelerine göç eden mülteciler, “yoksulluk istilası” ve “Avrupa’nın fırtınası” gibi ifadeler hakkında konuşmalara neden olmuştur. Zamanla, göçmenlere karşı olumsuz bir tutumu haklı kılmak için birtakım ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel argümanlar geliştirilmiştir. Bunlar göçmenlerin ücret üzerinde baskı yapması ve yerli halk arasında işsizlik oranının artması nedeniyle mevcut refah sistemi, demografik gelişmeler ve ulusal kimlik açısından potansiyel zararlı etkileri olan nispeten yüksek doğum oranlarına kadar uzanmaktadır. Göçmenlerin batılı değerler ve ulusal kimlik ve kültür için kültürel bir tehdit oluşturduğu düşünülmektedir¹⁶².

Gelişmiş ülkelerde yaygın olan kanılardan biri, “*fakir güneyden ve çalkantılı doğudan*” gelen insanların kendi mesleklerini aldıkları, sosyal hizmetlere aşırı bir yük getirdikleri ve kendi mesleklerini yapmaya çalıştıkları yönündedir. Yine benzer şekilde güneyin göçmen ülkeleri olan Malezya ve Güney Afrika’da göçmenler, işsizliğin, hastalığın ve suçun nedeni olarak görülmektedir¹⁶³.

Göç ve suç arasında olumlu bir ilişki olduğunu düşünenler şu gerçeklerden söz etmektedir. Öncelikle göçün suç oranlarını etkileyen demografik geçişlere neden olduğunun altını çizmektedirler. Erkeklerin suçlara, özellikle şiddet içeren suçlara, kadınlardan daha yüksek oranda katılmasından söz ederler. Dolayısıyla, göçün genç ve erkek nüfus oranını artırması durumunda, suç oranlarının artacak olduğundan söz ederler. Bunun dışında toplumsal düzensizliğe katkıda bulunduğu düşünülen bir değişiklik ise, nüfus istikrarsızlığıdır. Nüfus değişikliğinin önemli bir argümanı olan

¹⁶¹ Uzunçayır, s.139.

¹⁶² Guibernau, ss. 4,6,10.

¹⁶³ Castles ve Miller, ss.20-21.

göç, gayri resmi sosyal kontrolün çöküşünün ve buna bağlı suç oranlarının artmasının ardındaki kritik bir faktör olarak görülebilir. Sonuç olarak göçün artmasının, tüm nüfus grupları arasında daha yüksek suç oranlarına yol açacağı öne sürülmektedir. Ayrıca ikinci bir bakış açısına göre ise, göçün, nüfusun eğitim seviyesinin düşük olması, marjinal işgücü piyasası becerileri ve yoksul istihdam beklentileri ile suç oranını arttırdığını ortaya koymaktadır¹⁶⁴.

Göçmenler genellikle asimilasyon sürecinde zorlu ekonomik engellerle karşı karşıya kalmaktadır. En son dalgalar sırasında giren göçmenler, daha büyük suç ve şiddetle ilişkili olan ekonomik yoksunluk türlerine karşı özellikle daha savunmasız olabilir. Göç ve suç arasında olumlu bir ilişki olduğunu öne süren görüşlere göre, göçmenler arasında insan sermayesinin eksikliğinin, işgücü piyasasında dezavantajlar yarattığına odaklanmaktadır. Göçün göç etmeyenler arasında ekonomik yoksunluk ve suçu da etkileyebileceğini öne sürmektedir. Bu bakış açısı, göçün yerel işgücü piyasalarının genel yapısını değiştirerek suçu arttırdığını ileri sürmektedir. Örneğin, araştırmalar, göçün artmasının, düşük yetenekli, düşük ücretli ve düşük beceri sahibi işçilerle rekabet eden yeni bir havuz ürettiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yerlerinden edilen kişiler, yoksulluğa daha fazla maruz kalmaktadır. Göç, aynı zamanda düşük beceri gerektiren işlerde göçmenlerin düşük ücretle çalıştırılması ile aynı zamanda işsizlik oranlarını artırabilir. Sonuç olarak, işsizliğin artması, kamu kaynaklarının azalması yoluyla göçteki zamansal artışlar hem düşük vasıflı hem de yerli olan işçiler hem de göçmenlerin arasında suç oranlarının artmasına katkıda bulunabilir¹⁶⁵.

Almanya'daki bir araştırmaya göre sığınma nüfusunda yaşanan artış aynı zamanda suç oranında da bir artışa sebep olmaktadır ancak uzmanlar ortaya çıkan rakamların yanıltıcı olabileceğini de özellikle belirtmektedir. Federal Aile Bakanlığı'nın isteği üzerine Zürih Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nden suç bilimleri uzmanlarının yapmış olduğu araştırmada Almanya'da son iki yıl içinde gerçekleşen suçlar incelenmiştir. Bu araştırmaya göre, Aşağı Saksonya eyaletinde sığınmacı sayısının ve artan suç oranlarının arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Polis verilerine göre, bu eyalette 2015-2016 yıllarında gerçekleşen şiddet suçlarının

¹⁶⁴ Graham C. Ousey ve Charis E. Kubrin, "Exploring The Connection Between Immigration and Violent Crime Rates in U.S. Cities, 1980-2000", **Social Problems**, Cilt:56, Sayı:3, 2009, ss.448-449.

¹⁶⁵ Ousey ve Kubrin, s.450.

%92,1'inin göçmenlerle ilgili olduğu ve bu anlamda %10,4'lük bir artış görüldüğü tespit edilmiştir. Ancak raporu oluşturan uzmanlara göre bu araştırmada göçmenlerin, Alman vatandaşları tarafından işlenen suçlara oranla iki katı daha fazla kayıt altına alınması bu artışta rol oynamıştır. Raporun ortaya koyduğu diğer bir önemli sonuç ise, suç işleyen kişilerin demografik özellikleri olmuştur ve buna göre suç işleyen kişiler genellikle 14-30 yaş arasında ve erkektir. Araştırmacılar bu durumu eşleri, kız kardeşleri ya da anneleri gibi aile üyeleri yanında bulunmayan genç erkeklerin suç işleme eğilimlerinin daha yüksek olmasına bağlamaktadır¹⁶⁶. Genel olarak bakıldığında, ABD ve seçilmiş Avrupa ülkeleri hakkındaki mevcut literatür, göçün suçla ilişkisi konusunda kesin bir kanıt sunmamaktadır ve suç algısı da tartışmalıdır¹⁶⁷.

Yine Valan Değerlendirme, Planlama ve İstatistik Enstitüsü (Institut Wallan de l'Evaluation et de la Prospective et de la Statistique-IWEPS)'in Belçika Vallan bölgesinde yapmış olduğu bir araştırmada katılımcıların %58,4'ü suçluluk oranlarının yüksek olmasında göçmenlerin ve yabancıların önemli rol oynadıklarını düşünürken, %40,5'i ise yabancıların suçluluk oranlarının yükselmediğini ifade etmiştir¹⁶⁸.

Bunların yanı sıra göç ve suç arasında negatif bir ilişki olduğunu söyleyenler de vardır ve bu sayı oldukça fazladır. Bu görüşü savunanlara göre, birçok göçmen, kendi ülkelerinde bulunmayan ekonomik ve eğitsel fırsatları takip etmek adına Avrupa'ya gelme konusunda büyük motivasyona sahiptir. Daha iyi yaşamlar kurmaya, daha fazla çalışmaya ve daha uzun vadeli ilerlemenin sağlanması adına gittikleri ülkelerdeki normlara ve değerlere saygı duyacaklarına dair bir görüş birliği içindedirler. Yani bir bakıma Neo-Klasik Mikro Ekonomi Kuramı'nda da belirtildiği gibi bireysel fayda-maliyet hesabına dayanan bir göç ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bazı göçmen gruplar gittikleri ülkenin vatandaşlarına göre daha iyi eğitim görmüş ve bu nedenle işgücü piyasasında iş bulma konusunda daha nitelikli olabilmektedir. Burada da yine Neo-Klasik Makro Ekonomi Kuramı'nda görülen vasıflı işçi arayışının da olduğu görülmektedir. Bu yüzden de bu görüşü destekleyen kişiler göçün yoksulluğu artırmak ve ekonomiyi zayıflatmak yerine ülke ekonomisini iyi yönde etkileyebileceği

¹⁶⁶ DW, "Sığınmacılar Suç Oranını Artırıyor mu?", **Deutsche Welle**, 03.01.2018, <http://p.dw.com/p/2qJAe>, (27.03.2018).

¹⁶⁷ Luca Nunziata, "Immigration and Crime: New Empirical Evidence from European Victimization Data", Discussion Paper Series, **University of Padua and IZA**, Sayı:8632, Kasım, 2015, s.6.

¹⁶⁸ Yardım, s.229.

görüşünü savunmaktadırlar. Bunun yanı sıra, göç genellikle önemli planlama ve kaynak gerektiren zorlu bir süreç olduğundan, göç eden kişiler ceza gerektiren eylemlerden daha çok kaçınmaktadırlar. Yine bir başka düşünceye göre de halkın göçmenler konusunda endişeli olmasından dolayı seçilmiş yetkililer ya da ülke yöneticileri bu endişe ve korkuya dönük çözüm arama çabasına girecek ve bu da sosyal kontrolü güçlendirecek ve suçun artmasına engel olacaktır. Bu görüşü destekleyenler, göçmenlerin ekonomik açıdan nüfusun boyutunu artırdığını ve mevcut kamu hizmetlerine baskı uyguladığını düşünenlerin aksine, göçmenlerin yeni enerji, beceri ve girişimci ruh getirdiğini ortaya koymaktadır. Yani işsizlik ve yoksulluk oranlarını düşürmek ve ekonomik kurumların canlılığını geliştirmek için çalışabilirler¹⁶⁹.

Aşırı sağ, bu noktada göçün özellikle yüksek işsizlik, küreselleşme ve siyasi güvensizlik nedeniyle korkan seçmenleri harekete geçirir. Avusturya'daki Özgürlük Partisi ve İtalya'daki Lega Nord'un göç konusundaki ideolojisine bakıldığında da her iki aşırı sağ parti, kontrolsüz göçün suçu artırdığını, güvenliği tehdit ettiğini, kültürel kimliğin kaybolmasını hızlandıracağını ve refah devletinin aşırı gergin olduğunu iddia etmektedir¹⁷⁰. Çok sayıdaki Avrupa vatandaşı kendi kişisel güvenliğinden endişe duymaktadır. Bu açıdan da Lega Nord ve Özgürlük Partisi liderleri suç ve göç arasında bağlantı kurmaktadır. Özgürlük Partisi'nin popülist lideri Joerg Haider, yüksek düzeydeki suçların bu kontrolsüz göç akımından kaynaklandığını bildirmektedir. Yine benzer şekilde, Lega Nord, son 10 yılda suçun arttığını iddia etmektedir¹⁷¹.

Göçmenlerin ve yabancıların suçluluk algısının oluşmasında rol oynayan bazı faktörler vardır. Bunlar arasında rutin kimlik kontrolleri, baskınlar gibi polis memurlarının uygulamaları yer alır ve bu tür davranışlar göçmenlerin ve yabancıların "potansiyel suçlu" olduğu ön yargısını destekler niteliktedir. Sokak kavgaları, kapkaççılık gibi olaylar nedeniyle göçmenlerin ve yabancıların suç oranlarının daha yüksek görüldüğü söylenebilir¹⁷².

Avrupa'da daha öncede tanımlanan yabancı düşmanlığı bu nedenlerden kaynaklı olarak yükselmekle beraber İslamofobi'de de ciddi bir artış yaşanmaktadır. Fobi kelimesi "phobas" kelimesinden (Yunan mitolojisinde dehşet ve korku tanrısı)

¹⁶⁹ Ousey ve Kubrin, ss.451-452.

¹⁷⁰ Andrej Zaslove, "Closing The Door? The Ideology And Impact Of Radical Right Populism On Immigration Policy In Austria And Italy", **Journal Of Political Ideologies**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2004, s.100.

¹⁷¹ Zaslove, Journal Of Political Ideologies, s.102.

¹⁷² Yıldırım, s.229.

türetilmiştir ve genel anlamda korkuyu ifade etmektedir. İslamofobi ile Avrupa’da yükselen aşırı sağ’ın arasında önemli bir korelasyon vardır. İslamofobi genel olarak İslam ve/veya Müslümanlara karşı nefret, kin veya düşmanlık besleme veya onlara güvenmeme, İslam’dan korkma şeklinde tanımlanabilir¹⁷³. İslamofobi ilk olarak İngiliz Düşünce Kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından bir raporda kullanılmıştır. Bu rapora göre İslamofobinin sekiz karakteristiği vardır:

- İslam, değişime karşı durağan ve tepkisiz tek kutuplu bir blok olarak görülmektedir.
- İslam ayrı ve öteki olarak görülmektedir. O, diğer kültürlerle ortak değerlere sahip değildir, onlardan etkilenmez ve onları etkilemez.
- İslam, Batı’dan daha aşağıda görülmektedir ve o barbar, irrasyonel, ilkel ve cinsiyetçidir.
- İslam şiddetli, saldırgan, tehditkâr ve medeniyetler çatışması yapan terörizm destekleyicisi olarak görülmektedir.
- İslam, siyasi ya da askeri avantaj elde etmek için kullanılmakta ve siyasi bir ideoloji olarak görülmektedir.
- Batı’nın Müslümanlar tarafından eleştirilmesi reddedilmiştir.
- İslam’a karşı düşmanlık, Müslümanlara yönelik ayrımcı uygulamaları haklı çıkarmak ve Müslümanları ana akım toplumdan dışlamak için kullanılır.
- Müslüman düşmanlığı doğal ve normal olarak görülmektedir¹⁷⁴.

Yukarıda da değinildiği gibi İslam karşıtları genel olarak Samuel Huntington’ın ortaya atmış olduğu “Medeniyetler Çatışması” adlı teze atıfta bulunarak İslam’ın, Avrupa ve Hristiyan medeniyetine savaş açtığı noktasında söylemler geliştirmiştir¹⁷⁵. Bu doğrultuda Huntington’a göre; *“bu yeni dünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hakim mücadele kaynağı kültürel olacak. Milli devletler dünyadaki hadiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek.*

¹⁷³ Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2014, ss.35-36.

¹⁷⁴ Craig Considine, “The Racialization of Islam in the United States: Islamophobia, Hate, Crimes and ‘Flying while Brown’” **Religions**, Cilt:8, Sayı:165, Ağustos, 2017, s.6.

¹⁷⁵ Uzunçayır, 2014, s.142.

*Medeniyetlerin çatışması global politikaya hakim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muhabere hatlarını teşkil edecek”*¹⁷⁶. İslam karşıtları Müslümanları bu açıdan medeniyetler çatışmasının sebebi ve onun destekleyicisi olarak görmektedir.

İslam’ın Avrupa ile ilişkisi çok eskidir. Müslümanlar, Baltık ve Balkan bölgelerinde, İber Yarımadası’nda, Kıbrıs’ta ve Sicilya’da yüzyıllarca yaşamışlardır. Birkaç Avrupa ülkesi, Müslüman dünyasıyla sömürge devletler olarak uzun bir geçmişe sahiptir. İngiltere, Fransa ve Hollanda’nın sömürge bölgelerinin büyük bir kısmı önemli Müslüman nüfusa sahip bölgelerdeydi. Müslümanların çoğu, daha sonra ailelerinin de katılacak olduğu göçmen işçiler ve sığınma arayan gruplar olarak 1960’ların ekonomik patlamasıyla Avrupa ülkelerine gelmişlerdir. Avrupa’nın ucuz, vasıfsız veya yarı vasıflı işçi ihtiyacı nedeniyle göçmenlerin tipik olarak kentsel alanlardan ziyade kırsal kesimden geldiği görülmektedir. Her bir ülkedeki genel Müslüman nüfus göreceli olarak düşük olmasına rağmen belirli şehirlerde ve mahallelerde özellikle sanayi bölgelerinde önemli ve görünür bir varlıktır. 1970’lerin ortalarına gelindiğinde, ekonomik durgunluk ve göçmen sayısındaki büyüme ile ilgili endişeler artmış, işçi göçü kısıtlanmıştır. Bu noktaya kadar olan göç esasen genç yaştaki erkeklerden oluşmuştur. Bunu takiben, daha uzun vadeli bir uzlaşma ve aile birleşimi süreci başlamıştır¹⁷⁷.

1980’lerde Müslümanlar sığınma talebinde bulunan mülteci olarak başlangıçta Afganistan, İran, Irak ve Lübnan’dan ve daha sonra 1990’lı yılların başında eski Yugoslavya ve Somali Cumhuriyeti’nden Kuzey Avrupa’ya gelmişlerdir. Çoğu durumda bu insanlar kent merkezlerinden gelen vasıflı işçilerdir. 1990’lı yılların başından beri ağırlıklı olarak Müslüman ülkelerden Avrupa’ya göç şu şekilde karakterize edilebilmektedir. İlk olarak, Avrupa’nın kuzeyinde, Müslüman göçü ağırlıklı olarak Avrupa sınırındaki iç karışıklıklar ve savaş, istihdam olanakları, ekonomik itme-çekme faktörlerine bağlı olarak mülteci ve sığınmacıların yasal giriş başvuruları şeklinde gerçekleşmiştir. İkinci olarak, Avrupa’nın güneyinde, Müslüman göç ağırlıklı olarak, Avrupa’nın kuzeyindeki göçün benzer faktörleri nedeniyle ve

¹⁷⁶ Samuel Philips Huntington, **Medeniyetler Çatışması**, (der. Murat Yılmaz), 8. Basım, Vadi Yayınları, 2003, s.22.

¹⁷⁷ European Monitoring Centre On Racism and Xenophobia (EUMC), “Muslims In The European Union, Discrimination and Islamophobia”, **European Union Agency for Fundamental Rights**, 2016, <http://fra.europa.eu/en>, (30.12.2017), s.22.

Avrupa'nın güneyindeki Müslüman nüfusun coğrafi yakınlığının bir yansıması olarak insan kaçakçılığı da dahil olmak üzere yasadışı giriş şeklinde gerçekleşmiştir¹⁷⁸.

İkinci Dünya Savaşı'yla beraber artan Müslüman göçmen nüfusu aynı zamanda siyasal İslam hareketlerinin de artmasıyla çakışmaya başlamıştır. Bu dönemde; bir yandan Müslümanlara yönelik dışlayıcı bir tutumun artışı, diğer yandan da Avrupa'da İslam'a ilişkin bir tehdit algısı oluşmuş ve bu yüzden Avrupalılar, kıtalarının İslamileşeceğini düşünerek İslam ile Avrupa medeniyetinin uyuşmadığı noktasında ifadeler kullanmaya başlamışlardır. Bu korkunun ise yansıması "Araplaşmış/Müslümanlaşmış Avrupa" anlamına gelen "Eurobia" teriminde görülebilir¹⁷⁹.

Bu İslam karşıtı hareketlere örnek verilirse; Fransa'da Nicolas Sarkozy yönetiminin, Danıştay tarafından kabul edilen önerisinde kamuya açık alanlarda yüzü tamamen kapatan peçe ile dolaşılmasının yasaklanması söz konusuydu. Buna göre peçe yasağına uymayan ve bu konuda ısrar eden kadınlara 150 avro para cezası ile vatandaşlık kursuna katılım zorunluluğu getirilmiştir¹⁸⁰. Bunun yanı sıra İtalyan Meclis Başkanı Gionfranco Fini tarafından İtalya'da yaşamakta olan Müslümanlara yapılan çağrıda, entegrasyonu kolaylaştırmak nedeniyle Müslümanların ibadetlerini İtalyanca yapmaları istenmiş ve İtalyanca ibadetin nefret ve şiddete çağrışı önleyecek olduğu iddia edilmiştir. En yoğun Müslüman göçmen nüfusu barındıran ülkelerden biri olan Almanya'da da "Müslümanların Almanya'yı çökerttiğini ve geriletliğini" söyleyerek tepkileri üzerine çeken Almanya Federal Bankası eski yönetim kurulu üyesi ekonomist Thilo Sarrazin, göçle gelen yabancıların farklı ırklara mensup olmalarından dolayı yeterince zeki olmadıklarını iddia etmiş ve aynı zamanda Müslüman göçmenlere yönelik alaycı ifadeler kullanmıştır. Sarrazin, göçmen doğurganlığının Almanlardan daha ileride oluşunu, ülkenin geleceği açısından büyük bir risk olarak nitelendirmektedir. Yine İslamofobinin tehlikeli biçimde yükseldiği ülkelerden biri olan Hollanda'daki Özgürlük Partisi lideri Geert Wilders'ın da

¹⁷⁸ European Monitoring Centre On Racism and Xenophobia, s.23.

¹⁷⁹ Özcan Hıdır, "11 Eylül Sonrasında Avrupa'da (Müslüman) Göçmenler ve 'İslamofobi - Göçmenfobi'", İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, 29-30 Mayıs 2015, İstanbul, s.277.

¹⁸⁰ Zeynep Songülen İnanç ve Selvet Çetin, "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Analiz**, Aralık, 2011, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/AVRUPANIN%20KENDINE%20DONEN%20SILAH.pdf>, (02.01.2018), s.13.

Başörtülü kadınlardan özel vergi alınması ve Kuran'ın yasaklanması gibi radikal önerileri olmuştur¹⁸¹.

Avrupa'da aşırı sağ ve ırkçı partilerin 1980'li yıllarla beraber yükselişe geçtikleri görülmekte ve girdikleri seçimlerde de başarı elde etmektedirler. Bunlara örnek olarak da 2014 yılında Avrupa Parlamentosunun seçimlerindeki başarıları gösterilebilir: Marine Le Pen'in partisi Ulusal Cephe (Front National-FN), Danimarka Halk Partisi (Dansk Folkeparti-DF), İngiltere Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi (UKIP), Yunanistan'ın Altın Şafak oluşumu, Avusturya Liberal Partisi (FPÖ), Almanya'da Milliyetçi Demokratik Partisi ve Belçika'da Vlaams Belong¹⁸². Avrupa'da aşırı sağ hareketlerin yükselişe geçtiğinin kanıtı sadece parti başarıları değildir. Aynı zamanda yaşanan birkaç olay bu durumu gözler önüne sermektedir.

1990 yılında Almanya'nın yeniden birleşmesinin ardından ülkede ırkçı şiddet patlamıştır. Neo-Nazi gruplar, bazen izleyenlerin alkışları arasında, mülteci pansiyonlarına ve sokaklarda yabancılara saldırmışlardır. İlk dönemde, daha çok eski Demokratik Alman Cumhuriyeti topraklarında ırkçı saldırılar yaşanmıştır. Ancak, 1992 ve 1993 yıllarında Batı Almanya'daki kundaklama olaylarında birkaç Türk öldürülmüştür. 1992 yılında, 17 kişinin öldüğü 2.600 ırkçı şiddet olayı resmi olarak rapor edilmiştir¹⁸³. Yine 2000-2006 yılları arasında Almanya'da altı şehirde bir Yunan kökenli ve sekiz Türk kökenli kişi, başlarından vurulara öldürülmüştür ve cinayetlerde susturucu ve Ceska 83 marka silahlar kullanılmıştır¹⁸⁴.

Almanya İçişleri Bakanı Thomas de Maiziere Berlin'de düzenlenmiş olan basın toplantısında "2016 Suç İstatistikleri Raporu"nu kamuoyuyla paylaşmıştır. Rapora göre, Nisan ayı içerisinde gerçekleşen suçlarda önemli derecede artış gözlenmiştir ve bu suçların aşırı sağcıların sayısının artmasıyla doğru orantılı olduğu belirtilmiştir. Federal Alman Hükümetinin bilgilerine göre Askeri İstihbarat Servisi (MAD) ordu içinde yaşanmış olan 275 olayın aşırı sağcılık içermesi şüphesiyle incelendiğini belirtmiştir ve bu olaylardan 53'ü 2017 yılına aittir. Ayrıca Hans Peter

¹⁸¹ İnanç ve Çetin, 2011, s.14.

¹⁸² Müşerref Yardım, "Aşırı Sağ ve Çokkültürlülük: Avrupa'da Ötekileştirilen "Göçmenler"', **Akademik İncelemler Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, 2017, s.219.

¹⁸³ Castles ve Miller, ss.348-349.

¹⁸⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, "2000-2006 Yıllarında Almanya'da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu", Haziran, 2012, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2048?show=full>, 17.04.2018.

Bartels (Alman Meclisi Federal Ordu Sorumlusu) ise 2016 yılında yabancı düşmanlığı ve aşırı sağcılık içeren 63 olayın yaşandığını söylemiştir¹⁸⁵. Ne var ki, bu vakalar ne yeni olmuş ne de Almanya ile sınırlı kalmıştır. Irkçı nefret ve saldırılar tüm göç ülkelerinde ana gündem maddesi haline gelmiştir.

İngiltere’de, Milli Cephe ve İngiliz Hareketi kaynaklı ırkçı şiddet 1970’lerden bu yana artmıştır. Home Office tarafından yapılan araştırma (1989), ırkçı şiddetin etnik azınlıkların yaşamını ne ölçüde kısıtladığını açıkça göstermiştir. 1986 yılından bu yana, bütün polis güçleri ırkçı vakalar üzerine veri toplamaktadır. 1998 tarihli, Suç ve Huzursuzluk Kanunu, ‘ırkçı önyargılarla işlenmiş’ yeni suç kategorileri tanımlamıştır. İngiltere Suç Araştırması, 1999 yılında ırkçı önyargılarla işlenmiş suçların kurbanı olan 280.000 kişi tespit etmiştir. 1999 yılında, polis tarafından rapor edilen ırkçı önyargılarla işlenmiş suç sayısı 47.814 iken, bu suçların çok azı dava konusu olmuştur. Taciz, yaralama, ortak baskın ve kriminal hasar söz konusu suçlar arasındadır¹⁸⁶. 2018 yılında Durham Üniversitesi’nde İhsan Abualrob adındaki Filistinli, barda bir kişinin ırkçı tacizine uğradıktan sonra Müslümanlara ve İslama hakaret eden 3 kişi tarafından dövülmüştür¹⁸⁷. Son dönemlerde de İngiltere’de AB’den ayrılma sürecini destekleyen ve bunu ifade eden BREXIT yani Birleşik Krallık (BR) ve Çıkış (EXIT) kampanyası nedeniyle ırkçılık eğilimlerinin arttığı gözlenmektedir¹⁸⁸.

Fransa’da, 1973 yılında, Kuzey Afrika kökenli göçmenlere yönelik ölümle sonuçlanan bir dizi saldırı yaşanmıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda, Milli Cephe Partisi Fransızların işsizlik ve kentsel bozulma kaynaklı tepkilerini seferber ederek, göç ve kültürel farklılık konularını ülke kamuoyunda sorgulanır hale getirmiştir¹⁸⁹. Ulusal Cephe’nin Lideri Marine Le Pen, 2010 yılında Lyon’da yaptığı bir mitingde Müslümanların sokakta namaz kılmasını Nazi istilasına benzetmiştir¹⁹⁰. Hiç kuşkusuz

¹⁸⁵ Şebnem Korkmaz, “Bir Bakışta ‘Nisan’ Ayı”, Almanya İnsan Hakları Bülteni 2017, **Diaspora Araştırmaları Merkezi**, http://www.diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/nisan_analiz_2017.pdf, (20.02.2018), s.1.

¹⁸⁶ Castles ve Miller, s.349.

¹⁸⁷ “İngiltere’de Filistinli Öğrenciye Irkçı Saldırı”, **Perspektif**, 03.01.2018, <http://www.perspektif.eu/2018/01/03/ingiltere-filistinli-oegrenciye-saldiri/>, (20.02.2018).

¹⁸⁸ DW, “Brexit İngiltere’de Irkçılığı mı Tetikliyor?”, **Deutsche Welle**, 28.06.2016, <http://p.dw.com/p/1JF8t>, (20.02.2018).

¹⁸⁹ Castles ve Miller, s.349.

¹⁹⁰ “Le Pen, Müslümanlara Nefreti Körüklemekle Yargılanıyor”, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151020_le_pen_dava, (20.02.2018).

bir parti liderinin böyle ifadeler kullanması da ırkçı şiddetin artışının bir göstergesi olacaktır.

Paris'te 27 Ekim 2005 tarihinde yaşanan bir olay ise hafızalara kazınmıştır. Polis tarafından kovalanan hırsızlıkla suçlanan iki gencin (17 yaşındaki Zyed Benna ve 15 yaşındaki Bouna Traorê) kovalanırken yüksek gerilim trafosuna sığınması ve ardından elektrik çarpması sonucunda hayatlarını kaybetmeleri ülkede tansiyonu oldukça yükseltmiştir. Bu olayın ardından banliyölerde ayaklanmalar başlamıştır. İki gencin ölümü ile suçlanan polise karşı öfke artmış ve üç hafta süren şiddet gösterileri yaşanmıştır¹⁹¹. 24 gün sürmüş olan şiddet olaylarında, 233 kamu binası, 10 bin otomobil ve 74 özel bina ateşe verilmiş, 149 güvenlik elemanı ise yaralanmıştır. Clichy-sous-Bois banliyösünde olaylar başlamış ancak kısa sürede diğer banliyölerine de yayılmıştır¹⁹². Göçmen çocuklarının yoğun olduğu bu alanlarda araştırmalar, işsizliğin yüksek olmasının yanında sosyal dışlanmanın da sıklıkla gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Bu dönemin İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy'dir¹⁹³. Sarkozy sorunu güvenlik ekseninde çözmeye çalışmıştır ve bu olaylara karışanları ise “serseri” olarak tanımlamıştır. Gençlere ağır cezalar verilmiş ve sorun çözüldü sanılmıştır. Bu şiddet olaylarının ardından Fransa'nın entegrasyon modeli tartışılmaya başlanmıştır. Hükümet olayların yayılmasından sonra 3 ay süreyle sokağa çıkma yasağı ilan etmiştir. Hükümet sorun olarak başarısız eğitim ve işsizliği göstermiş ve bu alanlara para yatırmıştır¹⁹⁴ ancak sorunun çözülmüş olmadığı yıllar geçtikçe de artarak devam ettiği görülmektedir. 2 Şubat 2017 tarihinde Paris'te Afrika kökenli Theo isimli 22 yaşındaki gence polisin “cinsel saldırı” ve “ırkçı” müdahalesi sorunun kaynağının yalnızca işsizlik veya eğitimsizlik olmadığını gözler önüne sermektedir¹⁹⁵. Fransa'da yabancıların gettolara itilmesi bu sorunların çözüme kavuşmamasının nedenlerinden

¹⁹¹ “Paris'teki banliyö ayaklanmalarından 10 yıl sonra sosyal ayrımcılık sürüyor”, **Euronews**, 18.05.2015, <http://tr.euronews.com/2015/05/18/paris-teki-banliyo-ayaklanmalarindan-10-yil-sonra-sosyal-ayrimcilik-suruyor>, (31.05.2018).

¹⁹² “Paris'te olaylar yine patlak verdi”, **Dünya Bülteni**, 26.10.2006, <http://dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=5447>, (31.05.2018).

¹⁹³ “Paris'teki banliyö ayaklanmalarından 10 yıl sonra sosyal ayrımcılık sürüyor”, **Euronews**, 18.05.2015, <http://tr.euronews.com/2015/05/18/paris-teki-banliyo-ayaklanmalarindan-10-yil-sonra-sosyal-ayrimcilik-suruyor>, (31.05.2018).

¹⁹⁴ “Paris'te olaylar yine patlak verdi”, **Dünya Bülteni**, 26.10.2006, <http://dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=5447>, (31.05.2018).

¹⁹⁵ Kayhan Karaca, “Fransa'da 2005 banliyö olayları korkusu”, **Deutsche Welle**, 12.02.2017, <http://p.dw.com/p/2XUGJ>, (31.05.2018).

biridir. Sosyal dışlanmışlık ile göçmenlere yönelik sert uygulamalar çözümü zor hale getirmektedir.

Yine İtalya’da 3 Şubat 2018 tarihinde, 28 yaşındaki Luca Traini adındaki İtalyan genç, Macerata’da arabasından ateş açmış ve Afrikalı kişileri hedef almıştır. Daha sonra Traini’nin evinde yapılmış olan incelemelerde ise Hitler’in “Kavgam” kitabı ve “Kelt Haçı” figürlü bir bayrak bulunmuştur. Bu saldırının ardından aşırı sağcı parti Yeni Güç (Forza Nuova) Luca Traini’yi açıkça desteklediğini belirtmiştir¹⁹⁶. Ayrıca Traini’nin daha önce ülkenin kuzeyindeki aşırı sağ görüşlü Kuzey Ligi (Lega Nord)’nin partisinden bir belediye meclis üyeliğine aday gösterildiği de ortaya çıkmıştır¹⁹⁷.

Bunların yanı sıra Norveç’te 22 Temmuz 2011 tarihinde Oslo’da bulunan resmi binaların yakınında bir otomobile yerleştirilen bombayı patlatarak 8 kişiyi öldürmüş olan Anders Behring Breivik daha sonra Ütöya adasındaki İşçi Partisi gençlik kampında 69 kişiyi de katletmiştir. Breivik, katliamı yaptığını inkâr etmemiş ama bunun suç teşkil etmediğini, Norveç’i çokkültürlülüğe karşı savunma amaçlı olduğu için meşru olduğunu savunmaktadır. Ayrıca iktidardaki İşçi Partisi’nin gençlik kampı yaptığı adada öldürdüğü kişilerin “çokkültürlülüğten” sorumlu olduğunu söylemiştir¹⁹⁸. Göçmen ve İslam karşıtlığı düşüncesiyle eylemlerini planlamış ve gerçekleştirmiş olan Breivik bunu kendisi de defalarca dile getirmiştir. Yargılama sonucunda 21 yıl hapis cezası ile mahkûm edilmiştir. Kendisini bir Neonazi olarak görmekte ve tanımlamakta olan Breivik mahkemede Nazi selamı da vermiştir¹⁹⁹.

Bunun yanı sıra Danimarka’da da ırkçı saldırılar yaşanmıştır. AK81, Danimarka’da bir sokak çetesidir ve Hells Angels tarafından destek görmektedir. AK, “Her zaman hazır” anlamına gelen ‘Altid Klar’ın kısaltması ve 8 ve 1 rakamı ise, alfabedeki H ve A harflerine işaret etmektedir²⁰⁰. 19 Mart 2008 tarihinde Kopenhag’ın Amager semtinde 16 yaşındaki Deniz Özgür Uzun gazete ve reklam dağıtırken vermiş

¹⁹⁶ Övgü Pınar, “İtalya’da Irkçı Saldırı Sonrası Faşizm Karşıtı Büyük Gösteri”, **BBC Türkçe**, 10 Şubat 2018, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43019312>, 17.04.2018.

¹⁹⁷ Euronews, “İtalya’da Irkçı Saldırgan Cezaevine Kondu”, 04.02.2018, <http://tr.euronews.com/2018/02/04/italya-daki-rkc-sald-rgan-cezaevine-kondu>, 17.04.2018.

¹⁹⁸ “Breivik Ütöya katliamını anlattı”, **BBC Türkçe**, 20 Nisan 2012, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120420_breiviklast, 19.01.2018.

¹⁹⁹ DW “Norveç Katliamının Altıncı Yılı”, **Deutsche Welle**, 22.07.2017, <http://p.dw.com/p/2h0WH>, (21.01.2018).

²⁰⁰ Af Stine Troense, “AK81-HAsungdoms-afdeling”, **Berlingske**, 28.01.2007, <https://www.b.dk/nationalt/ak81-has-ungdoms-afdeling>, (21.01.2018).

olduğu yemek molasında ırkçı çetenin 3 üyesi tarafından saldırıya uğramış ve kaldırılmış olduğu hastanede hayatını kaybetmiştir²⁰¹. Kısacası; 1990'lı yıllardan itibaren göçmenlerin dini ve kültürel yaşantılarından kaynaklı olarak Avrupa'da kültürel birliğin dağılmasında etkili oldukları, topluma uyum sağlayamadıkları ve bu yüzden de güvenlik sorunu yarattıkları şeklinde bir algı oluşmaktadır. Bu durum ise Aşırı Sağ partileri beslemektedir²⁰².

Aşırı sağ partiler kendilerini, kendi toplumları içinde savunmasız ve marjinal hale gelen vatandaşların savunucuları olarak görmektedir. Bu yüzden de göçün tüm olumsuz yanlarını ortaya koymaya çalışan bir politika seyrederek seçmenlerin milli ve manevi değerlerine yönelerek oylarını arttırma çabasına girmektedirler. Özellikle de göçmenlerin güvenlik sorunu ve suçun artması noktasında etkili olduklarından yola çıkarak bir politika izledikleri söylenebilir.

Avrupa daima insan haklarına önem vermiş ve demokrasi merkezli politikaları ile gündeme gelmiş, bunları savunmuştur. Nitekim Avrupa Birliği ülkeleri de Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkeleri bu kavramlar ile değerlendirmiş ve bu yüzden birliğe alıp almama noktasında karar vericilik rolünü üstlenmiştir. Ancak son dönemlerde artış gösteren ırkçılık, İslam karşıtlığı, yabancı düşmanlığı ve göçmenlere yönelik dışlayıcı bakış açısı özellikle de İslam karşıtlığı, artık insan hakları değerlerine önceden gösterilen saygının tükendiğini göstermektedir. Bu durum devam ederken elbette Aşırı Sağ partiler de yükselişe geçmiş ve göç politikalarında da farklı bir tutum sergilenir olmuştur.

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK GÖÇ POLİTİKASINA YÖN VEREN RESMİ METİNLER

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa her alanda bir yıkıma uğramıştır. Bu yüzden Avrupa ülkelerinin ortak değerler için biraraya gelmesi, Avrupa'da barışın tekrar sağlanması, ekonomik anlamda işbirliğinin sağlanması adına Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya, Lüksemburg ve İtalya tarafından 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kuran Paris Antlaşması imzalanmış ve 1957 yılında Avrupa

²⁰¹ Ünsal Turan, "Danimarka'da Yabancı Olmak", **Hürriyet**, 16.12.2011, www.hurriyet.com.tr/, (21.01.2018).

²⁰² Yardım, s.219.

Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması imzalanmıştır. Kurulduğu yıllarda yalnızca 6 üyeden oluşan Topluluk, yeni üyelerin katılımıyla birlikte 28 üyeye ulaşmış ve bir Birlik haline gelmiştir²⁰³.

Avrupa yoğun bir şekilde göç alırken bir yandan da Avrupa ülkelerine yasadışı giriş yapan göçmen sayısında da bir artış yaşanmıştır. Ancak Avrupa Birliği üye ülkelerinin aynı zamanda bilim ve teknoloji, sağlık, eğitim gibi alanlarda nitelikli insan gücüne de ihtiyacı vardır. Bu göç yoğunluğuna hem sınır getirmek adına hem de ortak pazarı harekete geçirebilecek nitelikli göçmenleri alabilmek, yasadışı göçün önüne geçebilmek, insan ticaretini önlemek adına çalışmalar yapmıştır. Bu nedenle de üye ülkeler ile ortak bir şekilde hareket ederek bazı antlaşma ve sözleşmeler imzalanmıştır. Bu antlaşmalar ile göç alımında uyulması gereken kurallar ve ülkeler adına hukuki çerçeveler çizilmiştir. Ancak her bir üye ülkeye göçmenlerle ilgili olarak yasal düzenleme yapma hakkı da tanınmıştır.

Avrupa Birliği'nin ortak bir amaç etrafında birleşerek ortaya koyduğu bu antlaşmalar genel anlamda gittikçe daha katı önlemlerin alınmak istendiğini göstermektedir. Her yeni antlaşma ile daha önceden var olan antlaşmalardaki eksik görülen yerlere yeni maddelerin eklenmesiyle ya da birtakım değişikliklerle bir bakıma istenmeyen durumların önüne geçilmek istenmiştir. Ancak Avrupa'da aşırı sağın yükselmesinin nedenlerinden birisi de ülkelerin bu kanunları kendi hukuki çerçevesine göre uygulamasıdır. Ülkelerde göçmenlere yönelik daha katı politika ve uygulamalar görülebilmektedir ve ileride de görülecek olan Hollanda buna bir örnek teşkil etmektedir.

Unat'a göre, Avrupa Birliği (AB) ortak göç politikası olarak ilk önce altı AB ülkesi arasında Schengen anlaşmasında saptanan vize mükellefiyeti ile ortaya çıkmıştır. Onu takiben 1988'de Dublin sözleşmesi ile sığınma talebinin yalnız bir Avrupa ülkesine karşı ileri sürülebileceği hususunda anlaşma sağlanmış ve daha sonra vize mükellefiyeti İngiltere dışında tüm AB ülkelerinde uygulanan Schengen sözleşmesi ile 1995'te yürürlüğe girmiştir. 1992'de Londra'da sığınma isteğinde bulunanların geri gönderilmeleri halinde hangi ülkelerin "güvenilir" olduğu kriteri saptanmış, 1997'de ise Amsterdam'da imzalanan sözleşme gereği, beş yıl sonra AB'ye

²⁰³ Avrupa Birliği Bakanlığı, "AB'ye Genel Bakış", https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf, 18.04.2018, s.1.

yapılan tüm sığınma isteklerinin ortak bir yasa gereğince değerlendirilmesi karara bağlanmıştır²⁰⁴.

Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın 2. maddesine göre; *“Birlik, insan onuruna saygı, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı değerleri üzerine kuruludur. Bu değerler, çoğulculuk, ayrımcılık yapmama, hoşgörü, adalet, dayanışma ve kadın-erkek eşitliğinin hakim olduğu bir toplumda üye devletler için ortaktır.”*²⁰⁵

Geddes için ise, 1957 Roma Antlaşması ile başlayan ve 1980'lerin ortalarına kadar devam eden birliğin göç politikasında pasif olduğu dönem ilk dönemi oluşturmaktadır. İkinci dönem, 1980'li yılların ortalarından başlayan ve 1990'lara kadar süren hükümetler arası gayri-resmi işbirliği dönemidir. Üçüncü dönem ise, 1990'ların sonuna kadar devam eden resmi hükümetlerarası işbirliği dönemi olurken dördüncü ve son dönem Amsterdam Antlaşması ile başlayan ve günümüze kadar devam eden “topluluklaştırma” dönemidir²⁰⁶. Her ne kadar birliğin göç politikasının aktif dönemi Amsterdam Antlaşması ile başlamış olsa da ortak göç politikası oluşturma yönündeki çabalar daha eskiye dayanmaktadır.

2.4.1. TREVI Süreci (1976-1993)

TREVI (Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, et Violence Internationale) Grubu, terörle mücadele ve Avrupa Topluluğu üyesi ülkeler arasındaki polis işbirliğini koordine etmek için 1976 yılında kurulmuştur²⁰⁷. TREVI, her ne kadar dağınık ve karmaşık bir görünüm sergilese de diğer yapıların aksine en organize yapıdır ve ileride de kurulacak olan Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL)'nin de temelini oluşturmaktadır²⁰⁸.

²⁰⁴ Unat, ss.252-253.

²⁰⁵ Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara 2011, 30.01.2018, madde 2.

²⁰⁶ Andrew Geddes, **The Politics of Migration and Immigration in Europe**, Sage Publications, 2003, ss.131-137'den aktaran: Murat Kardeşahin, **Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları ve Ulusal Farklılıklar Sorunu**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s.72.

²⁰⁷ Tony Bunyan, “Trevi, Europol and the European state”, 1993, <http://www.statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf>, (17.02.2018).

²⁰⁸ Sezgin Kaya, “Uluslararası Alanda Polis iye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2009, ss. 55-56.

TREVI, üç aşamalı olarak görev yapmaktadır: Bakanlar Kurulu (altı ayda bir üye devletlerin İçişleri ve Adalet Bakanlarının katılımı ile toplantı yapılır) ve bunun yanı sıra TREVI Bakanlarına bağlı çalışan Uluslararası Örgütlü Suç grubu, Ad Hoc gruplar, Adli İşbirliği Çalışma Grubu ve Göç Grubu gibi çeşitli alt birimler vardır. TREVI Kıdemli Yetkililer Grubu ise altı ayda bir toplanır ve çalışma partileri Bakanlar, üst düzey polis memurları, göçmenlik ve gümrük yetkililerinden oluşur ve bakanlara izlenecek politikalar doğrultusunda tavsiyelerde bulunur²⁰⁹. Üçüncü aşama ise Çalışma Gruplarından oluşur. 1976 yılında Lüksemburg'da yapılan Avrupa Topluluğu İçişleri Bakanları toplantısı sonrasında kurulan beş çalışma grubu şunlardır: 1. Çalışma Grubu (TREVI 1 olarak bilinir): Terörle mücadele önlemlerinden sorumludur. 2. Çalışma Grubu (TREVI 2): Bilimsel ve teknik bilgi ve polis eğitiminden sorumludur, 3. Çalışma Grubu (TREVI 3): Sivil hava yolculuğu için güvenlik prosedürlerini ele almak üzere kurulmuş ve bu çalışma daha sonra TREVI 1 tarafından devralınmıştır. 21 Haziran 1985'te Roma'daki bir TREVI Bakanlar toplantısında, TREVI 3'ün rolü organize suçla stratejik, taktiksel ve teknik düzeyde ve uyuşturucu kaçakçılığın bakmak üzere yeniden tanımlanmıştır. Bu grup Avrupa Uyuşturucu Birimi'nin kurulması için yol hazırlamıştır. 4. Çalışma Grubu (TREVI 4): Nükleer tesisat ve nakliye güvenliğinden, 5. Çalışma Grubu (TREVI 5) ise: Acil durumlarla başa çıkmak için acil önlemler (afetler, yangın önleme ve yangın söndürme)'den sorumludur. İlk beş çalışma grubundan sadece iki tanesi aktif bunlar TREVI 1 ve 2'dir²¹⁰. TREVI suçla mücadele konusunda öncü bir grup olmuş olsa da yasal bağlayıcılığı yoktu. Yine de kendinden sonra terörizm ve suçla mücadele konusunda EUROPOL'ün kurulmasına öncülük ettiği için oldukça önemlidir. Bu grup Maastricht Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ortadan kaldırılmıştır²¹¹.

TREVI grubunu bir yapılanma olarak değil bilgi alışverişinin yapıldığı bir oluşum olarak görmek yerinde olacaktır. Bu oluşumun amacı ilk kurulduğu zamanlarda terörle mücadele etmek ve iç güvenliği sağlamak adına Konsey üyesi ülkeler arasındaki bilgi paylaşımını öngörmekteyken daha sonraki süreçte uluslararası

²⁰⁹ Sezgin Kaya, "Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2009, s.56.

²¹⁰ Bunyan, <http://www.statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf>, 17.02.2018.

²¹¹ Emine Akçadağ, "Yasa dışı Göç ve Türkiye", **BİLGESAM**, Rapor No:42, İstanbul, 2012, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-96-2014032653yasadisigocveturkiye.pdf>, (18.02.2018), s.15.

literatürde yer alan güvenlik tanımlarının da genişlemesiyle birlikte güvenlik konusunu daha kapsamlı olarak ele almışlardır. TREVI grubu Avrupa ülkelerinin göç yönetimi politikalarının temellerinin atıldığı güvenlik adımlarının başlangıcı olarak kabul edilebilir. TREVI grubunun kurulmasında elbetteki 1970’li yıllarda yaşanmış olan ekonomik kriz ve ardından yaşanan işsizlik sonucunda işgücüne duyulan ihtiyaçla birlikte işgücü göçünün artması ve giderek artan göçle de sınırlarda güvenlik anlamında bir tehdit oluşması sonucunda bu güvenlik açığının kapatılması isteği etkili olmuştur.

2.4.2. Avrupa Tek Senedi (1 Temmuz 1987)

Ekonomik anlamda “Avrupa” olamamak, özellikle Japonya ve ABD’ye karşı dünya pazarlarında rekabet edememek demektir. Bu yüzden politika geliştirme ve özellikle karar alma süreçlerinde oybirliği yerine oyçokluğu sistemine geçiş oldukça önem arz etmekteydi ve bu düşünceler doğrultusunda Avrupa Tek Senedi, 17 Şubat 1986 tarihinde imzalanmış ve 1 Temmuz 1987 tarihinde de yürürlüğe girmiştir²¹².

Avrupa Tek Senedi’nde ortak politikalar geliştirmek ve yeni hedefler aramak suretiyle ekonomik ve sosyal durumu iyileştirmek ve toplulukların daha sorunsuz bir şekilde çalışmasını sağlamak şeklinde iki hedef üzerinde durulmaktadır. İç pazarın kurulmasını kolaylaştırmak amacıyla, konsey, oybirliği yerine nitel çoğunluk oyuyla konseyin karar alabileceği durumların sayısını arttırmayı öngörür. Vergilendirme, kişilerin serbest dolaşımı ve istihdam edilen kişilerin hak ve menfaatleri ile ilgili tedbirler dışında, Tek Pazar’ın oluşturulması için tasarlanan tedbirler için oybirliği artık gerekmemektedir²¹³.

Avrupa Tek Senedi ile birlikte “Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Durumlarını Düzenleyen Kurallara İlişkin Yönerge” Taslağı oluşturulmuştur²¹⁴. Sığınma hakkı konusundaki öneriler ise Roma Antlaşmasının “100 ve 8a”²¹⁵ maddelerine dayanılarak

²¹² Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2005, s.29.

²¹³ Access to European Union Law, “The Single European Act”, Son Güncelleme: 26.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>, (01.02.2018).

²¹⁴ Richard Plender, “Competence, European Community Law and Nationals of Non-Member States”, **International Comparative Law Quarterly**, Cilt:39, Sayı:3, 1990, s.599.

²¹⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı, “Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma”, <http://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, (17.02.2018), ss.103, 166. *Madde 8a: “Topluluk, işbu

sunulmuştur. Taslakta, sığınma hakkının kötüye kullanılmaması, üye devletler arasında daha yakın ilişkilerin geliştirilmesi, sığınma taleplerinin incelenmesi noktasında uygulanacak olan hükümler, mültecilerin serbest dolaşımı, topluluk hedefleri gibi önemli konular yer almaktadır²¹⁶. Ancak üye ülkelerin itirazları nedeniyle bu Taslak resmileşmeden ileri bir tarihe ertelenmek durumunda kalmıştır²¹⁷.

Yine madde 8a'da, iç pazar, malların, kişilerin ve hizmetlerin sermayenin serbest dolaşımının Antlaşma hükümlerine uygun olarak sağlandığı iç sınırların olmadığı bir alan olarak tanımlanır. Avrupa Tek Senedi, iç pazarın 1 Ocak 1993 tarihinde tek bir pazara dönüştürülmesini sağlamıştır. Yeni Topluluk yetkileri yaratarak ve kurumları reforme ederek, Maastricht Antlaşması'nda yer alan siyasi bütünleşmenin ve ekonomik ve parasal birliğin yolunu açmıştır²¹⁸.

Anlaşmada yer alan Avrupalı ya da Avrupalı olmayan tüm vatandaşların serbest dolaşımı düşüncesi sınırdaki yapılan kontrollerin kaldırılmasını ya da kademeli bir şekilde azaltılmasını gerekli kılmıştır. Bunun gerçekleşmesi de oldukça zordur. Serbest dolaşım aynı zamanda güvenlik sorununu da ortaya koymuş ve çeşitli düzenlemeler getirilmesi gerektiğini ve bu konuyla bağlantılı olan göç ve iltica politikalarının da yeniden düzenlenmesi ve ele alınması gerektiğini gözler önüne sermiştir. Sonuç olarak, serbest dolaşım fikri yanında birçok yeni düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Avrupa Tek Senedi'nin de yürürlüğe girmesiyle bir bakıma bu alanlardaki gerekliliklerin Avrupa Topluluğu'nu yeni çalışma grupları oluşturmaya zorlamıştır²¹⁹.

Avrupa Tek Senedi ile kişilerin serbest dolaşımına yönelik düzenlemelerde ortak hareket edilemeyeceğini gören üye ülkeler, serbest dolaşım amacına ulaşmanın çözümü olarak sınırların kaldırılması ile meydana gelecek olan güvenlik açığının

Antlaşmanın diğer hükümleri saklı kalmak kaydıyla ve bu madde ile 8b, 8c, 28, 57(2), 59, 70(1), 84, 99, 100a ve 100b Madde hükümlerine uygun olarak iç pazarın 31 Aralık 1992 tarihinde sona erecek süre içerisinde aşamalı olarak kurulmasına yönelik tedbirleri alır. İç Pazar, içinde malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının işbu Antlaşma hükümlerine uygun olarak sağlandığı, iç sınırların bulunmadığı bir alanı kapsar" ve Madde 100: "Komisyonun önerisi üzerine Konsey, oybirliğiyle, Üye Devletlerin, ortak pazarın kuruluş ve işleyişini doğrudan etkileyebilecek yasa, tüzük veya idari düzenlemelerin yakınlaştırılmasına yönelik direktifler çıkarır".

²¹⁶ Plender, s.601.

²¹⁷ Özcan, 2005, s.30.

²¹⁸ Access to European Union Law, "The Single European Act", Son Güncelleme: 26.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>, (01.02.2018).

²¹⁹ Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ocak, 2002, ss.77-78.

karşılanması amacına yönelmiş ve alınacak telafi edici önlemlere yoğunlaşmışlardır. Dolayısıyla ileride sözü edilecek olan Schengen Sözleşmesi iyi bir laboratuvar görevi üstlenecektir. 1986 yılında üye olan ülkelerin adalet ve içişleri bakanları daha önce de sözü edilen “Göç Konusunda Ad Hoc Çalışma Grubu” oluşturulmasını istemişlerdir. Bu grup tek Pazar amacına ulaşmak adına üye olan ülkelerin sığınma ve göç konularından sorumlu üst düzey görevlilerinden oluşmakta ve çalışmalarını da beş alt başlık altında yürütmektedir. Bu Çalışma grupları; sığınma politikası, yasadışı göç, sınır kontrolü, vize politikası ve iletişim teknolojileri konularında çalışacaktır. Bu grubun ilk ve en önemli başarısı 1987 yılının Nisan ayında, topluluğa geçerli belgesi olmayan yabancı kişileri getiren taşıyıcılara dönük uygulanacak yaptırımlara ilişkin getirmiş olduğu düzenleme olmuştur²²⁰. İlerleyen dönemlerde de yine hükümetlerarası düzeyde serbest dolaşıma yönelik konularda çalışan birçok hükümetlerarası grup kurulmuştur. 1989’da Madrid’teki AB Zirvesi’nde “Palma Belgesi” yayınlanmıştır. Bu belge AB’de düzensiz göçle mücadele, dış sınırların kontrolü, polis gücünün artırılması gibi hukuki konuları merkezine almıştır²²¹. Bu belge sığınmacıları da kapsamakla beraber, topluluk adına ortak vize listeleri, dış sınırların kontrolüne dönük ortak düzenlemeler, birden fazla ülkeye sığınma talebinde bulunanlara yönelik düzenleme, açık bir şekilde kabul edilemeyen sığınma taleplerine dönük düzenleme, telafi edici önlemler şeklinde sığınma ve göç konularında kararlar alınmıştır. Bunların yanı sıra bu belgede, yasadışı ticaret, suç konularının hukuki anlamda işbirliği, terörizm, yolculara yönelik kontrol noktalarında hangi tür önlemlerin alınması gerektiği şeklinde düzenlemeler de yapılmıştır. Bu belgede sığınma konularının yer almasının iki önemli nedeni vardır: Hızlı bir şekilde artan sığınma taleplerine karşı taşıyıcıların sorumluluğu gibi telafi edici önlemlerin yetersizliği ve mültecilerin sınırlar arasındaki hareketliliği sebebiyle meydana gelen sorunlardır²²².

Buna göre Avrupa Tek Senedi’nde serbest dolaşım ilkesinin geliştirilmesi konusunda önemli bir adım atıldığı görülmektedir. Ancak bu serbestlik bir bakıma güvenlik sorununu da ortaya çıkartmıştır ve dış sınırların korunması ihtiyacı doğmuştur. Avrupa dışından gelen göçten dolayı ülkelerin sorun yaşamaması

²²⁰ Özcan, 2005, s.31.

²²¹ Pelin Sönmez, **Avrupa Birliği’nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyalogu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2014, s.230.

²²² Özcan, 2005, ss.31-32.

amacıyla ortak bir vize oluşturulması, sığınma politikalarında üye ülkeler arasında işbirliği, adli açıdan işbirliğinin artırılması gibi konulara önem verilmiştir. Ancak bu serbestlik Avrupa Birliği ülkelerinin göç konusunda farklı politikalar benimsemesine sebep olmuştur.

2.4.3. Schengen Anlaşması (14 Haziran 1985)

1980’li yılların başlarında ekonomik durgunluğu aşmak adına çeşitli yollar aramakta olan Avrupa Topluluğu ülkeleri ortak bir Avrupa kimliğini yaratmak açısından bir arayışa başlamışlardır. Bu yüzden 1985 yılında Avrupa Komisyonuna ait Beyaz Kitapta, Avrupa Topluluğu’nun iç sınırlarında gümrük ve polis kontrollerinin kaldırılması ve çeşitli adımlar atılacağı yönünde ifadeler yer almıştır²²³. Ortak Pazar çerçevesinde serbest dolaşımın önündeki engellerin kaldırılamaması da sınırlardaki kontrollerde ve bazı sektörler açısından da sorun yaratmaktaydı. İlk olarak Fransa ve Almanya arasında sorunun çözümü açısından 13 Temmuz 1984 tarihinde iki ülkenin ortak sınırlarında seyahat edenlere uygulanan kontrollerin kademeli bir şekilde kaldırılmasına yönelik olarak Saarbrücken Anlaşması imzalanmıştır²²⁴. Bu anlaşmanın ardından diğer ülkeler de destek vermeye başlamıştır. Bunun sonucunda 14 Haziran 1985 tarihinde Fransa, Almanya, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda, iç sınırların olmadığı bir bölge olmasını istemiş ve bir tasarı için karar almışlardır. İlk mutabakatlar, 14 Haziran 1985 tarihinde Lüksemburg’un “Schengen” kentinde imzalanmış ve bu mutabakatlar “Schengen Mutabakatı” (The Schengen Agreement) ve bu bölge de “Schengen Alanı” (The Schengen Area) şeklinde anılmıştır. Sonrasında bu beş ülke tarafından gerçekleştirilen tasarı, 19 Ocak 1990 tarihinde imzalanmış ve Schengen Anlaşması (The Schengen Convension) ortaya çıkmıştır²²⁵.

Anlaşmanın 2. maddesinde belirtilen “iç sınırlar, şahıslar üzerinde hiçbir kontrol yapılmadan herhangi bir noktada geçilebilir” hükmünü yaşama geçirmek açısından gereken önlemlerin uygulanması noktasında Uygulama Sözleşmesi’nin hazırlanması yaklaşık olarak 5 yıl sürmüş ve 19 Haziran 1990 tarihinde onaylanarak, 26 Mart 1995 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe girmesinin gecikmesinin en

²²³ Plender, s.599.

²²⁴ Özcan, 2005, s.33.

²²⁵ Beşe, s.79.

önemli nedeni ise Merkezi ve Doğu Avrupa (MDA) ülkelerinden gelebilecek toplu göç korkusu olmuştur²²⁶.

1995 yılında anlaşma yürürlüğe girdiğinde imzacı devletler iç sınırlarındaki kontrolleri kaldırmış ve Schengen bölgesi için göç kontrollerinin yapılmış olduğu dış sınır, aynı prosedürlere uygun olarak yürütülmüştür²²⁷. Çünkü iç sınırlarda kontrolün olmaması aynı zamanda güvenlik tehdidi algısının oluşmasına da sebep olmuştur. Bu yüzden Schengen anlaşması ile iç sınırlarda yapılması gereken kontrollerin dış sınırlarda yapılması kararı alınmıştır.

Vatandaşlık hakkı, sığınma hakkı ve dış sınırlardaki kontroller ile ilgili olan kurallar, yasaları ve düzeni bozmadan imzacı devletler içindeki kişilerin serbest dolaşımını sağlamak adına kabul edilmiştir. Bu iç güvenlik, özellikle organize suçla mücadele için polis ve adli makamlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesini içermektedir. Bu düşünceyle Schengen Bilgi Sistemi (SIS) kurulmuştur. SIS, Schengen üye ülkelerinin yetkilileri tarafından belirli kategorilerdeki insanlar ve mallarla ilgili veri alışverişi yapmak adına kullanılan karmaşık bir veri tabanıdır.

Üye devletler tarafından Schengen’de işbirliği kapsamında alınan tedbirler şu şekildedir:

- İç sınırlarda kişiler üzerindeki kontrollerin kaldırılması,
- AB üye devletlerinin dış sınırlarından geçen kişilere uygulanan kuralların ortak olması,
- Kısa süreli girişler ve konaklamalarda vize koşullarının uyumlaştırılması,
- Kolluk güçleri arasında işbirliğinin geliştirilmesi (sınır aşan gözetim ve sıcak takip dahil),
- Suçluların daha hızlı iadesi ve adli kararların uygulanması adına daha güçlü bir yargı işbirliğinin sağlanması,
- Schengen Bilgi Sistemi’nin (SIS) kurulması ve geliştirilmesi²²⁸.

²²⁶ Özcan, 2005, s.35.

²²⁷ Access to European Union Law, “The Schengen Area and Cooperation”, Son Güncelleme: 03.08.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020>, (30.01.2018).

²²⁸ Access to European Union Law, “The Schengen Area and Cooperation”, Son Güncelleme: 03.08.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020>, (30.01.2018).

Bunun yanı sıra, Schengen Anlaşmaları çerçevesinde yapılmış olan bir başka düzenleme ise “Schengen Sınırları Kodu” (Schengen Borders Code) olmuştur. Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 562/2006 sayılı 15 Mart 2006 tarihli çıkardığı Tüzük Avrupa Topluluğu’nda kişilerin sınırları aşmalarını düzenleyen hükümleri kapsayan bir düzenleme tadil etmiştir. Amaç ise, iç sınırları geçen kişiler üzerinde herhangi bir kontrolün bulunmadan serbest dolaşımının sağlanması adına bir alan kurmak ve dış sınırlarda ortak bir kontrol sistemi oluşturmaktır.

Sınır kontrolü yalnızca dış sınırların uygulandığı üye devletin değil, iç sınır kontrolünü kaldıran tüm üye devletlerin çıkarıdır. Sınır kontrolü, insan ticareti ve yasadışı göç ile mücadele etmek ve üye devletlerin iç güvenliği, kamu politikası, halk sağlığı ve uluslararası ilişkileri için herhangi bir tehdidi önlemek adına yardımcı olmalıdır. Bu kontroller, insan onuruna tam saygı gösterecek şekilde yapılmalıdır. Sınır kontrolü, yalnızca sınır geçiş noktalarında bulunan kişilere yönelik kontroller ve bu sınır geçiş noktaları arasındaki gözlemi değil, aynı zamanda iç güvenlik ve dış sınırların güvenliğini etkileyebilecek tehditlerin analizini de içermektedir. Bu nedenle, sınır geçiş noktalarında ve Schengen Bilgi Sisteminde (SIS) yapılan kontroller de dahil olmak üzere sınırdaki gözlemlere ilişkin koşullar, kriterler ayrıntılı bir şekilde belirlenmelidir. Schengen bölgesine girmek isteyen bir kişinin parmak izi doğrulaması yapılmalı ve Vize Bilgi Sistemi’nin (VIS) dış sınırlarda kullanılması adına hüküm konmalıdır.

Vize Bilgi Sistemi dış sınırlarda yapılan bir vize uygulamasıdır. Dış sınırlarda istisnai durumlarda sınır noktalarındaki bekleme azaltmak adına kontrollerin hafifletilmesi ile ilgili hükümler belirlenmelidir ancak kontrollerin hafifletilmesi durumunda da üçüncü ülke vatandaşlarının pasaportlarına damga vurulması zorunlu bir durumdur. Birliğin serbest dolaşım hakkından yararlanan kişilerin bekleme sürelerini azaltmak için, tüm üye devletlerde tek biçimli işaretlerle belirtilen ayrı şeritlerin, koşulların izin verildiği durumların sınır geçiş noktalarında sağlanması gerekir²²⁹. Sınır kodu ile asıl hedeflenen iç sınırların serbest bırakılması dış sınırların da olabildiğince sıkı bir kontrol altına alınmasıdır.

²²⁹ Access to European Union Law, “Regulation(EU) 2016/399 of The European Parliament and of The Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>, (30.01.2018).

Bu sınır geçişinin de belli başlı şartları vardır. Örneğin; dış sınırlardan geçiş yalnızca sınır geçiş noktalarından mesai saatleri içerisinde gerçekleştirilebilir. Üçüncü ülke vatandaşlarının yani altı ayda bir üç aylık kalış sürelerini aşmayan kişilerin geçişleri ile ilgili geçerli bir seyahat belgesine ve sınırı geçmesi adına bir belgeye sahip olmaları, Schengen Bilgi Sisteminde geçiş yapmamaları yönünde bir uyarının olmaması, kamu sağlığı, güvenliği, huzuru adına veya herhangi bir ülkenin uluslararası ilişkilerine yönelik olarak tehdit olarak algılanmamış olmaları gibi şartlar vardır.

Schengen Sözleşmesi'ndeki sığınma başvurularına yönelik düzenlemeler ise sözleşmenin 28-38. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Burada ön plana çıkan sorun, iç sınırların kalktığı bir ortamda birden fazla sığınma başvurusunun, birden fazla ülkede aynı anda ya da sırayla yapılmasının önüne nasıl geçileceği sorunudur²³⁰.

“Sözleşmenin 29. maddesi sığınma talepleri konusunda taraf ülkelere objektif bir sorumluluk yüklemektedir. Buna göre; Akit Taraflar, kendi bölgeleri içinden herhangi birinde bulunan bir yabancı tarafından yapılan bütün iltica başvurularını ele almak sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu yükümlülük, Akit Tarafı, sığınma talep eden herkesin, topraklarına girişini veya topraklarında kalmasını onaylamak şeklinde bağlamamaktadır. Ayrıca Akit Taraflar, kendi ulusal koşulları ve yapmış olduğu uluslararası taahhütler bağlamında, ülkesine girişi reddetme veya sığınma talebinde bulunan kişiye üçüncü bir ülkeye gönderme hakkını korumaktadır”²³¹.

Sözleşmenin 33. maddesine göre, sığınma süreci devam ederken, eğer sığınmacı yasadışı bir şekilde başka bir Akit Tarafın toprağında bulunursa, sorumlu olan Akit Taraf, sığınmacıyı geri almakla yükümlüdür ancak bu durumun istisnası şayet Akit Taraf sığınma talebinde bulunan kişiye bir yıl ve daha fazla oturma izni vermişse geri alma yükümlülüğü ortadan kalkmaktadır²³².

Brüksel'deki bir diplomat bu anlaşmanın suçlulara destek olduğunu ve olanaklar sağladığını itiraf etmiştir. Bunun nedeni ise polis arasında işbirliğinin bazı ülkelerde olduğu ancak bazı ülkelerde olmadığıdır²³³. Schengen ile iç sınırlarda

²³⁰ Access to European Union Law, “Regulation(EU) 2016/399 of The European Parliament and of The Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>, (30.01.2018).

²³¹ Özcan, 2005, s.48.

²³² Özcan, 2005, s.51.

²³³ Bernd Riebert, “Schengen Anlaşması'nın Yıldönümü”, **Deutsche Welle**, 26.03.2005, <http://p.dw.com/p/Aau4>, (17.02.2018).

kontrolün kaldırılması bir bakıma mal sevkiyatlarının da sorunsuz bir şekilde işlemesine neden olmuştur. Bu da ekonomiye büyük bir katkıda bulunmuştur. Schengen Sözleşmesinin temel amacı iç sınırların kaldırılması, dış sınırların daha sıkı şekilde kontrol edilerek yasadışı göçün önüne geçmektir. Bu anlamda sıkı tedbirler, vize uygulamaları yapılmaktadır ancak insan hakları açısından bakıldığında sınır geçişleri sırasında yabancılara yönelik olarak gerçekleştirilecek tutum oldukça önem arz etmektedir. Yani sınır kontrolünü yapan görevli ve kolluk güçlerinin yabancılara yönelik dışlayıcı bir tutumla ve kötü bir davranış biçimi ile yaklaşmaması bu noktada önem arz eder.

2.4.4. Dublin Sözleşmesi (1 Eylül 1997)

Sığınmacıların birden fazla ülkeye sığınma başvurusu yapmasından kaynaklı olan karışıklığı önlemek adına Dublin Sözleşmesi imzalanmıştır ve iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlar; Avrupa Birliği'nde hangi ülkenin sığınmacı başvurusuna karar verdiğini belirlemek için ortak bir çerçeve oluşturmak ve her bir sığınma başvurusunu sadece bir üye devletin incelemesini sağlamaktır. Tam adı ise “Avrupa Topluluklarına Üye Devletlerin Birinde Yapılan Sığınma Başvurularının İncelenmesinden Sorumlu Devletin Belirlenmesine İlişkin Sözleşme”dir. Dublin Sözleşmesi 15 Haziran 1990 tarihinde imzalanmış ancak yürürlüğe 1997 yılında girebilmiştir²³⁴.

Dublin Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, üye devletler, sınırdan veya kendi topraklarından herhangi birine sığınma için başvuran herhangi bir yabancı başvurusunu incelemeyi üstlenirler. Bu başvuru ise sözleşmede de tanımlanan ölçütlere uygun olarak belirlenecek tek bir üye devlet tarafından incelenecektir²³⁵. Parçalanmış aile bireylerinin başka ülkelere gitmeleri halinde diğer aile bireylerinin başvuru yaptığı ülkeye de başvuru yapma durumları yoktur. Bu durumda da sığınma taleplerinin Dublin Sözleşmesi çerçevesinde incelenerek bu kişilere sığınma hakkı

²³⁴ Refugee Council Briefing, “The Dublin Convention on asylum applications: What it means and how it's supposed to work”, **Refugee Council**, Ağustos, 2002, https://www.refugeecouncil.org.uk/assets/0001/5851/dublin_aug2002.pdf, (03.04.2018), s.1.

²³⁵ Access to European Union Law, “Convention Determining The State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged in One of The Member States of The European Communities-Dublin Convention”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819%2801%29>, 02.02.2018.

tanınsa da başka ülkedeki aile bireylerinin bir araya getirilmesi ortak bir sığınma sisteminin temelini oluşturur²³⁶. Üye devlet bu başvuruyu ulusal kanunlarına ve uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak inceleyecektir. Ayrıca herhangi bir üye devlet, ulusal yasalarına uygun olarak üçüncü bir devlete sığınma başvurusunda bulunan bir kişiyi gönderme hakkını saklı tutar. Sığınma başvurusu yapan kişi eğer başvuru yaptığı tarihten bu yana üye devletin topraklarını en az üç ay boyunca terk etmişse veya bir üye devletten üç aydan fazla bir süre için ikamet izni elde etmişse, üye devletin yükümlülüğü sona erecektir²³⁷.

Sözleşmede sığınmacıların başvurularının incelenmesi noktasında sorumlu olan devletin belirlenmesine dönük kriterler ise 4. ve 8. maddeler arasında yer almıştır. Örneğin sözleşmenin 4. maddesine göre, İltica başvuru sahibinin, bir üye devlette mülteci statüsünde olduğu ve orada hukuken ikamet ettiği, kaldığı bir ailenin üyesi bulunursa, bu devlet sorumlu olacaktır. Söz konusu aile üyesi, sığınma başvurusunda bulunan kişinin eşi veya on sekiz yaşın altındaki küçük çocuğu ya da on sekiz yaşından küçük ve evlenmemiş olması halinde sığınma başvurusunda bulunanın babası veya annesi olabilir²³⁸. Buradaki sorun ise, sığınma talebinde bulunan kişinin aile bireylerinin olduğu diğer bir üye ülkeye doğrudan kendisinin başvurma hakkı yoktur. Bu hak yani bu kişilerle ilgili talebi yapma olanağı yalnızca sığınma talebinde bulunulan ülkeye aittir²³⁹.

Sözleşmenin 5. maddesine göre ise, İltica başvuru sahibinin geçerli bir oturma iznine sahip olduğu durumlarda, sığınma başvurusunu incelemekten izin belgesi veren üye devlet sorumludur. İltica başvuru sahibinin geçerli bir vizeye sahip olduğu durumlarda, aşağıdaki durumlar haricinde, vizeyi veren üye devlet sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olacaktır:

a) Vize başka bir üye devletin yazılı izniyle verildiyse, sığınma başvurusunun incelenmesinden o devlet sorumlu olacaktır. Üye devletlerden birinin güvenlik

²³⁶ Özcan, 2005, s.59.

²³⁷ Access to European Union Law, "Convention Determining The State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged in One of The Member States of The European Communities-Dublin Convention", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819%2801%29>, 02.02.2018.

²³⁸ Access to European Union Law, "Convention Determining The State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged in One of The Member States of The European Communities-Dublin Convention", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819%2801%29>, 02.02.2018.

²³⁹ Özcan, 2005, s.59.

nedenleriyle başka bir üye devletin merkezi makamına danıştığı durumlarda, bu sözleşmenin hükümleri bu hüküm çerçevesinde yazılı izin teşkil etmez,

b) Sığınma başvurusunda bulunan kişinin transit vizeye sahip olduğu ve başvurusunu vize gerekliliğine tabi olmayan başka bir üye devlette tevdi ettiği durumlarda, sığınma başvurusunun incelenmesinden o devlet sorumlu olacaktır,

c) Sığınma başvurusunda bulunan kişinin transit vizeden vazgeçtiği ve başvurusunu vizeye tabi tutan devlette yapması ve bu ülkenin diplomatik veya konsolosluk makamlarından, vize gerekliliğinin feragat edildiği yabancı ülke, bu devlete giriş koşullarını yerine getirdiğinde, sığınma başvurusu incelenmekle yükümlüdür.

Yine sığınma başvurusunda bulunan kişinin birden fazla geçerli ikamet iznine veya farklı üye devletler tarafından verilen vizeye sahip olduğu durumlarda sığınma başvurusunu inceleme sorumluluğu üye devletler tarafından aşağıdaki sıraya göre devralınır:

a) En uzun süreli ikamet hakkını, oturma iznini veren veya tüm izinlerin geçerlilik sürelerinin aynı olduğu durumlarda en son geçerlilik süresine sahip ikamet izni veren devlet,

b) Çeşitli vizelerin aynı türde olduğu en uzun geçerlilik süresine sahip olan devlet,

c) Vizeler farklı türde olduğunda, en uzun geçerlilik süresine sahip vizeden veya geçerlilik sürelerinin aynı olduğu durumda, vizeden en son geçerlilik süresine sahip olan devlet. Bu hüküm, başvuranın bir başka üye devlet için bir giriş vizesinin sunulması üzerine verilen bir veya daha fazla transit vizeye sahip olduğu durumlarda geçerli olmayacaktır.

Sözleşmenin 6. maddesine göre, başvuranın sığınma başvurusunun başvuruda bulunmadan en az altı ay önce yapıldığı üye devlette yaşadığı kanıtlanırsa, bu devletin sorumluluğu sona erer. Bu durumda, sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu ikinci üye devlettir²⁴⁰. Böylece taraf devletlerin kendisini sorumlu hissetmeme durumu ortadan kalkmıştır.

²⁴⁰ Access to European Union Law, “Convention Determining The State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged in One of The Member States of The European Communities-Dublin Convension”, EUR-LEX, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41-997A0819%2801%29>, 02.02.2018.

Dublin sözleşmesi ile güvenli üçüncü ülke kavramı oluşmuştur. Buna göre, her bir üye devlet kendi iç hukuku uyarınca 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü hükümlerine uygun olmak kaydıyla sığınma başvurusu sahibini üçüncü bir ülkeye gönderme hakkı vardır. Ancak bu konuyla alakalı eleştiriler gelişmiştir. Gönderilecek olan bu üçüncü ülkenin güvenli olup olmadığı noktasında yani gönderilen kişinin zulme ve baskıya maruz kalıp kalmayacağı incelenmeden gönderilmesi halinde yapılan işlem, geri gönderme yasağı kapsamında insan hakları açısından açık bir ihlal olacaktır²⁴¹.

Bu sözleşmeyle tüm sığınmacıların başvurularının incelenmesi kesinleşmiş ve sığınmacıların açıkta kalmaması adına üye devletin de belirlenmesi temel alınmıştır. Dublin Sözleşmesiyle Schengen’de sözü edilen sığınma başvurusunun kurallarının belirlenmesi durumu ayrıntılı şekilde ve daha kapsamlı olarak ele alınmıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde belirlenemeyen sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olan üye devlet konusu belirlenmiştir.

Bir sığınmacının birden fazla ülkeye sığınma başvurusunda bulunup karışıklık çıkmasının önlenmesi adına tek bir ülkeye sığınma başvurusu yapma adına bir sistem uygulanma kararı alınmıştır. Ancak bu şekilde Avrupa Birliği’ne ulaşan sığınmacıların büyük bir kısmının sınırdaki üye ülkelerden giriş yaptığı düşünülürse sığınmacıların sorumluluğunun özellikle Yunanistan, Polonya gibi Avrupa Birliği’nin dış sınırlarını oluşturan ülkelere yüklenmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden de Yunanistan başta olmak üzere sınırda yer alan ülkeler yönetmeliği uygulamamışlardır²⁴². Bu yüzden de bu durum normal karşılanabilir. Dublin Sözleşmesi sığınma başvurusu yapan bireylerin durumunun incelenmesini Avrupa Birliği üye ülkelere devretmiştir. Bu sözleşmeyle tüm sığınmacıların başvurularının incelenmesi kesinleşmiş ve sığınmacıların Avrupa sınırları içerisinde açıkta kalmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Dublin Sözleşmesiyle Schengen’de sözü edilen sığınma başvurusunun kurallarının belirlenmesi durumu ayrıntılı bir şekilde ve daha kapsamlı olarak ele alınmıştır. Sözleşme bir bakıma tüm iltica başvurularının üye ülke tarafından

²⁴¹ Özcan, 2005, s.61.

²⁴² Esra Akdoğan ve Merve Atalay, “Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, KAYFOR2015 Özel Sayısı, 2017, 2445.

değerlendirilebileceğini belirtmiş ve böylece bir kişinin bütün üye ülkelere sığınma başvurusunda bulunmasının önüne geçilmiştir.

2.4.5. Maastricht (Avrupa Birliği) Anlaşması (1 Kasım 1993)

Maastricht Anlaşması, siyasi bütünleşmenin yolunu açtığı için Avrupa entegrasyonunda yeni bir aşamayı temsil etmektedir. Anlaşma ile üç temel sütundan oluşan bir AB oluşturmak hedeflenmiştir. Anlaşma Avrupa vatandaşlığı kavramını getirmiş, Avrupa Parlamentosu'nun gücüne güç katmış ve ekonomik ve parasal birliği başlatmış ayrıca, Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu'na dönüşmüştür. Maastricht'te 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanan Avrupa Birliği Anlaşması 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir²⁴³. Maastricht Anlaşması ile ortak bir Pazar yaratma ve politik hedefler ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, Maastricht Anlaşması beş temel hedefe yanıt verir:

- Kurumların demokratik meşruluğunu güçlendirmek,
- Kurumların etkinliğini arttırmak,
- Ekonomik ve Parasal birlik geliştirmek,
- Topluluğun sosyal boyutunu geliştirmek,
- Ortak bir dış ve güvenlik politikası oluşturmak²⁴⁴.

Birinci sütun, Avrupa Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve EURATOM (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu)'dan oluşur ve üye devletlerin egemenliklerini Topluluk kurumları aracılığıyla paylaşmaktadır. Burada kararlar nitelikli çoğunluk yöntemiyle alınmaktadır. İkinci sütun, Avrupa Birliği Anlaşması'nın 5. maddesinde yer alan ortak dış ve güvenlik politikasını ortaya koymaktadır. Bu, üye devletlerin dış politika alanında ortak hareket etmesine olanak tanımaktadır. Bu sütun, hükümetler arası bir karar alma süreci içerir ve bu süreç büyük ölçüde oybirliği ile yapılır ve Adalet Divanı bu alanda söz sahibi değildir. Üçüncü sütun ise, Maastricht Anlaşması'nın 6. başlığında öngörülen, adalet ve içişleri alanında

²⁴³ Access to European Union Law, "Treaty of Maastricht on European Union", Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

²⁴⁴ Access to European Union Law, "Treaty of Maastricht on European Union", Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

işbirliği konularını içerir. Birliğin, Avrupa vatandaşlarına özgürlük, güvenlik ve adalet alanında yüksek bir koruma seviyesi sunacak şekilde ortak hareket etmesi bekleniyor. Karar verme süreci de hükümetler arasındır²⁴⁵. Anlaşma aynı zamanda üç aşamada tek bir para biriminin oluşturulmasını öngörmektedir:

- Sermayenin hareketini serbestleştiren ilk aşama 1 Ocak 1990 tarihinde başlamıştır.
- İkinci aşama 1 Ocak 1994 tarihinde başlayarak üye devletlerin ekonomik politikalarının yakınlaşmasını sağlamaktadır.
- Üçüncü aşama en geç 1 Ocak 1999 tarihinde tek bir para birimi oluşturulması ve bir Ortak Avrupa Bankası'nın kurulmasıyla başlamalıdır²⁴⁶.

Para politikası, Avrupa Merkez Bankası Sistemi üzerine kuruludur. Anlaşma tarafından oluşturulan önemli yeniliklerden biri, ulusal vatandaşlığın üzerinde bir Avrupa vatandaşlığı yaratılmasıdır. Üye devletlerin vatandaşı olan her vatandaş da Birliğin vatandaşıdır. Bu vatandaşlar, Avrupa'da yeni haklara sahiptir. Örneğin:

- Toplulukta serbestçe dolaşma ve ikamet etme hakkı,
- Oy kullanma hakkı ve ikamet ettiği devlette Avrupa ve belediye seçimlerine aday olma hakkı,
- Üçüncü bir üye devletin uyruğunda olmasa bile diplomatik korunma hakkı,
- Avrupa Parlamentosu'na dilekçe verme ve Ombudsman'a şikâyet etme hakkı²⁴⁷.

Avrupa Birliği'ni kurarak, ekonomik ve parasal bir birlik oluşturarak ve Avrupa entegrasyonunu yeni alanlara genişleterek, Topluluk siyasi bir boyut kazanmıştır. Kişilerin serbest dolaşımı, sığınma ve göç konularını üçüncü sütunda yer alan Adalet ve İçişlerinde İşbirliği kısmında ele almıştır ve bu noktada da sığınma politikası, üye devletlerin dış sınırlarının kişiler tarafından geçişi durumunda kontrol ve denetlemeyi düzenleyen kurallar, üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin göç ve göç

²⁴⁵ Access to European Union Law, "Treaty of Maastricht on European Union", Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

²⁴⁶ Access to European Union Law, "Treaty of Maastricht on European Union", Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

²⁴⁷ Access to European Union Law, "Treaty of Maastricht on European Union", Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

politikaları gibi konularda ortak bir amaç belirlenmiştir²⁴⁸. Ancak zaman içinde uygulamada bu durumun Birliğe üye olan devletlerin kararları üzerindeki etkisinin sınırlı kaldığı anlaşılmıştır çünkü inisiyatif büyük oranda üye devletlerde olmuştur. Bu yüzden de göç alanındaki vize başlığı altındaki uygulamalar konusu anlaşmaya eklenmiş olan 100c maddesiyle birlikte birinci sütunun kapsamı içerisine alınmıştır²⁴⁹. Üye devletlerin topraklarında üçüncü ülkelerin vatandaşları tarafından giriş ve dolaşma koşulları, ikamet etme koşulları, aile birleşimi ve istihdama erişim, üçüncü ülke vatandaşları tarafından üye devletlerin topraklarında yasa dışı göç, ikamet ve çalışma ile mücadele etmek gibi konular 100c maddesinde ele alınmıştır. Buna göre, Konsey, Komisyonun teklifi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra oybirliğiyle Birliğe dış sınırlardan geçişte vize istenecek olan üçüncü ülkeleri belirleyecektir. Bununla birlikte, üçüncü ülke vatandaşlarının Birliğe acil olarak ani bir girişi söz konusu olduğunda, Konsey, Komisyonun önerisi üzerine nitelikli çoğunlukla hareket ederek altı ayı aşmamak koşuluyla söz konusu vatandaşlara vize verebilir. Konsey, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren nitelikli çoğunluk ile alınan kararları kabul eder ve bu tarihten önce komisyonun önerisi üzerine nitelikli bir çoğunlukla hareket eder ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra kabul eder²⁵⁰.

Bunun yanı sıra Maastricht Anlaşması'nın K.1 'e 9 maddesinde de söz edildiği gibi bu antlaşma ile EUROPOL kurulmasından söz edilmiş ve böylece terörizm, yasadışı göç ve insan kaçakçılığı, yasadışı uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer ciddi uluslararası suç şekillerini önleme ve onlarla mücadele etme amacını taşımaktadır²⁵¹. Maastricht Anlaşmasıyla birlikte üye devletlerin inisiyatifinde olan göç konusu, artık üçüncü sütun altında değerlendirilerek ortak politikalar yürütülmeye başlanmıştır ve daha somut adımlar atılmasının önü açılmıştır. Bunun yanı sıra Avrupa Birliği Vatandaşlığı kavramı getirilerek Avrupa Birliği'ne üye olan devletlerin vatandaşlarına serbest dolaşım ve ikamet etme hakkı verilmiştir. Bu anlaşmanın göç politikası

²⁴⁸ Council of The European Communities, "Treaty On European Union", Luxemburg, 1992, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, (05.02.2018), ss.131-132.

²⁴⁹ Tavas, s.140.

²⁵⁰ Council of The European Communities, "Treaty On European Union", Luxemburg, 1992, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, (05.02.2018), s.23.

²⁵¹ Council of The European Communities, "Treaty On European Union", Luxemburg, 1992, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, (05.02.2018), s.132.

anlamında en önemli olan noktası ise, daha önce devletlerarası olarak koordine edilmekte olan Trevi gibi grupları kurumsal anlamda birleştirmesidir.

2.4.6. Amsterdam Antlaşması (1 Mayıs 1999)

Amsterdam Antlaşması, 2 Ekim 1997 yılında Amsterdam’da imzalanmış, 1 Mayıs 1999’da da yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşmanın dört temel hedefi: istihdam ve vatandaşların haklarını AB’nin merkezine yerleştirmek, kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili engelleri kaldırmak ve güvenliği arttırmak, AB’nin dünya politikalarındaki sesini yükseltmek, AB’nin kurumsal yapısını daha da geliştirmek’tir. Antlaşmanın 4. Başlığı *“Vize, İltica, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Diğer Politikalar”* adını taşıırken bu kısım, göç, iltica ve medeni hukuk, harici sınır kontrolleri konularında adli işbirliği konularını kapsamına alırken, bu alanlar Topluluk hukukunun yasal düzenini teşkil eden kararlar, direktifler, öneriler ve görüşlerin etkisinde olan Birinci Sütuna eklenmiştir ve 61 ile 69. maddelerinde bu konuyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Antlaşma’nın yürürlüğe girmesinden sonra ilk 5 yıl, bu alanlar Topluluk şemsiyesi altında kısmi olarak yer alacaktır. Bunun nedeni ise Komisyon üye ülkeler ile ilk adım atma hakkını paylaşmaya, Konsey kararlarını oybirliği ile almaya devam edeceğinden dolayı Avrupa Parlamentosu’nda karar alma sürecine doğrudan katılamayacağı için kendisine yalnızca danışılacaktır²⁵².

61. maddede Konsey, sürekli olarak özgürlük, güvenlik ve adalet alanını oluşturmak adına şunları benimsemektedir:

- Dış sınır kontrolleri, sığınma hakkı ile ilgili doğrudan doğruya ilgili önlemlerle birlikte kişilerin serbest dolaşımını sağlamayı amaçlayan tedbirler,
- Hukuki konularda adli işbirliği alanında alınan tedbirler ve idari işbirliğini teşvik etmek ve güçlendirmek için alınan tedbirler,
- Avrupa Birliği Anlaşması hükümlerine uygun olarak Birlik içindeki suçu önleme ve suçla mücadele etmek suretiyle yüksek düzeyde güvenliği amaçlayan önlemler²⁵³.

²⁵² Beşe, ss. 100-101.

²⁵³ European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018), s.150.

62. maddede ise; 1) İç sınırları aşarken, Birlik vatandaşları veya üçüncü ülkeler vatandaşları olmak üzere, kişiler üzerinde herhangi bir kontrol bulunmamasının temini için alınan önlemler, 2) Üye devletlerin dış sınırlarının geçişine ilişkin önlemler: a) Üye Devletlerin bu sınırlardaki kişilere yönelik kontrollerde uygulayacağı standartlar ve usuller, b) amaçlanan kalışların üç aydan fazla olmaması için vize kuralları; i) vatandaşları dış sınırları geçerken vize istenecek olan ülkelerin listesi ve vatandaşlarını bu gereklilikten muaf tutacak olan üçüncü ülkelerin listesi; ii) üye devletler tarafından vizelerin verilmesine ilişkin usul ve şartlar, iii) vizeler için tekdüze bir format, iv) tek tip, tekdüze vize kuralları. 3) Üçüncü ülke vatandaşlarının üç ayı aşmamak kaydıyla üye devletlerin sınırları içinde seyahat etme özgürlüğüne sahip olmasını şart koşan önlemler alınacağı ve hayata geçirileceği kabul edilmiştir²⁵⁴.

Antlaşma ile özel hukuka yönelik bazı alanlar ve göç, iltica ve vize konuları Topluluk çatısı altında 1. sütuna alınırken, suça yönelik konularda polis ve adli işbirliği, birliğin hükümetler arası çatısı altında 3. sütunun ismi “Suç Teşkil Eden Konularda Polis ve Adli İşbirliği” olarak değiştirilmiş ve etkililiği artırılmıştır. Bu maddede hedeflenen iç sınırların kaldırılması, güvenliğin artırılması ve dış sınırlardan geçişlerde uygulanacak prosedürlerin belirlenmesidir. Ancak bu hedeflere 67. maddede belirlenmiş olan kurallar çerçevesinde ulaşılması öngörülmüştür. 2004 yılına kadar, bu konulardaki kararlar danışma prosedürüne göre, üye devletlerin oybirliğiyle aldıkları kararlar neticesinde konuların kademeli bir şekilde parlamentonun da etkili olduğu ortak karar prosedürüne tabi olması öngörülmüştür. Yani belirleyici olan yine üye devletler olmuştur²⁵⁵.

63. maddeye göre de 67. maddede belirtilen usul uyarınca hareket eden Konsey, Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl içinde aşağıdaki hükümleri kabul eder:

1) 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli mültecilerin statüsü ve diğer ilgili sözleşmelere ilişkin Protokol uyarınca, aşağıdaki alanlarda sığınma önlemleri alınmıştır: a) Üye devletlerden birinde bir üçüncü ülkenin vatandaşı tarafından gönderilen sığınma başvurusunu değerlendirmek için hangi üye

²⁵⁴ European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018), s.151.

²⁵⁵ Erhan Akgün, **Yasa Dışı Göç Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2011, Ss.94,96.

devletin sorumlu olduğunu belirlemek için kriterler ve mekanizmalar, b) Üye devletlerde sığınmacıların kabulü için asgari standartlar, c) Üçüncü ülkelerin vatandaşlarının mülteci statüsüne ilişkin asgari standartlar, d) Üye devletlerde mülteci statüsüne kabul veya geri alma prosedürlerine ilişkin asgari standartlar;

2) Mülteci ve yerinden olmuş kişilerle ilgili önlemler: a) Ülkesine geri dönemeyen üçüncü ülkelerden yerinden olmuş kişilere ve başka şekilde uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere geçici koruma sağlamak için asgari standartlar, b) Mülteci ve yerinden olmuş kişilerin kabulü ve sonuçlarının alınmasında üye devletler arasında bir denge kurulmasını teşvik etmek;

3) Göçmen politikalarıyla ilgili önlemler; a) Giriş ve ikamet koşulları ile üye devletlerin, aile birleşimi amacıyla olanlar da dahil olmak üzere uzun vadeli vizeler ve ikamet iznine ilişkin usul standartları, b) Yasadışı göçmenlik ve yasadışı ikamet edenlerin ülkesine geri gönderilmesini de kapsayan yasadışı ikamet²⁵⁶;

4) Yasal olarak bir üye devlette ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının diğer üye devletlerde ikamet edebilecek hakları ve koşullarını belirleyen tedbirler.

63. maddede ayrıca 3. ve 4. maddeler uyarınca Konsey tarafından kabul edilen önlemler, herhangi bir üye devletin, bu antlaşmaya ve uluslararası anlaşmalara uygun olmak kaydıyla ulusal hükümler getirmesinin engel teşkil etmediği belirtilmiştir²⁵⁷. Yine 64. maddeyle bu başlığın yasaların ve düzenin korunması ve iç güvenliğin korunması bakımından üye devletlerin görev alanındaki sorumlulukların uygulanmasını etkilemeyeceği, bir veya daha fazla üye devletin, üçüncü ülkelerin vatandaşlarının ani bir girişi ile acil bir durumla karşı karşıya kalması durumunda, Konsey, Komisyonun önerisi üzerine nitelikli çoğunlukla hareket ederek ilgili üye devletlerin menfaatleri için altı ayı aşmamak üzere geçici önlemler alabilecektir²⁵⁸.

Amsterdam Antlaşması ile birlikte temel hak ve özgürlükler yasalarla güvence altına alınmış, “Avrupa Vatandaşlığı” kavramı tekrar vurgulanmıştır. Ayrıca Schengen Müktesebatı ek protokolleri ile beraber Amsterdam Antlaşmasına dahil edilmiş ve böylece göç, sığınma, iç güvenlik gibi konularda somut adımlar atılmıştır. Bu

²⁵⁶ European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018), s.151.

²⁵⁷ European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018), ss.151-152.

²⁵⁸ European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018), s.152.

antlaşmada, serbest dolaşıma yönelik engellerin kaldırılmasının yanı sıra, güvenli bir ortamın sağlanması adına tedbirler alınacağı da öngörülmüştür.

2.4.7. Tampere Zirvesi (1999-2004)

Avrupa Konseyi, 1998 yılında düzenlenen Cardiff Zirvesi'nde, Viyana'da yapılacak olan zirve toplantısında sunulması için Konsey ve Komisyon'dan bir Eylem Planı hazırlanmasını istemiştir. Buna göre, Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden önce 1998'in aralık ayında Viyana'da toplanmış olan İçişleri ve Adalet Bakanları Konseyi, Komisyon ve Konsey tarafından hazırlanan Amsterdam Antlaşması'nın güvenlik, özgürlük ve adalet alanlarına yönelik hükümlerinin en iyi biçimde nasıl yürürlüğe gireceği ile ilgili bir Eylem Planı kabul etmiştir. Bu Plan, sığınma ve göç konularını öncelikli olarak belirlemiş olan Avusturya Dönem Başkanlığı sırasında 11-12 Aralık 1998'de Viyana'da gerçekleşen Zirve'de onaylanmış ve "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının Gerçekleştirilmesine İlişkin Eylem Planı" olarak kabul edilmiştir. Bu aynı zamanda Viyana Eylem Planı olarak da adlandırılmaktadır²⁵⁹. Viyana Eylem Planı'nda genel olarak Amsterdam Antlaşması'nda alınan kararların hayata geçirilmesi planlanmıştır. 1999 Tampere ve 2004 Lahey Programı ise bu alanın gelişmesi adına iki dönüm noktasıdır²⁶⁰.

Avrupa Konseyi 15-16 Ekim 1999 tarihinde Tampere'de Avrupa Birliği'nde özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulması adına özel bir toplantı düzenlemiştir. Tampere, 1999-2004 yılları arasında kapsamaktadır. Özgürlük, güvenlik ve adalet alanıyla yakın ilişki içinde olan Avrupa Konseyi, taslak metnin hazırlanması ile görevli organın bileşimi, çalışma usulü ve ek düzenlemeye ilişkin pratik düzenlemeler üzerinde anlaşmaya varmıştır. Zirve Başkanlık Sonuç Bildirisi'nde sığınma ve göçle ilgili olarak ortak bir politika belirlenmesi gerektiği ve bu ortak politikaların hem kendi vatandaşlarına hem de Avrupa Birliği'nde korunmaya muhtaç kimselere garanti veren ilkelere dayandırılması gerektiğine karar verilmiştir. Amaç ise, Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve diğer ilgili insan hakları belgelerinin yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getiren ve dayanışmaya dayalı insani ihtiyaçlara cevap verebilen

²⁵⁹ Özcan, 2005, s.147.

²⁶⁰ Tavas, s.150.

açık ve güvenli bir Avrupa Birliği oluşturmaktır²⁶¹. Tampere’de özellikle göç ve sığınma konularında kararlaştırılan hedefler şöyledir:

- **Ortak Bir Sığınma ve Göç Politikası**

Avrupa Birliği’nin, göçmenlik ve transit alan ülkelerde politik, insan hakları ve kalkınma konularına yönelik kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. Bu yoksullukla savaşmayı, yaşam koşullarını ve iş olanaklarını iyileştirmeyi, çatışmaları önlemeyi ve demokratik devletleri güçlendirmeyi ve özellikle azınlıkların, kadınların ve çocukların haklarına saygının sağlanmasını gerektirmektedir. Bu amaçla Birliğin yanı sıra üye devletler, antlaşmalara göre kendi yetkinlikleri dahilinde Birliğin iç ve dış politikalarının tutarlılığına daha fazla katkıda bulunmaya davet edilir. İlgili üçüncü ülkelerle ortaklık, aynı gelişmeyi teşvik etmek amacıyla böyle bir politikanın başarısı için kilit bir unsur olacaktır. Bu bağlamda, Konsey tarafından kurulan Sığınma ve Göçle ilgili Üst Düzey Çalışma Grubu raporu onaylanmakta ve görev süresinin devamı ve diğer Eylem Planlarının hazırlanması konusunda anlaşmaya varılmaktadır.

- **Ortak Bir Avrupa Sığınma Sistemi**

Zirve’de Cenevre Sözleşmesinin eksiksiz ve kapsayıcı bir şekilde uygulanmasına dayanan, böylece kimsenin zulme geri gönderilmesine, yani geri göndermeme ilkesinin sürdürülmesine dayanan Ortak bir Avrupa Sığınma Sistemi’nin kurulması adına çalışmaya karar verilmiştir. Bu sistem, kısa vadede, bir sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olan devletin açık ve uygulanabilir bir kararlılığını, adil ve verimli bir sığınma prosedürünün ortak standartlarını, sığınmacıların genel asgari kabul koşullarını ve mülteci statüsünün tanınması ve içeriğine ilişkin kuralları kapsamaktadır. Bu amaçla, Konsey, Komisyon önerileri temelinde, Amsterdam Antlaşması ve Viyana Eylem Planı’nda belirlenen takvim uyarınca gerekli kararları kabul etmeye çağrılmaktadır.

Devlet ve hükümet başkanları, Konsey’i üye devletler arasındaki dayanışmaya dayanarak yerinden olmuş kişilerin geçici olarak korunması konusunda anlaşmaya varma çabalarını hızlandırmaya çağırılmaktadır ve bir mülteci fonunun oluşturulması

²⁶¹ European Parliament, “Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions”, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a?textMode=on, (07.02.2018).

ve EURODAC (European Dactyloscopy System-Avrupa Parmak İzlerinin İncelenmesi Sistemi) ile ilgili çalışmaların sonuçlandırılmasını kararlaştırmıştır.

- **Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Adil Muamele**

Avrupa Birliği, üye devletlerin topraklarında yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarının adil bir şekilde muamele görmesini sağlamalıdır. Daha kuvvetli bir entegrasyon politikası, onlara AB vatandaşlarıyla eşit haklar ve yükümlülükler vermeyi amaçlamalıdır. Ekonomik, sosyal ve kültürel hayatta ayrımcılık yapılmamasını da güçlendirmeli ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı önlemler geliştirmelidir.

Avrupa Konseyi, Irkçılıkla Mücadele Eylem Planı üzerine Komisyon Tebliği üzerine ırkçılık ve yabancı düşmanlığı mücadelesini hızlandırmaya çağırılmaktadır. Üçüncü ülke vatandaşlarının hukuki statüsü üye devletlerin vatandaşlarının sahip olduğu haklara yaklaştırılmalıdır.

- **Göç Akışlarının Yönetimi**

Göç akışlarının her aşamasında daha verimli bir şekilde yönetilmesi ihtiyacı vurgulanmaktadır. Konsey'e göçmenlerin gerçek geçiş imkânları ve insan ticaretinin her biçiminin engellenmesi için bilgi kampanyaları, transit ülkelerle yakın işbirliği içinde gelişme çağrısında bulunuldu. Üçüncü ülkeler AB konsoloslukları arasında daha yakın bir işbirliği ve gerektiğinde ortak AB vizesi ofisleri kurulması da dahil olmak üzere, vizeler ve sahte belgeler konusunda ortak bir aktif politika geliştirilmelidir.

Avrupa Birliği, yasadışı göçle mücadeleye, özellikle insan ticareti ve göçmenlerin ekonomik sömürü ile uğraşanlar arasında savaşılmaya kararlıdır. Bu ciddi suç karşısında ciddi yaptırımlar öngören mevzuatın kabul edilmesi gerekmektedir. Üye devletler, EUROPOL ile birlikte, çabalarını ilgili suç şebekelerini tespit etme ve çökertme yönünde yönlendirmelidir. Bu gibi faaliyetlerden mağdur olanların hakları, kadınların ve çocukların sorunlarına özel önem verilerek güvence altına alınacaktır.

Schengen müktesebatının Birliğe entegrasyonunun bir sonucu olarak, aday ülkeler müktesebatı tam olarak ve üzerine daha fazla önlem alacak şekilde kabul

etmelidir²⁶². Göç ve sığınma alanında, etkin bir yönetim amacıyla analiz yaparak ortak bir veri tabanı geliştirmek için Avrupa Göç Ağı (European Migration Network) kurulması kararlaştırılmış ancak kurulma çalışmaları 2008 yılında tamamlanmıştır²⁶³.

2000’li yıllar yasadışı göç konusunda uygulama yılı olarak kabul edilebilir. Bu konuda çok fazla zirve, konferans ve çalışmalar yapılmış ve farkındalık artmıştır. 28 Eylül 2010 yılında daha önce de sözü edilen Avrupa Mülteci Fonu oluşturulmuştur. Ayrıca sığınma ve göç politikaları kapsamında “Siyah Liste” ve “Beyaz Liste” oluşturulmuş ve hangi ülkenin Avrupa Birliği dış sınırlarından geçerken vize alması gerektiği ve hangisinin muaf olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra Palermo’da 12-15 Aralık 2000 tarihleri arasında düzenlenmiş olan konferanstan sonra, AB üye devletlerinin katılımı ile “Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol” imzalanmıştır. Bu protokol, yasadışı göç konusunda AB kapsamında hukuki düzenlemeler açısından oldukça önemli bir metindir²⁶⁴.

“Başkanlık Sonuç Kararlarında sığınma ve göç ile ilgili bölümün başlığı ‘Ortak Bir Avrupa Birliği Sığınma ve Göç Politikası’ şeklindedir. Ancak bu başlıkta gözden kaçan önemli bir eksik vardır. Bilindiği üzere, Maastricht Antlaşması ile, sığınma ve göç konuları üçüncü sütundan alınarak birinci sütuna aktarılmıştır. Bu konularda artık Avrupa Birliği Antlaşması’nın VI. Başlığı hükümleri değil, Avrupa Topluluğu Antlaşması’nın IV. Başlığı hükümleri uygulanmaktadır. Dolayısıyla bu bölümün başlığında ‘Avrupa Birliği’nin yer alması ciddi bir eksiklik olarak dikkat çekmektedir. Bu şekilde bir nitelendirme adalet ve içişleri alanında, spesifik olarak göç ve sığınma konularında yapılan çalışmaların Birlik çatısı altında mı yoksa Topluluk çatısı altında mı ele alınacağı sorununun ortaya çıkarmaktadır²⁶⁵”.

Tampere Zirvesi özellikle, yasadışı göçle mücadele etmek ve geri kabul konusunda sorumluluk almaları için üçüncü ülkelere çağrıda bulunması ve göç ve sığınmaya yönelik kapsamlı açıklamaları ve yaklaşımları açısından önemli bir

²⁶² European Parliament, “Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions”, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a?textMode=on, (07.02.2018).

²⁶³ Tavas, 152.

²⁶⁴ Ogün Özgür, **Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye’ye Etkileri**, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s.107.

²⁶⁵ Özcan, 2005, s.154.

zirvedir. Bu Zirve’de Avrupa Birliği’nin özgürlük, güvenlik ve adalet alanını oluşturmada anlamında strateji geliştirilmesi hedeflenmiş ve bu açıdan da göçe yönelik olarak ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşulların dikkate alınarak üye ülkelerin ortak hareket etmeleri gerekliliği belirtilmiştir.

2.4.8. Nice Anlaşması (1 Şubat 2003)

Nice Anlaşması 26 Şubat 2001 tarihinde AB üye devletlerinin Dışişleri Bakanlığınca imzalanmıştır. Böylece Amsterdam Zirvesi’nin pek de memnun edici olmayan sonuçlarının ardından AB’nin genişlemesi adına gerekli olan koşulları oluşturmada beklenen bir hükümetlerarası zirve tamamlanmıştır²⁶⁶. Nice Anlaşması’nda göç ve sığınma ile ilişkili herhangi bir başlık bulunmamakla beraber sadece 67. maddede Avrupa Parlamentosu’nun Konsey ile birlikte karar verme hakkına erişmesi ve oy birliğinden ziyade oy çokluğu ile karar alınması mümkün hale gelmiştir²⁶⁷.

Avrupa Birliği hukukunda sığınmacılar ve mültecilerle ilgili kavramları içeren ilk temel belge olan Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı da Nice Anlaşması’nda ilan edilmiştir. Daha sonra Lizbon Anlaşması’nda yasal bağlayıcılık kazanacaktır. Şart’ın iltica başlıklı 18. maddesi, Avrupa Birliği açısından ilk kez sığınma hakkını içermesi açısından önemlidir. Bu maddede, iltica hakkı, mültecilerin statülerine yönelik 28 Temmuz 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli Protokolün kuralları doğrultusunda ve Avrupa Topluluğu’nu Kuran Antlaşma’nın kuralları doğrultusunda teminat altına alındığı belirtilmiştir. 19. maddesinde ise, geri göndermeme ilkesi kapsamında, hiç kimsenin işkenceye, ölüm cezasına veya diğer insanlık dışı muamelelere maruz kalacağı ve böyle bir ihtimalin bulunduğu bir ülkeye gönderilemeyeceği belirtilmiştir²⁶⁸. Nice Anlaşması’nda göç ve sığınma ile ilgili ayrıntılı bir bilgi yer almasa da antlaşmada sığınmacı ve mültecilerle ilgili olarak

²⁶⁶ Füsün Arsava, “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, Ankara Üniversitesi, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Bahar, 2002, s.1.

²⁶⁷ Özgür, 2005, s.108.

²⁶⁸ Yaşar Aldırmaz, “Değerler Avrupası’ndan Duvarlar Avrupası’na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2017, s.86.

kullanılan kavramları içeren ilk temel belgenin ilan edilmiş olması antlaşmanın önemini gösterir niteliktedir.

2.4.9. Laeken ve Sevilla Zirveleri (14-15 Aralık 2001 ve 21 Haziran 2002)

14-15 Aralık 2001 tarihinde gerçekleşen Laeken Zirvesi'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanının Güçlendirilmesi, Doğru Ortak Sığınma ve Göç Politikası, Dış Sınırların Daha Etkili Kontrol Edilmesi gibi konu başlıklarında kararlar alınmıştır²⁶⁹. Doğru bir ortak sığınma ve göç politikası için Avrupa Mülteci Fonu, EURODAC gibi bazı başarılarla rağmen ilerleme, beklenenden daha yavaştır. Bu nedenle yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Sığınma ve göçle ilgili 1951 Cenevre ilkelerine uygun olarak mültecilerin korunması arasında gerekli dengeyi sağlayacak ortak bir politika benimsemeyi taahhüt eder. Doğru bir ortak sığınma ve göç politikası ise, Avrupa Birliği dış politikasına göre özellikle geri kabul anlaşmalarının yeni bir liste temelinde ilgili ülkelerle birlikte sonuçlandırılması ile mümkündür. Yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığı ile ilgili bir eylem planı hazırlanması ve EURODAC'ın uygulanması ve Dublin Sözleşmesi'nin daha verimli bir şekilde uygulanması gibi kararlar alınmıştır. Ayrıca dış sınır kontrollerinin daha iyi yönetimi, terörizm, yasadışı göçmenlik şebekeleri ve insan ticareti ile mücadelede yardımcı olacaktır²⁷⁰.

Laeken Zirvesi'nin ardından 21-22 Haziran 2002 tarihlerinde Sevilla Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Sevilla Zirvesi'nde sığınma ve göç'e yönelik oldukça kapsamlı konular ele alınmıştır;

- Avrupa Konseyi, Tampere'de kabul edilen özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulması için daha hızlı bir şekilde uygulamaya geçilmesi ve birbiriyle yakın ilişkili olan sığınma ve göçle ilgili bir ortak politika geliştirme ihtiyacına işaret edilmektedir.
- Avrupa Konseyi, yasadışı göçle mücadele için kapsamlı plan, dış sınırların yönetimi planı ve üye devletlerde sığınmacıların kabulü için asgari standartları

²⁶⁹ European Council Laeken, "Conclusions of The Presidency 14 and 15 December 2001", 17.12.2001, http://aei.pitt.edu/43344/1/Laeken_2001.pdf, (10.02.2018), s.13.

²⁷⁰ European Council Laeken, "Conclusions of The Presidency 14 and 15 December 2001", 17.12.2001, http://aei.pitt.edu/43344/1/Laeken_2001.pdf, (10.02.2018), ss.20-21.

belirleyen Direktif olmak üzere son altı ay boyunca elde edilen sonuçların memnuniyetle karşılandığını belirtmiştir.

- Göç akımlarının ortak yönetimi için kısa ve orta vadede alınması gereken tedbirler, bir taraftan yasal olarak ikamet eden göçmenlerin entegrasyonu için bir politika ve uluslararası sözleşmelere uyan bir sığınma politikası, temel olarak 1951 Cenevre Sözleşmesi ve diğer yandan yasadışı göç ve insan ticaretiyle mücadele için kararlı bir eylemin gerektiği belirtilmiştir²⁷¹.

Birliğin bu alandaki faaliyeti aşağıdaki ilkelere dayanmalıdır: Daha iyi bir yaşam için meşru bir istek, birliğin ve aynı zamanda üye devletlerin göçmen kabul etme kotası ile bağdaştırılabilir nitelikte ve göç uygulamasının öngörülen yasal kanallar yoluyla yapılması gerektiği belirtilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca, sistemin istismar edilmesini önlemek ve sığınma başvuruları reddedilenlerin daha çabuk geldikleri ülkelere geri gönderilmesini sağlamak için mültecilere hızlı ve etkin koruma sağlamak önemlidir. Yasadışı göçle mücadele önlemleri olarak da göç akışlarının düzgün şekilde yönetilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması ve dolayısıyla vizeye ihtiyaç duyan vatandaşlar veya bu şarttan muaf üçüncü ülkelerin listesinin yıl sonundan önce gözden geçirilmesi, geri kabul anlaşmalarının sonuçlandırılmasının hızlandırılması sınır dışı etme ve geri gönderme politikaları ile ilgili olarak, bir geri dönüş programının yıl sonuna kadar kabul edilmesi ve Afganistan’a erken dönmek için mümkün olan en iyi imkanları içermesi (burada özellikle Afganistan’ın belirtilmesi özel bir korkunun varlığını göstermektedir), insan ticareti ile mücadele, yasadışı geçiş, transit ve ikametın kolaylaştırılmasını önlemek için bir çerçeve kararın resmi olarak kabul edilmesi gibi kararlar alınmıştır²⁷².

Laeken zirvesinde bir bakıma sığınma ve göç konusunda beklentilerin henüz karşılanamadığı belirtilmiş ve bu yüzden 1951 Cenevre Sözleşmesi ışığında mültecilerin korunması ve kısa zamanda ortak bir sığınma ve göç politikasının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Dublin Sözleşmesi’nin de daha etkin bir şekilde uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Sevilla Zirvesi’nde ise daha önce

²⁷¹ Council of The European Union, “Seville European Council 21 And 22 June 2002 Presidency Conclusion”, Brussels, 24 Ekim 2002, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, (10.02.2018), s.8.

²⁷² Council of The European Union, “Seville European Council 21 And 22 June 2002 Presidency Conclusion”, Brussels, 24 Ekim 2002, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, (10.02.2018), ss.8-9.

Tampere Zirvesi'nde belirlenmiş olan kararların hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. AB'nin yasadışı göçle mücadelesi anlamında vize uygulanan ve muaf tutulan ülkelerin gözden geçirilmesinin yanı sıra geri kabul anlaşmalarının yaygınlaştırılması gerektiği yine bu zirvede yer almıştır. Ayrıca zirvede Cenevre Sözleşmesi'ne uygun bir şekilde sığınma ve göç politikası uygulanması gerektiği ve insan ticaretiyle mücadele, yasadışı göç konusunda da bir denge kurulması gerektiği belirtilmiştir.

2.4.10. Dublin II Tüzüğü (17 Mart 2003)

Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'nin en büyük sorunlarından birisi sığınma başvurusunda bulunanların başvurularını hangi üye ülkenin inceleyecek olduğu konusudur. Çünkü bazen sığınmacı birkaç üye ülkeye birden başvurabilmekte ve bu nedenle hangi ülkenin sorumlu tutulacağı konusu sıkıntı yaratabilmektedir. 18 Şubat 2003 tarihli bu tüzükte bir sığınma başvurusunun incelenmesinden sadece bir üye devletin sorumlu olduğu belirtilmektedir. Amaç ise, sığınmacıların bir ülkeden diğerine gönderilmelerini önlemek ve ayrıca bir kişi tarafından sığınma için çeşitli başvuruların gönderilmesiyle sistemin istismar edilmesini önlemektir. Dolayısıyla, her sığınma başvurusundan sorumlu üye devleti tanımlamak için objektif kriterler aranmalıdır²⁷³. Tüzüğün 2. maddesinin c bendine göre sığınma başvurusu, bir Cenevre Sözleşmesi uyarınca bir üye devletten uluslararası korumanın talep edilmesi olarak anlaşılabilir bir üçüncü ülke vatandaşının başvurusu anlamına gelmektedir. Uluslararası koruma için yapılan herhangi bir başvuru, üçüncü ülke vatandaşları tarafından ayrı bir şekilde uygulanabilecek başka bir koruma türünü talep etmedikçe, sığınma başvurusu olarak varsayılmaktadır²⁷⁴.

Dublin II Tüzüğü'nde söz konusu kriterler şu şekildedir:

Aile Birliği İlkesi: Tüzüğün 5-14. maddelerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenen bu ilkeye göre sığınma arayan kişi reşit olmayan biri ise, başvurusunu

²⁷³ Europa, "Dublin II Regulation", **Summaries of EU Legislation: Direct Access to The Main Summaries Page**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133153>, 12.02.2018.

²⁷⁴ European Database of Asylum Law, "EN-Dublin II Regulation, Regulation (EC) No 343/2003 of 18", Şubat 2003, <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-dublin-ii-regulation-regulation-ec-no-3432003-18-february-2003>, (12.02.2018).

incelemekle yükümlü olan devlet, reşit olmayan sığınmacının menfaati dahilinde ailesinin bir üyesinin bulunduğu üye devlettir. Eğer bir aile üyesi yoksa, bu durumda sorumluluk sahibi olan devlet, reşit olmayan kişinin sığınma başvurusunda bulunmuş olduğu üye devlettir. Sığınmacının bir üye devlette bir mülteci olarak ikamet etmesine izin verilen bir aile üyesine sahip olduğu durumda ilgili kişilerin bunu arzlaması halinde üye devlet, sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olacaktır.

Oturma İzninin veya Vizelerin Verilmesi: Yine 9. maddede ele alınan kritere göre sığınma talebinde bulunan kişi bir üye ülkede geçerli ikamet belgesine veya vizeye sahip olduğu zaman, sığınma başvurusunu incelemekle yükümlü olan belgeyi veren üye devlettir. Sığınmacı, birden fazla geçerli bir ikamet belgesine veya farklı üye devletler tarafından verilen vizeye sahip olduğu zaman, sığınma başvurusunu inceleme sorumluluğu adına vize verilmiş olan üye devlet olacaktır²⁷⁵.

Sığınma isteyen kişi şayet farklı üye ülkelerden birden çok geçerli ikamet belgesi ve vizesi almış ise, sorumlu ülke sırasıyla; *“a) en uzun süreli ikamet belgesi vermiş olan, geçerlilik sürelerinin aynı olması durumunda geçerlilik süresi en son biten belgeyi vermiş olan ülke; b) farklı vizelerin aynı türden olması halinde, geçerlilik süresi en son biten vizeyi vermiş olan ülke, c) vizelerin farklı türden olması halinde, en uzun geçerlilik süresine sahip olan vizeyi vermiş olan veya, geçerlilik sürelerinin aynı olması durumunda geçerlilik tarihi en son biten vizeyi vermiş olan üye ülke sığınma başvurusunu incelemekle sorumlu olacaktır²⁷⁶.”*

Sığınma talebinde bulunan kişinin, süresi iki yıl önce sona eren bir veya daha fazla ikamet belgesine veya süresi altı aydan kısa bir süre önce sona eren bir üye ülkenin topraklarına fiilen girmesini sağlamış olan bir veya daha fazla vizeye sahip olması durumunda yukarıda sayılmış olan hükümler başvuran kişinin üye ülkelerin topraklarını terk etmediği sürece geçerliliğini koruyacaktır.

Yasadışı Giriş ve Bir Üye Devlet’te Kalınması: Eğer sığınmacı bir üye devletin sınırlarını yasadışı bir şekilde geçerse, sığınma başvurusunun incelenmesinden o üye devlet sorumlu olacaktır. Bu sorumluluk, sınırın yasadışı olarak geçildiği tarihten itibaren oniki ay içinde son bulur. Sığınmacı, iltica talebinde

²⁷⁵ Europa, “Dublin II Regulation”, **Summaries of EU Legislation: Direct Access to The Main Summaries Page**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3AI33153>, 12.02.2018.

²⁷⁶ Özcan, 2005, s.192.

bulunmadan önce bir üye devlette en az beş ay boyunca sürekli olarak yaşadığının tespiti halinde yaşamış olduğu üye devlet bu başvuruyu incelemekle yükümlüdür. Şayet başvuru sahibinin birkaç üye devlette en az beş ay süreyle yaşadığı durumlarda başvuruyu incelemekle yükümlü devlet en son yaşadığı üye devlettir.

Bir Üye Devlete Yasal Giriş: Üçüncü ülke vatandaşlarının vize şartına tabi olmayan bir üye devlette iltica başvurusu yaptığı durumlarda, üye devlet sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olacaktır²⁷⁷. Bu kural üçüncü ülke vatandaşının sığınma başvurusunu ülke topraklarına girişte vize zorunluluğunu ortadan kaldıran bir başka üye ülkede yapması durumunda geçerli değildir. Bu durumda, sözü edilen diğer üye ülke sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olacaktır.

Bir Havaalanının Uluslararası Transit Alandaki Uygulaması: Üçüncü ülke vatandaşları tarafından sığınma başvurusunun bir üye devletin havaalanının uluslararası transit geçiş alanında yapılması durumlarında, üye devlet bu başvuruyu incelemekten sorumludur.

İstisna olarak ise, listelenen bu kriterlere göre sığınma başvurusunun incelenmesi noktasında hiçbir üye devletin sorumlu olmaması durumunda, sığınma başvurusunun yapılmış olduğu ülke başvuruyu incelemekle yükümlü olacaktır. Bunun yanı sıra başka bir üye devletin talebi üzerine herhangi bir üye devlet, ilgili kişilerin de rıza göstermeleri koşuluyla, kısmen aile ya da kültürel hususlara dayanan insani gerekçelerle bir sığınma başvurusunu incelemeyi kabul edebilir.

Sığınma Başvurusunda Bulunan Kişinin Sorumluluğunu Üstlenmesi: Sığınma başvurusundan sorumlu üye devlet, başvuru sahibini sorumlu tutmalı ve başvuruyu işleme koymalıdır. Tüzüğün 17. maddesi gereğince, bir iltica başvurusu yapılan bir üye devlet başka bir üye devletin sorumlu olduğunu düşünürse, 3 ay içinde üye devleti başvurunun sorumluluğunu üstlenmeye çağırabilir²⁷⁸. 20. maddeye göre; sığınmacılar şu şekilde geri alınabilecektir:

a) Başvuranın geri alınması talebi, talep edilen üye devletin kendisinin sorumlu olup olmadığının kontrol edilmesini, emin olmasını sağlayacak bilgileri içermelidir.

²⁷⁷ Access to European Union Law, “Dublin II Regulation”, Son Güncelleme: 18.11.2011, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133153>, (12.02.2018).

²⁷⁸ Access to European Union Law, “Dublin II Regulation”, Son Güncelleme: 18.11.2011, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133153>, (12.02.2018).

b) Başvuru sahibini geri alması çağrısında bulunulan üye devlet, mümkün olan en kısa zamanda ve başvurudan itibaren bir aylık bir süreyi hiçbir koşulda aşmamak için gerekli kontrolleri yapmak ve kendisine yöneltilen talebe cevap vermekle yükümlüdür. Talep EURODAC sisteminden elde edilen verilere dayandığında bu süre iki haftaya indirilir.

c) Üye devlet kararını (b) bendinde belirtilen bir aylık dönem veya iki haftalık dönem içerisinde bildirmediği durumlarda, sığınmacıyı geri almayı kabul etmiş sayılır.

d) Bir sığınmacıyı geri almayı kabul eden üye devlet, o kişiyi kendi topraklarına yeniden kabul etmekle yükümlüdür. Bu kişinin transferi, talep eden üye devletin ulusal yasalarına uygun olarak, mümkün olan en kısa sürede ve en geç bir başkasının yapacağı talebin kabulünden itibaren altı ay içinde gerçekleştirilecektir.

e) Transfer isteğinde bulunan üye devlet, sorumluluğu olan üye devlet tarafından geri alındığı hakkındaki kararı sığınmacıya bildirecektir. Sorumlu üye ülke, talep eden üye devlete, sığınma talebinde bulunan kişinin güvenli bir şekilde ve belirlenen zaman sınırı içinde geldiğini uygun bir şekilde bildirecektir.

f) Transfer altı aylık süre içerisinde gerçekleşmiyorsa, sorumluluk sığınma başvurusunun yapıldığı üye devlete aittir. Başvuru sahibinin hapsedilmesi nedeniyle başvurunun incelenmemesi veya transferinin yapılamaması durumunda bir yıla kadar, sığınmacının nerede olduğunun bilinmemesi halinde on sekiz aya kadar süre uzatılabilir²⁷⁹.

Dublin II Tüzüğü, 1997 yılından bu yana yürürlükte olan Dublin Sözleşmesi'nin var olan aksaklıklarını düzeltmek adına tüzüğün geçici hükümler ve son hükümler başlıklı VII. Bölümünün 24. maddesi gereği onun yerine geçecektir. Ancak 29. maddede de karışıklık olmaması adına tüzüğün yürürlüğe girmesinden sonraki altıncı ayın ilk gününden sonra yapılmış olan sığınma başvuruları için geçerli olacağı belirtilmiştir²⁸⁰.

BMMYK'ya göre Dublin II Tüzüğü'nün amacı, bir sığınma başvurusunun incelenmesinden hangi devletin sorumlu olduğunu belirlemek, her bir iddianın bir üye

²⁷⁹ European Database of Asylum Law, "EN-Dublin II Regulation, Regulation (EC) No 343/2003 of 18", Şubat 2003, <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-dublin-ii-regulation-regulation-ec-no-3432003-18-february-2003>, (12.02.2018).

²⁸⁰ European Database of Asylum Law, "EN-Dublin II Regulation, Regulation (EC) No 343/2003 of 18", Şubat 2003, <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-dublin-ii-regulation-regulation-ec-no-3432003-18-february-2003>, (12.02.2018).

devlette adil bir şekilde incelenmesini sağlamak ve kişilerin birden fazla ülkede sığınma başvurusunda bulunmalarını engellemektir. Tüzüğün işleyişi, katılımcı devletlerin iltica kanunlarının ve uygulamalarının aynı ortak standartlara dayandığını varsaymaktadır. Bununla birlikte, gerçekte, Avrupa Birliği'nde sığınma politikasının ve uygulamasının uyumlaştırılması henüz başarılmış değildir. Hem sığınma hakkı mevzuatı hem de uygulama, ülkeden ülkeye değişmekte olup, sığınmacıların Avrupa çapında farklı muamele görmesine neden olmaktadır. Dönemin Avrupa Direktörü Pirkko Kourula, “Hem yönetmelikte hem de uygulanma şekli bakımından, sığınmacıların zorluklarına neden olan ancak yine de bir sığınma talebini incelemede başarısızlıkla sonuçlanabilecek boşluklar olduğunu görüyoruz” şeklinde açıklama yapmıştır²⁸¹.

Dublin II Tüzüğü'nü bir bakıma Dublin I'in devamı olarak görmek yanlış olmayacaktır. Dublin II aynı zamanda, Avrupa Birliği ülkelerinin üçüncü ülkelere gelen göçü Birlik dışına gönderme politikalarının bir yansıması olarak da görülebilir. Bu yüzden de bir dışsallaştırma yolu izledikleri söylenebilir.

2.4.11. Lahey Programı (2005-2009)

Lahey Programı Tampere Programı'nın devamı niteliğindedir. Avrupa Birliği'nin “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı” şeklinde yapılandırılmasına dair hedefler Tampere Zirvesi'nde kararlaştırılmıştı ancak Tampere Zirvesi'nin beş yıllık süresi 2004 yılında dolduğu için onun devamı niteliğinde beş yıllık Lahey Programı 4-5 Kasım 2004 tarihinde “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı”nın güçlendirilmesi adına kabul edilmiştir²⁸². Lahey Programı beş yıl içinde bu alanları güçlendirmek amacıyla Birlik için 10 önceliği ortaya koymuştur. Buna göre;

- **Temel Haklar ve Vatandaşlık: Tam Teşekküllü Politikalar Yaratma**

Temel haklar Birliğin değerlerinin merkezinde yer almaktadır. Tüm insanlar için temel hakların gözetilmesi ve yaygınlaştırılmasına yönelik politikaların tam olarak geliştirilmesi ve vatandaşlığın güçlendirilmesi için politikalar sağlanmalıdır.

²⁸¹ UNHCR Brussels, “EU urged to revise its Dublin II Regulation in order to protect the rights of refugees and asylum-seekers”, **The UN Refugee Agency**, 20 Nisan 2006, <http://www.unhcr.org/446c83b52.html>, (12.02.2018).

²⁸² Tavas, ss.168-169.

Avrupa Temel Haklar Ajansı (European Fundamental Rights Agency kısaca FRA), 2007 yılında Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi'ni kurmuştur. Bu temel hakların geliştirilmesi ve korunmasında önemli bir unsur olacaktır. Örneğin çocuklar nüfustaki en savunmasız insanlar arasında bulunduğu için çocukların korunması adına onların haklarına özel dikkat sarfedilecektir²⁸³. Komisyon, çocuk haklarına özel dikkat göstermeli ve kadınlara karşı şiddetle mücadele çabalarını sürdürmeye devam etmelidir. Aynı zamanda her türlü ayrımcılığa karşı çalışmayı ve kişisel verilerin korunmasını sağlamayı hedeflemektedir²⁸⁴. Birlik vatandaşlarının Avrupa Birliği'nden serbest dolaşım, diplomatik ve konsolosluk koruması veya Avrupa Parlamentosu ve yerel seçimlerde oy kullanma hakları gibi bir dizi önemli hakların kullanılmasının daha da geliştirilmesi açısından önlemler alınacağı belirtilmiştir²⁸⁵.

- **Terörle Mücadele: Küresel Bir Yanıt Doğrultusunda Çalışmak**

Terörizme kapsamlı bir şekilde tepki vermek, etkin bir mücadele etmenin tek yoludur. Amaç üye devletleri, istihdam ve terörizmin finansmanı, önleme, risk analizi, kritik altyapıların korunması ve sonuç yönetimi gibi alanlarına odaklanarak terörle mücadelede desteklemektir²⁸⁶. Terörle mücadele, Lahey programının belirlediği çok çeşitli konuları kapsayan bütünleşmiş ve tutarlı bir yaklaşım çağrısında bulunmuştur. Birliğin dikkatini çeken önemli bir alan, özellikle de terörist faaliyetlerin soruşturmasıyla ilgili bilgi alışverişinde üye devletlerin farklı yetkili mercileri arasındaki işbirliğidir. Bunun yanı sıra Terörizmin finansmanı ile mücadeledeki çabalar daha da araştırılmalıdır. Üye devletlerin ve AB'nin çabaları, teröre karşı mücadele etmek için üçüncü ülkelerle birlikte çalışan, terörle mücadelede, finansman

²⁸³ Access to European Union Law, "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁸⁴ Access to European Union Law, "The Hague Programme: 10 priorities for the next five years", Summaries of EU legislation: direct Access to the main summaries page, Son Güncelleme: 13.11.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l16002>, (13.02.2018).

²⁸⁵ Access to European Union Law, "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁸⁶ Access to European Union Law, "The Hague Programme: 10 priorities for the next five years", Summaries of EU legislation: direct Access to the main summaries page, Son Güncelleme: 13.11.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l16002>, (13.02.2018).

sağlamada ve terörizmin köklerine karşı mücadelede yardımcı olan dış işbirliği ile tamamlanmalıdır²⁸⁷.

- **Ortak Bir Sığınma Alanı**

Ortak bir Avrupa Sığınma Sisteminin kurulması bir diğer önceliktir. Çalışma, ortak bir usul ve ortak bir sığınma politikası oluşturulması açısından ikincil korumadan yararlanan kişilere tek bir statü verilmesine dönük çalışmaların 2010 yılından önce tamamlanmasını öngörmüştür.

Programa göre, üye devletlerin ulusal hizmetleri arasındaki idari işbirliği güçlendirilmeli ve üye ülkelere üçüncü ülke vatandaşlarının başvurularını ve kabullerini işleme konusunda yardımcı olmak için fon ayrılmalıdır. Lahey Programı, sığınma başvurularının müşterek olarak işleme imkanının incelenmesi gereğini de belirtmiştir. AB Bölgesel Koruma Programlarının geliştirileceği ve Yeniden Yerleşme Programlarının başlatılacağını belirtmiştir²⁸⁸.

- **Göç Yönetimi: Dengeli Bir Yaklaşımı Tanımlamak**

Hem yasadışı göç hem de yasadışı göçle mücadele etmek üzere göç yönetiminde yeni ve dengeli bir yaklaşım benimsenmeli ve yasadışı göç, göçmen kaçakçılığına karşı mücadeleyi daha da güçlendirirken, Birlik seviyesindeki yasal göçmenlerin de durumunu ele alan ortak bir göç politikası geliştirilmelidir.

Yasadışı göçün, sadece ev sahipliği yapan ülkelerde değil, diğer transit ülkelerde de insani, sosyal ve ekonomik maliyetleri son derece yüksektir; geri dönüş prosedürleri, geri kabul anlaşmalarının sonuçlandırılmasına ilişkin süreci hızlandırmak ve insan kaçakçılığı ve insan ticaretine engel olmak adına daha fazla koordinasyon sağlamak gibi²⁸⁹. Ortak bir göç politikası için, kabul ve geri dönüş politikalarına sınır konamaz. Göç akışlarının başarıyla yönetilmesi ayrılmaz bir unsur olmalı ve karşılıklı olarak, özellikle üçüncü ülkelerle olan ilişkilere önem verilerek

²⁸⁷ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁸⁸ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁸⁹ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

yardım ve işbirliği yoluyla ciddi bir yatırım oluşturulmalıdır. Komisyon tarafından getirilen tedbirler arasında, Dış Sınırlar Fonu, Entegrasyon Fonu, Geri Dönüş Fonu kurulması ve Avrupa Mülteci Fonu' nun gözden geçirilmesi gibi fonları kapsayan “Göç Akımlarının Yönetimi ve Dayanışmaya Dair Çerçeve Programı”dır²⁹⁰.

- **Entegrasyon**

Göçün toplumumuza ve ekonomimize olan olumlu etkisini en üst düzeye çıkarmak ve göçmen toplulukların izolasyonunu ve sosyal dışlanmasını önlemek adına üye devletlerin entegrasyon konusunda daha iyi politikalar sunmalarını desteklemek ve teşvik etmek gerekir. Başarılı bir entegrasyon politikası, dinler ve kültürler arasındaki diyalog ve anlayışa katkıda bulunmalıdır. Üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonu, istihdam ve eğitim de dahil olmak üzere bir dizi ana akım politikanın harekete geçirilmesini gerektirir. Entegrasyon konusunda deneyim ve bilgi alışverişinde bulunmak için ulusal otoriteler arasında daha fazla temasa ihtiyaç vardır. Bu nedenle, AB değerlerine saygı gösterilmesini ve ayrımcılığa maruz kalmamayı öngören ortak ilkelere dayanan Entegrasyona ilişkin bir Avrupa Çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir²⁹¹.

- **İç Sınırlar, Dış Sınırlar ve Vizeler**

Kişilerin serbest dolaşımının tam olarak sağlandığı bir alan, dış sınırların entegre yönetiminin güçlendirilmesi, ortak bir vize politikası ve koruma ve kontrollerin sağlanması gerekmektedir. Dış sınırların entegre yönetimini güçlendirmek adına daha fazla çaba gerekmektedir²⁹². Komisyon FRONTEX (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi)'in güçlendirilmesi yönünde değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Vize Bilgi Sistemi ve gelecekte de ortak bir Avrupa konsolosluk hizmeti gibi gelişmekte olan vize politikalarının oluşturulması da aynı derecede önemlidir. Bir diğer önemli unsur, seyahat ve kimlik belgelerine biyometrik

²⁹⁰ Access to European Union Law, “The Hague Programme: 10 priorities for the next five years”, Summaries of EU legislation: direct Access to the main summaries page, Son Güncelleme: 13.11.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l16002>, (13.02.2018).

²⁹¹ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁹² Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

tanımlayıcıların eklenmesidir. Böylece temel hakların tümüne saygı gösterilmesi sağlanırken belge güvenliği de arttırılmaktadır²⁹³.

Bunların yanı sıra izinsiz olarak bölgeye giriş yapanların engellenmesi ve tespit edilmesi oldukça önemlidir. Genel olarak gözetleme görevinin yanı sıra arama ve kurtarma faaliyetleri adına AB seviyesinde bu faaliyetleri yürütmek üzere bir gözetleme sistemi oluşturulması da öngörülmüştür. Bu açıdan 2013 yılında Avrupa Sınır Gözetim Sistemi yani EUROSUR kurulmuştur. Böylece, Birliğin doğu ve güney deniz sınırlarında güvenliğin ve de 24 saat iletişimin sağlanması, ulusal sınırların koruma sistemlerinin güçlendirilmesi ve ulusal makamlar ile FRONTEX arasında işbirliğinin artırılması amaçlanmıştır²⁹⁴.

- **Bilgi Paylaşımında Gizlilik ve Güvenlik: Doğru Dengeyi Sağlamak**

Serbest dolaşım alanındaki sınır ötesi suçların soruşturulması, terörizmle mücadele gibi durumlarda bilgi alışverişi oldukça önemlidir. Birlik, ilgili taraflar arasındaki dengeli şekilde çözümleri tespit ederek, mahremiyet ve veri koruma ile ilgili temel hakların yanı sıra bilgi edinme ilkesine tamamen saygı duyan yapıcı bir diyalogu desteklemeli ve teşvik etmelidir. Bir üye devletin makamları tarafından ihtiyaç duyduğu bilgilerin belirli koşullara tabi olarak başka bir üye devletin makamları tarafından sunulacağı belirtilmektedir. Bu nedenle gizlilik ve güvenlik arasında doğru bir denge kurularak, kolluk kuvvetleri ve adli makamlar arasında bilgi paylaşımı sağlanmalıdır.

Havayolu güvenliği ve terörle mücadele amaçlı yolcuların bilgilerinin paylaşılması noktasında yine gizlilik ve güvenlik arasında denge sağlanmasına önem verilerek hareket edilecektir²⁹⁵.

Somut girişimler olarak, uçak yolcularının bilgilerinin ABD ile ortaklaşa olarak incelenmesi anlaşmasının gözden geçirilmesi, Vize Bilgi Sistemi'ne kolluk güçlerinin erişimine yönelik çalışma yapılması, Parmak izi ve DNS (Domain Name

²⁹³ Access to European Union Law, "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

²⁹⁴ Tavas, s.172.

²⁹⁵ Access to European Union Law, "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, 13.02.2018.

System-Alan Adı Sistemi) gibi veri tabanlarından karşılıklı yararlanılmasına yönelik çalışma yapılması gibi durumlar yer almıştır²⁹⁶.

- **Medeni ve Ceza Hukuku**

Herkes için etkili bir Avrupa adalet alanını güvence altına almaktadır. Bir Avrupa adalet alanı, bir üye devlette elde edilen kararların diğer üye devletlerde tanınması ve uygulanmasının sağlandığı bir alan değil, adli kararların alınması ve uygulanması için adalete etkili bir şekilde ulaşılmasının garanti edildiği bir alandır. Bu amaçla Birlik yalnızca yargı yetkisi, kanunların tanınması ve çatışması ile ilgili kuralları değil, aynı zamanda minimum usul standartları oluşturan ve adalet sistemlerinin yüksek kalite standartlarını sağlayan, özellikle üye devletler arasında karşılıklı güveni oluşturan önlemleri de öngörmelidir.

Medeni hukuk alanında, hukuki ve ticari konularda kararların karşılıklı tanınması üzerine programın tamamlanması son derece önemlidir. Ceza hukuku alanında da karşılıklı güvenin oluşması ve kararların karşılıklı olarak tanınması adına usule ilişkin yasanın çeşitli boyutlarına yönelik asgari standartların oluşturulması amaçlanmıştır. EUROJUST (Avrupa Birliği Ajansı) ceza hukuku alanında Avrupa adli işbirliğinin geliştirilmesinde kilit bir aktör olarak düşünülmelidir²⁹⁷.

- **Sorumluluk ve Dayanışmanın Paylaşılması**

Yeterli mali kaynak olmadan politik hedeflere ulaşamaz ve Lahey Programı bu iki unsur arasında net bir bağlantı kurmuştur. Bu amaçla Komisyon, Nisan 2005'te özgürlük, güvenlik ve adalet hedeflerini karşılayabilecek politika ve finansal araçları gözden geçirerek üye devletler arasında ortak sorumluluk ve dayanışma kavramlarına pratik anlam vermek amacıyla üç “Çerçeve Programı” sunmuştur²⁹⁸. Bu programlardan ilki daha önce de söylenen “2007-2013 Döneminde Göç Akımlarının Yönetimi ve Dayanışmaya Dair Çerçeve Programı (Framework Programme on Solidarity and Management of Migration Flows for the Period 2007-2013)”dır. Bu

²⁹⁶ Tavas, s.174.

²⁹⁷ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, 13.02.2018.

²⁹⁸ Access to European Union Law, “Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, 13.02.2018.

program, göç, sığınma, sınır kontrolleri ve vize politikası alanlarında var olan mali araçların ve programların yerini almıştır. Diğer iki program ise, “Özgürlüklerin Savunulması ve Güvenliğe Dair Çerçeve Programı” ile “Temel Haklar ve Adalet Çerçeve Programı”dır²⁹⁹.

Lahey Programı’nda onaylananlar üçüncü ülkelerle kaynak ülke ve transit ülke bağlamında işbirliğinin geliştirilmesine önem verilmiştir. Lahey Programı ileride de görülecek olan Lizbon Anlaşması kadar geniş bir etki alanına sahip olmasa da bu program Avrupa Birliği göç yönetimine sorumlulukların paylaşılmasından iş bölümüne kadar önemli ilerlemeler kazandırmıştır. Bunun dışında program yönetim organlarından olan Avrupa Komisyonu’na yeni kanunlar önermek için gereken yetkiyi vermiştir ve alınan kararlarda oy çokluğu ilkesini getirmiş olup ulusal veto yetkisini kaldırarak karar alma süreçlerinde tikanlıkların çözülmesinde yarar sağlamıştır. Bu açılarından bakıldığında Lahey Programının Avrupa Birliği göç yönetim sistemi üzerinde doğrudan etkisi bulunduğu görülmektedir.

2.4.12. Göç ve Sığınma ile İlgili Avrupa Paktı (24 Eylül 2008)

Bu pakt 24 Eylül 2008 tarihinde kurulmuş olup, üye devletler arasında karşılıklı sorumluluk ve dayanışma ruhu içinde Avrupa Birliği göç ve iltica politikalarının temelini oluşturmasını ve AB üyesi olmayan ülkelere yenilemiş bir ortaklık olmasını amaçlamaktadır.

Uzun yıllardır, Avrupa ülkeleri göç ve sığınma politikalarını uyumlaştırmak için çalışmaktadırlar. Çeşitli konularda, özellikle Tampere ve Lahey programları halihazırda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Bu pakt ile amaçlanan; üye devletler tarafından belirlenen öncelikler, kabul ve ihtiyaç kapasitelerini dikkate almak ve göçmenlerin entegrasyonunu teşvik etmek için yasal göç düzenlemeleri, düzensiz göçü kontrol etmek ve göç eden ülkelere veya göçmen transit geçişlerine gönüllü geri dönüşleri teşvik etmek, sınır kontrollerini daha etkin kılmak, sığınma için bir Avrupa çerçevesi oluşturmak, göç ve kalkınma arasındaki sinerjiyi teşvik etmek için AB üyesi olmayan ülkelere kapsamlı bir ortaklık oluşumudur.

²⁹⁹ Tavas, s.176.

Bu pakt ile birlikte, 2008 yılından bu yana göç, sığınma ve sınır yönetimi alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu bağlamda, sığınmacıların Avrupa Birliği genelinde açık ve adil bir sistemde eşit muamele görmelerini sağlamak için ortak standartları ve daha güçlü işbirliğini ortaya koyan tamamlanmış Ortak Avrupa Sığınma Sistemini (CEAS) kabul etmek önemli bir başarıdır.

Sınır yönetiminde önemli değişiklikler yapılmıştır; özellikle sınır ötesi suçları önlemek adına bir Avrupa Sınır Gözetim Sistemi (EUROSUR) kurulmuş, Schengen Sisteminin yönetimi güçlendirilmiş ve FRONTEX ajansına yeni görevler ve kaynaklar sağlanmıştır. Üye devletlerin en iyi uygulamaları ve AB çapında operasyonel işbirliği ve göçmenlerin sömürülmesine karşı mücadele ile geri dönüş politikası konusunda da önemli adımlar atılmıştır.

AB üyesi olmayan kişilerin tek bir izinle AB genelinde ikamet etme ve çalışma imkanı tanıyan AB Mavi Kart direktifi gibi yasal göç alanında bir takım önemli yasal eylemler benimsenmiştir. Sadece AB üyesi olmayan öğrencilerin ve araştırmacıların AB'ye girişini kolaylaştırmak için değil aynı zamanda mevsimlik işçiler, AB üyesi olmayan yöneticiler veya kurum içi bir transfer söz konusu olduğunda uzmanlar veya AB üyesi olmayan görevliler için de kolaylık sağlanmıştır. Tüm AB ülkeleri şimdi de yasadışı işçi çalıştıran işverenlere yaptırım uygulayan yasayı uygulamaktadır.

Göçmenlerin Avrupa sahillerine ulaşma girişimlerinde hayatlarını kaybetmelerini önlemek için belirlenen eylemler artık gerçekleştirilmelidir. Örgütlü suçlarla mücadele etmek ve entegrasyonu teşvik etmek için çabalar artırılmalıdır. 2014-2020 dönemi için bu alandaki faaliyetler iki yeni fon tarafından finanse edilecektir: Sığınma, Göç ve Entegrasyon Fonu (AMIF) ve İç Güvenlik Fonu (ISF)³⁰⁰.

Bu Pakt ile birlikte gerçek anlamda bir ortak göç politikası adına adım atılmış ve ilerleme kaydedilmiştir. Ancak bu pakt ile birlikte sadece seçilmiş birkaç kişiye yönelik uygulamaların olması hala daha insan haklarını göz ardı etmeden bir ortak göç politikasının yapılamadığının bir göstergesidir. Çünkü burada amaçlanan göç eden herkesin kabul edilmesinden ziyade sadece yetenekli ve en iyi kişilerin kabul edilmesidir. Bu ise ayrımcı ve dışlayıcı tutumların bir yansımasıdır.

³⁰⁰ Access to European Union Law, "European Pact on Immigration and Aylum", Son Güncelleme: 11.09.2014, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0038>, 16.02.2018.

2.4.13. Lizbon Anlaşması (1 Aralık 2009)

Avrupa’da bir bakıma Avrupa Anayasal Anlaşması’nın hazırlanması ile ilk reform çabası başlatılmıştır. Amaç, AB’nin kurucu antlaşmalarının bir Avrupa Anayasasıyla değiştirilmesidir. Anayasa, 29 Ekim 2004’te Roma’da imzalanmıştır ancak, yürürlüğe girmeden önce, tüm AB ülkeleri tarafından onaylanması gerekirken Hollanda ve Fransa gibi ülkelerde yapılan referandumda reddedilmesiyle onay süreci başarısız olmuştur. 23 Temmuz 2007’de, Anayasal Antlaşmaya bir alternatif bulmak ve reformları sürdürmek için Lizbon’da yeni bir hükümetlerarası konferans düzenlenmiştir. Dolayısıyla bir Avrupa Anayasası fikri terk edilmiş ve tadil edici bir Antlaşma hazırlamak amacıyla müzakereler yapılmıştır. 13 Aralık 2007’de, 27 Devletin katılımıyla Antlaşma Lizbon’da imzalanmıştır. Lizbon Antlaşması, ilgili AB anayasal gereklerine uygun olarak tüm AB ülkeleri tarafından onaylanmasının ardından 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Lizbon Antlaşması, Avrupa Anayasal Anlaşması’ndan büyük ölçüde esinlenmiştir. Anayasa’da öngörülen kurumsal ve politika reformlarının çoğunluğu Lizbon Antlaşması’nda yer almakla birlikte, farklı bir biçimde sunulmuştur. Anayasal Antlaşma, AB’nin kurucu Antlaşmalarını kaldırmak ve bunları tek bir metinle değiştirmeye yöneliktir yani bir Avrupa Anayasası oluşturmak amaçlanmıştır. Buna karşılık, Lizbon Antlaşması, kurucu antlaşmaların yerini almaz; daha önce Amsterdam ve Nice Antlaşmalarında olduğu gibi düzeltme yapmayı amaç edinmiştir³⁰¹. Antlaşmanın 4. Başlığı’nda “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanı” başlığı altında genel anlamda şu kararlar alınmıştır:

Kişiler için iç sınır kontrollerinin olmamasını sağlayan ve üçüncü ülke vatandaşlarına karşı adil olan, üye devletler arasındaki dayanışmaya önem veren sığınma, göç ve sınır kontrolü konusunda ortak bir politika oluşturacaktır.

Birlik; suç, ırkçılık ve yabancı düşmanlığını önleme ve bunlarla mücadele etmek için adli makamlar ve diğer yetkili makamlar arasındaki koordinasyon ve işbirliğini sağlamak ve ayrıca yüksek düzeyde güvenlik sağlamak adına gayret gösterecektir.

³⁰¹ Access to European Union Law, “The Treaty of Lisbon: Introduction”, Son Güncelleme: 22.09.2015, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:ai0033>, (14.02.2018).

Sınır Kontrolleri, Sığınmacı ve Göçmenlere İlişkin Politikalar alanında da 62. maddede birlik, şu politikaların geliştirilmesine önem vermiştir: Kişilerin uyruklarından bağımsız bir şekilde iç sınırları aşarken, kişiler üzerinde herhangi bir kontrol bulunmamasının sağlanması, dış sınırların geçişinde etkin bir şekilde kontroller yapmak, dış sınırlar için aşamalı olarak entegre bir yönetim sisteminin uygulanması. Bu amaçlar için ise şu önlemler alınmalıdır: Vizeler ve diğer kısa süreli oturma iznine ilişkin ortak politikalar, dış sınırları aşan kişilerin tabi olduğu denetimler, üçüncü ülke vatandaşlarının Birlik içerisinde kısa bir süre için seyahat etme özgürlüğüne sahip olmaları koşulları.

63. maddede ise Birlik, uluslararası korumayı gerektiren ve geri göndermeme ilkesine uygun bir şekilde üçüncü ülke vatandaşlarına uygun statü sunmak amacıyla sığınma, koruma ve geçici korumayla ilgili ortak bir politika geliştirmelidir. Bu politika, 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 31 Ocak 1967 tarihli mültecilerin statüsüyle ilgili Protokol ve diğer ilgili sözleşmelere uygun olmalıdır.

Bir veya daha fazla üye devletin, üçüncü ülkelerin vatandaşlarının ani bir girişi gibi acil durumla karşı karşıya kalması durumunda, Konsey, Komisyonun önerisi üzerine üye devletin menfaati için geçici önlemler alabilir.

Birlik, her aşamada, göç akışlarının etkin bir şekilde yönetilmesini, üye devletlerde yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına adil davranılması ve yasadışı göç ve insan ticareti ile mücadele için geliştirilmiş tedbirlerin alınmasını sağlamayı amaçlayan ortak bir göç politikası geliştirmelidir.

Birlik, üye ülkelerden birinin topraklarında giriş, ikamet veya ikamet şartlarını yerine getirmeyen ya da artık kabul etmeyen üçüncü ülke vatandaşlarının ülkelere geri kabul edilmesi için üçüncü ülkelerle anlaşmalar yapabilir³⁰².

Lizbon Antlaşmasıyla birlikte göç ve sığınmaya yönelik düzenlemeler Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma'nın beşinci başlığındaki "Özgürlük, Güvenlik ve Adalet" alanı içine alınmıştır. Lizbon Antlaşması'nda Avrupa Birliği'ne özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında daha fazla yetki verilmiştir. Bu şekilde AB suç ve terörizmle daha etkili bir şekilde mücadele edecektir. Bu antlaşmayla birlikte ayrıca iç

³⁰² Official Journal of The European Union, "Treaty of Lisbon- Amending The Treaty On European Union And The Treaty Establishing The European Community", 2007/C 306/01, 17 Aralık 2007, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>, (14.02.2018), ss.58-62.

güvenlik ve dış sınırların yönetimine yönelik düzenlemeler ilk kez bir antlaşma içinde düzenlenmiştir.

2.4.14 Avrupa Birliği 2020 Hedefleri (3 Mart 2010)

Avrupa Birliği, yüksek düzeyde istihdam, verimlilik ve sosyal uyum sağlamak adına akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir büyüme hedeflemekte ve 2020 stratejisini bu üç başlığa oturtmaktadır. Avrupa 2020, 21. yüzyıl için Avrupa'nın sosyal Pazar ekonomisinin bir vizyonunu ortaya koymaktadır. Bu anlamda;

- Akıllı büyüme: Bilgi ve inovasyana dayanan bir ekonomi geliştirmek,
- Sürdürülebilir büyüme: Daha verimli, daha yeşil ve daha rekabetçi bir ekonomiyi teşvik etmek,
- Kapsayıcı büyüme: Sosyal ve bölgesel uyum sağlayan yüksek istihdam ekonomisini teşvik etmek şeklinde üç ayaklı büyüme stratejisi belirlenmiş ve belli hedefler ortaya koyulmuştur. Buna göre;

-20-64 yaş arasındaki nüfusun %75'i istihdam edilmelidir.

-AB'nin GSYİH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla)'sinin %3'ü Ar-Ge (Araştırma ve Geliştirme)'ye yatırılmalıdır.

-“20/20/20” hedefleri doğrultusunda iklim/enerji anlamında sera gazı salınımlarının %20 oranında düşürülmesi hedeflenmiş ve diğer ülkelerin katılımıyla bu oranın %30'a çıkartılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca yenilenebilir enerjinin de AB'deki toplam enerji tüketimindeki payının %20'ye çıkarılması ve enerji verimliliğinin ise %20 artırılması hedeflenmiştir.

-Okuldan ayrılanların payının %10'un altında olması ve genç kuşağın en az %40'ının yüksek okul diplomasına sahip olması hedeflenmiştir.

-Yaklaşık olarak 20 milyon insan yoksulluk riski altında olmalıdır. Bu hedefler genel başarı için birbiriyle bağlantılı ve kritiktir. Her üye devletin Avrupa 2020 stratejisini özel durumuna uyarlamasını sağlamak adına Komisyon, AB hedeflerinin ulusal hedeflere ve yörüngelere dönüştürülmesini önermektedir. Hedefler, akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümenin üç önceliğini temsil etmekle birlikte, kapsamlı

değildir. Ulusal, AB ve uluslararası düzeylerde geniş çaplı eylemler, bunların desteklenmesi için gerekli olacaktır. Komisyon, her öncelik teması altında ilerlemeyi hızlandırmak için yedi girişimi öne sürmektedir:

-Yenilikçi fikirlerin büyüme ve iş yaratan ürünlere ve hizmetlere dönüştürülebilmesini sağlamak için, çerçeve koşullarını ve araştırma ve yeniliğe yönelik finansmana erişimi geliştirmek için “İnovasyon Birliği”,

-Eğitim sistemlerinin performansını arttırmak ve kolaylaştırmak için “Hareket Halindeyken Gençlik” (gençlerin işgücü piyasasına girişi),

-Yüksek hızda interneti daha da hızlandırmak ve hanehalkı ve firmalara yönelik dijital tek pazarın faydalarını toplamak için “Avrupa için bir dijital gündem”.

-Ekonomik kaynakların kaynak kullanımından ayrılmasına yardımcı olmak, düşük karbon ekonomisine geçişi desteklemek, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını arttırmak, ulaştırma sektörümüzü modernleştirmek ve enerji verimliliğini teşvik etmek için “Kaynak verimli Avrupa”.

-KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme)’ler başta olmak üzere iş ortamını iyileştirmek ve küresel ölçekte rekabet edebilecek güçlü ve sürdürülebilir bir sanayi tabanının gelişimini desteklemek için “küreselleşme dönemi için bir sanayi politikası”.

-İşgücü piyasasını modernize etmek ve işgücüne katılımı arttırmak ve işgücü arzı dahil olmak üzere işgücü arz ve talebini daha iyi karşılayabilmek için yaşam döngüsü boyunca becerilerini geliştirerek insanları güçlendiren yeni beceriler ve işler için bir “gündem”.

- “Yoksulluğa karşı Avrupa platformu”, sosyal ve bölgesel uyumu sağlamak için, büyümenin ve işlerin yararlarının geniş çapta paylaşılması ve yoksulluk ve sosyal dışlanmayı yaşayan insanların onur içinde yaşamaları ve toplumda aktif rol almaları sağlanır³⁰³.

Kapsayıcı büyüme ile Avrupa Komisyonu bir bakıma, AB’nin yüksek istihdamını güvence altına alan bir ekonomiye dönüştürerek, ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumun Birlik içinde sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu amaç etrafında, özellikle kadın, genç ve yaşlılar adına daha fazla istihdam olanaklarının yaratılması ve

³⁰³ European Commission, “Communication From The Commission Europe 2020, A Strategy For Smart, Sustainable and Inclusive Growth”, Brussels, 03.03.2010, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, (22.04.2018), s.3.

de eğitim alanında yatırımların artırılmasının yanında sosyal yardım sisteminde ve işgücü piyasasında reform çalışmaları öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, Birlik içinde sağlanmış olan büyümeyle elde edilen yararların bütün kesimler ve vatandaşlar arasında paylaşılmasına özen gösterilecektir. Kapsayıcı büyüme içerisinde iki husus belirlenmiştir. Bunlar; Yoksulluğa Karşı Avrupa Platformu ile Yeni Beceriler ve İşler İçin Gündem'dir. Bir diğer öncelik, Birlik içerisinde işgücü piyasasındaki arz ve talebin dengelenmesidir. Bu durum coğrafi bir boyut içerir. Çünkü bazı bölgelerde işsizlik oranı yüksekken, bazı bölgelerde işgücü yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden de Avrupa Birliği'nde serbest dolaşım hakkı olmuş olsa da vatandaşlar bundan yeterince yararlanamamaktadır. Örnek vermek gerekirse 2009 yılında Birlik vatandaşlarının %2,4'ünün farklı bir üye devlette ikamet ettiği tespit edilmiştir. Bu yüzden birlik içinde hareketliliğin sağlanması, engellerin kaldırılması önem arz etmektedir. Ayrıca, göçmenlerin de işgücü piyasası ve topluma entegrasyonlarının sağlanması ve kolay hale getirilmesi adına, bir yandan göçmenlerin ihtiyaç duydukları becerileri kazanmaları, diplomalarının tanınması adına önlem alınması diğer yandan da ayrımcılığın önüne geçilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Avrupa Birliği'nde halihazırda 120 milyondan fazla insan yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında yaşamaktadır. Birliğin ekonomik krizle sarsılmasıyla, bu risk altında yaşayan vatandaşların sayısında da bir artış gözlenmiştir. Bu kriz ortamında, düşük ya da geçici maaş veren iş yerlerinde çalışmakta olan göçmenler, gençler ve düşük beceri sahibi çalışanlar işsizlik riski yaşamakta ve toplumdaki farklı kesimlerin de yaşam standardı kötüleşmektedir. Toplam nüfusa oranla değerlendirildiğinde, bu risk altında yaşayan AB vatandaşlarının sayısı olarak yüksek olduğu ülkeler Litvanya, Romanya, Bulgaristan ve Letonya iken, düşük olduğu ülkeler ise Lüksemburg, Danimarka, Hollanda ve İskandinav ülkeleridir. Bunun yanı sıra yine göçmenler en çok risk altında olanların arasında sayılmaktadır. Bu tablo karşısında ise Avrupa Komisyonu, 20 milyon vatandaşı sosyal dışlanma ve yoksulluktan kurtarmayı hedeflemektedir.

Birlik içinde yaşarken Birlik vatandaşı olmayan 30 milyonu aşkın sayıda insan vardır. Bu kişiler Birlik nüfusunun %6,4'ünü oluşturur. Birlik için göç olgusu, yaşlanmakta olan ve ekonomik krizle rekabet gücünü de kaybeden Birlik adına bir çözüm olabilir. Bu yüzden, göçün etkin ve kapsamlı bir politikayla teşvik edilmesi

önemlidir. Bu açıdan da Komisyon'un, üye devletlerin farklı dil, din, kültür ve etnik kökene sahip olan üçüncü ülke vatandaşlarının Avrupa toplumlarına ve ekonomilerine daha aktif şekilde katılmalarını teşvik etmek amacıyla "Entegrasyon Üzerine Yeni Avrupa Gündemi" sunması hedeflenmektedir.

"Yoksulluğa ve Sosyal Dışlanmaya Karşı Avrupa Platformu" girişimi etrafında yapılan çalışmalarda ilerleme kaydedildiği 2020 stratejisine yönelik genel değerlendirmede belirtilmiştir. Göçmenlere yönelik olarak; üçüncü ülke vatandaşlarının entegrasyonuna yönelik olarak Temmuz 2011'de bir tebliğ kabul edilmiştir. Avrupa Komisyonu, üye devletlerdeki farklı dil, din, kültür ve etnik kökene sahip olan kişilerin Avrupa toplumuna ve ekonomisine entegrasyonlarını sağlama çabalarına destek olmaktadır. Yine Romanların topluma dahil edilmesi ve de Birlik vatandaşı olmayanların toplum içinde daha aktif yer almalarına dönük çalışmalar yürütülmektedir. Bu adımlara rağmen iki yıl içerisinde sosyal dışlanma ve yoksulluk riski altında bulunan vatandaşların sayısında %7'lik bir artış kaydedilmiştir³⁰⁴.

2014 yılı itibariyle Yedinci Çerçeve Programı'nın yerine geçmiş olan "Horizon 2020" yani "Ufuk 2020" Programı ise, "Yenilikçilik Birliği" adı altında belirlenmiş olan önceliklere odaklanmıştır. Bu program, Ar-Ge alanında yürütülen Yedinci Çerçeve Programı, Avrupa Teknoloji ve Yenilik Enstitüsü tarafından yürütülmekte olan faaliyetlerle beraber Yenilikçilik ve Rekabet alanında yürütülen Çerçeve Programının yenilikçiliğe yönelik eylemlerini ve Avrupa Ortak Araştırma Merkezleri'nce yürütülen nükleer olmayan araştırmaları bünyesinde barındırmaktadır³⁰⁵. Programda AB, geniş bir öncelik verilen "Toplumsal Sorunlar" başlığında yedi öncelikli bileşen geliştirmiştir:

- Sağlık, demografik değişim ve nüfus
- Gıda güvenliği, sürdürülebilir tarım ve ormancılık, deniz, denizcilik ve iç su araştırmaları ve biyo-ekonomi
- Güvenlik, temiz ve verimli enerji
- Akıllı, temiz ve entegre ulaşım
- İklim değişikliği, çevre, kaynak verimliliği ve ham maddeler

³⁰⁴ Selen Akses, "Avrupa 2020 Stratejisi", İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 269, İstanbul, Nisan, 2014, <http://www.ikv.org.tr/images/files/2020stratejisi.pdf>, (22.04.2018), ss.77, 83, 87, 92.

³⁰⁵ Avrupa Birliği Bakanlığı, "Ufuk 2020", 25.10.2017, <https://www.ab.gov.tr/49614.html>, (22.04.2018).

- Değişen Dünya’da Avrupa-kapsayıcı, yenilikçi ve yansıtıcı toplumlar
- Güvenli Toplumlar-Avrupa vatandaşlarının güvenliğinin ve bağımsızlığının korunması³⁰⁶.

AB araştırma ve inovasyonu, toplumları korumak adına yeni teknolojiler geliştirirken, gizlilik ve temel haklara saygıyı koruduğunu belirtmektedir. Burada hedeflenen bu yedi öncelikli alana belli bir bütçe öngörerek toplumsal sorunlara çözüm önerileri üretmektir.

2.4.15. Stockholm Programı (2010-2014)

Stockholm Programı, 2010-14 döneminde adalet, özgürlük ve güvenlik alanında Avrupa Birliği çalışmaları için bir yol haritası hazırlamaktadır. Tampere ve Lahey programlarının başarılarına dayanarak, gelecekteki zorlukların üstesinden gelmeyi ve vatandaşların çıkarları ve ihtiyaçlarına odaklanan eylemler ile adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarını daha da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Vatandaşların temel hak ve özgürlüklerine saygı duyulan güvenli bir Avrupa sağlamak için Stockholm Programı şu öncelikler üzerine odaklanmaktadır:

- **“Haklar”ın Avrupa’sı**

Avrupa vatandaşlığı soyut bir fikirden somut bir gerçekliğe dönüştürülmelidir. AB vatandaşları, özellikle kişisel verilerin korunması bakımından gizliliklerine saygı duyulduğunu belirterek bu haklarını AB dışında olduğu kadarıyla da kullanabilmelidir. Vatandaşlar ve aile üyeleri tamamen serbest dolaşma hakkını kullanabilmeli, çeşitlilik gözetilmeli ve en savunmasız grupların (çocuklar, azınlıklar, şiddet mağduru vb.) korunması; ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ele alınmalıdır. Şüpheli ve sanık kişilerin hakları ceza yargılamalarında korunmalıdır. AB vatandaşlığı, şeffaf karar verme, belgelere erişim ve iyi yönetim yoluyla, vatandaşların AB demokratik yaşantısına katılımını teşvik ederken, vatandaşların AB dışında konsolosluk koruma hakkını da garanti altına almalıdır.

³⁰⁶ European Commission, “Horizon 2020 in brief”, The EU Framework Programme for Research & Innovation, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_inBrief_EN_FinalBAT.pdf, (22.04.2018), s.11.

- **“Adalet” Avrupa’sı**

Bir Avrupa adalet alanı AB genelinde gerçekleştirilmelidir. Vatandaşlar için adalete erişim, haklarının AB içinde daha iyi uygulanması için kolaylaştırılmalıdır. Aynı zamanda, adli makamlar ile AB içindeki mahkeme kararlarının karşılıklı olarak tanınması arasındaki işbirliği daha da geliştirilmelidir. Bu amaçla, AB ülkeleri, e-Adalet (adalet alanında bilgi ve iletişim teknolojileri) kullanmalı, ceza hukuku ve medeni hukuk standartlarını yaklaştırmak için ortak asgari kurallar benimsemeli ve karşılıklı güven güçlendirilmelidir. AB ayrıca, AB üyesi olmayan ülkelerle etkileşim kurmak için güvenli bir yasal ortam yaratmak için uluslararası hukuk düzeniyle tutarlılık sağlamayı hedeflemelidir.

- **“Koruyan” Avrupa**

Stockholm Programı, vatandaşların korunmasını ve organize suç ve terörle mücadelenin iyileştirilmesi amacıyla AB için bir iç güvenlik stratejisinin geliştirilmesini önermektedir. Dayanışma ruhu içinde stratejinin cezai konulardaki polis ve adli işbirliğinin yanı sıra sınır yönetimi, sivil koruma ve afet yönetimi alanlarındaki işbirliğinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. İç güvenlik stratejisi, AB için açıkça bölünmüş görevlerle aktif, yatay ve kesişen bir yaklaşımdan oluşacaktır. Sınır ötesi suçlarla mücadeleye (insan ticareti, cinsel istismar, siber suç, ekonomik suç, yolsuzluk gibi) odaklanacaktır. Sınır ötesi suçlarla mücadelede iç güvenlik mutlaka dış güvenlikle bağlantılı olmalıdır. Bu nedenle, AB dış güvenlik stratejisi ve AB üyesi olmayan ülkelerle güçlendirilmiş işbirliği hesaba katılmalıdır.

- **“Erişilebilir” Avrupa**

AB, kendi vatandaşlarının güvenliğini sağlamakla birlikte AB üyesi olmayan vatandaşlar için Avrupa’ya yasal erişim sağlamak için entegre sınır yönetimi ve vize politikalarını daha da geliştirmelidir. Yasadışı göç ve sınır ötesi suçlarla mücadele etmek için güçlü sınır kontrolleri gereklidir. Aynı zamanda, uluslararası korumaya muhtaç olanlara ve reşit olmayan kişiler gibi hassas gruplara da erişim sağlanmalıdır. Sonuç olarak FRONTEX’in rolü, mevcut ve gelecekteki zorluklara daha etkin bir şekilde cevap verebilmek için güçlendirilmelidir. İkinci nesil Schengen Bilgi Sistemi (SIS II) ve Vize Bilgi Sistemi (VIS), dış sınır kontrol sisteminin takviye edilmesi için

de gereklidir ve bu nedenle tam olarak faaliyete geçirilmelidir. Ortak vize politikasının geliştirilmesi ve bölgesel konsolosluk işbirliğinin yoğunlaştırılması üzerinde çalışmaya devam edilmelidir.

• “Dayanışma” Avrupa’sı

Göç ve Sığınma ile ilgili Avrupa Pakti’nı temel alan AB, kapsamlı ve esnek bir göç politikası geliştirmelidir. Bu politika, dayanışmaya ve sorumluluğa odaklanmalı ve hem AB ülkelerinin hem de göçmenlerin ihtiyaçları karşılanmalıdır. AB üyesi olmayan ülkelerin beyin göçü en aza indirilirken, AB ülkelerinin işgücü piyasasındaki ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Göçmenlerin haklarını garanti altına alacak entegrasyon politikaları da yerine getirilmelidir. Ayrıca, ortak bir göç politikası, etkili ve sürdürülebilir bir geri dönüş politikası içermelidir; bu arada, yasadışı göçü önleme, kontrol etme ve bunlarla mücadele konusunda çalışmalara devam edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle “Göç için Küresel Yaklaşım”ın daha da geliştirilmesi yoluyla AB dışı ülkelerle diyalog ve ortaklıkları güçlendirme ihtiyacı bulunmaktadır.

Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS)’nin 2012 yılına kadar kurmak için çaba gösterilmelidir. CEAS, AB ülkeleri için ortak bir sığınma prosedürü ve uluslararası koruma sağlananlar için tekdüze bir statü sağlayarak, AB içerisinde bir koruma ve dayanışma alanı yaratmaktadır³⁰⁷. Dublin Sistemi, iltica başvurusunun incelenmesine ilişkin sorumluluğu açıkça belirlediği için CEAS’in oluşturulmasında bir köşe taşı olmaya devam etmektedir³⁰⁸.

• Küreselleşen Dünyada Avrupa

AB politikasının dış boyutu, adalet, özgürlük ve güvenlik alanlarında da dikkate alınmalıdır. Bu, AB’nin bugün karşı karşıya bulunduğu zorlukların çözümünde yardımcı olacak ve aynı zamanda AB üyesi olmayan ülkelerle işbirliği yapma fırsatlarını da güçlendirecektir. Bu alandaki AB eylemi şu ilkelere uymaktadır: AB için tek bir dış ilişkiler politikasının sürdürülmesi, AB dışı ülkeler (aday, komşu

³⁰⁷ Access to European Union Law, “The Stockholm Programme”, Son Güncelleme: 16.03.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0034>, 15.02.2018.

³⁰⁸ Official Journal of The European Union, “The Stockholm Programme-An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens”, 2010/C 115/1, 04.05.2010, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF>, (15.02.2018), s.32.

ve AEA/Schengen Ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu dahil) ile ortak çalışarak, Birleşmiş Milletlerin, Avrupa Konseyi'nin, Özel Uluslararası Hukuk Sözleşmelerinin, Lahey Konferansı'nın onaylanmasının yanı sıra, İkili ve çok taraflı faaliyetler hakkında bilgi alışverişinde bulunmak, Dayanışma, tutarlılık ve tamamlayıcılık ruhunda hareket etmek, Mevcut tüm kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, Adalet ve ev işlerinin dış boyutunda eylemleri izleme ve değerlendirme, Dış ilişkilerde proaktif bir yaklaşım kullanma. Stockholm Programı, Haziran 2010'da kabul edilmiş bir eylem planı ile uygulanmaktadır³⁰⁹.

Stockholm bir bakıma Tampere ve Lahey'in devamı niteliğindedir ve yasadışı göçle mücadelede hız vererek entegrasyonun sağlanmasına yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Bu programda göç konusunda diğer ülkelerle işbirliği içinde evrensel bir yaklaşım belirleme, entegrasyon konusunda daha sıkı politikalar, yasadışı göçle mücadele gibi konular yer almaktadır. Bu programı desteklemeyenler, sınırlarda silahlanmanın artacağından hareketle sığınma hakkının kısıtlanacağı yönünde eleştirilerde bulunmuşlardır.

2.4.16. Dublin III Tüzüğü (26 Haziran 2013)

Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in 26 Haziran 2013 tarih ve 604/2013 sayılı yönergesi ile Dublin II Tüzüğü'nün yerine geçen Dublin III Tüzüğü, bir sığınma başvurusunun incelenmesinden hangi AB ülkesinin sorumlu olduğunun belirlenmesine yönelik kriterleri ortaya koymaktadır. Durumları belirlenene kadar başvuru sahiplerine daha iyi koruma sağlamaktadır. Aynı zamanda, ulusal sığınma ya da kabul sistemlerinde erken sorunları tespit etmek ve diğer sorunlarla başa çıkarak krizler içine girmeden yeni bir sistem yaratmaktadır³¹⁰.

Üye Devletlerin Sorumlu Tutulmasına Yönelik Kriterler Yönetmeliği'nin 3. bölümünde 8.ve15. maddelerde açıkça belirtilmiştir. Buna göre; bu kriterler sırasına göre şu şekildedir:

³⁰⁹ Access to European Union Law, "The Stockholm Programme", Son Güncelleme: 16.03.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0034>, 15.02.2018.

³¹⁰ Access to European Union Law, "EU asylum policy: EU country responsible for examining applications", Son Güncelleme: 03.01.2015, **EUR-LEX**, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:23010503_1, 16.02.2018.

Başvuranın refakatsiz küçük olduğu durumlarda, refakatsiz reşit olmayan kişinin bir aile üyesi veya bir kardeşinin, reşit olmayan kişinin yararına olması kaydıyla yasal olarak bulunduğu üye devlet sorumludur.

Başvuru sahibinin reşit olmadığı durumda, başka bir üye devlette yasal olarak var olan ve bakımını üstlenebileceği bir akrabası olduğu durumda, üye devlet refakatsiz küçük çocuğu ve akrabasını birleştirmek adına sığınma sürecinden sorumludur.

Paragraf 1 ve 2’de belirtilen aile üyeleri, kardeşler veya akrabalar birden fazla üye devlette kaldıklarında, sorumlu üye devlet, refakatsiz küçüklerin menfaati doğrultusunda karar verir. Paragraf 1 ve 2’de belirtilen bir aile üyesi, bir kardeş veya bir akrabanın bulunmaması durumunda, sorumlu üye devlet, refakatsiz küçüklerin uluslararası korumaya ilişkin başvurusunu yaptığı üye devlet, küçüklerin menfaatleri gereği sığınma işlemlerinden sorumludur.

Ailenin kendi ülkesinin hangisi olduğuna bakılmaksızın, bir üye devlette bir uluslararası koruma başvurusu sonucunda ikamet etmesine izin verilen bir aile üyesi olduğunda, ilgili kişilerin yazılı olarak arzularını dile getirmesi şartıyla üye devlet bu başvuruyu incelemekle yükümlüdür.

10. maddeye göre, başvuru sahibinin başka bir üye devlette sığınma başvurusu yapmış ancak henüz bir karara varılmamış bir aile üyesi bulunuyorsa, ilgili kişilerin isteklerini yazılı olarak ifade etmeleri halinde başvuru yapılan üye devlet bu başvuruyu incelemekle yükümlüdür.

11. maddeye göre, birden fazla aile üyesi ve/veya küçük evli olmayan kardeş, aynı üye devlette eş zamanlı olarak ya da sorumlu üye devletin belirlenmesine yönelik prosedürler için yakın tarihlerde farklı üye ülkelere sığınma başvurularını sunuyorsa, sorumlu üye devlet şu hükümler temelinde belirlenir: a) tüm aile üyeleri ve/veya küçük evlenmemiş kardeşlerin uluslararası korunma başvurularını inceleme sorumluluğu, kriterlere göre aile üyelerinden en çok sayıda kişinin bulunduğu üye devlete aittir, b) bu durum olmazsa ailedeki en yaşlı kişinin bulunduğu üye devlet sorumlu olur.

12. maddeye göre, başvuru sahibinin geçerli bir ikamet belgesine sahip olduğu durumlarda, belgeyi düzenleyen üye devlet, uluslararası koruma başvurusunun incelenmesinden sorumlu olacaktır. Başvuru sahibinin geçerli bir vizeye sahip olduğu durumlarda, vize başka bir üye devlet adına düzenlenmedikçe, uluslararası koruma

başvurusunun incelenmesinden vizenin bulunduğu üye devlet sorumlu olacaktır. Başvuru sahibinin birden fazla geçerli ikamet belgesine veya farklı üye devletlerce çıkarılan vizeye sahip olması durumunda, uluslararası koruma başvurusunu inceleme sorumluluğu şu sıraya göre belirlenir: a) en uzun ikamet süreli olma hakkını veren ya da geçerlilik sürelerinin aynı olduğu durumlarda ikamet belgesini veren üye devletler arasında en son geçerlilik süresine sahip ikamet belgesini veren üye devlet; b) aynı türden birden fazla vize olduğunda son vade sonuna sahip olan üye devlet, c) vizelerin kategorileri farklı olursa, en uzun geçerlilik sürelerinin de aynı olduğu durumlarda en son geçerlilik süresine sahip olan vize veren üye devlet.

Başvuru sahibinin, daha önce iki yıldan az süreli bir veya birden fazla ikamet belgesi varsa veya son altı ay içinde süresi bir ya da birden fazla vizesi varsa yani herhangi bir üye ülkeye girmesini mümkün kılan bir veya daha fazla vize bulundurduğu durumlarda paragraf 1, 2 ve 3 uygulanacaktır. Başvuru sahibinin, iki yıldan daha önceki bir zamanda geçerliliği sona ermiş bir veya daha fazla ikamet belgesi varsa ya da altı aydan daha uzun süre dolmuş bir veya daha fazla vizeye sahipse ve ülkeden ayrılmadıysa sorumlu olan devlet uluslararası koruma başvurusunun yapıldığı üye devlet olacaktır.

Vatandaşlık belgesinin veya vizenin sahte varsayılan bir kimlik temelinde veya taklit veya geçersiz belgelere dayanılarak verilmesi halinde bile sorumlu olan üye devletin sorumluluğu ortadan kalkmaz. Bununla birlikte, belge veya vize verildikten sonra belgede sahtekarlık yapıldığını üye devlet ispatlarsa, sorumluluğu ortadan kalkacaktır.

13. maddeye göre de bir üye devletin sınırları başvuru yapan kişi tarafından kara, deniz veya hava yoluyla usulsüzce geçildiğinde, giriş yapılmış olan üye devlet sığınma başvurusunu incelemekle sorumludur. Bu sorumluluk, düzensiz sınır kapısının gerçekleştiği tarihten itibaren 12 ay sonra sona erer. Yine 14. madde gereğince, üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız bir kişi, vizeye ihtiyaç duyulduğu üye devlet topraklarına girerse, üye devlet, uluslararası koruma başvurusunu incelemekle yükümlüdür. Belirtilen ilke, üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız kişinin, uluslararası korumaya ilişkin başvurusunu, vize almak için başka bir üye devlete sunarsa uygulanmaz. Bu durumda, uluslararası koruma başvurusunun incelenmesinden diğer üye devlet sorumlu olacaktır.

15. maddeye göre de sığınma başvurusu şayet üçüncü ülke vatandaşı tarafından bir üye devletin havaalanında yapılırsa, başvuruyu incelemekten sorumlu üye devlet sorumlu olacaktır³¹¹.

Dublin III Tüzüğü, şu durumları yapmak üzere tasarlanmış bir erken uyarı, hazırlık ve kriz yönetimi mekanizması getirerek sistemi daha verimli hale getirir: Ulusal sığınma sistemlerinde arızaları gidermek veya sınırlarında uluslararası korumada çok sayıda başvuru bulunan AB ülkelerine yardım etmek. AB, Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS) oluşturmak için çalışmaktadır. 2011'den beri, CEAS'in çalışmalarını iyileştirmek için çeşitli yeni metinler kabul edilmiştir³¹².

Dublin II ve III düzenlemelerinin artık yeni bir güncellenmesi değil, temelde var olan bir sığınma politikasının nasıl yapılacağına yeniden gözden geçirilmesi daha doğru bir hamle olacaktır. Şu anda, giriş yapılan ilk ülkenin sığınmacı başvurusunun yapılmasından sorumlu tutulması, sorumluluğun sınır ülkelerine orantısız olarak düştüğünü göstermektedir. Bu hem sınır ülkelerine aşırı bir yük getirmekte hem de zorlayıcı bir göç politikasını yansıtmaktadır. Bu yüzden sınırdaki ülkeler sığınmacıları kaydetmeyerek eşitsiz dağılımdan kaçmaya çalışmaktadır ve bu ise, göçmenler açısından hali hazırda sorun teşkil etmektedir.

2.4.17. Acil Eylem Planı (20 Nisan 2015)

Avrupa Birliği Dışişleri ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini başkanlığında gerçekleştirilmiş olan ve Lüksemburg'da düzenlenen Dışişleri ve İçişleri Başkanları'nın ortak toplantısında, Akdeniz'de yaşanan ölümlerin artması nedeniyle 20 Nisan 2015 tarihinde yapılan bu toplantıda 10 maddelik Acil Eylem Planı kabul edilmiştir. Buna göre;

1) Akdeniz'deki Ortak Operasyonları'nın yani Triton ve Poseidon, finansal kaynakları ve varlık sayısı artırılarak güçlendirilecektir. Ayrıca, FRONTEX'in de yetki alanı

³¹¹ Access to European Union Law, "Regulation (EU) No 604/2013 of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining The Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of The Member States by a third-country national or a stateless person", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013R0604>, 16.02.2018.

³¹² Access to European Union Law, "EU asylum policy: EU country responsible for examining applications", Son Güncelleme: 03.01.2015, **EUR-LEX**, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:23010503_1, 16.02.2018.

dahilinde daha fazla müdahale alanına izin vererek operasyon alanları genişletilecektir.

2) İnsan kaçakçılarının kullandıkları gemileri ele geçirmek ve yok etmek için sistematik bir çaba sarfedilecektir. Atalanta operasyonu (Somali’de korsan üslerine yönelik kara operasyonu) ile elde edilen olumlu sonuçlar Akdeniz’deki kaçakçılara karşı benzer operasyonlar için de teşvik etmelidir.

3) EUROPOL, FRONTEX, EASO (Avrupa Sığınma Destek Ofisi) ve EUROJUST (Avrupa Birliği Ajansı) düzenli olarak toplanacak ve fon bulmak, soruşturmalarında yardımcı olmak ve insan kaçakçılarının icra şartları ile ilgili bilgi toplamak için yakın bir şekilde çalışacaktır.

4) EASO, sığınma başvurularının müştereken işlenmesi için İtalya ve Yunanistan’da ekipleri görevlendirecektir.

5) Üye devletler, tüm göçmenlerin parmak izinin alınmasını sağlayacaktır.

6) Acil yerleştirme mekanizması için seçenekler göz önünde bulundurulacaktır.

7) Yeniden yerleştirme konusunda AB geniş bir gönüllü pilot projesi ile korumaya ihtiyacı olan kişilere bir dizi yer sunacaktır.

8) FRONTEX’in koordine ettiği düzensiz göçmenlerin hızlı bir şekilde geri dönüşü için yeni bir iade programı oluşturulacaktır.

9) Libya’yı çevreleyen ülkelerle, Komisyon ve EEAS (Avrupa Dış Eylem Servisi) arasında bir çaba ile angajman artırılacaktır; Nijer’e yönelik girişimler hızlandırılacaktır.

10) Üçüncü ülkelerdeki Göç İrtibat Görevlileri, göç akınları hakkında bilgi toplamak ve AB delegasyonlarının rolünü güçlendirmek için kullanılacaktır³¹³.

Akdeniz’de yaşanan ölümlerin sayısının artmasıyla AB hedef gösterilmeye başlanmıştır. AB dışişleri ve içişleri bakanları 10 maddelik acil eylem planını yayınlamışlardır. Bu planda aynı zamanda insan kaçakçılarının yakalanmasının yanı sıra gemilerinin batırılması gibi çabalar da yer almaktadır. AB gemi batırma yöntemini Atalanta Operasyonu’nda yaklaşık olarak 6 yıldır uygulamaktadır. Yine bunun yanında Triton ve Poseidon operasyonlarının da finansal anlamda olanaklarının artırılması ve operasyon alanlarının genişletilmesi hedeflenmiştir. Diğer bir dikkat

³¹³ European Commission, “Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration”, Luxembourg, 20 Nisan 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm, (25.04.2018).

çeken durum ise yaklaşık bir rakamla 5 bin kadar göçmenin Avrupa ülkelerine dağıtılmasını amaçlayan bir düzenleme getirilmesidir. Ekonomik anlamda göç edenlerin ve risk altında olmayan göçmenlerin geri gönderilmesi hedeflenmiştir. Bu durumun da gönüllülük esasına dayandırılması bir bakıma eleştirilmiştir. Çünkü bunu istemeyen göçmenler yine sorun olarak görülmeye devam edilecektir.

2.4.18. Göçe İlişkin Avrupa Gündemi (13 Mayıs 2015)

Göçmen krizi olarak ele alınan ve Akdeniz sularında yaşanmış olan durumla beraber, AB acil ihtiyaçları göz önüne alarak, göç politikasını da bir kez daha değerlendirmiştir. 20 Nisan tarihli eylem planı bir bakıma acil ihtiyaçlara odaklanmış ve Avrupa Komisyonu, 13 Mayıs 2015'te "A European Agenda on Migration" yani "Göçe İlişkin Avrupa Gündemi" adı ile yeni yaklaşımını sunmuştur³¹⁴.

Bu göç gündeminin ilk kısmı, Akdeniz'de yaşanan insan trajedisine cevap niteliğinde hızlı ve kararlı bir eyleme duyulan ihtiyaca cevap vermektedir. FRONTEX ortak operasyonları Triton ve Poseidon'un bütçesini üç katına çıkartma durumu uygulamaya geçtiğinde FRONTEX, baskı altındaki üye devletlere operasyonel sınır desteğini koordine etme ve denizde göçmenlerin hayatlarını kurtarmaya yardımcı olma konusundaki ikili rolünü yerine getirebilecektir. Savunmasız göçmenleri istismar eden suç şebekeleri hedef alınmalıdır³¹⁵. FRONTEX ve EUROPOL, potansiyel gemileri tanımlamak ve hareketlerini izlemek için takip ederek kaçakçılar tarafından kullanılabilir gemilerin profillerini de geliştirecektir.

Üye devletlerin sığınma sistemleri bugüne kadar görülmemiş baskılarla karşı karşıyadır. Bu durumla başa çıkmak için Komisyon aynı yılın mayıs ayı sonuna kadar bir kitle akını ortaya çıktığında, AB içinde uluslararası korumaya ihtiyacı olanları geçici olarak dağıtmak adına yeniden yerleştirme sistemini sağlamaya yönelik bir tavsiye kararını masaya koyacağını belirtmiştir. Kabul eden üye devlet, başvurunun

³¹⁴ Fatma Yılmaz Elmas, **Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2016, s.270.

³¹⁵ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.3.

incelenen kural ve garantiler doğrultusunda incelenmesinden sorumlu olacaktır³¹⁶. Elbette bu durum, nüfusun büyüklüğü, işsizlik oranı ve geçmiş sığınmacıların ve yeniden yerleştirilen mültecilerin sayısı gibi kriterlerle üye devletleri kapsayacaktır. Gerekirse de bu durumun 2016 yılından sonra bağlayıcı ve zorunlu bir yasama yaklaşımı önerisiyle izleneceği belirtilmiştir.

Göçmen sayısının artmasıyla beraber üye devletlerin karşılaşmış olduğu acil durumla başa çıkmak adına daha fazla çaba gösterilmelidir. Birincisi, Komisyon, Avrupa Sığınma Destek Ofisi (EASO), FRONTEX ve EUROPOL'un, gelen göçmenleri hızlı bir şekilde tespit etmek, kayıt altına almak ve parmak izini tutmak için üye devletlerle birlikte çalışacağı yeni bir "Hotspot" yani "Avrupaya ulaşan göçmenlerin parmak izlerinin ve kayıtlarının alınması" yaklaşımı kuracağı belirtilmiştir. Korumaya ihtiyacı olmayanlar için FRONTEX, düzensiz göçmenlerin geri dönüşünü koordine ederek üye devletlere yardımcı olacaktır. EUROPOL ve EUROJUST, ev sahibi üye devlet'e kaçakçılık ve insan ticareti ağlarını ortadan kaldırmak adına soruşturmalarda yardımcı olacaktır. İkincisi, Komisyon, üye devletlerde göçmenlere belirli bir baskı altında sağlık hizmeti sunma kapasitesini, 60 milyon EURO tutarında ilave bir acil durum fonunu harekete geçirecektir.

Göçü yönetmek için "dört sütun": Akdenizde'ki göç krizi (İtalya ve Yunanistan'a gelen sığınmacılar) acil ihtiyaçları anında gündeme getirmiştir. Aynı zamanda AB göç politikasının yapısal kısıtlamalarını ve elindeki imkânları da ortaya koymuştur. Bu, AB'nin göç politikasında doğru dengeyi sağlama ihtiyacı ile yüzleşmesi ve göçmenlerin tüm AB aktörleri tarafından toplu olarak daha iyi yönetilebileceği konusunda vatandaşlara açık bir mesaj göndermesi için bir fırsattır. AB'ye giriş yolunda hukuki yollar için açık ve iyi uygulanmış bir çerçeve (hem etkili bir sığınma ve vize sistemi), Avrupa sınırlarının güvenliğini artırmaya katkıda bulunacak, aynı zamanda göç akışlarının güvenliğini arttıracaktır³¹⁷.

³¹⁶ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.4.

³¹⁷ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.6.

Üye devletler tarafından yasal olarak kabul edilen göçmenler, isteksizlik ve engelleme ile yüzleşmemelidirler. Yeni topluluklarına entegre edilmeleri için her türlü yardım verilmelidir. Bu, Avrupalıların gurur duyması gereken ve dünya çapındaki ortaklara vereceği değerlerin merkezi olarak görülmelidir. Ancak aynı şekilde AB'nin göçmenlerin kalma kriterlerini karşılamadığı durumlarda sonuçları da çizmesi gerekiyor. Geri dönmek istemeyen sığınmacılar ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu durum AB'de kalan göçmenleri doğru olarak entegre etmeyi zorlaştırmaktadır.

Bu Gündem, adil, sağlam ve gerçekçi bir AB göç politikası için dört eylem seviyesi ortaya koymaktadır. Uygulandığında, AB'ye sığınma talep etme hakkına saygı gösteren, insani mücadeleye cevap veren, ortak bir göç politikası için net bir Avrupa çerçevesi oluşturan bir göç politikası sunacaktır.

Düzensiz göçü teşvik eden unsurların azaltılması: Düzensiz göçün ardında birçok farklı durum vardır. Sığınma sınavında başarısız olanlar, geri dönüş ihtimali ile karşı karşıyadır. Avrupa içinde gizli bir yaşam sürenler, güvencesiz bir varoluşa sahiptir ve kolayca sömürülebilirler. Üçüncü ülkelerde düzensiz ve zorla yerinden edilmenin temel nedenlerini ele almak öncelikli olmalıdır. İç savaş, zulüm, yoksulluk ve iklim değişikliği, doğrudan göçle beslenir, bu nedenle bu tehditlerin önlenmesi ve hafifletilmesi birincil öneme sahiptir³¹⁸. Menşe ve transit ülkelerle ortaklık ve göçmen kaçakçılarını tespit etmek ve onların suç şebekelerinin eylemlerine karşı mücadele etmek önemlidir.

Ayrıca, düzensiz göçü engellemek adına geri dönüş sisteminin-düzensiz göçmenlerin iade edilmesi veya sığınma başvurusu reddedilmesi anlamında bir kılavuz hazırlanması önemlidir. Üçüncü ülkelerin, Avrupa'da düzensiz ikamet eden kendi vatandaşlarını geri alma konusundaki uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek de çözüm önerisi olarak sunulmuştur³¹⁹. FRONTEX'in yasal tabanının güçlendirilmesi

³¹⁸ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.7.

³¹⁹ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.9.

ve değiştirilmesi önemlidir³²⁰. Halihazırda üye devletlerce önemli ölçüde destek sunmaktadır, ancak görev alanı kapsamlı operasyonel yardım sağlama kapasitesini artırmak için güçlendirilmelidir. Şu anda, yalnızca geri dönüş görevlerini koordine edebilir, ancak kendi başına başlatamaz.

Sınır Yönetimi: Sınır güvenliğine yönelik olarak da sahil güvenliklerinin hem hayat kurtarmak hem de deniz sınırlarını güvence altına almak için çok önemli bir rolü vardır. Daha fazla işbirliği ile bunların etkinliği artırılacaktır. AB'nin bugün, sığınma (EURODAC), vize başvuruları (Vize Bilgi Sistemi) yönetimi ve yetkili makamlar tarafından bir uyarının yaratıldığı kişi veya nesneler hakkındaki bilgilerin paylaşımı ile ilgili üç büyük ölçekli BT sistemi (bilgisayar ve iletişim sisteminin bileşimi) bulunmaktadır (Schengen Bilgi Sistemi). Bu sistemlerin tam kullanımı, sınır yönetimine faydalar getirmenin yanı sıra, Avrupa'nın düzensiz göçü azaltma ve düzensiz göçmenleri geri getirme kapasitesini artırmaya da yardımcı olabilir. Sınır geçişlerinin etkinliğini arttırmak, 'iyi niyetli' üçüncü ülke gezginlerinin büyük çoğunluğunun geçişlerini kolaylaştırmak ve aynı zamanda bir kayıt oluşturarak düzensiz göçle mücadeleyi güçlendirmek için "Akıllı Sınırlar" girişimi ile yeni bir aşama ortaya çıkacaktır³²¹.

Güçlü bir ortak sığınma politikası: Mevcut politikada ortaya çıkan zayıflıklardan biri, özellikle sığınma sisteminin parçalanmasının bir sonucu olarak üye devletler arasında karşılıklı güven eksikliği olmuştur. Üye Devletler ve EASO ile birlikte çalışarak Komisyon, üye devletlerce iyi tanımlanmış ve basit göstergeleri sağlamak ve korunmanın güçlendirilmesini sağlamak için kabul koşulları ve sığınma prosedürleri ile ilgili standartların iyileştirilmesi için daha fazla rehberlik edecektir³²².

³²⁰ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.10.

³²¹ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.11.

³²² European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.12.

Üye devletler arasında daha fazla sorumluluk paylaşımı olmasına rağmen, sığınma başvurularını incelemek için sorumlulukların belirlenmesini sağlayan Dublin Sistemi gerektiği gibi çalışmamaktadır. Dublin sistemini uygulamaktan üye devletler sorumludur. Üye devletler, aynı zamanda, göçmenlerin parmak izlerini sınırlarda almakla ilgili kuralları tam olarak uygulamalıdır. Komisyon, parmak izini kolaylaştırmayı sağlayacağını da belirtmiştir. Komisyon ayrıca, EURODAC sistemi aracılığıyla daha fazla biyometrik tanımlayıcıların nasıl kullanılabileceğini de keşfedecektir (dijital fotoğraflarla yüz tanıma tekniklerini kullanmak gibi). Dublin sistemine ilişkin yasal parametrelerinin revize edilmesinin gerekip gerekmediğinin belirlenmesi önemlidir³²³.

Yasal göç konusunda yeni bir politika: Avrupa'nın kendi beceri tabanını oluşturması ve insanları bugünkü işgücü piyasasına dahil edilmeleri için donatması gerektiği belirtilmiştir. AB bir dizi uzun vadeli ekonomik ve demografik zorluklarla da karşı karşıyadır. Nüfusu yaşlanırken, ekonomisi giderek artan derecede yetenek gerektiren işlere bağımlıdır. Ayrıca, göç etmeden AB'nin çalışma çağındaki nüfusu önümüzdeki on yılda 17,5 milyon azalacaktır. Göç, refah sisteminin sürdürülebilirliğini artırmak ve AB ekonomisinin sürdürülebilir büyümesini sağlamak için giderek daha önemli bir yol olacaktır. Gelecek yedi yıl boyunca, Horizon 2020 ve Erasmus+ gibi Avrupa programları yetenekli bireyleri AB'ye çekecektir³²⁴. Bunun yanı sıra nitelikli üçüncü ülke vatandaşları için AB çapında çekici bir plan olmalıdır³²⁵. Mavi Kart Yönetmeliği³²⁶ halihazırda böyle bir plan sunmaktadır ancak ilk iki yılında,

³²³ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.13.

³²⁴ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.14.

³²⁵ European Commission, "Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration", Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.15.

³²⁶ Deniz Dilara Dereli ve Melike Akkaraca Köse, "Avrupa Birliği'nde Yüksek Nitelikli İşgücü İhtiyacı ve Mavi Kart Planının Avrupa Birliği'nin Rekabet Gücüne Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 3, 2015, s.205. *"Mavi Kart Planı, Mavi Kart Yönergesi kapsamında AB üye ülkesince tahsis edildiği hak sahibine ilgili üye ülkede oturma ve

tek bir üye devlet tarafından sadece 16.000 mavi kart çıkartılmıştır. Avrupa İstihdam Servisi ve Avrupa Enformasyon Merkezi (EURES) gibi mevcut web portalları, halihazırda üçüncü ülke vatandaşları için önemli bir rol oynayabilir³²⁷.

Göç gündeminin içerisinde yer alan dört sütun aslında diğer anlaşmalarda da genel olarak söylenmekte olan durumlardır ve uygulama konusunda ilerleme oldukça az olmuştur. Aslında AB’den beklenen durum bu politikalarda merkeze daha çok temel hakları koymalarıdır ancak bu noktada da başarısız olduğu söylenebilir. Şöyle ki 14 Eylül’de olağanüstü olarak toplanmış olan Adalet ve İçişleri Bakanları Konseyi’nde ilk uygulama paketinde uzlaşma sağlanan İtalya ve Yunanistan’daki 32 bin sığınmacının AB ülkelerine yerleştirilmesi ile ilgili planı onaylanmıştır. Ancak söz konusu olan yerleştirme programının Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu, Nisan 2015’ten itibaren AB’ye sığınmış olan göçmenleri kapsamasını istemiş ancak Konsey, 15 Ağustos 2015 tarihinden itibaren programın başlatılmasına yönelik bir karar çıkartmıştır. Bu açıdan AB tarafından, söz konusu tarihten önce AB sınırlarına gelen sığınmacıları dışlayan bir karar alınmıştır. Yine bu kararın, İtalya ve Yunanistan’da kurulacak olan yeni hotspot merkezlerinde tutulmakta olan göçmenler adına tasarlandığı da anlaşılmaktadır³²⁸.

2017 yılında Avrupa Göç Gündemini sağlamada bugüne kadar elde edilenlerin bir ara dönem değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre, yeniden yerleştirme mekanizmasının işlediği ve sonuç verdiği belirtilmiştir. Türkiye ve AB’nin ortak açıklamasına göre, Yunanistan’a istikrarlı bir şekilde az sayıda düzensiz olarak geliş sağlamaya devam etmekte olduğundan ve yaklaşık 10.000 Suriyelinin AB içerisinde yeniden yerleştirilmesine imkan sağlandığı belirtilmiştir. Yine Orta Akdeniz’de de yaz aylarında görülmüş olan düzensiz geçişler ve bunun sonucunda yaşanan ölümler, AB’nin ortak çabaları ve bilhassa İtalya’nın çabalarıyla önemli ölçüde düştüğünden söz edilmiştir. Ayrıca Türkiye-AB ortak açıklamasının somut sonuçlar vermeye ve Doğu Akdeniz rotası boyunca göçmen akışının aktif bir şekilde yönetimi noktasında

çalışma imkanı tanıyan bir uygulamadır. Mavi Kart Yönergesinin en temel hedeflerinden biri AB’nin özellikle bilgi odaklı gelişmiş ekonomiler karşısında rekabet gücünün yükseltilmesidir.”

³²⁷ European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration”, Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018), s.15.

³²⁸ Elmas, ss.280-281.

kilit bir rol oynamaya devam ettiğinin altı çizilmiştir. Genel anlamda açıklama yürürlüğe girdikten sonra gelişlerin %97 oranında azaldığı ve Ege’de de ölümlerin sayısının düştüğü belirlenmiştir. Ancak buna rağmen, geri dönüşlerin iyileştirilmesi için Yunanistan’da sığınma başvurularındaki yığılmanın azaltılması ve de geri göndermenin öncesindeki işlemlerle gözaltı kapasitesi ile ilgili yetersizliklerin giderilmesi adına ekstra çabalara ihtiyaç duyulduğu da belirtilmiştir. Avrupa Sınır ve Sahil Koruma Ajansı’nın kapasitesinden üye ülkeler hala tam olarak yararlanamamaktadır³²⁹. Her ne kadar AB’nin Avrupa değerlerine ve insan haklarına saygıyı savunduğu, hayat kurtardığı ve olumlu gelişmeler yaşandığından söz edilse de henüz tam anlamıyla başarı sağlanmıştır demek oldukça güçtür.

Daha önce gerçekleştirilmiş olan anlaşmalarda kapsamlı bir şekilde göçe yönelik yasal çerçeveler ele alınmış olsa da uygulama noktasında belli başlı sıkıntıların olduğu bilinmekteydi. Dolayısıyla Avrupa Birliği Göç Gündemi’nin eksikliklerin giderilmesi ve uygulama noktasındaki sıkıntıların aşılması adına önemli bir adım olduğu görülmektedir. Elbette göçe yönelik kriz durumlarının da bunda büyük bir etkisi olmuştur. Özellikle İtalya ve Yunanistan’da sığınmacıların tabir-i caizse yığılması bu sorunu iyiden iyiye gözler önüne sermiştir. Göç politikasının değerlendirilmesinde aslında Avrupa Birliği’nin artan nüfusuna, işsizlik oranlarına, sığınmacıların ve göçmenlerin karşılaşmış olduğu toplumsal sıkıntılara, entegrasyona yönelik sorunların aşılp aşılmadığına bakılmalıdır. Böylece daha doğru bir değerlendirme yapılabilecektir. Bu yönden bakıldığında ise henüz politikaların sorunlara çözüm noktasında çok bir yararı olduğu söylenemez ancak yapılması gerekenlerin belirtilmesi açısından önemlidir. Göç gündemi ise özellikle Akdeniz’de yaşanan göç krizine yönelik olarak uzun vadeli bir çözüm önerisi sunması açısından farklılığını göstermektedir.

Toparlamak gerekirse; 1970’li yıllarda yaşanan ekonomik krizle birlikte ekonomide bir durgunluk yaşanmış bunun yanı sıra işsizlik oranlarında da bir artış yaşanmıştır. Aile birleşmelerinin de artmasıyla göç artık durdurulamaz hale gelmiştir. Mal, sermaye ve hizmet dolaşımının da serbest bırakılmasıyla beraber göçmenler artık tehdit oluşturan kişiler olarak düşünölmeye başlamıştır. Bu açıdan da AB, ortak göç

³²⁹ Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, “AB Göç Gündemi: Göç akışını yönetmede sağlanan gelişme sürdürölmeli”, 06.09.2017, https://ec.europa.eu/cyprus/news/20170906_tr, (24.04.2018).

ve sığınma politikalarında daha çok iç güvenliğin sağlanması konusuna eğilmiş ve birçok anlaşma imzalamıştır. Schengen Anlaşması, EUROPOL ve Trevi Grupları da nitekim bu amaç için ortaya çıkan mekanizmalardır ve göç politikalarının da zeminini oluşturur.

İç sınır kontrollerinin kaldırılması ve kişilerin serbest dolaşımı düşüncesi ise ardından güvenlik problemini ortaya çıkartmış ve bu yüzden de dış sınırların korunma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Schengen Anlaşmasıyla birlikte ise bu durum çözüme kavuşmuş ve dış sınırların korunması gerektiği karara bağlanmıştır. İç sınırlardaki kontrolün dış sınırlara aktarılması amaçlanmıştır ancak dış sınırlardan geçiş bile bir sınırlamaya tabi tutulmuştur. Örneğin; geçiş sadece mesai saatleri içinde yapılacaktır. Bu uygulama bir bakıma oldukça katı bir uygulama olarak kendini göstermektedir. Ayrıca belirtmek gerekirse bir Schengen ülkesi, iç güvenliği tehdit eden bir durumda ya da kamu düzenine aykırı olan bir duruma kanaat getirdiği takdirde ilk olarak altı aya kadar sınır kontrollerini devreye tekrar sokabilir. Ancak bu kontrolleri, söz konusu güvenlik sorunu ortadan kalkana kadar sürdürebilir. Örneğin, 2015 yılında Avusturya, İsveç, Danimarka, Almanya ve Norveç gibi ülkeler sınır geçişlerinde sıkı bir kontrol uygulamıştır ve bunun nedeni olarak da yasadışı göçmenlerin dış sınırları tehdit ettiğini göstermiştir. Sabit sınır kontrolleri yalnızca Almanya'nın Avusturya sınırındaki üç otoban girişinde yapılmıştır. AB Dönem Başkanlığı'nı yürütmekte olan Bulgaristan ve benzer şekilde AB Komisyonu, Almanya'nın yanısıra dört AB ülkesini de sınır kontrollerini acilen son vermeye çağırmıştır. Ancak Alman hükümeti bu kontrollere devam etmiştir³³⁰.

Dublin Sözleşmesiyle Schengen'de sözü edilen sığınma başvurusuna yönelik kuralların belirlenmesi durumu ayrıntılı bir şekilde ve daha kapsamlı olarak ele alınmıştır. Sözleşme bir bakıma tüm iltica başvurularının üye ülke tarafından değerlendirilebileceğini belirtmiş ve böylece bir kişinin bütün üye ülkelere iltica başvurusunda bulunmasının önüne geçilmiştir. Maastricht Antlaşmasıyla beraber göç ve iltica konusu AB'nin üçüncü temel sütunun kapsamına alınmış olsa da Amsterdam Antlaşmasıyla birlikte bu üçüncü sütundan alınarak birinci sütuna alınmıştır. Yine Amsterdam Antlaşması'ndan önceki dönemde göçü önlemeye yönelik olarak vize

³³⁰ DW, "Schengen'e rağmen sürekli sınır kontrolleri mi geliyor?", **Deutsche Welle**, 21.03.2018, <http://p.dw.com/p/2ujy0>, 18.04.2018.

uygulamaları, geçici koruma statüsü, ikamet kısıtlamaları gibi caydırıcı sayılabilecek politikaların uygulandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra geri kabul anlaşmaları ve üçüncü ülkelere sorumluluk yüklenmesi de bu göçü durdurmaya yönelik olarak sayılabilir.

Tampere Zirvesi ile AB politikalarının güvenlik yönlü olmasının önüne geçilmiş olsa da 11 Eylül 2001 tarihindeki Amerika'nın ikiz kulelerine yönelik terör saldırıları bir bakıma AB'nin göç politikalarını tekrar güvenlik eksenine çevirmiştir. Bazı eleştirilere göre, AB'nin göç sorunu noktasında korumacı önlemleri artırması ve güvenlik boyutuyla ilgilenmesi beraberinde daha büyük ölçüde kayıtdışı göçmen potansiyelini ortaya çıkarmaktadır. AB ülkeleri, bu sorunu çözmek adına genel anlamda yalnızca sınır güvenliği ve de sınır kontrollerini artırma şeklinde tedbirler almakta, sorunun çözümü olarak kendi değerlerini de gösteren insan hakları, hukuk üstünlüğü ve hukuk devleti gibi ilkelerle üye devletlerin ulusal çıkarları arasında kalmaktadır.

2011 yılında gerçekleşen “Arap Baharı”nın ardından göç konusu Avrupa Birliği'nin gündeminde kalmaya devam etmiştir. Tunus ve Libya'da patlak veren ayaklanmalar ile beraber binlerce göçmen Akdeniz'i geçerek Avrupa ülkelerine gelmişlerdir. Bu göçün bir kriz haline dönüşmesiyle birlikte 2015 yılında “Avrupa Göç Gündemi” gerçekleştirilmiştir.

Bunun yanı sıra yine son dönemde Suriye'de yaşanan savaştan dolayı da göç edenlerin sayısında bir artış yaşanmıştır. Avrupa Birliği'nin tutumu oldukça önemlidir. Avrupa ülkelerinin bazılarında bu göç politikalarının da eleştirildiği görülmektedir. Yakın tarihten örnek vermek gerekirse İngiltere Avrupa Birliği'nden ayrılma kararı vermiştir ve bunda da Avrupa Birliği'nin göç politikalarının etkisi olduğu açıktır. Tüm bu gelişmelerle beraber mültecilerin genellikle ilk giriş yaptıkları İtalya ve Yunanistan'da kalmasıyla bu ülkelerin sorununa çözüm bulmak amacıyla AB Komisyonu bir kota sistemini düşünmüştür. Bu çerçevede sığınmacıların AB ülkelerine yeniden yerleştirilmesi gündeme gelmiştir ancak sığınmacı sayısının ciddi şekilde artmasıyla bu yeniden yerleştirme konusunda da AB ülkeleri arasında tartışmalar yaşanmıştır.

Her bir üye devletin kendi göçmen yasası bulunmaktadır ve AB üye devletlere ulusal olarak inisiyatif verilmiştir. AB üyesi ülkelerdeki aşırı sağ partiler ise bu AB göç

politikalarında gördükleri açıklıktan yararlanarak bu politikaları eleştirmişlerdir. Göçmenleri bir tehdit unsuru olarak görmüş ve ülke içindeki birçok sorunun da sebebi olarak onları göstermişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOLLANDA’DA YÜKSELEN AŞIRI SAĞ’IN GÖÇ POLİTİKALARINA ETKİLERİ

3.1. HOLLANDA SİYASİ YAPISI OLARAK: SÜTUNLAŞMA SİSTEMİ

İkinci Dünya Savaşı’ndan önce ve 1950’lerde, “sütunlaşma”, dinin ve ideolojinin merkezi toplumsal belirleyiciler arasında yer aldığı ve halkın buna göre örgütlendiği bir toplum üretmiştir. Dine ya da bir yaşam felsefesine dayanan toplumsal gruplar, “sütunlar” olarak görev yapmış ve toplumsal hayatın her yönünü beşikten mezara kadar şekillendirerek az ya da çok kapalı topluluklar oluşturmuştur. Sütunlar arasında, siyasi liderlerin yakın istişarelerde bulundukları ve kendi çıkarlarını koruyan sütunlar hariç, neredeyse hiçbir etkileşim yoktur³³¹.

Hollandalı toplumun 19. yüzyılın son çeyreğinden bu yana kutuplaştırıldığı ve bu toplumsal düzenlemenin 1970’lerden beri hızla gerilediği bilinmektedir. Sütunlaşma, toplumu farklı ve birbiriyle uyuşmayan ahlaki ve/veya dini doktrinlere (dünya görüşleri, ideolojilere) göre bölümlere ayırmayı ifade etmektedir. Burada nüfus, manevi ve/veya dini görüşleri temel alınarak farklı sosyal kesimlere bölünmektedir. Bununla beraber, ahlaki ve/veya dini doktrinler, bir toplumun kutuplaşması adına yeterli değildir. Aynı zamanda her sütunda ideolojiye göre (örneğin bir siyasi parti, gençlik hareketi) ya da toplumsal işlevlere göre (örneğin hastaneler, spor kulüpleri, sigorta şirketleri ve hayvanları koruma dernekleri gibi) kurum ve kuruluşlar yer almaktadır. Yani her sütunun kendi hastanesi, kendi okulu bulunuyordu. Bu sütunlaştırılmış kurum ve kuruluşların birçoğu devlet tarafından finanse edilmiştir (okullar, üniversiteler, hastaneler) veya devlet tarafından kısmen finanse edilmiştir (yayın şirketleri, konut şirketleri)³³².

19. Yüzyılın ikinci yarısında geliştirilmiş olan sütunlaşma sistemi, 1870-1920 dönemleri arasında sistemleştirilmiş ve o zamandan beri sütunlar, Hollanda toplumunun karakteristik bir özelliği olarak kabul edilmiştir. Sosyolojik olarak,

³³¹ Jan Rath, Rinus Penninx, Kees Groenendijk ve Astrid Meyer, “The Politics of Recognizing Religious Diversity in Europe. Social Reactions to The Institutionalization of Islam in The Netherlands, Belgium and Great Britain”, **Netherlands Journal of Social Sciences**, Cilt:35, 1999, s.57.

³³² Ben Spiecker ve Jan Steutel. “Multiculturalism, pillarization and liberal civic education in the Netherlands”, **International Journal of Educational Research** 35, 2001, ss.294-295.

sütunlaştırma, örgütlerin ve faaliyetlerin her biri farklı bir dini ve felsefi geleneğe sahip üç, bazen dört ana sisteme bölünmesinden oluşmuştur. Her bir bölgede farklılıkları korumak adına ayrı örgütler kurulmuştur çünkü her grup biraz farklı öğreti, ilke ve yaşam tarzlarına sahiptir. Sütunlar, kendi örgütlerini kamusal yaşamın her alanında zaten kurmuş olan dini gruplar (Protestanlar ve Katolikler) tarafından yönlendirilmiş ve dini olmayan ve nispeten daha laik olan siyasal hareketler ise (liberaller ve sosyalistler) kendilerini benzer şekilde örgütlemenin yollarını aramışlardır³³³. Toplum böylece dört temel sütuna ayrılmıştır: Protestanlar, Katolikler, Liberaller ve Sosyalistler.

Sütunlaşma, ahlaki-dini doktrinleri olan sosyal grupların, kendi güçlü organize olmuş dünyalarını yaratmalarını sağlamıştır, aynı zamanda sütunlar arasında barışçıl bir işbirliği sağlanmıştır. 1900'lü yıllardan 1970'lere kadar farklı bir coğrafi temeli olmayan farklı sütunlar "konsorsiyum demokrasisi" ile uyumlu bir şekilde birlikte yaşamışlardır. Böyle bir demokrasi karakteristiğinin nedeni sütunların önderleri arasında siyasi işbirliğinin sağlanmış olması ve kutuplaşmış kitlelerin siyasal anlamda pasif olması ve sadakatli tutumlarıdır. Yani sütunlarda yaşayan kişiler bulundukları sütunlara sorgusuz ve sualsiz bağlanmaktadır. Aynı zamanda siyasi seçkinler de siyasi alanda bir takım fikir birliği geliştirmiş ve sürdürmüşlerdir. Devlet sübvansiyonları orantılılık ilkesine göre sütunlardan tahsis edilmiştir. Bu yolla, ideolojik temelli özel kurumları içeren sütunlarla eğitim ile ilgili, sosyal, kültürel ve hatta ekonomik amaçlar için kamu kaynakları dağıtılmış ve bu 20. yüzyıl boyunca Hollanda refah devletinin belirgin bir özelliğine dönüşmüştür. 1970'lerden sonra bu sütunların toplumsal düzenlemesi hızlı bir şekilde aşınmıştır. Tarihçiler ve siyaset bilimcileri, sütunlaşma sürecinin, başta Calvinist olmak üzere Roma'daki Katolik olan toplumların özgürleşmesinin kutuplaşmayı kaldırma sürecini hızlandırdığını savunmuşlardır. Sütunlaşma sürecinin zirveye ulaştığı zamanda Hollanda, göçmen bir ülke haline gelmiştir. İlk kez 1960'lı yılların başında yabancı emekçilerin uğraşlarından sonra Hollanda çok uluslu bir devlet haline gelmiştir³³⁴. Sütunlaşma ile toplum sınıflara ayrılırken göçmen akını ile birlikte bu sütunlaşma sisteminin geride

³³³ Edip Asaf Bekaroğlu, **The Dutch, The Un-Dutch, And The Semi-Dutch: The Politics of Multiculturalism and Muslim Minorities In The Netherlands**, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 2010, ss.91-93.

³³⁴ Spiecker and Jan Steutel, ss.295-296.

kaldığı düşünülse de ileride de görülecek olduğu üzere göçmenlerin gelmesiyle birlikte beşinci bir sütun mu doğuyor tartışmaları yaşanmıştır.

3.2. HOLLANDA’NIN GÖÇ POLİTİKASI

Hollanda Krallığı dört ülkeden oluşmaktadır: Hollanda, Aruba, Curaçao ve Sint Maarten. Bunlardan üç tanesi yani Aruba, Curaçao ve Sint Maarten Karayipler’de yer almaktadır. Bu üç ülke bağımsız bir statüye sahiptir ancak uygulamada Krallığın işlerinin büyük bir çoğunluğu Hollanda tarafından yürütülmektedir. Hollanda bu üç ülkenin dış politika ve savunmasını yürütmektedir. Hollanda’nın Karayipler’de üç özel belediyesi vardır: Bonaire, Sint Eustatius ve Saba³³⁵. Hollanda’daki siyasal sistem ise Kral’ın yetkilerinin 1848 yılında kısıtlanması ile anayasal monarşi olmuştur ve yasama organının yanında Kral bulunur. Kral, Bakanlar Kurulu’nda yer almaz ve Parlamento’ya karşı da sorumlu değildir. Parlamento ise, Temsilciler Meclisi ve Senato olarak ikiye ayrılır ve Temsilciler Meclisi 4 yıllığına seçilmiş olan 150 üyeden, Senato da 4 yıllığına seçilmiş olan 75 üyeden oluşmaktadır. Seçim sistemine de kısaca değinilirse, nisbi temsil sistemi olduğu ve aynı zamanda milletvekillerinin de seçim sürecindeki etkisinin pek olmadığı görülür. Bu yüzden de milletvekilleri daha çok lidere bağlıdır, halktan da uzaktır. 150 koltuktan 76’sını kazanan parti mutlak çoğunluğu elde eder ve hükümeti kurar. Ancak seçim sisteminden kaynaklı olarak Hollanda’da bir partinin mutlak çoğunluğu sağlaması çok zordur ve bu açıdan da yönetim sisteminin koalisyonlar üzerine kurulu olduğu görülmektedir ve nitekim İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra da sürekli koalisyon hükümetleri ile ülke yönetilmiştir. Bu açıdan da Hollanda’ya bir “uzlaşma ülkesi” denilmektedir³³⁶.

Günümüzde bu ülke, yaklaşık olarak 17,1 milyon nüfusa sahiptir ve km² başına yaklaşık 491 kişi düşmektedir³³⁷. 1971 yılında nüfusun sadece %1,6’sı bazı etnik azınlık grubunun bir üyesiydi, 1997 yılında ise bu oran %9,4 olmuştur. En büyük etnik

³³⁵ PreDemos-House for Democracy and the Rule of Law, “Politics in the Netherlands”, <https://www.prodemos.nl/english/wp-content/uploads/sites/2/2016/04/Politics-in-the-Netherlands-2013.pdf>, The Hague, 2013, (25.04.2018), s.16.

³³⁶ Enes Bayraklı ve Oğuz Güngörmez, “Hollanda Parlamento Seçimleri ve Aşırı Sağın Yükselişi”, **SETA Analiz**, Sayı:194, Mart, 2017, <https://www.setav.org/hollanda-parlamento-secimleri-ve-asiri-sagin-yukselisi/>, s.10.

³³⁷ Centraal Bureau voor de Statistiek, “Trends in the Netherlands, 2017”, **CBS**, <https://www.cbs.nl/en-gb/publication/2017/26/trends-in-the-netherlands-2017>, 04.04.2018.

gruplar Surinam, Fas, Türk, Molluccan ve Çin topluluklarıdır ancak son zamanlarda (siyasi) mülteciler, özellikle Ortadoğu ve Afrika'daki ülkelerdeki saldırılardan kaynaklı olarak büyük ölçüde artmıştır. Gelen insanların bu geniş kitlelere ulaşması, Hollanda'da çok hızlı ve geniş kapsamlı demografik değişiklikler yaratmıştır³³⁸.

Hollanda'nın çok kutuplu bir toplumdan çok etnikli bir topluma evrilmesi, belki de kavramsal bazı ayrımların açıklanması ile daha derinden anlaşılabilir. İlk ayrım geniş ve dar anlamda çokkültürlü bir toplum arasında yapılabilir. Terim, eski anlamıyla kullanılırsa, basitçe kültürel çeşitlilik veya çoğulculuk ile karakterize edilen bir topluluğa atıfta bulunur. Çokkültürlü bir toplum, belirli bir tarihte kök salmış ve alışkanlıklar, gelenekler, ahlak ve dini inançlar, sosyal sistemler ve sanat biçimleri ile kendini ifade eden nispeten geniş grupları veya toplulukları kapsar. Bununla beraber, son zamanlarda Hollanda'da ve başka yerlerde “çokkültürlü” terimi çok daha kısıtlı, dar bir anlamda kullanılmaktadır. Bu bağlamda, bu terim, çok etnikli bir toplumu, yani bireysel ve ailevi göçün sonucunda farklı azınlık gruplarını kapsayan ve dil ve ulusal kökenle ilgili kültürel ayrımlarla ayrılan bir toplumu ifade etmektedir.

Terim geniş anlamda kullanılıyorsa, Hollanda'nın çokkültürlü bir toplum olduğu söylenebilir. Özellikle sütunlaşma döneminde, Hollanda toplumu, ağırlıklı olarak ahlak ve/veya dini öğretilerle düzenlenen davranışlarda ifade edilen, farklı yaşam biçimlerine sahip büyük gruplara ayrılmıştır. Ancak son zamanlarda kutuplaşmalardan, çok etnikli bir topluma doğru gelişme, geniş anlamda belirli bir çokkültürlü toplumdan dar anlamda çok kültürlü bir topluma bir gelişme olarak görülebilir. Her devlet bir sözde ulus devlet değildir. Bir ulus-devletin tipik özelliği, nüfusunun büyük çoğunluğunun ortak bir kültürü paylaşmasıdır; buna bir ulusal kültür de denebilir. Sütunlaştırma döneminde Hollanda açıkça bir ulus-devlettir³³⁹.

Jan Lucassen ve Rinus Penninx'e göre, Hollanda'daki göç ve göç dalgaları, dört asırdan fazla varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar bu “yeni gelenler” hakkında söylemler ve politikalar değişse de zorluklar aynı kalmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, Hollanda tarihinde göç üç kategoride incelenebilir: Siyasi sebeplerden dolayı, ekonomik faktörlerin bir sonucu olarak ya da sığınmacı olarak göç edenler.

³³⁸ Spiecker and Jan Steutel, s.296.

³³⁹ Spiecker and Jan Steutel, s.296.

İlk olarak Hollanda’da, sömürge bölgelerindeki bağımsızlık hareketleri sonucunda siyasi göçte bir artış olmuştur. Göçmenlerin ilk önemli grubu Endonezya’daki Hollanda kolonisidir. 1945-1965 yılları arasında, yaklaşık olarak 300.000 göçmenin Hollanda’ya yerleşmek için Endonezya’dan geldiği tahmin edilmiştir. Japonya’nın 1942-1945 yılları arasında Endonezya’yı işgali üzerine, yaklaşık 120.000 Hollandalı vatandaş, siyasi istikrarsızlık ve zulümden dolayı kitlesel olarak Hollanda’ya kaçmıştır. Buna ek olarak yine Endonezya’daki siyasi istikrarsızlıktan kaynaklı olarak Moluccan grubu da 1940’ların sonunda göç etmiştir³⁴⁰. Başlangıçta Moluccanlar, Hollanda’daki kamplarda bulunmuşlar ve Hollanda toplumundan tamamen izole edilmişlerdir. 1950’li yıllardan başlayarak, Moluccan topluluğundan yaklaşık 32 bin kişinin istihdamı gerçekleştirilmiş ve giderek artan şekilde iş olanakları sağlanmıştır. Entegrasyona yönelik bu girişimlere rağmen, ikinci nesil Moluccan göçmenlerden oluşan bir Moluccan terörist grubu, 1975-78 yılları arasında Hollanda topraklarına yönelik bir dizi saldırıda bulunmuştur. 1977 yılında, bir okulun işgal edilmesi ve bir Hollanda tren saldırısı sonrasında hükümet şiddetli bir tepki göstermiş ve bu saldırılardan sonra Moluccan terörizmi sona ermiştir. İkinci bir grup sömürge göçmen olan Surinamlılar ise, 1975 yılında 40.000 kişi olarak Hollanda’nın sınırını geçmiş ve Hollanda’nın nüfusu 100.000’in üzerine çıkmıştır.

Hollanda’ya göçün ikinci önemli nedeni ise, 1960’larda tanıtılan hükümet tarafından da desteklenen misafir-işçi programları ve daha sonra modern kalıcı ekonomik göçle gösterilen ekonomik teşvikin bir sonucudur. İlk olarak işçiler İspanya ve İtalya’dan alınmıştır ancak 1960’lı yılların ortalarında Türkiye, Fas ve Tunus’tan daha büyük sayıda işçi alınmıştır. Batı Avrupa’daki diğer birçok ülke gibi, Hollanda hükümeti de bu “misafir” işçilerin yalnızca kısa vadede Hollanda’da ikamet edeceğine inanmaktaydı. Hollanda, 1973 petrol krizini takiben misafir işçi programını sona erdirmiş ve bu da kitlesel ekonomik yeniden yapılanma ve yabancı emek ihtiyacının azalmasına neden olmuştur. Ancak misafir işçilerin kalmaya kararlı olduğunu fark eden Hollanda, 1960’lı yıllarda istihdam olanakları düştüğünde İtalyan ve İspanyolların çoğunu geri göndermiş ancak Türk ve Faslılar için aynı durum söz

³⁴⁰ Jessica L. Hawkinson, “Searching for a Place to Call Home: The Challenges Facing Europe’s Cosmopolitan Citizens”, **Macalester International**, Cilt: 20, 2008, <http://digitalcommons.macalester.edu/macintl>, (28.02.2018), s.67.

konusu olmamış, onlar ailelerini de alıp gelmişlerdir ve böylece göçmenlerin sayısı 1990’larda artış göstermiştir.

Hollanda’ya yönelik geniş çaplı sığınma başvuruları ise, resmi konuk-işçi programlarının sona ermesinin ardından 1974 yılında başlamıştır. Ancak 1994 yılında 52.000’i aşarak rekor seviyelere ulaşmış, 1994 yılından sonra da azalmıştır³⁴¹. Hollanda’daki göçün nedenlerinden sonra göçün dönemler halinde incelenmesi faydalı olacaktır.

3.2.1. 1950-1970 Dönemi: “Göç Ülkesi Değiliz”

Göçmenler her dönemde farklı tanımlanmışlardır: Ulusal köken (1970’lere kadar), etnik ya da kültürel azınlıklar (1980’ler) ve ‘allokton’ ya da tamamen ‘yeni vatandaşlar’ (1990’lardan beri)³⁴². Literatürde genel olarak dört bölüm vardır: 1970’li yıllara kadar bir göçmen ülke olmanın inkârı, 1980’lerde Azınlıklar Politikası yaklaşımı, 1990’larda Entegrasyon Politikası ve 2000’lerin başlangıcından sonra daha asimilasyona yönelik politikalar³⁴³. Son dönemlerde ise çokkültürcülük politikalarının terk edilmesi söz konusu olmuştur.

Hollanda göçmen entegrasyon politikalarının tarihinin yeniden yapılandırılması, göçmen entegrasyonu konusunda en az dört politika paradigmasını ortaya koymaktadır. Büyük göçmen gruplar 1950’lerden beri Hollanda’ya yerleşmiş olsalar da Hollanda hükümeti, göçmen entegrasyonu için 1970’li yıllara kadar bir politika geliştirme konusunda isteksiz kalmıştır³⁴⁴.

1950’li yılların başında, çoğunlukla sınırlı sayıda iyi seçilmiş sosyal politika önlemleri kullanılmış; bu önlemler, Endonezya’dan sözde “geri gönderilenler” olarak adlandırılanların Hollandalı topluma özendirilmesi için uygulanmıştır³⁴⁵. Göçmenlerin

³⁴¹ Hawkinson, 2008, ss.68-69.

³⁴² Jan Willem Duyvendak ve Peter W.A. Scholten, “Questioning the Dutch multicultural model of immigrant integration”, <https://www.researchgate.net/publication/242710528>, Paris, Ekim, 2008, (28.03.2018), s.11.

³⁴³ Peter Scholten ve Ronald Holzacker, “Bonding, bridging and ethnic minorities in the Netherlands: changing discourses in a changing nation”, **Nations and Nationalism**, Cilt:15, Sayı:1, 14 Ocak 2009, s.87.

³⁴⁴ Duyvendak ve Scholten, ss.6-7.

³⁴⁵ Han Entzinger, “Changing the rules while the game is on; From multiculturalism to assimilation in the Netherlands”, **Migration, Citizenship, Ethnos: Incorporation Regimes in Germany, Western Europe and North America**, Ed. Y. Michal Bodemann and Gökçe Yurdakul, Chapter 6, (121-144), <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.456.7827&rep=rep1&type=pdf>, s.3.

varlığı bu dönemde hep geçici kabul edilmiştir. Bu geçici gruplara yönelik politika yöntemi çoğunlukla adhoc'tu. Binevi geçici görülen gruplara geçici çözüm önerileri sunulmak istenmiştir. Ekonomik alana katılımı ve kimliğin toplumsal kültür alanına taşınmasını amaçlıyordu. Örneğin göçmenlerin göçünü kolaylaştırmak adına Göçmen Dil ve Kültür Eğitimi için özel önlemler alınmıştır³⁴⁶.

1970'lerde ağırlıklı olarak konuk çalışanlar, sığınmacılar, Surinam ve Hollanda Antilleri'nden gelen göçmenler gibi bazı savunmasız grupların ihtiyaçlarını karşılamak için bir refah politikası geliştirilmiştir. Bu politika dahilinde, Moluccan gibi grupların her biri için ayrı olarak refah hizmetleri sağlamak üzere birçok özel kurum kurulmuş ve sübvansé edilmiştir. Aile birleşmelerinin artması, belirli kentsel alanlarda konuk işçilerin ve ailelerinin yoğunlaşmasıyla birlikte harekete geçilmeye başlanmıştır. Çoğu zaman belediyeler kendi inisiyatiflerini kullanarak konut, eğitim, sağlık hizmetleri ve refah alanlarını ele geçirmiş ve ulusal makamları bu önlemleri tanımaya ve finanse etmeye zorlamıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri, göçmen konuk işçilerinin çocuklarının topluma yeniden entegrasyonunu hedefleyen Ana Dil ve Kültür Programı (1974)'dir³⁴⁷. Bu kez entegrasyonlarını teşvik etmek için hiçbir çaba harcanmamış aksine, göç edenler kendi kültürel kimliğini korumaya teşvik edilmiştir³⁴⁸. İşe alım durduktan ve 1970'lerin sonlarında yaşanan ekonomik krizden sonra birçok konuk işçi ülkelerine geri dönmemiştir. Nitekim, göçmen topluluklar, özellikle Kuzey Afrika ve Türkiye'den gelen insanlar, aile ve sığınma göçüyle önemli derecede büyümüştür³⁴⁹.

Bu dönemde göçmenlerin geçici göçmen statüsünde görüldüğü ve bu yüzden geri gidecekleri düşünülmüş ve pek önemsenmemiştir. Ancak göçmenlerin yerleşmeye başlamasıyla bu kanı değişmiştir.

³⁴⁶ Duyvendak ve Scholten, ss.6-7.

³⁴⁷ M.D.M. Bruquetas Callejo, B. Garces Mascarenas, Rinus Penninx ve Peter Scholten, "Policymaking related to immigration and integration. The Dutch Case", **IMISCOE Working Paper: Country Report**, Sayı:15, Institute for Migration and Ethnic Studies, Amsterdam, 2007, <https://www.researchgate.net/publication/241883861>, (05.03.2018), s.13.

³⁴⁸ Entzinger, s.3.

³⁴⁹ Callejo ve diğerleri, s.13.

3.2.2. 1980’li Yıllar: Çokkültürcülük Politikası

1970’lerin sonunda ve 1980’lerin başında Hollanda’da farklı çokkültürlülük özelliklerine sahip bir Etnik Azınlıklar Politikası geliştirilmiştir. Göçmenler Hollanda’da geçici misafirler yerine ‘azınlıklar’ olarak nitelendirilmiş ve özel bir tarihsel sorumluluk hissedilen azınlıklara odaklanmaya karar verilmiştir. Azınlıklar Politikasının arkasında yatan temel neden, göçmenlerin sosyo-kültürel konumunun iyileştirilmesidir. Politika hedefi, ayrımcılıkla mücadele etmek, sosyal ve ekonomik yoksunluk ile mücadele etmek ve sosyo-kültüre dayalı kurtuluşu desteklemektir. Hollanda bu noktada, kendisini bir göçmen ülke olarak görmese de hayal edilen ulusal topluluğu çok kültürlü bir toplum olarak yeniden tanımlamıştır³⁵⁰.

1978 yılında hükümete etnik ve kültürel azınlıklar konusunda danışmanlık yapması adına ve Hollanda toplumunda azınlıkların konumuyla ilgili eşgüdümlü araştırmalar yapılması adına “Azınlıklar Araştırması Üzerine Danışma Komitesi” kısaca ACOM kurulmuştur. ACOM’dan gelen araştırmalara dayanan ve “Hükümet Politikaları Bilimsel Konseyi” (1979) veya WRR, 1979 yılında “kendi kimliklerini koruma ile entegrasyon” politik sloganını başlatmıştır. Konsey etnik azınlıklar ve çoğunluk kültürleri için daha dinamik bir perspektif benimsenmesi gerektiğini savunmuştur. Tıpkı azınlıklar gibi çoğunluğun da birbirlerinin tutumlarına saygı göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Statik, homojen varlıklar olarak algılanmak yerine, azınlıkların kültürel kimlikleri artık “açık çok uluslu bir toplum” bağlamında daha dinamik ve heterojen olarak ele alınmıştır. Göçmenlerin geçici statüde olmadığı kabul edilerek göç ülkesi olmayı reddetme dönemine son verilmiştir³⁵¹.

Azınlıklar Politikası’nın amacı, bireyler ve gruplar olarak Hollanda’da yaşayan azınlıkların eşit bir yere sahip olabildikleri ve sosyo-ekonomik kalkınmada tam fırsatları olan bir toplumu kurmak adına ayrımcılığa karşı mücadele etmektir. Göç ve azınlıkların ulusal kimliğe etkisini belirtmek, çoğunlukla ayrımcılık, ırkçılık ve hatta faşizm suçlamalarına yol açmıştır³⁵². Azınlıklar Politikasının temel gerekçesi ise, düşük bir sosyo-ekonomik statüyü etnik ve/veya kültürel açıdan farklı olarak algılayan Hollanda toplumundaki belirli grupların toplumda kalıcı marjinal grup olma riski

³⁵⁰ Duyvendak ve Scholten, s.7.

³⁵¹ Scholten ve Holzacker, s.89.

³⁵² Scholten ve Holzacker, ss.90-91.

taşımasıydı. Böylece, düşük statüdeki göçmen gruplar, bu politikanın hedef grupları haline gelmiştir. Yeni politikanın temel ilkeleri üç noktada özetlenebilir: 1) Siyasi-ekonomik alanda etnik azınlıkların eşitliliğini sağlamayı amaçlayan politika; siyasi alana dahil edilme ve katılım, anayasal koşullar çerçevesinde kültür ve din alanındaki eşitlik. 2) Politika, farklı spesifik grupları hedef almıştır: misafir işçiler, Moluccanlar, Surinam ve Antiller, mülteciler, çingeneler ve kadınlar gibi. 3) Politika, ilgili tüm alan ve bakanlıkları kapsamalıdır.

Sonuç olarak, Azınlık politikasının koordinasyonu için bir bölüm oluşturulmuştur. Koordinasyon birimini İçişleri Bakanlığına yerleştirmenin ardında yatan düşünce, bunun yeni vatandaşlar için bir politika olması ve dolayısıyla şehirlerden ve illerden sorumlu Bakanlığın görevlendirilmesi gerektiği idi. Göç politikası, sektöre özel olmayan bir sorumluluk olarak tanımlanmıştır. Sosyo-ekonomik eşitlik ve kültürel ve dini eşitliği teşvik ederek etnik azınlık oluşumunu önlemek amaçlanmıştır. Böylece, politika dahil olmak üzere toplumun her alanına katılımları cesaretlendirilecektir. Hem bireysel hem de grup kimliği geliştirilmesinin, azınlığın topluluk içinde benimsenmesini teşvik edeceği ve daha geniş bir toplumda da entegrasyonu üzerinde olumlu bir etkisi olacağı yönünde önemli bir varsayım vardı. Bu politika sonucunda, yasal-siyasi alanda, Hollanda'nın bütün yasaları, milliyet, ırk ve din temelinde ayrımcı unsurlar için incelenmiş ve pek çok değişiklik yapılmıştır. Ayrımcılığa karşı yasama güçlendirilmiş ve ayrımcılığa dayalı raporlama ve danışma için bir yapı oluşturulmuştur. 1986 yılında, Hollanda Vatandaşlık Kanunu değiştirilmiş ve böylece yabancı göçmenlerin ve çocuklarının Hollanda vatandaşı olması kolaylaşmıştır³⁵³.

Sosyo-ekonomik alanda da üç konu vardır: İşgücü piyasası/işsizlik, eğitim ve konut. 1986-1993 döneminde, yüksek işsizlik oranlarıyla mücadele için çeşitli girişimler yapılmıştır. Bu dönemde işverenler adına olumlu olan bir eylem planı hazırlanmıştır. Buna göre göçmen kökenli olanların devlet çalışanı olmasının önü açılmıştır. Ancak işgücü piyasasına yönelik politika, güçlü araçların eksikliğinden dolayı zayıf ve etkisiz olmuştur. Eğitim alanındaki önlemler ise başta Azınlıklar Politikası'nın önemli bir parçası olmuştur. Aslında, Azınlıklar Politikasının spesifik mali kaynaklarının çoğu, ağırlıklı olarak düzenli eğitim sisteminde göçmen çocukların

³⁵³ Callejo ve diğerleri, s.15.

okuduğu okullara yapılan yardımlar şeklinde olmuştur. Okullara y6nelik bu genel mali yardımın yanı sıra, nispeten k6çük bir kısmı da spesifik 6nlemlere ayrılmıştır: ana dilde eğitim ve g6çmenlerin k6lt6r6 gibi. Konut alanında ise, yasal olarak ikamet eden yabancılardan daha 6nce reddedilen sosyal konutlara tam erişim imkanı sağlamak i6in 1981 yılında temel bir değişiklik getirilmiştir. Bu değişiklik yabancı g6çmenlerin konumu konusunda 6ok olumlu sonu6lar doğurmuştur. Kısacası, iki 6nemli alanda ilerleme kaydedilmiştir: emek piyasası ve eđitim³⁵⁴.

Ekonomik durgunluk ve artan işsizlik seviyeleri nedeniyle, bir6ok alanda bir k666lme politikası uygulanmıştır. 1980’lerde g6çmenlerin sosyo-ekonomik konumunun bozulması sonucunda, Hollanda entegrasyon politikasını yeniden g6zden ge6irmeye başlamıştır. 1990’ların başında, g6çmenlerin vatandaş olarak ya da azınlıkların kurtuluşundan ziyade ‘allokton’ olarak sosyo-ekonomik katılımını vurgulayan bir entegrasyon politikası tasarlanmıştır. G6çmenler grup d6zeyinde sınıflandırılmak yerine, bireysel bazda kategorize edilmiřlerdir³⁵⁵.

Rath, Hollanda’nın 1980’li yıllardaki g666 yaklaşımını “Azınlıklar Paradigması” olarak nitelendirmektedir. Bu Azınlıklar Paradigması, toplumu ve konumu, zayıf bir sosyal ekonomik konum ve toplumsal ve k6lt6rel farklılıklar tarafından karakterize edilen farklı gruplar veya “azınlıklar” a6ısından tanımlamaktadır. Rath’a g6re, Hollanda Azınlıklar Paradigmasını kabul etmiştir 66nk6 bu model h6k6metin etnik azınlıklara m6dahalesini meşrulaştırmıştır ve sosyal, toplumsal ve k6lt6rel uygunsuzluklarından dolayı bu azınlıkların siyasi ve ekonomik s6re6lerden dışlanmasına izin vermiştir. Dolayısıyla, Rath’a g6re, 1980’lerin etnik azınlık politikalarının, etnik azınlıkların toplumdaki sosyal ve siyasi konumunun iyileştirilmesi yerine daha ‘azınlık haline getirilmesine’ katkıda bulunacağı i6in başarısız g6r6n6yor olması s6rpriz deđildir³⁵⁶. Bu etnik azınlıklar sosyo-k6lt6rel uyumsuzluklarından dolayı problem haline getirilmiş ve bu durum ise h6k6metlerin bu gruplara m6dahalesini meşrulaştırmıştır.

³⁵⁴ Callejo ve diğerleri, ss.16-17.

³⁵⁵ Duyvendak ve Scholten, s.8.

³⁵⁶ Duyvendak ve Scholten, ss.5,8.

3.2.3. 1990'lı Yıllar: Entegrasyon Politikası

1980'lerin çokkültürcülük bakış açısı şimdi daha liberal bir bakış açısı ile değiştirilmiştir. 'İyi' veya 'aktif' vatandaşlığın teşvik edilmesi, şimdi bireysel göçmenleri kendi vatandaşlık haklarına ve görevlerine uymaya teşvik ederek ve toplumda ekonomik olarak bağımsız katılımcılar haline getirmek için birincil politika hedefi haline gelmiştir. Göçmen entegrasyonunun bu yeni paradigması, 1980'lerden çok daha az merkezi ve farklı bir politika yapısına da yol açmıştır. Yeni 'Entegrasyon Politikası', grup temelli spesifik politikalara daha az odaklanırken genel politikalarda da emek, eğitim ve konut gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Çokkültürlülük yanlısı Azınlıklar Politikasını destekleyen teknokratik yapı, şimdi daha liberal bir yapı ile değiştirilmiştir. Bununla birlikte, bu paradigma da on yıldan fazla sürmeyecektir. Göçmenlerin sosyo-ekonomik durumu 1990'lı yıllarda önemli ölçüde düzelse de bu, politikanın 'başarısı' anlamına gelmemiştir. 1980'lerden çok farklı olmasına rağmen, entegrasyonun kültürel boyutuna daha fazla dikkat çekilmiştir. Sosyo-ekonomik düzelme ise sosyo-kültür alanında daha iyi bir konuma gelebilmek adına bir koşul olarak düşünülmüştür³⁵⁷.

Etnik Azınlıklara çeşitli politikalarla kolaylık sağlanmasının aslında azınlık konumlarının pekiştirilmesine katkı sağlayacağını savunan görüşlere göre, azınlıklara odaklanmak, azınlığı önlemekten ziyade 'azınlık öldürme' sürecini güçlendirecektir. Bu görüşe göre, özellikle hükümetin ve araştırmacıların ve etnik seçkinlerin sosyo-kültürel farklılıklara odaklanması, sosyo-ekonomik farklılıkları arka plana itmiş ve böylece toplumda sosyo-ekonomik bölünmeleri sürdürmüştür. Sosyo-ekonomik katılım konusunda etkili bir politika, diğer alanlardaki tedbirlerin büyük oranda gereksiz kılınmasını sağlayacaktır. Siyasi söylemler aynı zamanda 1990'ların başında bu vatandaşlık söylemini benimsemiştir. En önemlisi, politikanın adı "Azınlıklar Politikası"ndan, "Entegrasyon Politikası"na dönüştürülmüştür. Bu çokkültürlülükten, ulusun vatandaşlar topluluğu olarak entegrasyonunu amaçlayan evrenselci bir yaklaşıma dönüşmüştür³⁵⁸.

³⁵⁷ Duyvendak ve Scholten, s.9.

³⁵⁸ Scholten ve Holzacker, ss.92-93.

1989 yılında yayınlanan WRR'nin ikinci raporuna göre, Azınlık kültürleri öncelikli olarak özel alana devredilmeli ve hükümetin müdahalesi, her bireyin kendi kültürünü özgürce yaşama imkânı şartlarını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Hükümetin görevi, kültürel açıdan farklı bir toplumda etnik grupların yerli insanlarla eşit düzeyde yer almalarını sağlamak amacıyla, kendi yerli kökenlerinin bir sonucu olarak karşılaştığı engellerin ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktır. Hükümet ile ilgili bir diğer görev hem grup hem de bireysel düzeyde etnik gruplar arası ilişkilerde hukuk düzeninin saygı görmesini sağlamaktır³⁵⁹. Ayrıca rapor, sosyoekonomik açıdan Azınlıklar Politikasının göçmenlerin marjinal konumunda bir değişiklik yaratmadığını belirtmiştir. Buna örnek olarak da göçmenlerin arasında hala orta öğrenimi terk etme oranlarının yüksek olması, işsizlik oranının alarm verecek seviyeye yükselmesine engel olmadığı verilmiştir³⁶⁰.

1994 yılında 'Contourennota' yani 'Etnik Azınlıkların Entegrasyon Politikası Mamerandumu' adlı göçmenlere yönelik yeni bir politik belge ortaya çıkmıştır. Bu dokümanda, daha 'cumhuriyetçi' bir karakterle yenilenmiş bir entegrasyon politikası benimsenmiş ve ana ilkeleri olarak "iyi vatandaşlık" ve "kendi kendine sorumluluk" üzerine odaklanmıştır. Argüman, vatandaşlığın sadece haklarının değil, görevlerinin de olduğunu ve her vatandaşın kendi kendine aktif ve kendinden sorumlu olması gerektiği yönündedir. 1989 Hükümet Politikaları Bilimsel Konseyi raporunun önerisine uygun olarak, bu yeni 'entegrasyon politikası', Azınlık Politikasıyla karşılaştırıldığında üç ana değişimi yansıtmıştır: 1) Hedef gruplardan, dezavantajlı konumda olan bireylere kayma, 2) İşgücü piyasası ve eğitim önlemleri yoluyla sosyo-ekonomik birikime yoğun bir odaklanma, 3) Kültürel ve çokkültürcü politikalardan uzaklaşmanın yanı sıra göçmen organizasyonlara olan güçlü dayanışmadan uzaklaşmak³⁶¹.

Bu belgede ayrıca "Etnik azınlıklar" kavramının göçmenlerin bir grup olarak yerleştirilmesini ifade eden "alloktonlar" şeklinde değiştirilmesi önerilmiştir. Devlet

³⁵⁹ Scholten ve Holzhacker, s.92.

³⁶⁰ Baukje Prins, "The Nerve to Break Taboos: New Realism in the Dutch Discourse on Multiculturalism", **Journal of International Migration and Integration**, 3 (3&4), 2002, s.366'dan aktaran: Sezen Ceceli Köse, **Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme**, Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012, s.54.

³⁶¹ Callejo ve diğerleri, s.17.

müdahalesi, azınlıkların yaşadığı dezavantajları önlemeli ancak belirli gruplara ayrıcalık sağlamamalı ya da kültürel kimliklere müdahale etmemelidir. Bu aynı zamanda azınlıklar için ayrı bir politikanın yürürlüğe konmayacağı anlamına geliyordu. Entegrasyon Politikasının amacı, göçmenlerin “aktif vatandaşlık”larını teşvik etmektir. Etnik grubuyla olan bağlar artık hükümet politikasının bir konusu sayılmamış, bunun yerine bireysel göçmenlere bırakılan bir seçenek olmuştur. Bu değişikliğin somut sonuçlarından biri, azınlık dillerinde yapılan eğitimin şimdi düzenli müfredatın dışında tutulması ve göçmen organizasyonlar ile danışma ve istişare yapısının sadece bir danışma rolüne indirgenmesidir³⁶². Bunun yanı sıra yeni felsefenin yeni bir politika aracı, yeni gelenlerin ilk entegrasyonunu kolaylaştırmayı amaçlayan yurttaşlık entegrasyon kurslarıydı. Entegrasyon için bu araç, 1990’lı yılların başında Hollanda’da bir dizi şehir arasında yerel düzeyde geliştirilmiştir. Bu resepsiyon kurslarında yeni gelenlere, Hollandaca dil eğitim materyalinden oluşan bir araç seti ve Hollanda toplumunun kurumlarının ne kadar önemli bir işlev gördüğü hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte, entegrasyon için bu araç daha sonra 1998’deki WIN (Wet Inburgering Nederland-Hollanda Entegrasyon Yasası) ile de kabul edilmiştir³⁶³.

1991 yılında önde gelen bir siyasetçi olan ve Hollanda Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi-Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD)’nin lideri Frits Bolkestein, göçmen entegrasyonuna yönelik daha cesaretli ve daha katı bir yaklaşım çağrısında bulunmuştur. Bolkestein ayrıca İslam ile Hollanda kültürünün uyumluluğunu sorgulamıştır. Bu durum, çokkültürlülüğe karşı dikkatli olup fakat şu ana kadar sessizliğini koruyan çoğunluğu uyandıracak olan geniş bir ulusal tartışmayı da tetiklemiştir. Etnik azınlıklar konusundaki tartışmalar artık medya ve siyaset başta olmak üzere başka kurumlara da taşınmıştır. Buralarda egemen olan söylem tarzı ise tabuları ortadan kaldırmayı ve gerçekliği olduğu gibi yansıtmayı anlatan “yeni realizm” olarak tanımlanmıştır³⁶⁴.

Frits Bolkestein, hem düşük eğitim ve işsizlikte hem de belirli etnik kategorilere ve onların kültürlerine karşı işlenen suçlarda göçmenlerin rolü olduğunu vurgulamıştır. Bu durum ise, göçmenlere yönelik uygulanması gereken politikanın

³⁶² Scholten ve Holzacker, ss.92-93.

³⁶³ Callejo ve diğerleri, s.18.

³⁶⁴ Scholten ve Holzacker, s.93.

katı/sert bir göç ve entegrasyon politikası olması gerektiğine vurgu yapılmasıyla devam etmiştir. Bu aynı zamanda grup modelinden ayrılma ve bireyselliğe odaklanma anlamına da gelmiştir. Öncelikle 1990'ların sonunda zorunlu dil kursları kavramının ortaya çıkışına tanıklık edilmiş ve 1990'ların başından beri yaygın olan fikirden kademeli olarak uzaklaşmıştır. 1990'ların sonunda entegrasyon konusundaki söylem değişiminin temel olarak, düşük eğitim düzeyleri ve yüksek işsizlik oranlarının yavaş yavaş ortaya çıkarttığı kültürel farklılıklara yönelik sosyo-ekonomik eşitsizliğin bir hareketi olduğu ileri sürülmüştür. Kuşkusuz, en büyük değişim, azınlıklar ve entegrasyon üzerine söylemin ön planında kültürel sorunların ortaya çıkmasıydı. Söylemsel olarak “Kültür”, grupların bağlı olduğu ve saygı duyulması gereken bir statik kategori anlamına gelmiştir³⁶⁵.

Bu kültürcü söylem beş nokta ile karakterize edilir: 1) Nispeten düşük yapısal statüye ve göçmenlerin nispeten yüksek suç oranlarına odaklanmaktadır. 2) Öngörülen, “kültür”ün, normların ve değerlerin (hem göçmenlerin “kendi kültürüne” hem de “Hollanda kültürüne” ilişkin) istikrarlı bir varlığı olarak özcü bir bakış açısidir. 3) Artık, grup düzeyinde bütünleşmeye odaklanmakla değil, bireysel anlamda bir odaklanma söz konusudur (bireyler “entegre” değildir; bu nedenle, bireyler, problemleri entegrasyon durumlarında çoğunlukla kendileri sorumludur). 4) Kültür, nispeten düşük yapısal statü ve göçmenlerin nispeten yüksek suç oranları için açıklayıcı bir değişken olarak kabul edilir. 5) Kültür, “baskın kültür” ile içsel olarak sorunlu ve “uyumsuz” olarak kabul edilir. Bu söylemde, Bolkestein İslâmî kültüre odaklanmış ve göçmenlerin entegrasyon sorunundan onları sorumlu tutmuştur³⁶⁶. Burada Müslüman göçmenlerin entegrasyonuna özellikle atıfta bulunulmuş ve Müslümanların kendi “kültürü” ve özellikle de dinleri sorunların odak noktası olarak görülmüştür. Bunlar genellikle başarılı bir entegrasyonun önünde bir engel olarak görülmektedir.

³⁶⁵ Marguerite van den Berg ve Willem Schinkel, “Woman from the catacombs of the city: Gender notions in Dutch culturist discourse”, **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, Cilt:22, Sayı:4, Aralık, 2009, s.396.

³⁶⁶ Van den Berg ve Schinkel, s.397.

3.3. 2000'Lİ YILLAR: ÇOKKÜLTÜRCÜLÜĞÜN SONU MU?

Çokkültürcülük yeni etnik ve dini gruplara resmi ve sembolik bir eşitlik biçimi sunmaktadır ancak bunun pratikte etnik bölünmeleri de güçlendirebildiği ve ayrımcılığı ürettiği de düşünülmekte ve hatta bu modelin yeni göçmen gruplara uygulanmasının olumsuz etkileri olduğu kimi yazarlar tarafından düşünülmektedir³⁶⁷. Hollanda'da 2000'li yıllara girilirken çokkültürcülüğün sonunun geldiği şeklinde kamuoyunda tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle Paul Scheffer'ın yazdığı makale oldukça gündem yaratmıştır.

Hollanda'ya 2000'li yıllarda yoğun bir göç akışı gerçekleşmiştir. Bu göçler özellikle Afganistan, Somali, İran ve Irak gibi ülkelerden gelmiştir. Bu göçlerle beraber doğum oranlarında hızlı bir artış meydana gelmiştir.

Paul Scheffer tarafından Ocak 2000'de NRC Handelsblad gazetesinde yayınlanan *The Multicultural Tragedy* (Çokkültürcülük Trajedisi-Het Multiculture Drama) adlı çok tartışılan bir makale³⁶⁸ yeni bir ulusal tartışmaya neden olmuştur. Makalede, Hollanda'daki çok kültürlü toplum bir 'trajedi' ya da 'felaket' olarak anılmıştır³⁶⁹. Scheffer (2000), bu dramının Hollanda toplumundaki etnik bölünmenin ve göçmen alt sınıfının varlığının bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. 1980'lerde ve 1990'larda göçmenlerin başarılı entegrasyonunun temel belirleyicileri olarak yapısal faktörler görüldüğü gibi, bu faktörler ve bunlarla ilgili istatistiksel gerçekler kültürel konulara ve daha özel olarak dinlere odaklanmayı meşrulaştırmıştır. Kültürel sorunlar yapısal eşitsizliklerin nedeni olarak keşfedilmiştir³⁷⁰. Scheffer, "sosyo-kültürel olarak farklı olmanın" sosyo-ekonomik dezavantajla ilişkili olduğunu düşünmektedir³⁷¹. Paul Scheffer'a göre sosyal barış ciddi bir tehdit altındadır. Fırsat eşitliği endişesi, toplumsal karışıklık korkusundan kaynaklanmaktadır. Eğitim ve işgücü piyasasında göçmenlerin konumuna yönelik bir çalışma olan Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi'nin (SCP) Raporuna bakarak, genel durumun endişe verici olduğunu

³⁶⁷ Peter Scholten, **Framin Immigration Integration: Dutch Research-Policy Dialogues in Comparative Perspective**, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2011, ss.68-69.

³⁶⁸ Entzinger, s.7.

³⁶⁹ Callejo ve diğerleri, s.19.

³⁷⁰ Van den Berg ve Schinkel, s.397.

³⁷¹ Jelke Nijboer ve Karen Soeters, "Death of a filmmaker: freedom of expression and tolerance under siege", Ocak, 2005, <https://www.researchgate.net/publication/27686128>, (16.03.2018), s.5.

belirtmektedir. Ortalama olarak, göçmen çocukların bilişsel gelişim ve dil becerilerinde önemli bir dezavantajı olduğunu ve bunun da daha iyi işlere erişimin kapatıldığı anlamına geldiğini söylemiştir. SCP'ye göre 'önemli bir yetenek rezervi' vardır ancak yine de göçmen çocuklar arasındaki uçurum yüksek düzeyde ve hatta bazı araştırmacılara göre büyümeye devam edecektir. Makalesinde ayrıca etnik azınlıklar arasında işsizlik, yoksulluk, okuldan ayrılma ve suçun artmasından söz etmektedir³⁷². Bolkestein, düşük eğitim seviyelerini ve yüksek düzeydeki işsizlik oranlarını yüksek suç düzeylerine ve İslam ile Batı değerleri arasındaki "uyumsuzluk" a bağlamıştır³⁷³. Scheffer'a göre, toplumun tüm sektörlerinde sorunlar sınırsızdır: sağlık hizmetlerinde, eğitimde, yargı sisteminde ve işgücü piyasasında. Scheffer'a göre, göçmen çocuklara daha fazla önem vermek adına maddi imkanlar kesinlikle tahsis edilmelidir ancak sorun çok daha derindir³⁷⁴.

Scheffer kendince birçok Hollandalı insanın hissettiğini dile getirmiş ancak göçü devam ettirme, entegrasyonu durdurma, ayrılığın artması ve hızla büyüyen bir Müslüman nüfus hakkında açıklama yapmamıştır. Ancak bu durum aşırı sağın konuyu gittikçe daha fazla ele almasında etkili olmuştur. Sonuç olarak, Scheffer'in görüşüne göre bu durum liberal demokratik devletin işleyişini zayıf düşürmektedir. Yani ona göre Müslümanlık liberal demokrasi ile çatışmakta halindedir. Scheffer, Hollandalı seçkinleri bu gelişmelere büyük oranda kayıtsız kalmasından dolayı suçlamıştır. Scheffer'ın görüşlerine eleştiriler de gelmiştir. Eleştirmenler, Scheffer'ın resmi politikanın çokkültürcülükten uzaklaştığını ve bunu da gözardı ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca, ona göre birçok göçmen Müslüman köktendinciliğe sempati duymakta ve liberal demokrasiyi reddetmektedir. Scheffer hem bunu hem de göçmenler arasındaki muazzam çeşitliliğin yanı sıra eğitim ve istihdamdaki ilerlemelerini de göz ardı etmekle suçlanmıştır. Özellikle göçmenlik durumlarında kültürlerin statik olmadığını da gözardı etmiştir. Örneğin Rotterdam'da Türk ve Fas kökenli gençler arasında 2000 yılında gerçekleştirilen bir ankette, katılımcıların çoğunun aslında İslam ve Avrupa değerleri, özellikle de aile değerleri arasında bir gerginlik yaşadığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte, çoğu genç Müslüman ise, İslam hakkında "batılılaştırılmış" bir

³⁷² Paul Scheffer, "Het Multiculturele Drama", **NRC Handelsblad**, 29 Ocak 2000, http://www.themasonline.nl/opdrachten/opdracht/mc_samenleving/opdrachten/downloads/Microsoft%20Word%20-%20MULTICULT%20PAUL%20SCHEFFER%20definitief.pdf, (16.03.2018), s.1.

³⁷³ Van den Berg ve Schinkel, s.397.

³⁷⁴ Scheffer, **NRC Handelsblad**, ss.2,4.

yorum geliştirmiş ve bu kişilerin liberal demokrasiler için temel oluşturan bireysel özgürlük ve eşitlik gibi ilkelerle tam bir uyum içinde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim düzeyi arttıkça ve ikamet süreleri arttıkça fikirleri daha liberal hale gelmekte ve aynı eğitim ortamındaki Hollandalı gençlerle olan farklar neredeyse kaybolmaktadır³⁷⁵.

Sonuç olarak, Hollanda bu dönemden sonra tarihini, normlarını ve değerlerini canlandıracak düşüncesi ile daha asimilasyoncu bir politika benimsemiştir. Müslüman göçmenlerin entegrasyonu ise özellikle zorunlu tutulmaktadır ve Amerika'daki 9/11 saldırıları gibi uluslararası gelişmeler ise bu inançları canlandırmıştır.

3.3.1. Balkenende Kabineleri Döneminde Uygulanan Göç Politikaları

Göçmenlere yönelik olarak 2001 yılında “Bir Göçmen Toplumu Olarak Hollanda” adında bir Hükümet Politikaları Bilimsel Konseyi (WRR) Raporu yayınlanmış ve önceki raporlara göre göçmenleri sınıflandırmak adına yeni gelenler, azınlıklar, alloktonlar gibi ifadelerin kullanılması yerine sadece “göçmenler” ifadesi kullanılması tercih edilmiştir. Raporda Hollanda'nın artık bir göç toplumu olduğu kabul edilmiş ve entegrasyon yerine “katılım” kelimesi kullanılmıştır³⁷⁶. Bu raporun ardından aslında beklenen göç ülkesi olduğunu kabul eden bir Hollanda'dır ancak bakıldığında 2000'li yıllarla birlikte uygulanan göç politikalarında göçmenlerin kendi ülkelerine dönmelerinin nasıl gerçekleştirileceği üzerinde durulduğu görülmüştür.

2002 yılından 2010 yılına kadar Hollanda'da Jan Peter Balkenende başkanlığında kurulan koalisyon hükümetleri ile ülke yönetilmiştir. Buna göre; 2002-2003 döneminde Birinci Balkenende Kabinesi, 2003-2006 döneminde İkinci Balkenende Kabinesi, 2006-2007 döneminde Üçüncü Balkenende Kabinesi ve 2006-2010 döneminde ise Dördüncü Balkenende Kabinesi görev yapmıştır.

³⁷⁵ Entzinger, ss.7-8.

³⁷⁶ Köse, ss.65-66.

3.3.1.1. Birinci Balkenende Kabinesi Döneminde Uygulanan Göç Politikaları: Pim Fortuyn'ın Doğuşu (2002-2003)

2000 yılında hayata geçirilen Yabancılar Yasası'na göre; sığınmacılara, Cenevre Sözleşmesi'nin kriterlerini yerine getirmeleri halinde, asıl başvuru sahibi insani nedenlerle kaçmışsa ya da kişi bağımlı veya küçük çocuksa üç ay içinde mülteci statüsü verilebilir. Mülteci statüsü verilen kişiler, bir yıl geçerli ve yenilenebilir bir ikamet izni alırlar. Üç yıl sonra, mültecilerin sürekli oturma izinleri vardır. Daha önceki uzun işlem sürelerini azaltmak için, yasa 48 saatlik bir değerlendirme getirmiştir. Başvurudan itibaren 48 saat içinde, bir kişinin mülteci statüsü için değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda bir karara varılır. Başvuru süreci boyunca, sığınmacılar, ülke çapında dağılmış özel başvuru merkezlerinde yer almakta ve başvurularının sonucunu bekleyebilmektedirler. Her belediyenin mülteciler için sosyal konut payını ayırması gerekmektedir. Mülteci nüfusunun yaklaşık üçte ikisinin büyük şehir merkezlerinin dışında yaşadığı tahmin edilse de birçoğu yurttaşlara katılmaya ya da daha fazla fırsata sahip olacağına inandığı için şehirlere taşınmaktadır. Yabancılar Yasası, sığınmacıları, mülteci statüsünün gerekçelerini sınırlayarak ve geçici izinler vererek, pek çok başvuruyu 48 saat içinde reddederek caydırmaya çalışmıştır³⁷⁷. Kısa ömürlü Balkenende I döneminde ise, sığınma merkezlerinden tahliyeyi kolaylaştıran Yabancılar Yasası'nın etkileri ve olumsuz politik iklim, gönüllü geri dönüş yardımı için daha fazla başvuruya yol açmıştır.

2002 yılı ortasına kadar, Hollanda'da İşçi Partisi (PvdA), Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi (Liberaller, VVD) ve daha küçük Demokrat 66 (D66) tarafından yönetilen bir koalisyon hükümeti iki dönem iktidarda kalmıştır. 2002 yılından önce, Hollanda birkaç yıl işgücünde tam istihdamın sağlanmasıyla ekonomik büyüme yaşamıştır. Birkaç ay sonra, siyasi partiler bir sonraki seçimlere hazırlanırken (PvdA, VVD ve D66) çeşitli konuları düzgün bir şekilde ele almamış ve birçok konuyu ihmal etmiştir. Ekonomik büyümeye rağmen, kamu taşımacılığı, eğitim, sağlık sektörü ve polis teşkilatı alanındaki düşük devlet harcamaları, başarısız

³⁷⁷ Heather Main, "France and The Netherlands: Immigration, Assimilation, and Conflict", University of Washington, Mayıs 2006, <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/2586/Heather%20Main.pdf?sequence=1>, (06.05.2018), ss.7-8.

sayılan özelleştirme hamleleriyle beraber, olumsuz durumlar ortaya çıkmıştır³⁷⁸. Bunun yanı sıra 11 Eylül’ün getirdiği güvensizlik ortamı ile beraber göçmenler terörist olarak algılanmış ve entegrasyon sorunları da baş göstermiştir. 2002 seçimleri ile birlikte PvdA, VVD ve D66 koalisyonu sona ermiştir. CDA (Hristiyan Demokratlar Birliği) en büyük parti olarak geri dönerken, seçim öncesinde ise Pim Fortuyn tarafından yeni bir siyasi parti kurulmuştur³⁷⁹.

Fortuyn, sağ kanat dergisi olan Elsevier’de yazılar kaleme almaktaydı. Leefbaar Nederland (Liveable Holland) partisinin genel başkanı olmadan önce çeşitli siyasi partilerde aktif görev yapmıştır. Fortuyn, İslam’ı “geri bir din” olarak adlandırmış ve Hollanda’nın, mevcut olanların tamamen entegre olmasına kadar, mülteci de dahil olmak üzere tüm göçmenlere sınırlarını kapatması gerektiğini savunmuştur. Fortuyn’un, bir gazeteye verdiği röportajda anayasanın eşitlik bölümünün kaldırılması gerektiğini de savunmasının ardından Leefbaar Nederland (LN-Yaşanabilir Hollanda) Parti Liderliği onu görevden almıştır³⁸⁰. Leefbaar Nederland’ın onu partideki görevinden alması, onun kendi partisini kurmasının yolunu açmıştır: Lijst Pim Fortuyn-Pim Fortuyn Listesi veya LPF³⁸¹. Hollanda’daki Lijst Pim Fortuyn (LPF), 2002 yılının şubat ayında, çökmekte olan bir Hollanda toplumu için sorumlu olduğu iddia edilen siyasi elitlerin suçsuzluğuna tepki olarak kurulmuştur³⁸².

Fortuyn, 2002 yılı başında partisiyle dünyaca ünlü olmuştur. Hollanda’daki yeni/modern politikanın geleneksel bir hareketi olarak LPF, bir anti-hareketir ancak bir şeyleri değiştirmek isteyen ve aynı zamanda bu değişimin nasıl göz önüne alınması

³⁷⁸ Jan Niessen, Yongmi Schibel ve Raphael Magoni, “EU and US approaches to the management of immigration”, Ivo Magnée and Eke Gerritsma”, Forum-Çokkültürlü Kalkınma Enstitüsü, The Netherlands, **Migration Policy Group**, http://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2003/05/143.Netherlands_EU-USApproachestotheManagementofImmigration_2003.pdf, (02.05.2018).

³⁷⁹ Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.41.

³⁸⁰ Christian-Pierre Ghillebaert, “Miscasting Politicians in the Netherlands. What remains of the fellowship of Pim Fortuyn after a brief ruling time?”, **European Consortium for Political Research**, Uppsala, 13-18 Nisan 2004, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=13679&EventID=49>, 28.03.2018, s.3.

³⁸¹ Country Profile Netherlands “Focus Migration”, Sayı:11, Kasım 2007, <http://focus-migration.hwwi.de/The-Netherlands.2644.0.html?L=1>, (23.03.2018), s.6.

³⁸² Christian-Pierre Ghillebaert, “Miscasting Politicians in the Netherlands. What remains of the fellowship of Pim Fortuyn after a brief ruling time?”, **European Consortium for Political Research**, Uppsala, 13-18 Nisan 2004, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=13679&EventID=49>, 28.03.2018, s.3.

gerektiğine ve nasıl başarılılabileceğine işaret eden bir harekettir ve bütün geleneksel partilere açıkça karşı çıkmıştır. 2002 yılındaki parlamento seçimleri için resmi program, eski partilere karşı gerçek bir muhalefet, karar sürecinde seçmen için daha fazla etki, bürokrasiye karşı daha fazla sorumluluk, ‘adil’ sığınma politikaları için önerilerden oluşmaktaydı. Pim Fortuyn’un her ne kadar ulusal mücadelenin insanı olduğuna inanılmış olsa da daha sonra Pim Fortuyn kontrol altına alınamamıştır³⁸³. Mart 2002’de Rotterdam’daki yerel seçimlerde Fortuyn’un partisi oyların %36’sını kazanmıştır. LPF’nin sandıklarda yükselmeye başlamasıyla birlikte, bazı politikacılar ve gazeteciler Fortuyn’u Fransa’nın Jean Marie Le Pen’i ya da Avusturya’nın Jörg Haider’ı gibi sağcı liderlerden biri olarak görmeye ve onlarla karşılaştırmaya başlamışlardır. Ancak Fortuyn, “sağ kanat” etiketini defalarca reddetmiştir³⁸⁴. Pim Fortuyn kendi yoluna gitmeye ve bu tek amaçtan oluşan bir parti ile ulusal seçimlere gitmeye karar vermiştir.

Kampanya öncesi ve sırasında Pim Fortuyn, tüm sistemin krizin içinde olduğunu ve Hollanda toplumunun çöküşün eşiğinde olduğunu temin etmek için elinden geleni yapmıştır. Örneğin, Eylül 2001 sonrası ve Müslüman ülkelerden gelen insanların kitlesel göçü, aslında resmi olarak ana siyasi meseleler olarak nitelenmemiş olsa da çokkültürlülük ve sosyal uyum konusunda giderek artan bir endişenin parçasıydı. Bazıları sağa ve sola devam ederken, Pim Fortuyn sistemden uzak kalmak istemiştir. Onun kampanyası devam eden bir kriz izlenimi uyandırmıştır. Siyasi sahnede görünmeyen ve duyulmayan özgün bir karaktere bürünmüş, Hollanda politik sistemini sarsmıştır. Müslümanlara, politikacılara karşı çirkin ifadeleri onu diğer adaylardan oldukça farklı kılmıştır³⁸⁵. Fortuyn’un siyasi kariyeri genel seçimlerden bir hafta önce 6 Mayıs 2002 tarihinde suikasta kurban gitmesiyle trajik bir şekilde sona ermiştir. Bu yüzyıllar sonra, Hollanda’da gerçekleşen ilk siyasi suikasttır. Başlangıçta birçok kişi onu bir göçmenin öldürmüş olabileceğini düşünmüş ancak daha sonra bu suikastı gerçekleştirenin hayvan dostu bir militan olduğu ortaya çıkmıştır.

Fortuyn, İslam kültürünü ve ideolojisini (nitekim ona göre sadece bir din değil aynı zamanda ideoloji) Hollanda toplumuna yönelik bir tehdit olarak ilan etmiştir. Bu

³⁸³ Ghillebaert, ss.7-8.

³⁸⁴ Nikolai Endres, “Fortuyn, Pim (1948-2002)”, **glbtq**, http://www.glbqtarchive.com/ssh/fortuyn_p_S.pdf, 03.04.2018, s.3.

³⁸⁵ Ghillebaert, ss.5-6.

yüzden de bir bakıma göçe yönelik sert politikalar uygulayarak İslam'ın tehdit unsurunu yok edeceğini düşünmüştür.

Fortuyn için Hollanda'nın kültürü tehlike altındaydı nitekim Hollanda'nın seçkinleri tarafından İslam kültürünün tehdidi hep reddedilmiştir. Çokkültürlü ideoloji ile Fortuyn, 'Hollanda halkına' kendi kültürlerini savunmak için çağrıda bulunmuştur. Fortuyn'un söyleminde Hollanda halkının hoşgörülü olduğu düşünülürken, toplumun kültürel 'diğerleri', özellikle de Müslümanlar tahammülsüz kabul edilmektedir. Bunun bir örneği, 2001 'El-Moummi Olayı' olmuştur. Mayıs 2001'de Fas kökenli olan Rotterdam imamı El-Moummi, eşcinselliğin üreme ve toplumu genel olarak tehdit eden bir hastalık olduğunu savunarak ulusal televizyonda yorumlar yapmıştır. Yorumlar Hollandalı toplumda çalkantıya neden olmuştur. Kamusal söylemde İslam giderek, daha çağdaş ve hoşgörülü olan Hollandalı değerlerine karşıt olarak yorumlanmaktadır. Fortuyn'un bireyleri ya da 'ırk'ı değil 'kültür' ve 'dini' hedeflediğini iddia ederek 'ırkçılık' suçlamasından kaçınılması, sağcı Hollandalıların standart bir argümanı olarak kalmıştır³⁸⁶. Fortuyn mevcut bir seçim bölgesini temsil etmekten fazlasını yapmış, göçmen karşıtı ve azınlık karşıtı görüşleri şekillendirmekte ve dile getirmekte çok başarılı olmuştur. Pim Fortuyn bir bakıma diğer politikacıların aksine sosyal sözleşmelerden bağımsız hareket ederek kendi siyaset tarzını geliştirmiştir ve aslında LPF'yi bir parti olarak koruyan ve uyumu sağlayan şey de Pim Fortuyn'un ruhudur denilebilir³⁸⁷. Fortuyn'un mirasçısı ise ileride görülecek olan Geert Wilders olmuştur.

2002 seçimlerinde Christen Democratisch Appel (CDA-Hristiyan Demokratlar Birliği) en çok sandalyeyi kazanmış ancak lideri olmasa da LPF 26 milletvekiliği kazanmış ve oyların %17,6'sı ile ikinci sıraya gelmiştir³⁸⁸. Sonuç olarak ise, birçok partinin seçim gündeminde göç ve sığınma sorunları yer almıştır. CDA, LPF ve VVD arasında bir koalisyon kurulmuş ve CDA'dan Jan Peter Balkenende ise Başbakan olmuştur. Bu hükümete göre, Göç İşleri Adalet Bakanlığı'ndan çıkarılmış ve yabancı sorunu ve entegrasyonuna yönelik bir bakanlar kurulu oluşturulmuştur. Bu makama

³⁸⁶ Alex de Jong, "The New Right in the Netherlands", **Borderless**, https://www.grenzeloos.org/sites/default/files/Borderless%20paper%20The%20New%20Right%20in%20the%20Netherlands_1.pdf, (29.03.2018), ss.4-5.

³⁸⁷ Ghillebaert, s.18.

³⁸⁸ Country Profile Netherlands "Focus Migration", Sayı:11, Kasım 2007, <http://focus-migration.hwwi.de/The-Netherlands.2644.0.html?L=1>, (23.03.2018), s.6.

ise, LPF üyesi Hilbrand Nawijin gelmiştir³⁸⁹. LPF'nin yapması gereken, parti içindeki (örgüt olarak) ve seçmenlerin önünde (rekabetçi bir siyasi oluşum olarak) birliğin sürdürülmesiydi ancak başarılı olamamışlardır. Ayrıca parti üyelerinin parti rızası olmadan ve bağımsız bir şekilde konuşmalar yapması partinin imajını tehlikeye düşürmüştür³⁹⁰. 2003 seçimlerinde ise LPF, koltuklarının çoğunu kaybetmiş ve siyasi sahneden de yavaş yavaş silinmiştir³⁹¹. LPF içinde yaşanan iç savaşlardan dolayı, Birinci Balkenende Hükümeti kısa bir süre hayatta kalmış ve görevini tamamladıktan dört ay sonra düşmüştür.

Birinci Balkenende hükümetinin göç ve yabancılar sorunuyla ilgili genel söylem üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. 2002 yılındaki Koalisyon Anlaşması, güçlü bir sınırlayıcı göç politikası oluşturmaya çalışmıştır. Koalisyon Anlaşması, göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili birtakım sorunlar tespit etmiş ve “entegrasyonu zor” olarak algılanan yeni göçmenlerin sayısını sınırlandırmaya çalışmıştır. Bu durum ise çoğunlukla sığınmacıların sayısını ve idari sisteme getirdikleri baskıyı sınırlamaya odaklanmaktadır.

İlk defa veya en azından eskisinden çok daha açık bir şekilde, düzensiz göçmenler hükümetin politikasının hedef grubu olarak dahil edilmiştir. Koalisyon, Hollanda'da yasadışı ikamete yönelik araştırma yapılmasını planlamıştır³⁹². Anlaşmada ayrıca, düzensiz göçmenlere sınırlama getirmek için planların yanı sıra yasadışı konutu suç haline getirme önerisi ve düzensiz işçilerin işverenleri için daha ağır yaptırımlar öngörülmektedir. Bu sert tutum, geri dönüş için de geçerlidir.

Refakatsiz çocuklar için geri dönüş faaliyetleri ile ilgili 2002 yılında özel bir uygulama hayata geçirilmiştir. Bu “Kampüs modeli”ne göre, on beş yaşın üzerindeki çocuklar için özel bir konaklama olacaktır. Kampüs, 24 saat süren bir programa sahip olup, sığınma prosedürlerinin sona ermesinden sonra gençlerin gelişip geri dönmeye hazırlandığı bir yaşam, çalışma ve öğrenme topluluğudur. Sivil toplum örgütleri

³⁸⁹ Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.41.

³⁹⁰ Ghillebaert, s.13.

³⁹¹ Country Profile Netherlands “Focus Migration”, Sayı:11, Kasım 2007, <http://focus-migration.hwwi.de/The-Netherlands.2644.0.html?L=1>, (23.03.2018), s.6.

³⁹² Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.41.

kampüs rejiminin genç sığınmacılar için çok sert olduğuna inanmaktaydı. Ayrıca, sadece iki hafta içinde dokuz öğrenci kampüsteki yerini terk etmiş ve ortadan kaybolmuştur. Bu sorunlara rağmen, bu uygulamanın devam etmesi noktasında parlamento Nawijin'i desteklemiştir. 2003 yılında Deelen kasabasında ikinci bir kampüs açılması kararlaştırılmıştır.

Afganistan'daki istikrarsız durumun bir sonucu olarak, 1990'ların ve yeni binyılların neredeyse bir kısmı için Afgan sığınmacılar Hollanda'da geçici koruma hakkına sahip olmuşlardır. 2002 yılında Afganistan'ın güvenli olduğu düşünülürken, Hollanda'daki tahmini 25.000-38.000 Afgan'ın bir kısmı kendi ülkelerine dönmeye çağırılmıştır. Bu nedenle 2002 sonunda, Afganların gönüllü geri dönüşünü kolaylaştırmak için bir REAN Plus programı kurulmuştur. Kısa bir süre sonra, daha fazla Avrupa ülkesinin, geri dönüş yapmayı seçen çok sayıda Afgan sığınmacı ile uğraşmak zorunda kaldığı anlaşılmıştır. Bu nedenle ilk defa, çok sayıda Avrupa ülkesi bir geri dönüş ve yeniden entegrasyon programı oluşturulmasında işbirliği yapmıştır³⁹³. REAN Plus programı 2004 yılı başında sona ermiştir.

3.3.1.2. İkinci ve Üçüncü Balkenende Kabineleri Döneminde Uygulanan Göç Politikaları (Mayıs 2003- Haziran 2006; Haziran 2006-Şubat 2007)

İlk Balkenende hükümetinin düşüşüne rağmen, CDA en büyük parti statüsünü korumuş ve Balkenende ikinci bir kabineyi oluşturabilmiştir. CDA, VVD ve D66 ile bir koalisyona girmiştir. LPF, Meclis'teki 26 sandalyesinin 18'ini kaybetmiş ve hükümete geri dönmemiştir. Göçmenlik ve Entegrasyon Bakanlığı görevi VVD'den Rita Verdonk tarafından alınmıştır. 30 Haziran 2006 tarihinde D66, kabineden çıkmıştır. Geri kalan iki parti ise (CDA ve VVD), yeni seçimlere hazırlanmak için geçici Balkenende III yönetimini oluşturacaktır³⁹⁴.

2003 yılında ise Sosyal ve Kültürel Planlama Ofisi Adalet Bakanlığı ile birlikte evrenselcilikten asimilasyona dönüşü anlatan "Entegrasyon Politikasının Yeni Stili"

³⁹³ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.50.

³⁹⁴ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.4.

adında bir rapor yayınlanmıştır. Entegrasyon politikasının koordinasyonundan sorumlu olan yeni bakan Rita Verdonk, göçmen entegrasyonuna ya da “yeni tarz” olarak adlandırılan entegrasyon politikasına daha asimilasyonist bir yaklaşım geliştiren çeşitli politika belgeleri hazırlamıştır. Bu yeni politikanın felsefesi adını Stef Blok’tan almış, Blok Komitesi olarak bilinen “Entegrasyon Politikası Üzerine Geçici Parlamento Araştırma Komitesi”nin tavsiye niteliğinden raporuna bir cevap olarak atanmıştır. Raporda öncelikle sosyo-ekonomik katılıma odaklanma yerine artık odak noktası göçmenlerle Hollanda toplumu arasındaki sosyal ve kültürel mesafe olmuştur. Rapora göre sorunlar karmaşıktır, çünkü toplumsal kurumlar etnik gruplar için yeterince etkili değildir ve bu yüzden de azınlık nüfusunun büyük bir kısmı ekonomide aktif olarak yer almamakta ve ayrıca toplumun sürekliliği de tehlikeye girmektedir. “Toplumsal sürekliliğini” desteklemek için, kültürel kimliklerin üremesi yerine farklılıkların köprülenmesi, bağlanması gerekmektedir³⁹⁵. Bu bağlamda hükümet, Blok Komitesi’ne yönelik olarak göçmen entegrasyonunun bazı önemli yönlerini, özellikle entegrasyonun sosyo-kültürel yönlerini ve bazı azınlık grupları arasındaki orantısız suç oranlarını görmezden geldiği noktasında hayal kırıklığını dile getirmiştir. Dahası, entegrasyonun “tam ya da kısmi bir başarı” olacağı sonucunun “gerçek anlamı” konusunda şüpheler uyandırmıştır. WRR, Hollanda’nın bir göçmen toplumu haline geldiğini gösteren göç ve kültürel çeşitliliğe dair kanıtları yorumlasa da asimilasyonist bakış açısına sahip bazı aktörler, onları daha ziyade sosyo-kültürel adaptasyona daha fazla odaklanmak isteyen uygarlıklar çatışmasının belirtileri olarak yorumlamıştır. Bu aktörler aynı zamanda, ileride görülecek olan Fortuyn cinayetini de “medeniyetler çatışması” için odak olay olarak görmüşlerdir. Örneğin Fortuyn, solcu bir hayvan hakları aktivisti tarafından öldürüldüğü halde, ölümünün nedeni çokkültürlülük konusundaki görüşü ve özellikle İslam’ı eleştirmesi olarak düşünülmüştür. Aynı şey, film yapımcısı Theo Van Gogh’un 2004 yılında öldürülmesi için de geçerli olacaktır. Bu da çokkültürlülük üzerine söylemin ölü bir sona ulaştığı ve İslam’ın ulusal sosyal uyum ve kimlik için bir tehdit oluşturduğu fikrini pekiştirmiştir³⁹⁶.

³⁹⁵ Bekaroğlu, s.122.

³⁹⁶ Scholten, 2011, ss.197-198.

Entegrasyon Politikası Yeni Stilin altında yatan normatif perspektif, daha önceki politikalara kıyasla ulusal sosyal uyum ve ulusal kimlik hakkındaki endişelerle daha fazla ilgili olmasıdır³⁹⁷. Artık bu rapora göre, sosyoekonomik ve sosyokültürel olarak tanımlanmış olan süreç tıkanmıştır. Yeni anlayışa göre, Hollanda'nın çokkültürlü toplum olduğu düşüncesi çürümüştür, çünkü artık entegrasyon konusunda sosyokültürel alanlar ön plandadır ve burada da cinsiyet eşitliği, suç oranları, dil becerisi ve sosyal ilişki gibi konular ele alınmıştır³⁹⁸.

Balkenende II/III'ün göçle ilgili tutumu önceki koalisyon hükümetine benzemektedir. Koalisyon Anlaşması, reddedilen sığınmacıların etkili bir geri dönüş politikası için ayrı bir organizasyonun kurulmasının gerekliliğini kaydetmiştir. Entegrasyon ve geri dönüş arasındaki bağlantı Kasım 2003 tarihindeki "İade Politikası Belgesi" ile bir adım daha ileriye götürülmüştür. Belge aynı zamanda, daha geniş toplumsal meselelere, özellikle kamu düzeninin, güvencenin ve refah devletinin genel olarak yaşayabilirliğinin korunmasına çok açık bir bağlantı kurmuştur. Yani hukukun üstünlüğüne dayanan bir devletin topraklarında yasadışı bir şekilde mevcut olan büyük bir grup insanın varlığı oldukça zıt bir durumdur. Ayrıca yasadışı ikamet, katılanlar için zayıf ekonomik ve savunmasız bir sosyal konuma yol açar. Bu savunmasızlık sömürü ile sonuçlanabilir ve insanlar yasadışı veya cezai faaliyetlerde bulunmaya başlayabilir. Hukuka aykırı ikamet, siyasi, idari ve sosyal bir konudur³⁹⁹. Ayrıca çok sayıda yasadışı olarak kalan yabancı, hükümetler (belediye) için idari bir yük oluşturur. Belge, "kabul edilmeyelerin geri dönüşü" nü sürdürmekte ve bu geri dönüşe dahil edilenler ise reddedilen sığınmacı veya düzensiz göçmenler olmaktadır. Nesnel olarak geri dönüşü mümkün olmayan kişilere ikamet izinleri sağlama politikası sürdürülürken, Verdonk'un açıkça varsayımı, gönüllü geri dönüşün mümkün olması gerektiği idi. Bu bağlamda Verdonk, tüm devletlerin kendi vatandaşlarını yeniden kabul etme zorunluluğunu vurgulamıştır. Çünkü bu durum gerçekleşirse, geri dönüş yaklaşımının başarısız olması halinde bunun nedeni dış etkenlerden ziyade ilgili bireyin isteksizliğine atfedilebilecektir. Gönüllü geri dönüş alanında hayal kırıklığı yaratan sonuçlar nedeniyle, Balkenende II hükümeti tarafından kampüs deneyi

³⁹⁷ Bekaroğlu, s.123.

³⁹⁸ Köse, s.67.

³⁹⁹ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.4.

durdurulmuştur⁴⁰⁰. “Geri Dönüş Projesi”, Balkenende III hükümetinin iade politikasının uygulanmasında da önemli bir yer tutmuştur.

Geri Dönüş Projesi için Yeniden Entegrasyon Yönetmeliği (Herintegratie Regeling Project Terugkeer: HRPT) olarak adlandırılan proje, uygulandığı tüm yerlerde varlığını garanti edecek olan Uluslararası Göç Örgütü tarafından idare edilmiştir. HRPT’nin arkasındaki temel varsayım verilecek olan hibenin, reddedilen sığınmacıların kendi menşe ülkelerindeki yaşamlarını yeniden inşa etme olasılıklarını artıracak yönündedir. Geri dönüş projesine göre, reddedilen sığınmacıların çoğunluğu hala Hollanda’da kalmayı tercih etmişlerdir⁴⁰¹. Balkenende II/III döneminde, geri dönenler için daha kapsamlı yeniden entegrasyon desteği acil bir politika ihtiyacı olarak görülmüştür. Bu, Balkenende IV yönetiminin devam edeceği çok daha fazla yeniden entegrasyon odaklı gönüllü geri dönüş politikasına da kapı açmıştır. Bu dönemde, ilk ve sadece büyük ölçekli, çok taraflı geri dönüş ve yeniden entegrasyon programı olan RANA (Return and Reintegration of Afghan Nationals to Afghanistan-Afganistan’a Afgan Vatandaşlarının Geri Dönüşü ve Yeniden Entegrasyonu) kurulmuştur.

RANA programı hem gönüllü geri dönenler hem de zorla çalışanlar için imkanlar sunmuştur. Hollanda için bu bir süredir Afganlara yönelik iki projenin eşzamanlı olarak çalıştığı anlamına gelmektedir. REAN Plus temel olarak finansal reentegrasyon desteğini sağlamış, RANA ise (birincil) barınma, eğitim, sağlık tesisleri, ulaşım ve işletme gibi pratiklere daha fazla odaklanmıştır. RANA Programı, Hollanda’dan yaklaşık 800 Afgan’ın ve dört yıl içinde tüm AB üye devletlerinde yaklaşık 5.000’inin geri dönüşünü gerçekleştirmiş; bunların yaklaşık %60’ı gönüllü geri dönen kişiler olmuştur⁴⁰². Görünen sayısal başarıya rağmen, değerlendirme, geri dönüş rakamlarındaki artışın sadece RANA programına atfedilemeyeceğini de vurgulamıştır. 2002’den bu yana Afganistan’ın genel güvenlik durumu gelişmekte, bu

⁴⁰⁰ Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.47.

⁴⁰¹ Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.49.

⁴⁰² Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.50.

da şüphesiz geri dönenlerin artmasına neden olmaktadır. RANA'nın durumunda, daha önceki bazı geri dönüş programlarının aksine, yardım, tutarlı kabul politikaları ve ülke koşullarının tümü, nispeten büyük ölçekli geri dönüşü mümkün kılmıştır.

Hem Balkenende II hem de III hükümetlerinin geri dönüş politikaları düzensiz göçmenlere çok daha açık bir şekilde odaklanmıştır. Eylül 2003'te, düzensiz göçmenlere ulaşmayı amaçlayan bir proje gönüllü geri dönüşü sağlamak amacıyla hükümet tarafından onaylanmıştır. Randstad İade Girişimi (RRI) projesi temel olarak, Uluslararası Göç Örgütü ile düzensiz göçmenlere ve aynı zamanda yerel hükümet organlarına hizmet veren sivil toplum örgütleri arasında yakın bir işbirliğini gerektirmiştir. RRI projesi daha fazla "düzensiz göçmen odaklı" gönüllü dönüş politikası yapmak için önemli bir araç olmuştur denilebilir. Gözaltından itibaren gönüllü geri dönüşün kolaylaştırılması gözaltı merkezlerinde kalanlara, yardım kuruluşlarının daha da uzatılması hedeflenmiştir⁴⁰³.

Balkenende II ve III yönetimi aktif olarak yasadışı yerleşimi engellemeye yönelik bir politika izlemiştir. Düzensiz göçmen politikası'nı genel göç politikasının ayrı bir alt alanı olarak gören ilk hükümet olmuştur. Önerilen tedbirlerin bir parçası olarak, düzensiz göçmenlere yönelik polis denetiminin yoğunlaştırılması, düzensiz göçmenlerin yakalanmasını daha olası hale getirecektir. Ocak 2007'de, merkezi hükümet ile bölgesel polis güçleri arasında, düzensiz göçmenlerin kontrol edilmesi ve tutuklanması için bir kota kuran düzenleme yapılmıştır. Eğer düzensiz göçmen yakalanırsa kolluk kuvvetleri ikramiye alacaklardır. Bununla birlikte, önerilen tedbirler arasında yine düzensiz göçmenlere iş veren ya da kiracı olarak oturmasına izin veren kişilere yönelik de ağır para cezaları uygulanacaktır⁴⁰⁴. Böylece hem düzensiz göçmenlerin sömürülmesi hem de Hollanda'da yasadışı olarak ikamet etme imkanları önemli ölçüde azaltacaktır⁴⁰⁵. Ancak bakıldığında göçmenlerin sömürülmesinin çok önemsenmediği daha çok güvenlik açısından tehdit olarak

⁴⁰³ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.51.

⁴⁰⁴ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.52.

⁴⁰⁵ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.53.

algılanan göçmenlere dışlayıcı bir tutumla politikalar uygulandığı görülmektedir. Yani 2001 yılındaki terör saldırılarının etkisinin hala daha devam ettiği söylenebilir.

Göç politikaları dışında bu dönemde dikkati çeken ve aynı zamanda aşırı sağ'ın yükselişinin de bir kanıtı olabilecek diğer bir durum ise, 2 Kasım 2004 tarihinde, popüler bir yönetmen olan Theo van Gogh'un Fas kökenli genç bir Hollandalı tarafından öldürülmesidir. Hollanda siyasi tarihinde politik suikastlar nadiren olduğu için Pim Fortuyn ve Theo van Gogh suikastları ülkede şok etkisi yaratmıştır. Theo van Gogh'un katili Fas kökenli radikal bir Müslüman olan Mohammed Bouyeri'dir. Bouyeri Gogh'u öldürdükten sonra bir manifesto niteliğinde de göğsüne bir kâğıt bırakmıştır. Cinayetin ardından da oldukça soğukkanlı bir şekilde teslim olmuş, kaçmaya yönelik bir girişimde bulunmamıştır⁴⁰⁶.

Bu cinayetin arkasında yatan gerçeklere bakılacak olursa, öncelikle Van Gogh, Müslümanlara ve İslama yönelik "açık ifadeler"ın yer aldığı kısa bir film olan "Submission" yani "Teslimiyet" adlı filmi yayınlamıştır. Somali Parlamentosu'nun Hollandalı üyesi olan Ayaan Hirsi Ali ile de yakın bir işbirliği yapmıştır. Film, Hollanda televizyonunda yayınlanmış ve hem Van Gogh hem de Hirsi Ali, İslam'a hakaret ettikleri için tehdit edilmişlerdir. Örneğin; Van Gogh, Müslüman kadınların "boyun eğmesini" betimleyen bir üslup kullanmış ve çıplak kadınların bedenlerinin üzerinde yazılı Kuran metinlerini göstermiştir⁴⁰⁷. Van Gogh'un saldırı dili yalnızca Müslümanları değil aynı zamanda Yahudi ve feministleri de hedef almaktaydı⁴⁰⁸.

Penninx'e göre, bu cinayetin demokrasiye bir tehdit olarak belirtilmesi, Bolkestein'in daha önceki İslam ve demokrasinin uzlaşmaz olduğu tezini doğrulamıştır. İkinci olarak da cinayeti göçmenlerin entegrasyonunun ve özellikle de kendilerini ayırtıran Müslüman göçmenlerin entegrasyonunun başarısızlığının nihai kanıtı olarak ortaya koymuştur. Bu yorumlar ise yalnızca medyadan değil aynı zamanda Hollandalı politikacılardan özellikle de LPF ve Liberal Parti'den gelmiştir. Bu yorumlar aynı zamanda bir dizi eylem ve kutuplaşmaya da yol açmıştır. Öncelikle aşırı sağ harekete bağlı bazı gruplar İslami sembollere saldırarak durumu istismar etmişlerdir. İslami okulların ve camilerin ateşe verilmesi buna örnek teşkil etmektedir.

⁴⁰⁶ Bekaroğlu, ss.143-144.

⁴⁰⁷ Rinus Penninx, "Dutch Integration Policies after the Van Gogh Murder", **Institute for Migration and Ethnic Studies**, University of Amsterdam, January 2005, <https://www.researchgate.net/publication/238512248>, (25.03.2018), s.9.

⁴⁰⁸ Bekaroğlu, s.145.

Bunun yanı sıra Müslümanlara ve örgütlerine kendilerini cinayetten uzak tutmak ve demokrasiye, ifade özgürlüğüne ve bütünleşmeye sadakatlarını göstermek için büyük baskılar yapılmıştır⁴⁰⁹. Uygulanan politikaların da daha asimilasyoncu olduğu görülmektedir.

Van Gogh suikastından sonra düşünce özgürlüğüne destek vermek adına yedi dakika sürecek olan “eat-dea fening noise” yani “uyanışın gürültüsü” için Amsterdam merkezinde yaklaşık olarak 20.000 vatandaş buluşmuştur⁴¹⁰. Avrupa’da yükselen aşırı sağın en dramatik biçiminin Hollanda’da olduğunu söylemek yanlış olmaz çünkü Müslüman karşıtlığı ile göçmen karşıtlığının Hollanda’da örtüştüğü görülmektedir. Suikastın ardından bu olayları takip eden İslami okulların ve camilerin de kundaklanması ülkede bir sivil savaş olduğu izlenimi vermiş ve bu da kamuoyunda “çokkültürlü trajedi”, “İslami Terörizm” gibi konularla ilişkilendirilmiştir⁴¹¹.

Pim Fortuyn ve Ayaan Hirsi Ali gibi politikacıların gelişiyi birlikte İslami göç daha önce de sözü edilen sütunlaşma sistemi ışığında bakıldığında ‘beşinci bir sütun’ olarak görülmüş ve İslami köktencilüğün hayaletinin sınırlarda dolaştığı konusunda uyarılar yayınlanmıştır. Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI) 2008 raporunda Hollanda’da yabancı düşmanlığı konusunda önemli bir artış olduğunu göstermiştir⁴¹². Sütunlaşma uzun zamandır Hollanda’daki farklılıkları ele alan baskın bir çerçeve olmuştur. Pennings, farklı sosyal sektörlerde dini veya ideolojik olarak motive olan kurum ve üyelerin kurumsal yapılarını ayırır ve sütunlaşmayı da “sonradan süreç” olarak tanımlar. 1880’lerde Katolikler, Ortodoks Protestanlar ve sosyal demokratlar, karşılıklı farklılıklarını giderek kurumsallaştırmışlardır. Sütunlardaki değişime rağmen çoğu sosyal etkinlik, bireysel sütunlar halinde düzenlenmiştir. “Biz” ve “onlar” arasındaki bu ikilik, yeni göçmenlerin Hollanda’ya gelmesiyle sütunlaşma alışkanlığının devam etmesinin muhtemel olduğunu ortaya koymuş ve bu da kendi kültürlerinin Hollandalılardan tamamen farklı olduğu varsayımına katkıda bulunmuştur. Sosyolog Koopmans, Hollanda toplumu ve

⁴⁰⁹ Rinus Penninx, “Dutch Integration Policies after the Van Gogh Murder”, **Institute for Migration and Ethnic Studies**, University of Amsterdam, January 2005, <https://www.researchgate.net/publication/238512248>, (25.03.2018), ss.9-10.

⁴¹⁰ Köse, s.70.

⁴¹¹ Osman Alacahan ve Betül Duman, “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, **Sempozyum Tebliğleri**, Sivas, 18-19 Kasım 2011, ss.62,64.

⁴¹² Van den Berg ve Schinkel, s.397.

göçmenleri arasındaki ilişkinin sütunlu gelenekte güçlü bir şekilde kök saldıgını iddia etmektedir. 21. yüzyılın başlarında yerel dini ve siyasal gruplar arasındaki çatışmaları pasifleştirici bir unsur olan koloni sistemi, bir bütünleşme aracı olarak yeniden gündeme getirilmiştir. Bu sütunlu tarihin göçmenler üzerindeki etkisi, en çok İslam ülkelerinden gelen göçmenlerde görülmektedir. Politika yapıcılar ve akademisyenler bu grubu yeni bir sütun olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda, kültürel veya dini temelde grup oluşumu için bu alan, Hollanda çoğunluk nüfusu için huzursuzluk ve rahatsızlık temeli oluşturdu. Çoğunluğun grubun sınırlamalarından ve baskılarından kurtulduğuna inanılan bir zamanda, toplumda haklarını iddia eden yeni bir grup ortaya çıkmıştır. Bu yeni sütunun (ağırlıklı olarak geleneksel fikirlere) varlığına olan artan isteksizlik, grubun bireysel özgürlüklerinin bastırılmasına odaklanmıştır. Bu, bireysel göçmenlerin kendi kültürel veya etnik kategorilerinden ayrı olarak düşünülmesini neredeyse imkânsız kılan kültürel karşıtlıkların artmasına yol açmıştır⁴¹³.

2000’li yıllardan önce insan haklarına saygı, demokrasi ve göçmenlere yönelik entegrasyon politikaları ile övünen Hollanda artık daha ziyade asimilasyoncu bir politika uygulamaya evrilmiş ve yabancı düşmanlığı yapan bir ülke konumuna gelmiştir.

3.3.1.3. Dördüncü Balkenende Kabinesi Döneminde Uygulanan Göç Politikaları (2007-2010)

Şubat 2007’de, CDA, PvdA ve Hristiyan Birlik Partisi (CU- Christian Union)’nden oluşan yeni bir koalisyon hükümeti, Balkenende’nin Başbakan olarak başkanlık ettiği göreve başlamıştır. Nebahat Albayrak, Adalet Bakanlığı’na bağlı, hükümetin yabancılar politikasından sorumlu devlet sekreteri olarak göreve gelmiştir ve Türk asıllıdır. Geri dönüş politikasına verilen önem, Balkenende IV döneminde sona ermiştir⁴¹⁴. Burada ayrıca belirtmek gerekirse ileride daha da ayrıntılı ele alınacak olan Geert Wilders, sırasıyla İşçi Partisi üyesi olan Nebahat Albayrak ve Türkiye ve Fas’ın çifte vatandaşı olan Ahmet Aboutaleb’e karşı bir dava açmıştır. Wilders, çifte

⁴¹³ Halleh Ghorashi, “Racism and ‘the Ungrateful Other’ in the Netherlands”, *Thamyris/Intersecting*, Sayı:27, 2014, <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/1047491>, 27.03.2018, ss.106-107.

⁴¹⁴ Christian Momers ve Evi Velthuis, “Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)”, (ed. Esther van Zadel), *Uluslararası Göç Örgütü (IOM)*, Kasım, 2010, ss.54-55.

vatandaşlıklarından dolayı, Hollanda'ya sadık kalamayacaklarını ve bu nedenle de hükümete üye olmaya uygun olmadıklarını iddia etmiştir. Diğer siyasi partilerin hiçbirisi Wilders'ın hareketini desteklememiş ancak bazıları çift milliyetçiliğin cesaretinin kırılmasını savunmuştur. Eylül 2007'de, Hükümet Politikaları Bilimsel Konseyi (WRR), Hollanda Kimliği ile ilgili bir rapor yayınlamıştır. Konsey hem göçmenler hem de Hollandalı göçmenler için çifte vatandaşlığa izin verilmesi gerektiğini savunmuştur⁴¹⁵.

Bu dönemde uygulanan politikalar genel olarak ele alınırsa, Balkenende IV hükümetinin önceki yönetimin politikalarının devamı niteliğinde girişimlerde bulunduğu söylenebilir.

25 Mayıs 2007 tarihinde imzalanan VNG (Hollanda Belediyeler Birliği) ile yapılan anlaşma, geri dönüş sürecinin tekrar yoluna girmesi, geri dönüş sırasındaki reddedilen sığınmacıların tam işbirliğinin sağlanması, belediyenin konaklama tesislerinin (reddedilen sığınmacılar için) sona ermesi son derece önemli görülmektedir⁴¹⁶.

Balkenende III döneminde önemli bir ivme kazanmaya başlayan, daha gönüllü geri dönüşle daha fazla yeniden entegrasyon odaklı bir yaklaşım için destek büyümeye devam etmiştir. Bunun için önemli bir adım, sığınmacı ve göçmen grupları ile ilgili on örgütlenmenin ortaklaşa Adalet Bakanlığı ve Kalkınma İşbirliği Bakanlığı'na geri dönüş ve yeniden bütünleşme ile ilgili bir vizyon sunmasıyla ortaya çıkmıştır. Hollanda'da kalmasına izin verilmeyen kişilerin güvenli bir şekilde geri dönmeleri adına onları destekleyen tamamlayıcı bir yaklaşım önerilmiştir. Örgütlerin bir koordinasyon platformu, Sürdürülebilir Geri Dönüş Platformu kurmayı hedefleyeceği sürece, bu girişim farklı siyasi partiler tarafından coşkuyla karşılanmış ve hükümet, 10 milyon Avro'ya kadar bir tutarı toplamayı kabul etmiştir. Yeniden Entegrasyon ve Sürdürülebilirlik üzerine odaklanma, Uluslararası Göç ve Kalkınma hakkındaki 2008 Politika Belgesi'nde yer almıştır. Reddedilen sığınmacılar için yeniden bütünleşme

⁴¹⁵ Heather Main, "France and The Netherlands: Immigration, Assimilation, and Conflict", University of Washington, Mayıs 2006, <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/2586/Heather%20Main.pdf?sequence=1>, (06.05.2018), s.9.

⁴¹⁶ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, ss.55-56.

amacıyla nakit hibe sağlamak için genel bir programın finansmanının sürdürülmesinin yanı sıra, Belge özellikle reentegrasyona destek vermiştir⁴¹⁷.

Balkenende IV hükümeti reddedilen tüm sığınmacılara etkili çözümler sunmayı taahhüt etmiş olsa da belediyeler, geri dönen ya da statü kazanmamış yeni insanlarla mücadele etmeye devam etmiştir.

2010 yılında Hollanda'daki siyasi manzara büyük ölçüde değişmiştir. Mart 2010'da belediye seçimleri yapılmış ve Halkın Özgürlük ve Demokrasi Partisi (VVD), Demokratlar 66 (D66) en çok sandalyeyi alan partiler olmuştur. Yeni kurulan Özgürlük Partisi (PVV) ise siyasi arenaya girmiştir. 9 Haziran 2010 tarihindeki seçimlerde Mark Rutte liderliğindeki Halkın Özgürlük ve Demokrasi Partisi (VVD), mecliste en fazla sandalyeyi almış, Job Cohen liderliğindeki İşçi Partisi (PvdA) ise ikinci olmuş, üçüncü parti de Geert Wilders liderliğindeki Özgürlük Partisi (PVV) olmuştur. Sonunda tüm görüşmeler bittikten sonra, Mark Rutte'nin VVD'si ile dördüncü sırada yer alan Hristiyan Demokrat Temyiz (CDA) koalisyon kurmuşlardır. Rutte Kabinesi'nin sloganı "Özgürlük ve Sorumluluk" olmuştur. Kabine, göçmenlerin daha iyi entegrasyonuna çalışmakta ve daha sıkı şartlar getirmektedir. Hollanda Mülteciler Konseyi, koalisyon anlaşmasını "mültecilerin dışlanması, makul olmayan şartların belirlenmesi ve insan haklarından mahrum eden önlemler" ile karakterize olan 'yaygın bir güvenlik atmosferi' olarak nitelendirmektedir⁴¹⁸. Yeni kurulan kabine, Balkenende IV Kabinesi tarafından henüz gerçekleştirilemeyen planları ve değişiklikleri uygulamaya devam etmiştir.

2000'li yıllarda dikkati çeken durum WRR raporlarının yerini SCP raporlarının almış olmasıdır. Yenilenen kurumsal düzenleme ile yabancılarla ilgili bakanlık İçişleri Bakanlığı'ndan Adalet Bakanlığı'na taşınmıştır. Yeni dönemdeki politika, 1990'ların paradigmasını çok yakından takip etmektedir, ayrıca göçmenlerin Hollanda toplumuna kültürel adaptasyonu üzerinde daha fazla durmaktadır. Bu yüzden entegrasyon politikası önemli ölçüde daraltılmıştır. Bu politikada göçmenler Hollanda'ya

⁴¹⁷ Christian Momers ve Evi Velthuis, "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.56.

⁴¹⁸ J. De Boom, A. Weltevrede, Y. Seidler, P. Van Wensveen, E. Snel ve G. Engbersen, "Migration and Migration Policies in the Netherlands 2010", **Dutch SOPEMI-Report 2010**, Rotterdam Risbo, Erasmus Üniversitesi, Ağustos 2012, <http://www.godfriedengbersen.com/wp-content/uploads/sopemi-2010.pdf>, (09.05.2018), ss.1-2.

gelmeden önce, Hollanda kültürü ve toplumuyla ilgili dil becerilerini ve bilgilerini kanıtlayan bir sınavı geçmekle yükümlüdürler. Kabul edildiğinde ise, yurttaşlık entegrasyon kurslarına uymak durumundadırlar. Yeni politika önceki on yıla göre önemli değişiklikler içermektedir. Sorumlulukların başlangıç noktası artık göçmenler olmuştur⁴¹⁹.

Bu dönemde etkili olan siyasi partiler incelendiğinde, VVD ülkenin liberal partisi olarak bilinmekteyken 1990'lı yıllarda lider olarak Frits Bolkestein'in başa gelmesiyle göçmen karşıtı ve asimilasyonu destekleyen bir parti konumuna gelmiştir. VVD genel olarak nitelikli göçü savunmaktadır yani düşük eğitimli insanların ülkeye girişine karşı çıkmaktadır. Aile birleşiminden kaynaklı göçe yönelik ise, yalnızca 16 yaşından küçük çocuklara izin verilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca evlilik yoluyla gelen göçmenlerle ilgili de Hollanda dilini iyi bilmeleri gerektiğini ve topluma karşı olumlu bir tutum sergilemesi gerektiğini belirtmiştir. Parti ayrıca entegrasyonla ilgili olarak da şu tutumu benimsemektedir. Eğer bir kişi Hollanda'ya gelmeyi ve burada kalmayı düşünüyorsa topluma katılmak adına kendisi bir sorumluluk almalıdır.

PvdA, çok eskiye dayanan bir parti olmasının yanında, 1960 ve 1970'li yıllarda muhalefette yer alsa da 1977-1981 yılları arasında ülke siyasetine yön vermiştir. 1990'lı yılların ortalarından itibaren de koalisyon hükümetlerinde yer alan bir parti olmuştur. İşçi Partisi göç konusunda izlenecek politikaların seçici olmasını önermektedir. Evlilik göçüyle ilgili olarak göç etmek isteyen göçmenin kendi eşini geçindirebilecek düzeyde bir gelir sahibi olması gerektiğini düşünmektedir. Bunun yanı sıra sahte ve zorunlu evliliklerin kontrol edilmesi gerektiğini savunur. Partiye göre, yeni gelen göçmenlere de okuma-yazma testi uygulanmalıdır.

Hristiyan Demokratlar Birliği (CDA)'ne bakıldığında 1980 yılında üç büyük partinin (Hristiyan Tarihsel Birlik, Katolik Partisi ve Karşı-Devrimci Parti'nin) birleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Parti kendisini Hristiyan bir parti olarak tanımlamaktadır ve siyasal ve toplumsal görüşünü üç kavram ile özetlemektedir: Paylaşılmış Sorumluluk, Adalet, Halifelik ve Dayanışma. Bu kavramların birleşmesiyle sorumlu bir toplum ortaya çıkacaktır. Bu partiye göre ise düzenli göçe yönelik prosedürler ile sığınma amaçlı göç birbirinden ayrılmalıdır. Emek göçmenleri ile ilgili Hollanda iş piyasasına olan ihtiyaç belirleyici bir etken olmalı ve oturma hakkı

⁴¹⁹ Callejo ve diğerleri, ss.20-21.

şayet emek göçmenleri ödenek ve yardımlara başvurursa iptal edilmelidir. Evlilik göçmenlerine ise sıkı bir dil şartı getirilmelidir. Evlilik dolayısıyla gelen eşler ise 5 yıl geçtikten sonra bağımsız bir oturma hakkı alabilmelidir. Bu partiye göre yine Hollanda'ya kim giriş yapmışsa toplumun bir paydaşıdır. Çünkü şayet bu olmazsa kendi değer ve normlarıyla alternatif toplumlar oluşabilir⁴²⁰.

Özgürlük Partisi ise (PVV), yeni bir partidir ve daha çok Geert Wilders ismiyle özdeşleşmiştir. Genel olarak bir değerlendirmede bulunulursa; 1980'li ve 1990'lı yıllarda göçmen karşıtlığı siyasi alanda belirgin bir şekilde görülmezken, 2000'li yıllarda özellikle de Pim Fortuyn'la beraber göçmen karşıtlığı belirgin bir hal almıştır.

3.3.2. Bir Aşırı Sağ Profil: Geert Wilders

Geert Wilders, tüm mirası devralacak hevesli bir adaydır. VVD (Özgürlük ve Demokrasi İçin Halk Partisi)'den bir milletvekili olarak, Van Gogh'un öldürülmesinden önce zaten iyi bilinen bir İslam eleştirmeni olmuştur. Seçmenlerin memnuniyetsizliğinden de faydalanmış ve siyasi partileri yerleşik Hollandalılar ve göçmenler arasındaki kültürel ve dini farklılıkları gözden kaçırmakla suçlamıştır. VVD'den bağımsız bir milletvekili olarak istifa ettiği zaman, parlamentonun en açık sözlü üyelerinden biri olmaya devam etmiştir⁴²¹. Ayaan Hirsi Ali ve Rita Verdonk, Hollanda kültürünün, baskıcı ve şiddetli olarak tanımlanan İslam kültürünün aksine, eşitliği ve açıklığı nedeniyle daha iyi olduğunu öne sürmüşlerdir. Göçmenler hakkında dışlayıcı söylemlerin yaygınlaşması, genellikle, “medeniyetler çatışması”na yöneldiğine inanılan küresel bir dünyada artan çeşitlilik ve güvensizliğe atfedilen değişim korkusu olarak açıklanmaktadır. Göçmenlere yönelik olarak Hollanda toplumundaki gerilimi derinleştiren birkaç küresel ve ulusal olay etkili olmuştur⁴²². İlki, 2004 yılında yaptığı bir kısa film nedeniyle Theo van Gogh'un öldürülmesi, ikincisi ise, 2005 yılında bir Danimarka Gazetesi'nde Hz. Muhammed'in karikatürlerinin yayınlanmasıdır⁴²³. Bu değişen küresel ve yerel durumlar, kısmen

⁴²⁰ Kadir Canatan ve Şebnem Cansun, “Göç Politikalarının Değersel Temelleri Hollanda ve Fransa’da Büyük Siyasal Partilerin Göç Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, İstanbul, 29-30 Mayıs 2015, ss.417-420.

⁴²¹ Bekaroğlu, s.148.

⁴²² Ghorashi, s.103.

⁴²³ Bekaroğlu, s.154.

Hollanda toplumundaki İslami göçmenlere yönelik artan gerilim ve olumsuzlukları açıklar niteliktedir.

Wilders, 2004 yılının Eylül ayında VVD'den istifa etmiş ardından bir süre Bart Jan Spruyt ile işbirliği yapmıştır. İkili tarafından yazılan bir gazete makalesinde, "Hollanda'nın yalnızca hoşgörü ve demokrasimizi öldürecek olan İslami kültürün ithalatına karşı korunması gerektiği" vurgulanmıştır. Hedefleri sadece İslami terörizm değildir. Wilders ve Spruyt, İslam kültürünün demokratik anayasal devleti de tehdit ettiğini ileri sürmüştür. Wilders ve Spruyt ayrıca, kendi görüşlerine göre uzun zamandır Hollanda'da hüküm süren çokkültürcülüğü de eleştirmektedirler. Wilders ve Spruyt'a göre, diğer kültürlerle ve dinlere olan aşırı saygı, güçlü bir göç politikasının yokluğunu, zorunluluk içermeyen entegrasyon programlarını ve "onları kovuşturmak, sınır dışı etmek ve camilerini kapatmaktan ziyade radikal imamlarla çay içmeyi tercih etmek" anlamına gelir. Van gogh'un öldürülmesinden hemen sonra Wilders, Bart Jan Spruyt ile işbirliği yaparak yeni bir sağ siyasi parti kurmayı düşündüğünü açıklamıştır. 13 Mart 2005 tarihinde, yakında kurulacak olan partinin manifestosunu sunarken, bu konuyla ilgili büyük bir ilgi ve tartışma vardı. Bürokrasinin kesilmesi gibi önlemlerin yanı sıra "Bağımsızlık Bildirgesi" olarak adlandırdığı bu programda Wilders, bağımsız bir göç politikası yürütmek için AB içinde ayrı bir statüye sahip olmayı önermiştir. Onun için göçmenlik politikası, yılda en fazla beş bin mülteciye izin vermeli ve Türkiye ve Fas gibi ülkelerden evlilik ortaklarının gelmesine son vermelidir⁴²⁴. Wilders'a oy verecek olanlar, çoğunlukla göçü durdurma ve suçları azaltma önerileriyle ilgileniyorlardı.

On yıldan fazla süredir, Geert Wilders'ın PVV (Partij voor de Vrijheid-Freedom Party-Özgürlük Partisi)'si Hollanda'da büyük bir seçim gücü olmuş ve 2006'da ulusal parlamento seçimlerinde oyların %5,89'unu almıştır⁴²⁵. Yeni parti ile geleneksel liberal ilkeleri yeniden canlandırmak istediğini söylemiştir. 2006 Kasım seçimlerinde, 150 sandalyeli Tweede Kamer (Temsilciler Meclisi)'nde 9 sandalye kazanmıştır. Wilders'ın İslam'a ise nasıl yaklaştığı belirsizdir. Çünkü Müslümanlardan nefret etmediğini ancak İslam'ın geleneği, kültürü, ideolojisi ile ilgili

⁴²⁴ Bekaroğlu, ss.150-151.

⁴²⁵ Job Janssen, **Testing the success of Wilders' Freedom Party in shaping the attitude and position of the Dutch government on European issues between 2009 and 2014**, European Studies Berlin, The Postgraduate Programme of Berlin's three leading Universities, Master Thesis, 14.09.2015, s.11.

problemi olduğunu dile getirmiştir. Ona göre, İslam bir din değildir, bir ideolojidir. Sadece bu değil, aynı zamanda Kuran'ı Hitler'in Mein Kampf (Kavgam) adlı kitabı benzetererek "faşist kitap" olarak tanımlamaktadır, Hz. Muhammed'i ise Hitler ile eşleştirmekte ve Kuran'ın Hollanda'da yasadışı ilan edilmesini savunmaktadır. Çünkü ona göre, modern Batı Demokrasisi'nde, her şeyi öldürmek isteyen faşist bir ideolojiyi doğurmaktadır⁴²⁶.

Hollanda kamusal alanı, İslamcı göçmenlere karşı tiksintilerini ya da rahatsızlıklarını gösteren politikacılar ve kamuoyundan çok çeşitli ifadelerle doludur. Bunun örnekleri arasında Geert Wilders tarafından yapılan "Fitna" adlı film yer almaktadır⁴²⁷. 27 Mart 2008'de bir web sitesinde (Liveleak) "Fitna" gösterilmiştir. Film, Kuran'ı Kerim'in sayfaları eşliğinde çeşitli görüntülerle başlamaktadır. Ancak soldaki sayfada bir din adamının baş kısmında bomba vardır ve saatin geri sayması eşliğinde film başlamaktadır. İlk olarak İkiz Kuleler, Londra ve Madrid'in bombalamaları gösterilmekte, ardından da bazı Müslüman ülkelerde sünnet edilen kadınların görüntüleri ve Yahudi ile savaşmak için Kur'an'da belirli ayetler eşliğinde vaaz verenler gösterilmiştir. Filmin sonuna doğru, Kuran'ın bir sayfasını ele geçiren bir el gösterilmiş ve ekran kararmış ardından bir kağıdın yırtılması sesi gelmiştir. Ekran daha sonra boş kalmış ve "Duyduğunuz ses telefon defterinden yırtılan bir sayfanın sesiydi. Çünkü Kur'an'ın nefret söylemi içeren sayfalarını yırtmak bana değil, Müslümanlara düşer..." şeklindeki açıklamalar altyazı şeklinde verilmiş ve en son filmin başında gösterilen bomba saatin 00.00 olması ile patlamış ancak patlama sesi yerine yağmur sesi ve şimşek çarpma görüntüsü ile film son bulmuştur⁴²⁸.

Dönemin Adalet Bakanı Hirsch Ballin, Müslüman toplulukların liderleriyle görüşükten sonra, filmin Hollanda'da hiçbir bölünmeye yol açmadığını belirtmiş, dönemin başbakanı Jan Peter Balkenende ise, filmle ilgili üzüntülerini dile getirmiştir: "Film, İslam'ı şiddetle özdeşleştirmiştir ve bu yorumu reddediyoruz. Müslümanların büyük çoğunluğu aşırılık ve şiddeti reddediyor ve aslında kurbanlar da sıklıkla Müslüman. Bu nedenle, Bay Wilders'in bu filmi serbest bıraktığına üzüldük, bunun suç teşkil etmekten başka bir amaca hizmet etmediğine inanıyoruz."⁴²⁹ Bu düşüncelere

⁴²⁶ Bekaroğlu, ss.152-153.

⁴²⁷ Ghorashi, s.108.

⁴²⁸ "Fitna", <https://vimeo.com/20710133>, (30.03.2018).

⁴²⁹ Bekaroğlu, s.157.

sahip birinin başkanlığındaki kabinede göç politikalarında asimilasyonun görülmesi ise çelişkiyi ortaya koymaktadır.

Ocak 2009'da Fitna'nın yayınlanmasından yaklaşık bir yıl sonra PVV'nin koltukları sandıklarda 9'dan 20'ye çıkmıştır. Avrupa Parlamentosu seçimlerinde PVV ikinci olmuştur. Fortuyn'un ayak izlerini takip etmiş, özellikle Van Gogh'un öldürülmesinin ardından halkın büyük çoğunluğu tarafından memnuniyetle karşılanmıştır⁴³⁰. Hatta Antropolog Halleh Ghorashi bu dönemin, yaygın olarak “post-Fortuyn” dönemi olarak da adlandırıldığını belirtmiştir⁴³¹. 2010 yılındaki seçimlerde de VVD %20,5 ile birinci parti olmuş, ancak Job Cohen liderliğindeki PvdA (İşçi Partisi) %19,6 ile ikinci, PVV ise oylarını yükselterek %15,4 ile üçüncü parti olmuştur⁴³². 12 Eylül 2012 erken genel seçimlerinde ise, Mark Rutte liderliğindeki VVD %26,6 ile 41 koltuk kazanıp birinci parti olurken, Diederik Samsom liderliğindeki İşçi Partisi PvdA %24,8 ile ikinci olmuş, Wilders liderliğindeki PVV ise %10,1 oy ve 15 sandalye ile üçüncü olmuştur. Ardından VVD ve PvdA koalisyon hükümeti kurmuş ve 2017 yılına kadar da ülkeyi yönetmişlerdir⁴³³.

Wilders 2014 yılında Faslılara yönelik aşağılayıcı söylemlerinden dolayı suçlu bulunmuş ancak ceza almamıştır. Yargıçlar, Wilders'ın suçlu bulunmasının ceza olarak yeterli olduğuna hükmetmiştir⁴³⁴. Wilders 16 Eylül 2015 tarihinde, meclisteki bütçe görüşmeleri sırasında mültecilerin kabulü politikalarına direnilmesi çağrısında bulunmuş ve bu çağrıdan sonra üst üste ayrılıkçı eylem ve hareketler meydana gelmiştir. Örneğin; 13 Ocak 2016 tarihinde Heesch şehrinde inşaatı devam etmekte olan bir mülteci kabul merkezine iki ölmüş domuz bırakılmıştır. 14 Mart'ta ise Suriyeli sığınmacıların evlerinin duvarlarına “Hoş gelmediniz” ve “Evinize gidin” şeklinde yazılar yazılmıştır⁴³⁵. Geert Wilders, 15 Mart genel seçimleri için de partisinin seçim kampanyasında Faslı göçmenleri ülkenin vatandaşlarını tehdit eden bir “pislik” olarak

⁴³⁰ Bekaroğlu, s.149.

⁴³¹ Ghorashi, s.108.

⁴³² Janssen, s.12.

⁴³³ Bayraklı ve Güngörmez, s.21.

⁴³⁴ DW, “Wilders ‘ayrımcılık’tan suçlu bulundu”, **Deutsche Welle**, 09.12.2016, <http://p.dw.com/p/2U0Pj>, 28.03.2018.

⁴³⁵ Ineke Van Der Valk, “2016 Avrupa İslamofobi Raporu: Hollanda’da İslamofobi”, **SETA ANALİZ**, Sayı:199, Nisan 2017, <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/AnalizHollanda.pdf>, (27.03.2018), ss.13-14.

tanımlamıştır⁴³⁶. 2017 yılı itibariyle Avrupa'daki ülkelerin çoğunda yerel ve genel seçimler gerçekleştirilmiştir. Aşırı sağ partilerin de nasıl bir performans gösterecekleri merak edilmiştir. Yılın ilk seçimi Hollanda'da 15 Mart'ta gerçekleştirilmiştir⁴³⁷.

Wilders'ın 15 Mart 2017 genel seçimleri için hazırlamış olduğu seçim programı yalnızca bir sayfadır. Genel anlamda PVV'nin programında göçe ve Müslümanlara yönelik alınacak olan önlemlerden söz edilmiştir. Ana hedef, "İslamsızlaştırma"dır ve bunun yanı sıra parti, İslam ülkelerinden gelmekte olan göçmenlere sınırların kapatılması gerektiği yönünde propaganda yapmaktadır. Ayrıca sığınmacılara verilen geçici ikamet izinlerinin de geri alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Parti yönetimi ayrıca İslami okulların ve camilerin kapatılması, kadınların özellikle eğitim kurumlarında ve mahkemelerde olmak üzere tüm kamusal alanlarda başörtü takmasının engellenmesi ve Kur'an'ın yasaklanması gerektiğini düşünmekte ve bu yönde çalışmalar yapmaktadır⁴³⁸.

Seçime giren partilerin geneli, Hollanda'nın İslamlaşmasını engelleyip bütün göçmenleri kendi ülkelerine geri göndermek istediğini ve İslami sembolleri de yasaklayarak camileri kapatacağını söyleyen Geert Wilders ile herhangi bir şekilde koalisyona yanaşmadıklarını açıkladıklarından dolayı Özgürlük Partisi, seçim sürecinde zor durumlar yaşamıştır⁴³⁹. Wilders'ın bu tutumu Hollanda'nın diğer bütün sorunlarının göz ardı edilmesine sebep olmuştur.

Seçimlerde Mark Rutte'nin liderliğindeki Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (VVD) %21,3 ile 33 sandalye kazanmış, PVV ise %13,1 ile 19 koltuk kazanarak ikinci olmuştur⁴⁴⁰. 15 Mart 2017 seçimlerinden sonra kurulmuş olan hükümet ise Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi (VVD), Demokrat 66 (D66), Hristiyan Birlik Partisi (CU) ve Hristiyan Demokratlar Birliği (CDA)'nden oluşan bir koalisyon hükümetidir. Daha önceden yapılan anlaşmaya göre, VVD 5 bakan ve 3 müsteşarlık,

⁴³⁶ Russell Goldman, "Geert Wilders, a Dutch Nationalist Politician, Calls Moroccan Immigrants 'Scum'", **The New York Times**, 18 Şubat 2017, <https://www.nytimes.com/2017/02/18/world/europe/geert-wilders-netherlands-freedom-party-moroccan-immigrants.html>, (28.03.2018).

⁴³⁷ Bayraklı ve Güngörmez, s.8.

⁴³⁸ Valk, ss.12-13.

⁴³⁹ Bayraklı ve Güngörmez, s.8.

⁴⁴⁰ Özge Özdemir, "Hollanda'da Başbakan Rutte, Wilders'ı nasıl yendi?", **BBC Türkçe**, 16 Mart 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39287732>, 29.03.2018.

CDA 4 bakan ve 2 müsteşarlık, D66 4 bakan ve 2 müsteşarlık ve CU ise 2 bakan ve 1 müsteşarlık alacaktır⁴⁴¹.

Wilders, 2008 yılındaki İslam karşıtı filmi olan “Fitna”ya çeşitli diziler de planladığını açıklamıştır. Twitter’da “Fitna 2 ile 10” üzerinde çalıştığını açıklamıştır⁴⁴². Mark Rutte’nin III. kabinesinin sloganı ise, “Confidence in the future” yani “Geleceğe Güvenmek” olmuştur⁴⁴³. Hükümet kurulduktan sonra göçmenlere yönelik politikaların ne olacağı da merak konusu olmuştur ve hükümetin açıklamış olduğu programda mültecilerle ilgili olarak, kısıtlamalar ve sıkı yöntemlerin olacağından ve mültecilerin oturma izninin 5 yıldan 3 yıla düşürüleceğinden, süresiz oturma izninin de gerektiği durumlarda 2 yıl uzatıldıktan sonra verileceğinden ve oturma izni verilmeyenlerin ise en kısa zamanda sınır dışı edileceğinden söz edilmiştir⁴⁴⁴. Burada da görüldüğü üzere her ne kadar Wilders seçimleri kaybetmiş olsa da yeni hükümet seçmenlerin vermiş olduğu oylardan hareketle göç politikalarında katı bir tutuma devam edeceğini göstermektedir.

2000’li yılların başından itibaren göç politikalarına yönelik olarak bir değişimin olduğu yadsınamaz. Bu değişimlerin odak noktasında daha çok düzensiz göçmenlerin olduğu görülmektedir. Göçmenlere yönelik olarak uygulanan politikaların zaman geçtikçe daha da katı hale geldiği ve güvenlik tehdidi olarak görülmelerinden kaynaklı olarak da onların kendi ülkelerine dönmelerini sağlayacak politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla da 2000’li yıllarla birlikte çokkültürcülüğün sona erdiği görülmektedir.

⁴⁴¹ Sputnik Haber, “Hollanda’da 225 gün sonra hükümet kuruldu”, **SPUTNİK**, 26 Ekim 2017, <https://sptnkne.ws/fMUc>, (29.03.2018).

⁴⁴² Janene Pieters, “Wilders Plans Sequels to Anti-Islam Film Fitna”, **NLTİMES.NL**, 10 Nisan 2017, <https://nltimes.nl/2017/04/10/wilders-plans-sequels-anti-islam-film-fitna>, 29.03.2018.

⁴⁴³ Janene Pieters, “Confidence in the Future: New Dutch Government’s Motto”, **NLTİMES.NL**, 9 Ekim 2017, <https://nltimes.nl/2017/10/09/confidence-future-new-dutch-governments-motto>, 29.03.2018.

⁴⁴⁴ Dünya, “Hollanda’da Yeni Koalisyon Hükümeti ve Beklentiler”, **e-Dünya**, 15 Ekim 2017, <https://www.dunya.com/dunya/hollandada-yeni-koalisyon-hukumeti-ve-beklentiler-haberi-386323>, (29.03.2018).

3.4. AVRUPA BİRLİĞİ VE HOLLANDA’NIN İZLEDİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Avrupa Birliği İkinci Dünya Savaşı sonrasında göçün artmasıyla beraber ortak bir göç politikası geliştirerek anlaşma ve sözleşmeler imzalamıştır. 1970’li yıllarda yaşanmış olan petrol krizinin de etkisiyle beraber hem ekonomide durgunluk hem de işsizlik artışı yaşanmıştır. Sermaye, mal ve hizmetlerin dolaşımında serbestlik tanınmasıyla göçmenlerin de dolaşımında serbestlik gündeme gelmiş ve AB bu yüzden iç güvenliğin sağlanması konusunda adımlar atmıştır. Ancak bu durum daha çok güvenlik açığını tetiklemiş ve politika değişimine gidilerek özellikle dış sınırların korunması gerektiği belirtilmiş ve adımlar bu yönde atılmaya başlamıştır. Her ne kadar Schengen ile birlikte bu sorunun çözümü tamamlanmış gibi görünse de AB dış sınırların da daha etkili korunması gerektiğini ön plana çıkartarak girişimler başlatmıştır. Geçişlerin yalnızca mesai saatleri içinde yapılacak olması buna bir örnektir. Schengen’e üye olan olan ülkeler (Hollanda da dahil) iç güvenliği tehdit eden herhangi bir durumda ilk etapta altı aya kadar sınır kontrollerini devreye sokabilecektir. Eğer güvenlik sorunu devam ediyorsa bu sorun ortadan kalkana kadar kontrolleri sürdürebilecektir. Bu aslında üye ülkelerin insiyatifindeki bir konudur.

1990’lı yıllarda Doğu Bloğu’nun yıkılmasıyla birlikte AB ülkelerine göç akışı yoğunlaşmış ve bu dönemde göçmen kaçakçılığı uluslararası bir kazanç haline gelmiştir. Bu sebeple AB’nin göç politikaları 1990 sonrası dönemde ikilik yaşamıştır. Bir yandan insan hakları ve demokratik değerlerin, diğer yanda da milli egemenlik ve güvenlik konularının olduğu bir platformda bir denge arayışına girilmiştir. Bir yandan yeni göçlerin engellenmesi yoluna gidilirken diğer yandan da var olan göçmenlerin entegrasyonunu sağlamak adına politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır⁴⁴⁵. Bunun yanı sıra göçmenlerin geri dönüşü hatta gönüllü geri dönüşünün de teşvik edilmesi adına çalışmalar yapılmıştır. AB politikalarının Tampere Zirvesiyle güvenlik yönlü olmasının her ne kadar önüne geçilse de 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan Amerika’nın ikiz kulelerine yönelik terör saldırılarıyla politikalar tekrar güvenlik eksenine dönmüştür.

⁴⁴⁵ Orhan Koçak ve Resmiye Demet Gündüz, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:12, 2016, s.68.

Hollanda ise 1970'lere kadar bir göç politikası geliştirmek konusunda isteksiz davranmıştır ve göçmenler hep geçici olarak kabul edilmiştir. 1973 yılında yaşanan petrol kriziyle birlikte misafir işçi programını sona erdirmiştir ancak işçilerin geri gitmemesi hatta ailelerini de yanlarında getirmeleri göçmen sayısında bir artışın yaşanmasına sebep olmuştur. Avrupa Birliği petrol kriziyle birlikte güvenlik açığı olabilme ihtimali üzerinden bir politika yürütmeye başlamış, Hollanda ise tıpkı AB gibi göçmenlere yaklaşım anlamında bir tutum değişikliğine gitmiş ve misafir işçi almayı reddetmiştir. Yaşanan göçmen sayısındaki artışla beraber 1980'li yıllarda Hollanda başta kabul etmediği göçmenleri artık kabul etmesi gerektiğini anlayarak onları “azınlıklar” olarak kabul etmiştir.

AB 1990'lı yıllardan sonra insan hakları ve demokratik değerler ile güvenlik konuları arasında denge kurmak isterken, Hollanda'da ise denge kurmak yerine göçmenlere yönelik daha da sert politikaların ortaya çıktığı görülmektedir. 1991 yılında Hollanda Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi lideri Frits Bolkestein işsizlik ve düşük eğitimde, etnik kategorilere karşı işlenen suçlarda göçmenlerin rolü olduğunu belirtmiştir. Göçmenlere yönelik olarak katı bir göç politikası uygulanması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

2000'li yıllarla birlikte Hollanda'da beklenen durum bir bakıma göç ülkesi olduğunu kabul eden bir Hollanda olmasıdır ancak böyle olmamış ve uygulanan göç politikalarında göçmenlerin kendi ülkelerine dönmelerini sağlamanın yollarına bakıldığı görülmüştür. Bu anlamda yine AB ile benzer bir politika geliştirildiği görülmektedir. 11 Eylül ile birlikte gelen güvensizlik ortamı göçmenlerin terörist olarak algılanmasına neden olmuştur. AB'de 11 Eylül sonrasında göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak algılanması durumu Hollanda'da da kendisini göstermiştir. 2002 yılında Hollanda'da Koalisyon Anlaşması yapılmış ve sınırlayıcı bir göç politikası oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle düzensiz göçmenlere sınırlama getirmek ana hedef olmuş ve aynı zamanda göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerini sağlamak adına çalışmalar yapılmıştır. Hollanda'da Jan Peter Balkenende kabineleri döneminde göçmenlere yönelik olarak “geri dönüş politikaları” ön plana çıkmıştır. 11 Eylül'ün ardından Avrupa'da göçmenler terörist olarak algılanmış ve AB ise güvenlik açığı olmaması adına daha sıkı tedbirler alma yoluna gitmiş ve dış sınırların daha sıkı kontrol edilmesi adına politikalar geliştirmiş, Hollanda'da da göçmenlerin bir güvenlik

tehdidi olduğu algısı ile daha katı politikalar uygulanmış ve özellikle Wilders'in söylemleri ile bu doğrulanmıştır. Bu doğrultuda AB'nin ve Hollanda'nın politikalarında benzerlikler bulunduğu söylenebilir. 2011 yılında gerçekleşen Arap Baharı ve 2015 yılında Suriyeli göçmenlerle birlikte AB adına göç gündemde kalmaya devam etmektedir.

Her üye devletin kendisinin göçmen yasası vardır ve AB üye devletlere imkan tanımış ve insiyatif vermiştir. AB üye devletleri Birlik mevzuatına uymayan bir faaliyette bulunduğunda ulusal mevzuatını ileri sürmekte ve politikasını meşru hale getirebilmektedir. Bu anlamda AB Ortak Göç Politikası başlığı ile tutarsız bir durum ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin kendi politikaları AB mevzuatı ile uyum içinde olması arzu edilendir. Uyum sağlanamadığında ülkelerde keyfî uygulamaların olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Üye ülkelerdeki aşırı sağ partiler AB politikalarında görmüş oldukları açıklığı kullanarak bu politikaları eleştirmekte ve bu şekilde de oy oranlarını artırma çabasına girmektedirler. Bunun önüne geçilmesi adına üye ülkelerin AB mevzuatına uygun ve uyumlu politika geliştirmesi oldukça önemlidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç, geçmişten günümüze devam eden bir olgudur ve bundan sonra da devam edecektir. Toplumlar göçle birlikte homojen olmaktan çıkarak heterojen bir yapı arz etmiş ve çokkültürlü hale gelmişlerdir. Kimi toplumlar açısından bu kabul edilebilir bir durumken kimi ülkeler için de kabul edilemez bir durumdur. Uluslararası göçün özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra bir artış içine girdiği ise bilinen bir gerçektir.

Avrupa tarihsel anlamda nüfus hareketlerine bakıldığında daima bir göç kıtası olmuştur. II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde Avrupa'nın hep göç verdiği görülse de II. Dünya Savaşı'nın ardından bu durum değişmiş ve göç almaya başlamıştır. Avrupa'da göçü Geddes da üç dönem halinde incelemiş ve ilk olarak işçi göçü ardından aile birleşimi ve son dönemde de yasadışı göçün görüldüğünden söz etmiştir. Göçmen sayısının artmasıyla hem uygun entegrasyon politikalarına yönelik ihtiyaç ortaya çıkmış hem de ekonomide yaşanan durgunluk ve işsizlik faktörleri yabancı düşmanlığını ve ırkçılığı arttırmış ve toplumların göçmenlere yönelik tutumlarında da değişiklik yaratmıştır.

Aşırı sağ kavramını genel olarak yazarların aşırı sağ partiler üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Literatürde sağın ideolojisinin neyi oluşturduğu ile ilgili net bir görüş birliği olmasa da siyaset bilimci Mudde aşırı sağ partilerle ilgili birçok tanım ve özellikten söz etmiştir. Irkçılık, anti-demokrasi ve güçlü devlet vurgusu bu özelliklerden bazılarıdır. Genel anlamda aşırı sağ partilerin ideoloji olarak içinde barındırdıkları; milliyetçilik, faşizm, ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve muhafazakârlıktır. Bu ideolojileri direkt aşırı sağ'ın özellikleri olarak vurgulamak doğru olmaz ancak içinde barındırdığı da yadsınamaz. Özellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığı bu partilerde çok sık görülmektedir.

Göçle gelen kişilerin gerek kültürleri, dilleri gerekse de fiziksel özellikleri anlamında var olan toplumdan farklılık gösterdikleri ortadadır. Bu farklılıkları ırk ya da etnik köken kavramlarıyla açıklayabiliriz. Bu farklı kesimler ise bazı Avrupa toplumları tarafından güvensizlik nedeni olarak görülmekte ve bu yüzden göçmenlere karşı dışlayıcı ve sert bir tutumda bulunmaktadır. İnsan hakları ve demokratik oldukları ile övünen Avrupa ülkelerinde yaşanan bu durumlar oldukça dikkat çekicidir. Aslında bu güvensizlik durumu Soğuk Savaş'ın bitmesinin ardından ortaya çıkmıştır.

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde ikiz kulelere yönelik gerçekleşen terör saldırısı ve ardından yaşanan Madrid, Paris, Londra saldırıları bu noktada önem arz eder. 11 Eylül'deki saldırıda teröristlerin göç yollarını kullanmış olması ise göçmenlerin bir tehdit olarak görülmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra, kimi kesimler tarafından ülkedeki suç oranlarının artmasından da göçmenler sorumlu tutulmuşlardır. Aşırı sağ ise, bu bakış açısını destekleyenlerin oylarını almak adına çaba içine girmiştir. Örneğin Avusturya Özgürlük Partisi'nin lideri Joerg Haider, yüksek düzeydeki suçların bu kontrol edilemeyen göçten kaynaklandığını belirtmiştir. Aşırı sağ partiler aynı zamanda göçmenleri güvensizlik nedeni olarak ve kültürel kimliğin de kaybolmasını da tehdit ettiğini ileri sürerek oy oranlarını arttırma yoluna gitmiştir.

Göç alan ülkelerde uyum problemleri de çok sık görülmektedir. Bu yüzden ülkeler farklı farklı göç politikaları uygulamaktadırlar. Bu politikalar temel anlamda asimilasyon, bütünleşme (entegrasyon) ve çokkültürcülük şeklinde özetlenebilmektedir. Asimilasyon, kişi ve grupların başka kişi ve grupların duygularını, kültürlerini, tutumlarını öğrenerek kendi kültür ve deneyimleriyle ortak bir kültür etrafında bütünleşmeleri olarak tanımlanabilir. Entegrasyon, göçle gelen kişileri toplumla uyumlu hale getirme çabasıdır. Çokkültürcülük ise, bir devlet altında farklı kültürden kişilerin bir arada yaşamasıdır.

Avrupa Birliği'ne üye olan ülkeler bu göç artışıyla birlikte ortak bir göç politikası belirlemek ve ortak bir amaç için hareket etmek adına anlaşma ve sözleşmeler imzalamışlardır. Bu anlaşmalar genel olarak göç sayısında yaşanan artıştan dolayı bu sayıya bir sınırlama getirilmesi ve sığınmacıların ülkelere başvurusunun artmasından kaynaklı olarak sorumlu üye devletin belirlenmesi ve yasadışı göçün, ülkelere izinsiz girilmesinin önüne geçebilmek adına dış sınırlardaki güvenlik kontrollerinin artırılmasına yönelik olmuştur. Her ne kadar anlaşmalar bu amaçlar doğrultusunda yapılmış olsa da ne kadar başarı sağlandığı bir tartışma konusudur. Nitekim birçok Avrupa ülkesi göç politikalarına yönelik olarak eleştiride bulunabilmektedir.

Bu çalışmada, bu anlaşmalarda imzası olan bir ülke olarak Hollanda'nın göç politikaları incelenmiştir. Özellikle asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürcülük politikalarının bir arada bulunması açısından Hollanda oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra aşırı sağ'ın yükselmesiyle birlikte göç politikalarının bu durumdan nasıl

etkilendiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Hollanda’da İkinci Dünya Savaşı’ndan önce bir sütunlaşma sistemi vardı. Bu sistemde toplum dine, kültüre, ideolojilere göre farklı sütunlara ayrılmaktaydı. Bu sütundaki kişiler ise sütunlara sorgusuz ve sualsiz olarak bağlı kalmaktaydı. 1960’lı yıllarla birlikte Hollanda çok uluslu bir yapıya dönüşmeye başlamış ve sütunlaşma sisteminin zirvede olduğu bir dönemde Hollanda göçmen bir ülke haline gelmeye başlamıştır. Hollanda’nın bu çerçevede temele inildiğinde çokkültürlü bir toplum olduğu söylenebilir. Ancak Hollanda’nın geçmişteki bu sütunlu yapısından kaynaklı olarak, gelen göçmenlerin de kolayca entegre olacakları, kendi kimliklerini geride bırakacakları gibi bir algı oluşmuştur ve bir beklentiye girilmiştir. Hatta bu yüzden de göçmenler beşinci sütun olarak da görülmüş ve tartışmalar başlamıştır.

Hollanda’da göç politikaları dört dönemde incelenmektedir. Öncelikle 1970’li yıllara kadar bir göçmen ülkesi olmayı reddetme eğilimi vardır. Bu yüzden Hollanda bir entegrasyon politikası uygulamamıştır çünkü çoğu göçmen grubunun özellikle de misafir işçilerin kendi ülkelerine geri döneceklerine inanılmıştır. Onlara sadece iyi yaşam koşulları sunulması amaçlanmıştır. Ancak 1970’lerde ülkedeki göçmenlerin ailelerini, çocuklarını getirmesiyle birlikte bu “geçici” algısının değişmesi beklenirken Hollanda bu şekilde algılamaya devam etmiştir. 1970’li yıllarda ise ilk entegrasyon politikaları geliştirilmiştir. 1973 yılında ortaya çıkan petrol krizine yanıt olarak, Hollanda işgücü göçü ve buna yönelik programları sona erdirmiştir. Yasadışı çalışanların işe alınmasına yönelik cezalar getirilmiştir. Bu politikalar her ne kadar işgücü göçünü binevi durdursa da aile göçü, Hollanda’da yaşayan vatandaşların ve göçmenlerin ailelerini getirme hakkı devam etmiştir.

1980’li yıllarda, göçmenleri azınlık statüsünde görme durumundan kaynaklı Azınlıklar Politikası uygulanmıştır. Bu dönemde çokkültürcülüğün hakim olduğu söylenebilir. Bir bakıma göçmenlerin kendi kimliklerini koruyarak entegrasyonları hedeflenmiştir. Politikalar daha çok istihdam alanlarında ve sosyal ortamlarda eşit fırsatların sağlanmasına odaklanmıştır.

1990’lı yıllarda ise entegrasyon politikaları görülmüş, emek, konut ve eğitim gibi alanlara öncelik verilmiştir. Entegrasyon işgücü piyasasından kültürel boyuta geçmiştir. 1990’ların ortasında azınlıklar, aktif vatandaşlar olmaya teşvik edilmiştir. Bu nedenle azınlıklar için Hollanda dili ve kültürü dersleri verilmiştir.

2000’li yıllardan itibaren de daha asimilasyona yönelik politikalar benimsenmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından Avrupa’da aşırı sağ’ın artmasıyla beraber Hollanda’da da aynı şekilde aşırı sağ’ın yükselmesi söz konusu olmuş ve bu ise göç politikalarına yansımıştır. Paul Scheffer’in “Çokkültürcülük Trajedisi” adlı makale ise büyük bir gündem yaratmıştır. Scheffer’a göre bu trajedi, Hollanda’daki etnik bölünme ve göçmenlerin alt gruplarının varlığından kaynaklanmaktadır. Hollanda göç yönetimi ya da göçmenlere yönelik ihtiyaçların değerlendirilmesi yerine kontrol, güvenlik ve kısıtlamaya ağırlık vermiştir ve bu durum 2000 yılındaki Yabancılar Yasası ile birlikte daha da katı bir hale gelmiştir. Özellikle de göçmenlerin geri dönmesini sağlamak adına çeşitli politikalar geliştirildiği görülmüştür. Afgan vatandaşlarının geri dönüşünü ve yeniden entegrasyonunu sağlamak adına geliştirilen RANA Programı buna örnek olarak verilebilir. 11 Eylül saldırılarının etkisi ve 2002 genel seçimlerinin ardından Hollanda’da da göç konusundaki politikaların daha da radikalleştiği görülmüştür. Özellikle Pim Fortuyn’un ardından Geert Wilders gibi liderlerin söylem ve tutumları bunu gözler önüne sermektedir.

İslamofobi bu olaylarla birlikte iyice gün yüzüne çıkmış ve Geert Wilders’in da oylarının artmasında etkili olmuştur. Kendisi İslam’ı bir din değil, ideoloji olarak görmekte, Kur’an’ı ise Hitler’in “Kavgam” kitabına benzetmekte ve 2008 yılında yapmış olduğu “Fitna” adlı filmde Kur’an’ı eleştirerek, Müslümanları şiddet savunucusu olarak göstermektedir. Tüm bunlar aslında İslamofobi’nin görünen yüzü olmuştur. Her ne kadar Wilders, 15 Mart 2007 seçimlerinde ikinci parti olmuş ve koalisyon hükümetinde yer almamış olsa da toplumda çok büyük bir etki yaratmıştır ve şu anda mevcut olan koalisyon hükümeti (VVD, CDA, D66, CU) açıkladıkları programlarında mültecilere yönelik kısıtlayıcı yöntemlerin olacağını, örneğin oturma izinlerinin 5 yıldan 3 yıla düşürüleceğini belirtmişlerdir. Hiç kuşkusuz bunun nedeni Wilders ve oy oranlarında yaşanan artış olmuştur. Nitekim kendisi de Fitna filmine çeşitli diziler planladığını belirterek İslamofobik söylemlere devam edeceğini belli etmiştir.

Avrupa’ya terör saldırısının ardından suçlu olarak göçmenlerin özellikle de Müslüman göçmenlerin hedef gösterilmesiyle beraber hem yabancı düşmanlığının hem özelinde İslamofobinin hem de aşırı sağ’ın artmasıyla beraber Avrupa Birliği göç politikalarına ve resmi anlaşmalarına da bu durumun yansıdığı görülmektedir.

Özellikle saldırının ardından güvenlik konusunda bir açık olmaması adına iç sınırlardan ziyade dış sınırların korunmasına yönelik uygulama ve anlaşmalar olduğu görülmektedir. Aynı şekilde bir Avrupa ülkesi olan ve AB'ye de üye olan Hollanda'nın da göç politikalarındaki tutumda aşırı sağ'ın yükselmesinin etkisi olmuştur. Özellikle Jan Peter Balkenende kabineleri döneminde göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlamak adına yapılan girişimler ve uygulanan “gönüllü geri dönüş” politikaları göçmenlerin artık ülkede istenmediğini gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla Hollanda artık çokkültürcülükten uzaklaşmış ve daha asimilasyona dayalı politikalar uygulayan katı bir ülke konumuna gelmiş bulunmaktadır. Aşırı sağ'ın yükselişi ile birlikte göç politikalarında yaşanan katı uygulamalar hiç kuşkusuz insan hakları savunuculuğu ile övünen, Birliğe üye olmak isteyen ülkeleri de bu süzgeçten geçiren Avrupa ve özelinde Hollanda'nın artık göçmen karşıtı, yabancı düşmanı gibi kavramlarla anılmasına sebep olmuştur.

KAYNAKÇA

Akdoğan, Esra ve Merve Atalay. “Avrupa Birliği’ni Değişime Zorlayan Güç: Göç”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, KAYFOR2015 Özel Sayısı, 2017, ss.2371-2390.

Akgün, Erhan. **Yasa Dışı Göç Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2011.

Akıncı, Buket, Ahmet Nergiz ve Ercan Gedik. “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2015, ss.58-83.

Aktaş, Murat. “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2014, ss.31-54.

Alacahan, Osman ve Betül Duman. “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, **Sempozyum Tebliğleri**, Sivas, 18-19 Kasım 2011.

Aldırmaz, Yaşar. “Değerler Avrupası’ndan Duvarlar Avrupası’na Göç, Sığınmacılar ve Mülteci Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:16, Sayı:2, 2017, ss.83-103.

Alkan, Ufuk. “Avrupa’da Refah Devleti ve Göç İlişkisi: Refah Şovenizmi Örneği”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:70, Sayı:3, 2015, ss.751-768.

Altun, Altun. “Küreselleşme Çağında Milliyetçilik ve Ulus-Devlet”, **International Journal Of Academic Volue Studies**, Cilt:2, Sayı:3, 2016, ss.145-160.

Arsava, Füsun. “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, Ankara Üniversitesi, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, Bahar, 2002, ss.1-30.

Ataöv, Türkkaya. **Siyonizm ve Irkçılık**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982.

Bartram, David, Maritsa Poros ve Pierre Monforte. **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, 1.Basım, HECE Yayınları, Ocak, 2017.

Bayraktaroğlu, Aşkın Samuray. **Yeni Muhafazakâr Türkiye**, 1. Basım, Arkaplan Yayınları, Eylül, 2006.

Bekaroğlu, Asaf Edip. **The Dutch, The Un-Dutch, And The Semi-Dutch: The Politics of Multiculturalism and Muslim Minorities In The Netherlands**, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü, Doktora Tezi, Ankara, 2010.

Beşe, Ertan. **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ocak, 2002.

Bora, Tanıl ve Burak Onaran. “Nostalji ve Muhafazakârlık ‘Mazi Cenneti’”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce**, Muhafazakârlık, (Ed. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil), 3. Baskı, İletişim Yayınları, Cilt:5, İstanbul, 2006, ss.234-260.

Bozdağ, Güneşer Emre ve Murat Atan. “Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğe Katkısı”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2009, ss.159-180.

Burke, Edmund. **Reflections on the Revolution in France**, Penguin Books Ltd., England, 1969.

Calhoun, Craig. “Nationalism and Ethnicity”, **Annual Review of Sociology**, Cilt:19, 1993, ss.211-239.

Canatan, Kadir. “Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:2, Sayı:6, 2009, ss.80-97.

Canatan Kadir ve Şebnem Cansun. “Göç Politikalarının Değersel Temelleri Hollanda ve Fransa’da Büyük Siyasal Partilerin Göç Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, İstanbul, 29-30 Mayıs 2015, ss.409-440.

Castles Stephen ve Mark J. Miller. **Göçler Çağı-Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut, 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Şubat, 2008.

Clair, Matthew ve Jeffrey Denis. “Racism, Sociology Of”, **International Encyclopedia of The Social & Behavioral Sciences**, Cilt:19, 2015, ss.857-863.

Considine, Craig. “The Racialization of Islam in the United States: Islamophobia, Hate, Crimes and ‘Flying while Brown’” **Religions**, Cilt:8, Sayı:165, Ağustos, 2017, ss.1-19.

Çağlayan, Savaş. “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi”, **Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)**, Güz, Sayı:17, 2006, ss.67-91.

Deniz, Taşkın. “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 181, 2014, ss.175-204.

Dereli Dilara Deniz ve Melike Akkaraca Köse. “Avrupa Birliği’nde Yüksek Nitelikli İşgücü İhtiyacı ve Mavi Kart Planının Avrupa Birliği’nin Rekabet Gücüne Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 20, Sayı: 3, 2015, ss.203-215.

Develi, Selman Erdem. “21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 22, Göç Özel Sayısı, 2017, ss.1343-1353.

Durur, Küçük Elif. “Milliyetçilik Söylemi ve Medya”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:15, Sayı:2, 2011, ss.35-50.

Ekşi, Nuray. “İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Temmuz-Aralık 2016, ss.10-58.

Elmas, Yılmaz Fatma. **Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2016.

Erdoğan, Mustafa. **Liberal Toplum, Liberal Siyaset**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1998.

Ergil, Doğu. “Çokkültürlülük ve Çokdillilik”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:50, Sayı:3, 1995, ss.159-165.

Ergil, Doğu. “Muhafazakâr Düşüncenin Temelleri Muhafazakârlık ve Yeni Muhafazakârlık”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:41, Sayı:1, 1986, ss.269-292.

Eriksen, Hylland Thomas. “Ethnicity Versus Nationalism”, **Journal Of Peace Research**, Cilt:28, Sayı:3, 1991, ss.263-278.

Eryılmaz, Bilâl. **Bürokrasi ve Siyaset, Bürokratik Devletten Etkin Yönetime**, 4. Basım, Alfa Yayınları, 2010.

Fawcett, T. James. “Networks, Linkages, and Migration Systems”, **International Migration Review**, Cilt:23, Sayı:3, New York, 1989, ss.671-680.

Golder, Matt. “Far Right Parties in Europe”, Pennsylvania State University, **Annual Review of Political Science**, Cilt:19, Mayıs, 2016, ss. 477-497.

Gordon, Marshall. **Sosyoloji Sözlüğü**, çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Graham Christopher Ousey ve Charis Elizabeth Kubrin. “Exploring The Connection Between Immigration and Violent Vcrime Rates in U.S. Cities, 1980-2000”, **Social Problems**, Cilt:56, Sayı:3, 2009, ss.447-473.

Grofoguel, Romon. “What is Racism?”, **Journal of World-Systems Research**, Cilt:22, Sayı:1, 2016, ss.9-15.

Giddens, Anthony. “İrk, Etniklik ve Göç”, **Sosyoloji**, çev. Işıl Bayar, (der. Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, İstanbul, 2006.

Güllüpınar, Fuat. “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:4, Nisan 2012-Eylül 2012, ss.53-85.

Heywood, Andrew. **Siyaset**, (ed. Buğra Kalkan), 4. Baskı, Adres Yayınları, Şubat, 2011.

Hıdır, Özcan. “11 Eylül Sonrasında Avrupa’da (Müslüman) Göçmenler ve ‘İslamofobi-Göçmenfobi’”, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, **Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu**, 29-30 Mayıs 2015, İstanbul, ss.271-284.

Huntington, Philips Samuel. **Medeniyetler Çatışması**, (der. Murat Yılmaz), 8. Basım, Vadi Yayınları, 2003.

Ignazi, Piero. “The Silent Counter-Revolution, Hypotheses On The Emergence of Extreme Right-Wing Parties in Europe”, **European Journal of Political Research**, Cilt:22, 1992, ss.3-34.

Işık, Cemal ve Şükrü Nişancı. “Etnisite Kavramının İdeolojik Serüveni”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:9, 2015, ss.195-224.

Janssen, Job. **Testing the success of Wilders' Freedom Party in shaping the attitude and position of the Dutch government on European issues between 2009 and 2014**, European Studies Berlin, The Postgraduate Programme of Berlin's three leading Universities, Master Thesis, 14.09.2015.

Karaşahin, Murat. **Avrupa Birliği'nde Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları ve Ulusal Farklılıklar Sorunu**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Kaya, Sezgin. "Uluslararası Alanda Polisiye İşbirliğinin Gelişimi: Avrupa Örneği", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2009, ss. 46-69.

Kedikli, Umut ve Mehmet Akça. "Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi", **TESAM Akademi Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, Ocak, 2017, ss.57-95.

Koçak, Orhan ve Resmiye Demet Gündüz. "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi", **Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:6, Sayı:12, 2016, ss.66-91.

Köse, Ceceli Sezen. **Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda'daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2012.

Lee, S. Everett. "A Theory of Migration", **Demography**, Cilt:3, Sayı:1, 1966, ss.47-57.

Martikainen, Tuomas. "Din, Göçmenler ve Entegrasyon", çev. Nebile Özmen, **Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:38, 2010, ss.263-276.

Massey, Douglas, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino and Joseph Edward Taylor. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal", **Population and Development Review**, Cilt:19, Sayı:3, Eylül, 1993, ss.431-466.

Momers, Christian ve Evi Velthuis. "Leaving The Netherlands-Twenty years of voluntary return policy in the Netherlands (1989-2009)", (ed. Esther van Zadel), **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Kasım, 2010, s.41.

Nunziata, Luca. "Immigration and Crime: New Empirical Evidence from European Victimization Data", Discussion Paper Series, **University of Padua and IZA**, Sayı:8632, Kasım, 2015, ss.1-57.

Ortaylı, İlber. "Genel Göç Olgusu", **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, Yayın No: 6, İstanbul-Haziran 2006, ss.19-22.

Özcan, Mehmet. **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku-Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, 2005.

Özcan, Ela Deniz. "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme", **İş ve Hayat**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2016, ss.183-215.

Özgür, Ogün. **Avrupa Birliği ve Yasadışı Göçmen/Mülteci Sorunu: Sınır Güvenliği ve Türkiye'ye Etkileri**, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

Perruchoud, Richard ve Jillyanne Redpath-Cross. **Göç Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2013.

Petersen, William. "A General Typology of Migration", **American Sociological Review**, Cilt:23, Sayı:3, Haziran, 1958, ss.256-266.

Plender, Richard "Competence, European Community Law and Nationals of Non-Members States", **The International and Comparative Law Quarterly**, 1990, Cilt:39, Sayı:3, ss.599-610.

Rath, Jan, Rinus Penninx, Kees Groenendijk ve Astrid Meyer. "The Politics of Recognizing Religious Diversity in Europe. Social Reactions to The Institutionalization of Islam in The Netherlands, Belgium and Great Britain", **Netherlands Journal of Social Sciences**, Cilt:35, 1999, ss.53-68.

Ravenstein Georg Ernst. "The Laws of Migration", **Journal of The Statistical Society of London**, Cilt:48, Sayı:2, Haziran, 1885, ss.167-235.

Ravenstein, Georg Ernst. "The Laws of Migration", **Journal of The Statistical Society**, Cilt: 52, Sayı:2, Haziran, 1889, ss.241-305.

Safi, İsmail. **Türkiye’de Muhafazakârlığın Düşünsel-Siyasal Temelleri ve ‘Muhafazakâr Demokrat’ Kimlik Arayışları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Schnapper, Dominique. **Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki**, çev. Ayşegül Sönmezay, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Aralık 2005.

Scholten, Peter ve Ronald Holz hacker. "Bonding, bridging and ethnic minorities in the Netherlands: changing discourses in a changing nation", **Nations and Nationalism**, Cilt:15, Sayı:1, 14 Ocak 2009, 81-100.

Scholten, Peter. **Framin Immigration Integration: Dutch Research-Policy Dialogues in Comparative Perspective**, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2011.

Scot, Sam ve Kim H. Cartledge. "Migrant Assimilation in Europe: A Transnational Family Affair", **International Migration Review**, Cilt:43, Sayı:1, 2009, ss.60-89.

Smith, David Anthony. **Milli Kimlik**, çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

Sönmez, Pelin. **Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyaloğu**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2014.

Spiecker, Ben ve Jan Steutel. "Multiculturalism, pillarization and liberal civic education in the Netherlands", **International Journal of Educational Research** 35, 2001, 293-304.

Stark, Oded ve David E. Bloom. "The New Economics of Labor Migration", **American Economic Review**, Cilt:75, Sayı:2, Papers and Proceedings of The Ninety-Seventh Annual Meeting of The American Economic Association, Mayıs, 1985, ss.173-178.

Stouffer, Andrew Samuel. "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility And Distance", **American Sociological Review**, Cilt:5, Sayı:6, Aralık, 1940, ss.845-867.

Tavas, Erkıral Olcay. **Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Yönetimi Stratejisi (Bir Model Önerisi)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Aralık, 2015.

Taylor, Charles, Kwame Antony Appiah, Jürgen Habermas, Steven Clark Rockefeller, Michael Walzer ve Susan Wolf. **Çokkültürcülük-Tanınma Politikası**, ed. Cem Akaş, Hazırlayan: Amy Gutmann, Yapı Kredi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, Ekim, 2005.

Uçar, Metin. “Klasik Bir Ayrımın Ötesine Geçememek: Siyasal Farklılığın Ölçütü Olarak Sağ-Sol”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Avrupa, Medeniyet ve Türkiye, Yıl:10, Sayı: 40, Güz, 2005, ss.331-349.

Unat-Abadan, Nermin. **Bitmeyen Göç-Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.

Uzunçayır, Cihan. “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağı”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Eylül, 2014, ss.131-147.

Van den Berg, Marguerite ve Willem Schinkel. “Woman from the catacombs of the city: Gender notions in Dutch culturist discourse”, **Innovation: The European Journal of Social Science Research**, Cilt: 22, Sayı: 4, Aralık, 2009, ss.393-410.

Vergin, Nur. **Siyasetin Sosyolojisi**, 4. Baskı, Doğan Kitap, Ekim, 2011.

Yakushko, Oksana. “Xenophobia: Understanding the Roots and Consequences of Negative Attitudes toward Immigrants”, **Educational Psychology Papers and Publications**, 2009, s.36-66.

Yardım, Müşerref. “Aşırı Sağ ve Çokkültürlülük: Avrupa’da Ötekileştirilen “Göçmenler””, **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, 2017, ss.217-234.

Yazan, Yeliz. **Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası-Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı**, 2. Baskı, Milenyum Yayınları, Kasım, 2016.

Zaslove, Andrej. "Closing The Door? The Ideology And Impact Of Radical Right Populism On Immigration Policy In Austria And Italy", **Journal Of Political Ideologies**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2004, ss.99-108.

Zaslove, Andrej. "The Dark Side of European Politics: Unmasking The Radical Right", **Journal of European Integration**, Cilt:26, Sayı:1, 2004, ss.61-81.

Quinton, Anthony. **Conservatism**, A Companion To Contemporary Political Philosophy, Compiled by; R.E. Goodin, P. Pettit, Blackwell Publishers Ltd., U.S.A., 1995.

İnternet Kaynakları

Access to European Union Law, "Communication from the Commission to the Council and the European Parliament-The Hague Programme: Ten Priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52005DC0184>, (13.02.2018).

Access to European Union Law, "Convention Determining The State Responsible For Examining Applications For Asylum Lodged in One of The Member States of The European Communities-Dublin Convention", **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A41997A0819%2801%29>, 02.02.2018.

Access to European Union Law, "Dublin II Regulation", Son Güncelleme: 18.11.2011, **EURLEX**, <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133153>, (12.02.2018).

Access to European Union Law, "EU asylum policy: EU country responsible for examining applications", Son Güncelleme: 03.01.2015, **EUR-LEX**, http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:23010503_1, (16.02.2018).

Access to European Union Law, “European Pact on Immigration and Aylum”, Son Güncelleme: 11.09.2014, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0038>, (16.02.2018).

Access to European Union Law, “Regulation(EU) 2016/399 of The European Parliament and of The Council of 9 March 2016 on a Union Code on The rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code)”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0399>, (30.01.2018).

Access to European Union Law, “Regulation (EU) No 604/2013 of The European Parliament and of The Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining The Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of The Member States by a third-country national or a stateless person”, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32013R0604>, (16.02.2018).

Access to European Union Law, “The Schengen Area and Cooperation”, Son Güncelleme: 03.08.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l33020>, (30.01.2018).

Access to European Union Law, “The Hague Programme: 10 priorities for the next five years”, Summaries of EU legislation: direct Access to the main summaries page, Son Güncelleme: 13.11.2009, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l16002>, (13.02.2018).

Access to European Union Law, “The Single European Act”, Son Güncelleme: 26.10.2010, **EURLEX**, <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:xy0027>, (01.02.2018).

Access to European Union Law, “The Stockholm Programme”, Son Güncelleme: 16.03.2010, **EURLEX**, <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:jl0034>, (15.02.2018).

Access to European Union Law, “The Treaty of Lisbon: Introduction”, Son Güncelleme: 22.09.2015, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:ai0033>, (14.02.2018).

Access to European Union Law, “Treaty of Maastricht on European Union”, Son Güncelleme: 15.10.2010, **EUR-LEX**, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026>, (03.02.2018).

Akçadağ, Emine. “Yasa dışı Göç ve Türkiye”, **BİLGESAM**, Rapor No: 42, İstanbul, 2012, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0962014032653yasadisigocveturkiye.pdf>, (18.02.2018).

Akses, Selen. “Avrupa 2020 Stratejisi”, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları, Yayın No: 269, İstanbul, Nisan, 2014, <http://www.ikv.org.tr/images/files/2020stratejisi.pdf>, (22.04.2018).

An Introduction To The Study of Minority Groups In The United States, “Assimilation and Pluralism From Immigrants to White Ethnics”, Part 1, https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-binaries/43865_2.pdf, 21.02.2018.

Appleton, Joanne. “Assimilation or Integration: Migrants in Europe”, **Redcliffe College**, Gloucester, https://encountersmissionjournal.files.wordpress.com/2011/08/appleton_-2011-03_integration_and_migration.pdf, (11.03.2018).

Af Stine Troense, “AK81-HAsungdoms-afdeling”, **Berlingske**, 28.01.2007, <https://www.b.dk/nationalt/ak81-has-ungdoms-afdeling>, (21.01.2018).

Avrupa Birliği Bakanlığı, “AB’ye Genel Bakış”, https://www.ab.gov.tr/files/rehber/02_rehber.pdf, 18.04.2018, s.1.

Avrupa Birliği Bakanlığı, “Ufuk 2020”, 25.10.2017, <https://www.ab.gov.tr/49614.html>, (22.04.2018).

Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, “AB Göç Gündemi: Göç akışını yönetmede sağlanan gelişme sürdürülmeli”, 06.09.2017, https://ec.europa.eu/cyprus/news/20170906_tr, (24.04.2018).

Bayraklı, Enes ve Oğuz Güngörmez. “Hollanda Parlamento Seçimleri ve Aşırı Sağın Yükselişi”, **SETA Analiz**, Sayı:194, Mart, 2017, <https://www.setav.org/hollanda-parlamento-secimleri-ve-asiri-sagin-yukselisi/>, ss.1-28.

Boom, De J., A. Weltevrede, Y. Seidler, P. Van Wensveen, E. Snel ve G. Engbersen, “Migration and Migration Policies in the Netherlands 2010”, **Dutch SOPEMI-Report 2010**, Rotterdam Risbo, Erasmus Üniversitesi, Ağustos 2012, <http://www.godfriedengbersen.com/wp-content/uploads/sopemi-2010.pdf>, (09.05.2018).

“Breivik Ütöya katliamını anlattı”, **BBC Türkçe**, 20 Nisan 2012, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/04/120420_breiviklast, (19.01.2018).

BBC, “Le Pen, Müslümanlara Nefreti Körüklemekle Yargılanıyor”, **BBC Türkçe**, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151020_le_pen_dava, (20.02.2018).

Bunyan, Tony. “Trevi, Europol and the European state”, 1993, <http://www.statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf>, (17.02.2018), ss.1-15.

Callejo, Bruquetas M.D.M., B. Garces Mascarenas, Rinus Penninx ve Peter Scholten. “Policymaking related to immigration and integration. The Dutch Case”, **IMISCOE Working Paper: Country Report**, Sayı:15, Institute for Migration and Ethnic Studies, Amsterdam, 2007, <https://www.researchgate.net/publication/241883861>, (05.03.2018), ss.2-38.

Centraal Bureau voor de Statistiek, “Trends in the Netherlands, 2017”, **CBS**, <https://www.cbs.nl/en-gb/publication/2017/26/trends-in-the-netherlands-2017>, 04.04.2018.

Council of The European Union, “Seville European Council 21 And 22 June 2002 Presidency Conclusion”, Brussels, 24 Ekim 2002, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf, (10.02.2018).

Council of The European Communities, “Treaty On European Union”, Luxemburg, 1992, https://europa.eu/europeanunion/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf, (05.02.2018), ss.131-132.

Counrty Profile Netherlands “Focus Migration”, Sayı:11, Kasım 2007, <http://focus-migration.hwwi.de/The-Netherlands.2644.0.html?L=1>, (23.03.2018).

DW, “Norveç Katliamının Altıncı Yılı”, **Deutsche Welle**, 22.07.2017, <http://p.dw.com/p/2h0WH>, 21.01.2018.

DW, “Brexit İngiltere’de Irkçılığı mı Tetikliyor?”, **Deutsche Welle**, 28.06.2016, <http://p.dw.com/p/1JF8t>, (20.02.2018).

DW, “Sığınmacılar Suç Oranını Artırıyor mu?”, **Deutsche Welle**, 03.01.2018, <http://p.dw.com/p/2qJAe>, (27.03.2018).

DW, “Wilders ‘ayrımcılık’tan suçlu bulundu”, **Deutsche Welle**, 09.12.2016, <http://p.dw.com/p/2U0Pj>, (28.03.2018).

DW, “Schengen’e rağmen sürekli sınır kontrolleri mi geliyor?”, **Deutsche Welle**, 21.03.2018, <http://p.dw.com/p/2ujy0>, 18.04.2018.

Duyvendak, Willem Jan ve Peter W.A. Scholten. “Questioning the Dutch multicultural model of immigrant integration”, <https://www.researchgate.net/publication/242710528>, Paris, Ekim, 2008, (28.03.2018), ss.1-24.

Dünya, “Hollanda’da Yeni Koalisyon Hükümeti ve Beklentiler”, **e-Dünya**, 15 Ekim 2017, <https://www.dunya.com/dunya/hollandada-yeni-koalisyon-hukumeti-ve-beklentiler-haberi-386323>, (29.03.2018).

Endres, Nikolai. “Fortuyn, Pim (1948-2002)”, **glbtq**, http://www.glbqtarchive.com/ssh/fortuyn_p_S.pdf, 03.04.2018, s.3.

Entzinger, Han. “Changing the rules while the game is on; From multiculturalism to assimilation in the Netherlands”, **Migration, Citizenship, Ethnos: Incorporation Regimes in Germany, Western Europe and North America**, Ed. Y. Michal Bodemann and Gökçe Yurdakul, Chapter 6, (121-144), <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.456.7827&rep=rep1&type=pdf>, (28.03.2018), s.3.

Euronews, “İtalya’da Irkçı Saldırgan Cezaevine Kondu”, 04.02.2018, <http://tr.euronews.com/2018/02/04/italya-daki-rkc-sald-rgan-cezaevine-konu>, 17.04.2018.

European Commission, “Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the committee of the Regions on the Delivery of the European Agenda on Migration”, Brussels, 13.05.2015, https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, (23.04.2018).

European Commission, “Communication From The Commission Europe 2020, A Strategy For Smart, Sustainable and Inclusive Growth”, Brussels, 03.03.2010,

<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, (22.04.2018).

European Commission, “Horizon 2020 in brief”, The EU Framework Programme for Research & Innovation, 2014, https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_inBrief_EN_FinalBAT.pdf, (22.04.2018).

European Commission, “Joint Foreign and Home Affairs Council: Ten point action plan on migration”, Luxembourg, 20 Nisan 2015, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4813_en.htm, (25.04.2018).

European Communities, “Treaty of Amsterdam”, Treaty Series No.52, Amsterdam, 2 Ekim 1999, <http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1999/TS0052.pdf>, (06.02.2018).

European Database of Asylum Law, “EN-Dublin II Regulation, Regulation (EC) No 343/2003 of 18”, Şubat 2003, <http://www.asylumlawdatabase.eu/en/content/en-dublin-ii-regulation-regulation-ec-no-3432003-18-february-2003>, (12.02.18).

European Council Laeken, “Conclusions of The Presidency 14 and 15 December 2001”, 17.12.2001, http://aei.pitt.edu/43344/1/Laeken_2001.pdf, (10.02.2018).

European Monitoring Centre On Racism and Xenophobia (EUMC), “Muslims In The European Union, Discrimination and Islamophobia”, **European Union Agency for Fundamental Rights**, 2016, <http://fra.europa.eu/en>, (30.12.2017).

European Parliament, “Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions”, http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm#a?textMode=on, (07.02.2018).

“Fitna”, <https://vimeo.com/20710133>, (30.03.2018).

Ghorashi, Halleh. "Racism and 'the Ungrateful Other' in the Netherlands", **Thamyris/Intersecting**, Sayı:27, 2014, <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/1047491>, (27.03.2018), ss.101-116.

Ghillebaert, Pierre-Christian. "Miscasting Politicians in the Netherlands. What remains of the fellowship of Pim Fortuyn after a brief ruling time?", **European Consortium for Political Research**, Uppsala, 13-18 Nisan 2004, <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=13679&EventID=49>, (28.03.2018), ss.1-24.

Guibernau, Montserrat. "Migration and The Rise of The Radical Right", **Policy Network Paper**, 9 Mart 2010, <http://www.policy-network.net/publications/3690/Migration-and-the-rise-of-the-radical-right>, (26.12.2017).

Goldman, Russell. "Geert Wilders, a Dutch Nationalist Politician, Calls Moroccan Immigrants 'Scum'", **The New York Times**, 18 Şubat 2017, <https://www.nytimes.com/2017/02/18/world/europe/geert-wilders-netherlands-freedom-party-moroccan-immigrants.html>, (28.03.2018).

Hawkinson, L. Jessica. "Searching for a Place to Call Home: The Challenges Facing Europe's Cosmopolitan Citizens", **Macalester International**, Cilt: 20, 2008, <http://digitalcommons.macalester.edu/macintl>, (28.02.2018), ss.59-77.

Human Rights First, "Combating Xenophobic Violence-A Framework for Action", 2011, <https://www.humanrightsfirst.org/resource/combating-xenophobic-violence-framework-action>, (25.01.2018).

Ignazi, Piero. "The Re-emergence of The Extreme Right in Europe", **Institut für Höhere Studien**, 21.03.1995, https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_21.pdf, Viyana, (31.03.2018), ss.1-15.

İktisadi Kalkınma Vakfı, "Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma", <http://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, (17.02.2018).

İnanç, Songülen Zeynep ve Selvet Çetin. “Avrupa’nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Analiz**, Aralık, 2011, <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/AVRUPANIN%20KENDINE%20DONEN%20SILAH.pdf>, (02.01.2018).

International Organization for Migration, “Migration and History”, Cilt:1, http://www.rcmvs.org/documentos/IOM_EMM/v1/V1S03_CM.pdf, (30.11.2017).

“İngiltere’de Filistinli Öğrenciye Irkçı Saldırı”, **Perspektif**, 03.01.2018, <http://www.perspektif.eu/2018/01/03/ingiltere-filistinli-oegrenciye-saldiri/>, (20.02.2018).

“İnsanlar neden göç eder?”, http://www.phschool.com/atschool/ap_misc/rubenstein_cultland/pdfs/Ch3_Issue1.pdf, (13.12.2017).

Jong, de Alex. “The New Right in the Netherlands”, **Borderless**, https://www.grenzeloos.org/sites/default/files/Borderless%20paper%20The%20New%20Right%20in%20the%20Netherlands_1.pdf, (29.03.2018), ss.1-40.

Karaca, Kayhan. “Fransa’da 2005 banliyö olayları korkusu”, **Deutsche Welle**, 12.02.2017, <http://p.dw.com/p/2XUGJ>, (31.05.2018).

Korkmaz, Şebnem. “Bir Bakışta ‘Nisan’ Ayı”, Almanya İnsan Hakları Bülteni 2017, **Diaspora Araştırmaları Merkezi**, http://www.diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/nisan_analiz_2017.pdf, (20.02.2018), s.1.

Main, Heather. “France and The Netherlands: Immigration, Assimilation, and Conflict”, University of Washington, Mayıs 2006, <https://digital.lib.washington.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/2586/Heather%20Main.pdf?sequence=1>, (06.05.2018).

McAuliffe, Marie and Martin Rush. “Making Sense of Migration in an Increasingly Interconnected World”, World Migration Report 2018, **Uluslararası Göç Örgütü (IOM)**, Geneva, 2017, <https://www.iom.int/wmr/chapter-1>, (17.12.2017).

Mol Von Christof ve Helga de Valk. “Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective”, Integration Processes and Policies in Europe, Contexts, Levels and Actors, **IMISCOE Research Series**, 2016, https://pure.knaw.nl/ws/files/1590343/2016_Van_Mol_en_De_Valk_IMISCOE_ch3_publ_version_0001.pdf, (17.01.2018), ss.31-55.

Muchiri, Rwanda Gideon. “Xenophobia: A Critical Study of The Phenomenon and Pragmatic Solutions for South Africa”, **University of Pretoria**, 30 Haziran 2016, <https://repository.up.ac.za/handle/2263/56982>, (25.01.2018).

Mudde, Cas. “The Study of Populist Radical Right Parties Towards a Fourt Wave”, **Center for Research on Extremism (C-REX)**, University of Georgia, Sayı:1, Eylül, 2016, <http://www.sv.uio.no/c-rex/english/publications/c-rex-working-paper-series/Cas%20Mudde%3A%20The%20Study%20of%20Populist%20Radical%20Right%20Parties.pdf>, (26.12.2017).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği**, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>, (01.12.2017).

Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, **İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**, [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf), (01.12.2017).

Niessen, Jan Yongmi Schibel ve Raphaelae Magoni. “EU and US approaches to the management of immigration”, Ivo Magn   and Eke Gerritsma”, Forum-  okk  lt  rl   Kalkınma Enstitüsü, The Netherlands, **Migration Policy Group**, http://www.migpolgroup.com/wp-content/uploads/2003/05/143.Netherlands_EU-USapproachestotheManagementofImmigration_2003.pdf, (02.05.2018).

Nijboer, Jelke ve Karen Soeters. “Death of a filmmaker: freedom of expression and tolerance under siege”, Ocak, 2005, <https://www.researchgate.net/publication/27686128>, (16.03.2018).

Office of The High Commissioner for Human Rights, “Xenophobia”, İsviçre, Cenevre, **United Nations Human Rights Office of The High Commissioner**, Eylül 2013, <https://nhri.ohchr.org/EN/Themes/Racial/Documents/Xenophobia.pdf>, (25.01.2018).

Official Journal of the European Union, “The Stockholm Programme-An Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens”, 2010/C 115/1, 04.05.2010, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:en:PDF>, (15.02.2018).

Official Journal of The European Union, “Treaty of Lisbon- Amending The Treaty On European Union And The Treaty Establishing The European Community”, 2007/C 306/01, 17 Aralık 2007, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>, (14.02.2018).

  zdemir,   zge. “Hollanda’da Başbakan Rutte, Wilders’ı nasıl yendi?”, **BBC Türkçe**, 16 Mart 2017, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39287732>, 29.03.2018.

“Paris’teki banliyö ayaklanmalarından 10 yıl sonra sosyal ayrımcılık sürüyor”, **Euronews**, 18.05.2015, <http://tr.euronews.com/2015/05/18/paris-teki-banliyo-ayaklanmalarindan-10-yil-sonra-sosyal-ayrimcilik-suruyor>, (31.05.2018).

“Paris’te olaylar yine patlak verdi”, **Dünya Bülteni**, 26.10.2006, <http://dunyabulteni.net/index.php?aType=haber&ArticleID=5447>, (31.05.2018).

Penninx, Rinus. “Dutch Integration Policies after the Van Gogh Murder”, **Institute for Migration and Ethnic Studies**, University of Amsterdam, January 2005, <https://www.researchgate.net/publication/238512248>, (25.03.2018).

PreDemos-House for Democracy and the Rule of Law, “Politics in the Netherlands”, <https://www.prodemos.nl/english/wp-content/uploads/sites/2/2016/04/Politics-in-the-Netherlands-2013.pdf>, The Hague, 2013, (25.04.2018), s.16.

Pınar, Övgü. “İtalya’da Irkçı Saldırı Sonrası Faşizm Karşıtı Büyük Gösteri”, **BBC Türkçe**, 10 Şubat 2018, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43019312>, 17.04.2018.

Pieters, Janene. “Wilders Plans Sequels to Anti-İslam Film Fitna”, **NLTİMES.NL**, 10 Nisan 2017, <https://nltimes.nl/2017/04/10/wilders-plans-sequels-anti-islam-film-fitna>, (29.03.2018).

Refugee Council Briefing, “The Dublin Convension on asylum applications: What it means and how it’s supposed to work”, **Refugee Council**, Ağustos, 2002, https://www.refugeecouncil.org.uk/assets/0001/5851/dublin_aug2002.pdf, (03.04.2018).

Riegert, Bernd. “Schengen Anlaşması’nın Yıldönümü”, **Deutsche Welle**, 26.03.2005, <http://p.dw.com/p/Aau4>, (17.02.2018).

Sputnik Haber, “Hollanda’da 225 gün sonra hükümet kuruldu”, **SPUTNİK**, 26 Ekim 2017, <https://sptnkne.ws/fMUc>, (29.03.2018).

Scheffer, Paul. “Het Multiculturele Drama”, **NRC Handelsblad**, 29 Ocak 2000, http://www.themasonline.nl/opdrachten/opdracht/mc_samenleving/opdrachten/downloads/Microsoft%20Word%20%20MULTICULT%20PAUL%20SCHEFFER%20definitief.pdf, (16.03.2018).

Şahin, Köksal. “Bir İdeoloji Olarak: Milliyetçilik”, Akademik Bakış, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı:12, Mayıs, 2007, <http://akademikbakis.org/eskisite/12/makale/ksahin.pdf>, (21.03.2018), ss.1-9.

The Australian Psychological Society, “Racism and Prejudice”, Psychological Perspectives, <https://www.psychology.org.au/getmedia/e3ee1f94-9b79-4e4a-98e8-e57e26f9c0e2/Racism-and-prejudice.pdf>, (05.01.2018).

Turan, Ünsal. “Danimarka’da Yabancı Olmak”, **Hürriyet**, 16.12.2011, <http://www.hurriyet.com.tr/danimarkada-yabanci-olmak-19477418>, (21.01.2018).

Türk Dil Kurumu, “Büyük Türkçe Sözlük”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a1eb928e81f81.83743353, (29.11.2017).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, “2000-2006 Yıllarında Almanya’da Neo-Nazilerce İşlenen Cinayetler Hakkında İnceleme Raporu”, Haziran, 2012, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2048?show=full>, 17.04.2018.

UNHCR Brussels, “EU urged to revise its Dublin II Regulation in order to protect the rights of refugees and asylum-seekers”, **The Un Refugee Agency**, 20 Nisan 2006, <http://www.unhcr.org/446c83b52.html>, (12.02.2018).

United Nations, “International Migration Report 2015: Highlights”, **Department of Economic and Social Affairs, Population Division**, 2016, http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015_Highlights.pdf, (29.11.2017).

United Nations, “International Migration Report 2017”, **Department of Economic and Social Affairs, Population Division**, Aralık, 2017, <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017.pdf>, (06.04.2018).

Valk, Der Van Ineke. “2016 Avrupa İslamofobi Raporu: Hollanda’da İslamofobi”, **SETA ANALİZ**, Sayı: 199, Nisan 2017, <https://setav.org/assets/uploads/2017/04/AnalizHollanda.pdf>, (27.03.2018).

World Economic Forum, **Migration And Its Impact On Cities**, Ekim 2017, <https://www.weforum.org/reports/migration-and-its-impact-on-cities>, (18.12.2017).